

THE

ΕΠΙΤΟΜΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΣΥΛΛΕΓΕΙΣΑ

ΕΚ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΠΗΓΩΝ

ΥΠΟ

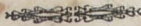
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΘΕΟΦΙΛΟΥ.

ΑΘΗΝΑΙ Σ. Ι. ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗ

ΤΥΠΟΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ.

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΟΔΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑΣ, ΔΡΙΘ. 44.

1860.

Handwritten signature or initials.

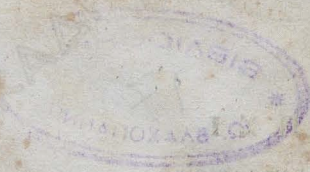
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΟΜΟΤΗΝ

ΕΚ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ

ΣΤΕΦΑΝΟΣ

ΕΚ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΟΜΟΤΗΝ

Handwritten Greek text in the right margin, possibly a signature or note.

ΤΗΣ
ΙΕΡΑΣ ΣΚΙΑΣ
ΤΟΥ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ
ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΑΥΤΟΥ

ΚΑΙ
ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΤΕΛΕΓΘΕΑΝΤΩΝ
ΗΡΩΩΝ ΤΩΝ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ
ΑΓΩΝΙΣΑΜΕΝΩΝ,

Την βιβλιον ταύτην ἀνατίθησιν

Ο ΣΥΝΤΑΞΑΣ.

ΤΥΠΟΙΣ Π. Α. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ.

THE
LIBRARY
OF
THE
ATLANTIC

UNIVERSITY
OF
THE
ATLANTIC
OCEANIC
AND
INDIAN
ISLANDS

THE
ATLANTIC
UNIVERSITY
LIBRARY
OF
THE
ATLANTIC
OCEANIC
AND
INDIAN
ISLANDS

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Ἡ παντελής ἔλλειψις ἐπιτόμου ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, κρύπτει ἀπὸ τῆς φιλομαθοῦς νεολαίας καὶ τῶν πολιτῶν τὰ ἐνδοξα κατορθώματα τῶν νέων τῆς Ἑλλάδος ἡρώων.

Θέλων γὰ ἀναπληρώσω τὸ κατ' ἐμὲ τὴν ἔλλειψιν ταύτην, συνέταξα τὴν παροῦσαν ἐπιτομὴν τῆς ἱστορίας ταύτης, ἀρχομένην ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας καὶ φθάνουσαν μέχρι τῆς ἐλευσεως τοῦ Σεβαστοῦ καὶ Ἐθνοφιλοῦς Βασιλέως ἡμῶν Ὁθωνος.

Εἰς τὴν ἐπιτομὴν ταύτην περιελήφθησαν εἰσαγωγικῶς μὲν ἢ ὑπὸ τὴν Τουρκίαν κατάστασις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τε τὰ πολεμικὰ, τὴν ναυτιλίαν, τὴν ἐμπορίαν καὶ τὴν παιδείαν· ἐν δὲ τῷ οἰκείῳ τόπῳ τὰ ἀφορῶντα τὴν Ἑλλάδα πρωτόκολλα τῶν τριῶν προστατίδων τῆς Ἑλλάδος Δυνάμεων.

Ἐχδίδων τὴν παροῦσαν ἐπιτομὴν νομίζω, ὅτι καθιστῶ πρόχειρον τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως εἰς πάντα μὲν φιλόπατριν ἀναγκώστην, ἰδίως δ' εἰς τὴν φιλομαθῆ νεολαίαν, τὴν χρηστὴν ταύτην τοῦ ἔθνους ἐλπίδα, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐρείδεται ἡ μέλλουσα Δόξα καὶ τὸ Μεγαλεῖον τῆς Πατρίδος.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 25 Ἰανουαρίου 1860.

Γ. ΘΕΟΦΙΛΟΣ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παλαιά Ελλάδα...
...επιπέσει...
...κατά...
...επιπέσει...
...κατά...
...επιπέσει...
...κατά...

Πᾶν ἀντίτυπον μὴ φέρον τὴν ἰδιόχειρον ἐπιγραφήν μου
θεωρεῖται κλοπιμαίον καὶ καταδιώχεται κατὰ τὸν νόμον.

~~Καὶ τὸν...~~

Ἐπιπέσει...
...κατά...
...επιπέσει...
...κατά...
...επιπέσει...
...κατά...
...επιπέσει...
...κατά...

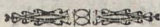
Ἐν Ἀθήναις, τῆν 25 Ἰανουαρίου 1860.

Γ. ΘΕΟΦΙΛΟΣ

ΕΠΙΤΟΜΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

ΟΤΕ τὰ ἔθνη ὑπὸ τῶν πυκνῶν τῆς ἀμαθείας ἐκαλύπτοντο νεφῶν, ὑπὸ δὲ τῆς σφοδρᾶς τῆς βραβυρότητος κατεκλύζοντο καταιγίδος, ἐν μόνον ἔθνος, ἡ Ἑλλάς, φωτὶ τῆς παιδείας τὴν καταιγίδα διαλύσασα, τὰ δὲ πυκνὰ ἀπελάττωσα νέφη, αἴθριον ἅμα καὶ διαλάμποντα τὸν ἑαυτῆς ἀνέδειξεν Οὐρανόν. Ἔστία δ' ἔπειτα φώτων καταστᾶσα, πρῶτον μὲν τὰ γειτνιαζόντα διεφώτισε τῶν ἐθνῶν, ἔπειτα δὲ καὶ τὰ λίχν αὐτῆς μεμακροσμένα. Αναδείξασα δὲ τὰ ἐντελέστατα πρωτότυπα τῆς ἀνθρωπίνης μεγαλοφυΐας τοὺς Σοφοκλεῖς καὶ Εὐριπίδας, τοὺς Ὀμήρους καὶ Πινδάρους, τοὺς Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλεις, τοὺς Πυθαγόρας καὶ Σωκράτας, τοὺς Μιλτιάδας καὶ Θεμιστοκλεῖς, τοὺς Ἀριστείδας καὶ Κίμωνας, τοὺς Περικλεῖς καὶ Δημοσθένεις, τοὺς Φειδίους καὶ Πολυκλείτους, τοὺς Παρράσιους καὶ Ζεΐξεις, τοὺς Ἰπποκράτας καὶ Γαληνοὺς, προεχειρίσθη αἰώνιος διδάσκαλος τῆς Οἰκουμένης, μήτηρ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ εὐεργέτις τῆς ἀνθρωπότητος.

Τὰ δ' ἀθάνατα κατὰ τῶν Περσῶν στήσασα τρόπαια ἐν τε

τῷ Μιχαήλῳ καὶ Σαλαμίῳ, ἔντε ταῖς Πλαταιαῖς καὶ τῇ Μυκάλλῃ, ἔγραψε χρυσοῖς γράμμασι τὸ ἐαυτῆς ὄνομα ἐν ταῖς μεγάλαις τῆς Ἱστορίας στήλαις.

Ὅτε δὲ ὑπὸ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου καὶ τῶν διχονοιῶν κατεμαράνθησαν αἱ ἀγέρωχοι αὐτῆς δυνάμεις, διαφόρως ἐν διαφόροις καιροῖς διαφόρους καὶ τὰς μορφάς ὑπέστη. Πρὸς μὲν τὴν Μακεδονίαν μητριᾶς ἐδέξατο θέσιν, πρὸς δὲ τὴν εὐρυκρείονα Ῥώμην ἀδυνάτου γείτονος, πρὸς δὲ τὴν ἀγρίαν καὶ ἐθνοσπαράκτιδα Τουρκίαν ἀπηνῶς τυραννουμένης δούλης.

Ὅτε δὲ πέσσαρες ὄλοι διεληλύθασιν αἰῶνες, ἐνοῖς πάντα τὰ τῆς ἀγρίας καὶ αἰμοβόρου Τουρκικῆς τυραννίας ὑπέστη δεινὰ Θεῖα συνάρσει ἀντάραι χεῖρα ἐπελάβετο ἀδύνατος κατὰ κραταιᾶς, μικρὰ κατὰ μεγάλης, ἥμερος κατὰ αἰμοχαροῦς τίγρεως, ἐπὶ τῶν τριῶν Ἰπείρων ἐπικαθημένης.

Ὁ Θεὸς, ὁ μέγας καὶ ἰσχυρὸς, ὁ προσιάτης τοῦ ἀδυνάτου κατὰ τοῦ δυνατοῦ, ὁ ὑπέρμυχρος τοῦ τυραννουμένου κατὰ τοῦ τυραννοῦντος κηλόγησε τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων. Δι' ἐνεκετοῦς δὲ ἀγῶνος, εἰς ὃν ἀνεδείχθησαν οἱ νέοι τῆς Ἑλλάδος, ἤρωες, οἱ Ἰψηλάνται καὶ Κολοκοτρῶναι, οἱ Μαυρομιχάλαι καὶ Καραϊσκάκαι, οἱ Βότσαροι καὶ Διάκοι, οἱ Κριεζῶται καὶ Γρίβαι, οἱ Νικῆται καὶ Στατίκοι, οἱ Ὀδυσσεῖς καὶ Τσαβέλλαι, οἱ Μιαοῦλαι καὶ Κανάραι, οἱ Κριεζίδαι καὶ Τομπάζαι, οἱ Σαχίνοι καὶ Σακτοῦραι, οἱ πρόκριτοι Κουντουριῶται καὶ Ζαῦμαι, οἱ Μαυροκορδάτοι καὶ Κωλέτται, οἱ Μεταξάδαι καὶ Δεληγιάνναι, οἱ Φιλέλληνες Βύρωνες καὶ Κογχοράναι, Ἄστιγγες καὶ Κονδρικτῶνες, Ἐϊδένες καὶ Ῥηγινῦς, Φαβιέροι καὶ Μαιζῶνες, Ἀμιλιτῶνες καὶ Τσοῦρτσαι, ἐπὶ πᾶσι δ' ἡ ἠρωῆς Βουβουλίνα, συνέτριψαν οἱ Ἕλληνες τὰς βαρείας τῆς τυραννίας ἀλύσεις καὶ ἐκήρυξαν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν.

Ὄτῳ οὖν ἡ Ἑλλάς πλέον τῶν δύο χιλιάδων ἐτῶν κεκαλυμμένη ὑπὸ τοῦ πυκνοῦ νέφους τῆς λήθης, ὅπερ ὁ καπνὸς τῶν φλογῶν τῆς ὑπὸ τοῦ Μουμμίου πυρποληθείσης Κορίνθου διέχυσεν

ἐπὶ τοῦ κλεινοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐδάφους, ἐφάνη εἰς τοὺς συγγραφεῖς τῆς ἱστορίας τῶν ἐθνῶν, ὡς ἔθνος ζῶν, ἀνιγεννηθὲν, ὡς ὀφροῖνιξ, ἐκ τῆς τέφρας αὐτοῦ, νέον, ἐλεύθερον, ἐνδοξον!

Πρὶν δ' ἐκθέσωμεν τοὺς ἀγῶνας, δι' ὧν οἱ Ἕλληνας ἀνεκτήσαντο τὴν ἐκυτῶν ἀνεξαρτησίαν, ἐκρίναμεν εὐλογον νὰ προτάξωμέν τινα περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ὑπὸ τὴν Τουρκίαν Ἑλλάνων κατὰ τετὰ πολεμικὰ, τὴν ναυτιλίαν, τὴν ἐμπορείαν καὶ τὴν παιδείαν.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΥΠΟ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ.

Μολδαυοὶ καὶ Βλάχοι. — Σέρβοι. — Βούλγαροι.
Ἄλβανοί. — Ἕλληνες.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἔμειναν εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν ὑποκείμενοι ἄλλοι μὲν ἀμέσως, ἄλλοι δ' ἐμμέσως οἱ ἐξῆς διάφοροι λαοί· Μολδαυοὶ, Βλάχοι, Σέρβοι, Βούλγαροι, Ἄλβανοὶ καὶ Ἕλληνες. Οἱ λαοὶ δ' οὗτοι, ὡς ἀρπαγέντες ἀπὸ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Νέας Ῥώμης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὠνομάζοντο καὶ ὑπὸ τῶν Ὄθωμανῶν καὶ ὑπ' ἀλλήλων Ῥωμαῖοι. Τὸ ὄνομα ὁμῶς τοῦτο ἐδίδοτο ἰδίως εἰς τοὺς Ἕλληνας.

Μολδαυοὶ καὶ Βλάχοι.

Οἱ Μολδαυοὶ καὶ Βλάχοι εἰσὶν ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν Γετῶν καὶ Δάκων λαῶν Θρακικῶν, κατοικησάντων παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως ἐξ ἀπροσδιορίστων ἑκατονταετηρίδων. Τῆς γλώσσης τῶν Δάκων καὶ Γετῶν ἐπεκράτησεν ἡ Ῥωμαϊκὴ, ὅταν ὁ Τραϊανὸς ὑπέταξε τοὺς λαοὺς τούτους ὑπὸ τὸ Ῥωμαϊκὸν σκῆπτρον ἐν ἔτει 107 Μ. Χ. Οἱ Μολδαυοὶ καὶ Βλάχοι μετὰ τὴν ἔλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐγένοντο ὑποτ.

λαί, εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν Κράτος, φυλάζοντες μόνον τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν διοίκησιν· κυβερνῶνται δ' ὑπὸ ἡγεμόνος ὀνομαζομένου δικφόρος· οἷον, Βοϊβόδα, Γοσποδάρου, Αὐθέντου, Ἠγεμόνος. Οἱ κάτοικοι τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυίας διακροῦνται εἰς δύο τάξεις, δεσπότης καὶ δούλους. Οἱ δεσπότης κατοικοῦσι τὰς πρωτεύουσας Βουκουρέστιον καὶ Ἰάσιον, ζῶντες μεθ' ὅλης τῆς πολυτελείας, οἱ δὲ δούλοι καλλιεργοῦσι τὰς εὐφορωτάτας γαίας, ἀπὸ τῶν ὁποίων οὐδὲν ἕτερον ἔχουσι κέρδος εἰμὴ μόνον τὴν τροφὴν αὐτῶν καὶ τὰ ἐνδύματα.

Σέρβοι.

Οἱ Σέρβοι, λαὸς Σλαβικῆς ἐλθὼν περὶ τὰ μέσα τῆς ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος ἀποκατέστη εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Ἀρχαίας Μοισίας. Ἀφοῦ δὲ Μωάμεθ ὁ Β' ὑπέταξε τὴν χώραν αὐτῶν, ὑπέστησαν τὰς αὐτὰς τύχας τῶν ἄλλων τῆς Τουρκίας ὑπηκόων. Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐνεστῶσης ἑκατονταετηρίδος ὁ λαὸς οὗτος ἀναγκασθεὶς ἐκ τῶν κητπιέσεων τῶν Γιανιτσαρῶν ἀπεστάτησε. Μετὰ πικρέλευσιν δὲ δύο ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἀποστασίας ταύτης ὁ ἀρχηγὸς τῶν Σέρβων Μαυρογεώργιος ὀχυρωθεὶς πλησίον τῆς Σεμενδρίας, ἀνέφερεν εἰς τὸν Σουλτάνον τὰ δίκαια τῶν Σέρβων καὶ ἐζήτησε νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ Σερβικὴ ἡγεμονία ὁμοίᾳ τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυίας. Ἡ Τουρκία ἤρξατο τότε νὰ πολεμῇ τοὺς Σέρβους σπουδαίως. Δύο ἔτη ὑπέστη ἡ Σερβία τὸν βάρυν ἀγῶνα· ὁ δὲ ἀρχηγὸς αὐτῶν Μαυρογεώργιος, δείξας θαύματα κητερίας καὶ συνέσεως ἐνίκησε τοὺς Τούρκους καὶ ἐκυρίευσεν τὸ Βελιγράδιον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μαυρογεωργίου ὁ Σουλτάν Μαχμουτ ἔστειλέ τινα Τοπάλ Ἀδβὴν Βένν ὀνομαζόμενον, ὅπως ἐξετάσῃ τὴν κατάστασιν τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ὁ δ' ἀπεσταλμένος ἀνέφερεν, ὅτι ἦτο συμφερότερον οἱ χριστιανοὶ Σέρβοι νὰ διοικῶνται ὑπὸ ἰδίου ἔρχοντος πληρώνοντες ἐτησίως τοὺς φόρους των. Ὁ Σουλτάνος ἀποδεχθεὶς τὴν πρότασιν ταύτην κατέστησε τὴν Σερβικὴν ἡγε-

μονίαν καὶ ἀνηγόρευσε τὸν Μηλόσχην ἡγεμόνα, δοῦς διαδοχικὴν εἰς τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ τὴν ἡγεμονεῖαν τῆς ἐπαρχίας ταύτης.

Βούλγαροι.

Οἱ κατὰ τὴν γλῶσσαν συγγενεῖς τῶν Σέρβων Βούλγαροι ἐλθόντες ἐκ τῶν πέριξ τοῦ Βόλγα περὶ τὰ τέλη τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος καὶ προξενήσαντες τρόμον εἰς τὴν Κωνσταντινοῦπολιν ἐξηπλώθησαν ἐντεῦθεν τοῦ ποταμοῦ Δουναβέως καὶ παρὰ τοὺς αἰγιαλοὺς τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Μετὰ πολλὰς δὲ τύχας, ἃς ὑπέστησαν, ἐγένοντο ὑπήκοοι τῆς Τουρκικῆς δυνάμεως. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εἶναι φιλόπονοι, τιμίου χαρμητῆρος, καὶ σταθεροὶ εἰς τὰ δόγματα τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἄλβανοί.

Οἱ Ἄλβανοί εἶναι αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ ἔθνος, ὅπερ τὸ πάλαι ἐκαλεῖτο Ἰλλυρικόν. Ἐπὶ τῶν τελευταίων δὲ χρόνων οἱ φρουροῦντες τὴν Πελοπόννησον καὶ τοὺς δεσπότης αὐτῆς Πηλοπονησίου ἦσαν Ἄλβανοί. Μετὰ τὴν κατάκτησιν ὁμως τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἦκησαν εἰς τὰς πρὸ αὐτῆς κειμένας νήσους Ἰδραν καὶ Σπέτσας καὶ τινὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἐν οἷς μετέδωκαν καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτῶν.

Ἀποστατήσαντες ἀπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς δυναστείας ὑπὸ τοῦ ἀνδρείου αὐτῶν ἀρχηγοῦ Γεωργίου Καστριώτου (Σκενδέρβει) ἐνίκησαν πολλάκις τὰς κατ' αὐτῶν ἀποσταλείσας τῆς Τουρκικῆς δυνάμεις. Ἀποθανόντος ὁμως τοῦ γενναίου αὐτῶν ἀρχηγοῦ, ὑπετάγησαν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Ὀθωμανῶν· ἵνα δ' ἀποφύγῃσι τὰς καταδυναστεύσεις αὐτῶν πολλοὶ ἐδέξαντο τὴν Ὀθωμανικὴν Ὀρησκείαν.

Ἕλληνας.

Τὸ περισσότερον μέρος τῶν χριστιανῶν ὑπηκόων τῆς Τουρκικῆς Ἀυτοκρατορίας ἦσαν οἱ Ἕλληνας, ὧν κατωτέρω περιγραφόμεν συντόμως τὴν κατάστασιν.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΥΠΟ ΤΗΝ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑΝ
ΕΛΛΗΝΩΝ.

Πατριάρχης. — Φαναριώται. — Δημογέροντες. — Ἄρματωλοι
καὶ κλέπται. — Ἄλῃ Πασᾶς. — Ἐμποροὶ Ἕλληνες. — Ναυτικαὶ
νῆσοι Ἰδρα, Σπέτσαι καὶ Ψαρά.

Ἐντελής περιγραφή τῆς καταστάσεως τῶν ὑπὸ τὴν Τουρ-
κικὴν Ἑλλήνων εἶναι πρᾶγμα ἀδύνατον· οὐδὲ τίς ἦτο ἡ κατά-
στασις αὐτῶν ὑπὸ τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορικὴν γνωρίζομεν
ἐντελῶς. Δύναται ὅμως νὰ ἀνακλυφθῶσιν ἀμυδρά τινα ἔχνη
τῆς καταστάσεως αὐτῶν εἰς τε τὰ πρακτικὰ τινῶν Μοναστι-
ρίων καὶ τὰ σωζόμενα ἀρχιερατικὰ ἀρχεῖα.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ὀθω-
μανῶν συμβᾶσαν κατὰ τὸ 1453 Μ. Χ. καὶ μετὰ τὰς λεηλα-
σίας, αἵτινες ἐγένοντο ὑπὸ τῶν ἀγρίων τούτων κατακτητῶν, ὁ
δορυκτῆτωρ Μωάμεθ ὁ Β'. θέλων ἵνα μὴ ἐρημωθῇ ἡ μεγάλῃ-
πολις αὐτῆ, ἔδωκε προνόμιά τινε εἰς τὸν Πατριάρχην καὶ δι' αὐ-
τοῦ εἰς ἕλον τὸ χριστιανικὸν γένος. Γὰρ δὲ προνόμια ταῦτα ἀ-
νεπέωσεν ἀκολούθως Σολεϊμάν ὁ Α'.

Ὁ Πατριάρχης διὰ τῶν προνομίων τούτων ἀνεγνωρίζετο
ἀρχηγὸς τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλη-
σίας, κυβερνῶν διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ Ἀρχιερέων ἕλας τὰς Ἐκ-
κλησιαστικὰς καὶ πολιτικὰς ὑποθέσεις αὐτῶν.

Ἡ Αὐλὴ τοῦ Πατριαρχείου διὰ τὸ πλῆθος τῶν Ἐκκλησια-
στικῶν καὶ πολιτικῶν ὑποθέσεων, εἶχεν ἀνάγκην καὶ λειτουρ-
γῶν. Οἱ λειτουργοὶ οὗτοι ἀπῆταιτο νὰ ἦναι πεπαιδευμένοι
καθότι ἔνεκε τῆς βραδυρότητος τῶν χρόνων σπανίως ἀνεδεί-
κνυντο Πατριάρχαι πεπαιδευμένοι. Σύστημα λοιπὸν πολιτῶν
ἐκ τῶν λογιωτέρων τοῦ ἔθνους, ὀνομαζομένων κληρικῶν, διεύ-
θυνε τὸ περισσύτερον τῶν ὑποθέσεων τούτων. Ἀνώτατος δ' ἐ-
πάντων τούτων ἦτο ὁ μέγας Λογολήτης, ἐπόμενοι δ' αὐτοῦ ἄλλοι
ὑπὸ διαφόρους τίτλους.

Όσον δ' ἀμαθές καὶ ἂν ἦτο τὸ γένος, εὐρίσκοντο ἕμως σποράθην καὶ πεπικιδευμένοι, οἵτινες διὰ τοῦ Πατριαρχικοῦ μισθοῦ ἤρχοντο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἵνα λάβωσι κληρικῶν ἀξίαν. Τοιοῦτοι δὲ ἦσαν ὁ Ζυγομαχᾶς καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ ἄλλοι. Οἱ κληρικοὶ δ' οὗτοι κατῴκουν παρὰ τῷ Πατριαρχεῖῳ ἐν ᾧ ἐξετέλουν τὰ καθήκοντα αὐτῶν.

Όταν δὲ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἐκκτοντικῆς ετηρίδος μετεφέρθη τὸ Πατριαρχεῖον ἐκ τοῦ Παμμυκηρίστου εἰς τὸ μέρος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ἐπονομαζόμενον Φαναριον, κατῴκησαν ἐκεῖ καὶ οἱ κληρικοὶ, ἐξ οὗ ὠνομάσθησαν Φαναριῶται. Οὗτοι δὲ μὴ εὐχαριστούμενοι μετ' ἔπειτα εἰς τὴν Ἀθηναίαν θέσιν, διωρίζοντο διερμηνεῖς τῆς Ὀθωμανικῆς Ἀρχῆς, ἡγεμόνες Βλαχίας καὶ Μολδαυίας καὶ εἰς ἄλλας διαφόρους θέσεις.

Πρῶτος τούτων ἀνεδείχθη διερμηνεὺς τῆς Τουρκικῆς αὐλῆς ὁ Λογοθέτης Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος· οἱ δὲ υἱοὶ αὐτοῦ ἡγεμόνες Βλαχίας καὶ Μολδαυίας.

Οἱ Φαναριῶται ἦσαν οἱ μᾶλλον πεπικιδευμένοι τοῦ ἔθνους, καθόσον ἐκτὸς τῆς Ἑλληνικῆς, ἐμάνθκον τὴν τε Γαλλικὴν καὶ Τουρκικὴν διάλεκτον. Ἐξοχώτεροι δ' αὐτῶν ἦσαν οἱ Ὑψηλάνται, οἱ Μουρούζαι, οἱ Μαυροκορδάται καὶ Σούτσοι. Πολλοὶ ὅμως τῶν Φαναριωτῶν ὑπαπτευθέντες ἀκολούθως ὡς Ῥωσίζοντες ἢ ὑποκινουῦντες τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ἐθνατώθησαν· οἷον, ὁ γέρον Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ὁ Δημήτριος Μουρούζης, ὁ Ἀλέξανδρος Σούτσος καὶ ἄλλοι.

Εἰς τὰς ἐπαρχίας οἱ Ἀρχιερεῖς εἶχον τὰ αὐτὰ καθήκοντα, ἅπερ καὶ ὁ Πατριάρχης ἐν Κωνσταντινουπόλει. Εἰς πᾶσαν ὅμως ἐπαρχίαν μετὰ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς ἦτο καὶ ἄλλη καθαρῶς πολιτικὴ, ἢ τῶν δημογερόντων. Οὗτοι δὲ ἐφρόντιζον περὶ τε τῶν εἰσπραξέων τῶν δημοσίων φόρων καὶ περὶ ὄλων τῶν ἄλλων πολιτικῶν υποθέσεων.

Οἱ φόροι οἱ διδόμενοι παρὰ τῶν Χριστιανῶν ἦσαν μέτριοι,

ἀλλ' οἱ ἄγριοι Γιανίτσαροι κχτεπέεζον πολυειδῶς τοὺς Χριστιανοὺς, μὴ σεβόμενοι οὔτε τιμὴν οὔτε ἰδιοκτησίαν.

Πρὸ πολλῶν ἐνικυτῶν στίφη κλεπτῶν, τὸ γένος Ἀλβανοί, Μωαμεθανοί καὶ Χριστιανοί, κχτεμάστιζον διάφορα μέρη. Ἡ ἐξουσία ἐν ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τῶν κλεπτῶν τούτων ἐμισθοδότηι καὶ ὤπλιζεν Ἕλληνας πρὸς καταστροφὴν αὐτῶν. Οὔτοι δ' ἦσαν οἱ ὀνομαζόμενοι ἀρματωλοί. Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς διορισθεὶς μετὰ ταῦτα ἀρχηγὸς τῶν ἀρματωλῶν ὑπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως πρὸς καταστροφὴν τῶν κλεπτῶν, ἐγένετο τύραννος πολλῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος.

Πολλοὶ κάτοικοι τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἄλλων διαφόρων μερῶν κχταλείποντες τὰς πατρίδας αὐτῶν μετέβαινον εἰς Βενετίαν καὶ εἰς διάφορους ἄλλας πόλεις τῆς Εὐρώπης καὶ μετήρχοντο τὴν ἐμπορίαν.

Οἱ κάτοικοι τῶν νήσων διὰ μικρῶν πλοιαρίων μετέφερον εἰς διάφορα μέρη μικρὰ φορτία. Ὅτε ὅμως εἶδον μετὰξὺ αὐτῶν τὸν τότε ἐλθόντα Ῥωσικὸν στόλον (1770) ἐνθαρρυνθέντες κχτεσκεύασαν μεγάλα πλοῖα, διὰ νὰ βελτιώσωσι τὸ διόθλατσης ἐμπόριον αὐτῶν. Ἐξ ὅλων ὅμως τῶν νήσων διεκρίθησαν πρὸ πάντων ἡ Ἰδρα, αἱ Σπέτσαι καὶ τὰ Ψαρά. Οἱ δὲ κάτοικοι τῶν νήσων τούτων μετὰ τὴν ἐκκροηζὶν τῆς Γαλλικῆς ἐπικρατείας, μεταφέροντες σιτηρὰ εἰς διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης ἀπέκτησαν ἄπειρα πλοῦτη.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΤΩΝ ΥΠΟ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

Σχολεῖα. — Διδάσκαλοι καὶ συγγραφεῖς. — Εὐγένιος Βούλγαρις. — Νικηφόρος Θεοτόκιος. — Κωνσταντῖνος Κούμας. — Ἀδαμάντιος Κοραῆς.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας δὲν ἔλειψαν ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἄνδρες πεπαι-

δευμένοι. Τινες δὲ μάλιστα τούτων ἐγένοντο εἰδήμονες τῆς ἀρχαίας γλώσσης ἐντελέστερον τῶν νεωτέρων. Ὁ Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ὁ Ἀθηναῖος, καὶ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ὁ ἐξ ἀπορρήτων, ἐμφάνουσι διὰ τῶν Ἑλληνικῶν αὐτῶν συγγραμμάτων, ὅτι ἐσώζετο ζώπυρον Ἀττικῆς εὐφραδείας μεταξὺ τῶν ὑπὸ τὴν Τουρκίαν Ἑλλήνων.

Εἰ καὶ ὑπῆρχον σχολεῖα εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος· οἶον, εἰς Κέρκυραν, Κρήτην, Ἀθήνας, Κωνσταντινούπολιν, Σμύρνην, Βουκουρέστιον, Λάρισσαν, Θεσσαλονίκην, Ἄθωνα καὶ εἰς ἄλλα διάφορα μέρη, τὰ συντελεστικώτερα ὅμως πρὸς διάδοσιν τῆς παιδείας ἦσαν τὰ ἐν Πάτρῳ, Κυδωνίαις καὶ Ἰωαννίνοις.

Διδάσκαλοι δὲ διδάξαντες ἐν ταῖς διαφόροις ταύταις σχολαῖς ἦσαν Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ὁ ἐξ ἀπορρήτων, σοφώτατος καὶ πολυμαθέστατος ἀνὴρ, διδάξας ἐν τῇ Πατριαρχικῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως σχολῇ Ἀντώνιος Βυζάντιος, διδάξας ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐρμηνεύσας ἐκ τοῦ Λατινικοῦ τὴν περὶ γινώστον Χρηστομάθειαν· Γρηγόριος Κωνσταντῆς, Λάμπρος Φωτιάδης, Νεόφυτος Δούκας καὶ Κωνσταντῖνος Βαρδαλάχος ἀλληλοδιαδόχως σχολαρχήσαντες ἐν Βουκουρεστίῳ. Δωρόθεος Πρώτος, Χίος, ὅστις διεύθυνε τὴν νέαν σχολὴν τὴν ἐν τῷ Βοσπόρῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως συστηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ διερμηνέως Δημητρίου Μουρούζη· Ἀθανάσιος Πάριος, διδάξας ἐν Χίῳ· Γεώργιος Σουγδουρῆς, διδάξας ἐν Ἰωαννίνοις· Ἰωάννης Δημητριάδης Πέζαρος, διεύθυνε τὴν ἐν Τυρνάβῳ σχολὴν· Βενιαμὴν Ἰερομόναχος, Λέσβιος, διδάξας ἐν Κυδωνίαις· Νεόφυτος Καυσοκαλυβίτης, Πελοποννήσιος, καὶ Παναγιώτης Πάλαμας ἐκ Μεσολογγίου, διδάξαντες ἐν Ἄθωνι.

Ἕτεροι δὲ διδάσκαλοι καὶ συγγραφεῖς ἦσαν Ἄνθιμος Γαζής, συντάξας Γραμματικὴν καὶ λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Νεόφυτος Βάμβας, διδάξας ἐν Σμύρνῃ· κάτοχος δὲ πολλῶν ἐπιστημονικῶν καὶ φιλολογικῶν γνώσεων ἐξέδωκεν ἐν

Παρισίους Ῥητορικὴν, ἣτις διὰ τὴν σαφήνειαν, μέθοδον, εὐφράδειαν καὶ κηθρότητα, καὶ διὰ τὰ ἐξίριετα περαδείγματα, ληφθέντα ἐκ τῶν ἀρίστων Ἑλλήνων, Ῥωμαίων καὶ Γάλλων συγγραφέων, δύναται νὰ καταταχθῆ μετὰ τῶν κλασικῶν βιβλίων τοῦ γένους.

Στέφανος Κομητᾶς, διδάξας ἐν Βουκουρεστίῳ ἐξέδωκε γραμματικὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἐγκυκλοπαιδείαν, ἐν ἣ περιέλαβε τοὺς ἀξιολογωτέρους Ἕλληνας συγγραφεῖς.

Οικονόμος ὁ ἐξ Οικονόμων, ἀνὴρ πολυμαθέστατος, συγγράψας πολλὰ ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα.

Ἐκ τῶν διδασκάλων ὅμοις τῶν συγγραψάντων, διεκρίθησαν διὰ τὰ πολλὰ αὐτῶν συγγράμματα οἱ ἐξῆς, ὧν ἀναφερομὲν συντόμως τὴν βιογραφίαν.

Εὐγένιος Βούλγαρις, ἐγεννήθη ἐν Κερκύρα κατὰ τὸ 1716. Ἡλικιωθεὶς δ' ἐστάλη εἰς Παταύαν, ἐν ἣ κατεγίνετο εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Φιλοσοφίας, Μαθηματικῆς, Θεολογίας καὶ Φιλολογίας. Ἐλθὼν δ' εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐδίδαξεν ἐν διαφόροις σχολαῖς ἐν τε Ἰωαννίνοις, Κοζάνῃ, Ἄθωνι καὶ Κωνσταντινουπόλει. Μεταβὰς δ' ἔπειτα εἰς Λεῖψιαν ἐξέδωκε τὴν λογικὴν αὐτοῦ μετέφρασε τὴν μαθηματικὴν τοῦ Γενσέρου, τὰ ἄπικτα τοῦ Θεοδωρήτου Κύρου, καὶ τοῦ Ἰωσήφ Βρυεννίου. Γνώμη τῆς Ἀυτοκρατορίσσης τῆς Ῥωσσίας Αἰκατερίνης τῆς Β' μετέφρασεν εἰς τὴν ὀμιλουμένην γλῶσσαν τὸν νομικὸν αὐτῆς κώδικα. Προσκληθεὶς δ' ἀκολούθως εἰς Ῥωσίαν, ἀνεδείχθη Ἀρχιεπίσκοπος Χερσῶνος. Μετὰ τινα δὲ ἔτη παραιτήθεις ἔζη ἐν Πετροπόλει, ἐν ἣ κατ' ἐπιταγὴν τῆς Ἀυτοκρατορίσσης μετέφρασεν ἑμμέτρως τὸν Οὐργίλιον, ἔπειτα δὲ τὸ περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος Ἀδάμ Ζοιρνακίου. Πρὶν δ' ἀποθάνῃ οἱ ἀδελφοὶ Ζωσιμάδαι παρλαβόντες τὰ χειρόγραφα αὐτοῦ, ἐξέδωκαν αὐτὰ ἰδίαις δαπάναις ἐν Λεῖψιᾳ, Βιέννῃ, Βενετίᾳ καὶ Πετροπόλει.

Νικηφόρος Θεοτόκιος, ἐγεννήθη ἐν Κερκύρα, ἐν ἣ καὶ

ἐπικιδεύθη τὰ Ἑλληνικὰ μαθήματα. Μεταβὰς εἰς Ἰταλίαν ἐδιδάχθη τὰ φιλοσοφικὰ μαθήματα καὶ τὰς μαθηματικὰς ἐπιστήμας. Ὁ Θεοτόκιος διδάσκων ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ συνέταξε φυσικὴν πειραματικὴν, ἐκδοθεῖσαν ἐν Λειψία, καὶ μαθηματικὴν καθαρὰν, ἐκδοθεῖσαν ἀκολούθως ἐν Μόσχᾳ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Ζωσιμάδων. Ἐκήρυττεν ἐπ' ἄμβωνος, καθὼς ἱεροπρεπῆς καὶ σεβάσμιος ἀνὴρ, ἀλλ' αἱ γλαφυραὶ διδασκαλίαι αὐτοῦ δὲν ἤρκεσαν εἰς τὸν τότε Πατριάρχην Σαμουήλ, καὶ διὰ τοῦτο ἤλθον εἰς φιλονεικίαν.

Ὁ ἡγεμὼν Γρηγόριος Γκίκας ἐχορήγησεν αὐτῷ τὴν δαπάνην τῆς ἐκδόσεως τῆς σειρᾶς τῶν Πατέρων, συγγράμματος ὀγκώδους. Διαμένων δ' ἐν Σαξωνίᾳ ἐξέδωκεν Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου τὰ ἀσκητικά. Διδάσκων ἐν Ἰακίῳ συνέταξε Γεωγραφίαν, ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Ζωσιμάδων. Ἐλθὼν δ' εἰς Ῥωσίαν διεδέχθη τὸν Εὐγένιον εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπικὴν ἔδραν τῆς Χερσῶνος, καὶ ἀκολούθως προεβιβάσθη εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν τοῦ Ἀστραχανίου. Πικρατηθεὶς δὲ μετὰ ταῦτα διέτριβεν ἐν Μόσχᾳ.

Ὁ ζήλος αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς πίστεως παρεκίνησεν αὐτὸν νὰ μεταφράσῃ ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ καὶ νὰ διπλασιάσῃ μετὰ σοφῶν σημειώσεων τὴν ἀνασκευὴν τῆς διερμηνευθείσης Διαθήκης ὑπὸ τοῦ Βολταίρου, καὶ νὰ ἐξελέγξῃ τὰς βλασφημίας τοῦ ἀθέου τούτου ἀνδρός. Συνέγραψε καὶ ἐξέδωκεν ἐν Πετροπόλει δαπάνη τῶν Ζωσιμάδων τὰ Κυριακοδρομία, τὸ μὲν τῶν Εὐαγγελίων, τὸ δὲ τῶν Ἀποστόλων, εἰς τέσσαρς τόμους· ἔργον ὠφελιμώτατον εἰς τοὺς Χριστιανούς. Ἀπέθανε δ' ἐν Μόσχᾳ τὸ 1800 ἔτος.

Κωνσταντῖνος Κούμας, ἐγεννήθη ἐν Ααρύσῃ κατὰ τὸ 1777. Νεὸς ἔτι ὢν ἐδιδάχθη τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Μεταβὰς δ' εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπηρέτησε παρὰ τῷ διερμηνεῖ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐλῆς Κωνσταντῖνῳ Ἰψηλάντῃ· ἀλλὰ μὴ εὐχαριτούμενος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην μετέβη εἰς τὴν πατρίδα

αὐτοῦ καὶ ἠσπύσθη τὸ διδασκαλικὸν ἔργον. Διδάξας δὲ ἐπὶ πολλὰ ἔτη μετέβη εἰς Βιέννην, ἐν ἧ' ἐδιδάχθη τὰ μαθηματικὰ, μετέφρασε καὶ ἐξέδωκεν εἰς δύο τόμους τὴν Χημείαν τοῦ Γάλλου Ἀδῆτου. Ἐπανελθὼν δ' εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐδίδαξε πολυετῶς ἐν Σμύρνῃ καὶ Κωνσταντινουπόλει.

Κατὰ τὸ 1817 μετέβη αὖθις εἰς Βιέννην, ἐν ἧ' ἐξέδωκε τὸ Σύνταγμα τῆς Φιλοσοφίας εἰς τόμους τέσσαρας, τὴν Ἱστορίαν τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Ταννεμάνου, Σύνοψιν τῆς Γεωγραφίας καὶ Σύνοψιν τῶν Ἐπιστημῶν, περιέχουσαν Ἀριθμητικὴν, Γεωμετρίαν, Γεωγραφίαν, Ἀστρονομίαν, Λογικὴν καὶ Ἠθικὴν. Ἄπαντα δὲ τὰ βιβλία ταῦτα συνέταξε διὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ συστήθην ἐν Σμύρνῃ φιλολογικὸν Γυμνάσιον.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μετέφρασε καὶ ἐξέδωκεν ὁ Κούμας τὸ Γαλλογερμανικὸν Λεξικὸν τοῦ Ρεϊμέρου. Ἀκολουθῶς δ' ἤρξατο καὶ ἐτελείωσε τὸ πολύμοχθον ἔργον, τὴν παγκόσμιον Ἱστορίαν, ἐπιγραφομένην Ἱστορίαὶ τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐκ δώδεκα τόμων συγκείμενον, εἶναι τὸ πληρέστερον σύγγραμμα Γενικῆς Ἱστορίας, ὅπερ μέχρι τοῦδε ἐξεδόθη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν· εἶναι δὲ ὠφελιμώτατον εἰς τὸ γένος.

Ἀθαμάντιος Κοραΐς, ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ 1748 ἐκ πατρὸς Χίου, μητρὸς δὲ Σμυρναίας· εὐφυὴς καὶ κρίσις καὶ ἐξάριτον μνημονικὸν ἀνεπτύχθησαν εἰς αὐτὸν πρωτόμωτατα. Ἐν Σμύρνῃ ἐδιδάχθη τὴν Ἑλληνικὴν Γλῶσσαν, ἐκ δὲ τῶν εὐρισκομένων αὐτόθι Εὐρωπαϊῶν ἐδιδάχθη τὴν Γαλλικὴν, τὴν Ἰταλικὴν καὶ Λατινικὴν γλῶσσαν. Μεταβὰς δ' ἐν Γερμανίᾳ χάριν ἐμπορίας ἐδιδάχθη καὶ τὴν Γερμανικὴν. Πηραιτηθεὶς τοῦ ἐμπορικοῦ σταδίου ἠσχολήθη εἰς τὴν μελέτην τῶν Εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας μέχρι τοῦ 1781.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο μετέβη εἰς Μομπελιέρον καὶ ἐδιδάχθη τὴν Ἰατρικὴν. Ἐν Ἀεφίᾳ διακείμενος ἐξέδωκε τὴν ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ μεταφρασθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ Κατήχησιν τοῦ Ρώσου Πλάτωνος Μητροπολίτου Μόσχας. Δι' σημειώσαις αὐτοῦ εἰς τὸ

Θεολογικόν τοῦτο βιβλίον ἔδειξαν ἀμέσως τὴν πολυμαθειαν τοῦ ἀνδρός. Ἀκολούθως εἰργάσθη διὰ τοῦς Γάλλους μεταφράσας ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ τὴν Κλινικὴν τοῦ Σελλίου εἰς δύο τόμους, ἐκδοθεῖσιν ἐν Μομπελιέρῳ τὸ 1787 καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ἰατρικῆς τοῦ Ἄγγλου Βλακίου τὸ 1788. Μετέβη ἐντεῦθεν εἰς Παρισίους ὡς ἰατρός, ἀλλ' ἕνεκα τῆς Γαλλικῆς ἐπανάστασεως ἐκλείσθη εἰς τὴν πόλιν ταύτην καὶ ἐκινδύνευσεν ὑπὸ ἐνδείας ἐβοήθησεν ὅμως αὐτὸν ὁ φίλος αὐτοῦ ἱερεὺς Γούγιος.

Φίλος ἐκ φύσεως τῆς φιλολογίας ἐβοήθει πολλοὺς Εὐρωπκίους διὰ τῶν σημειώσεων αὐτοῦ εἰς ἐκδοσιν Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ οὕτως ἀπελάμβανε τοὺς ἐπαίνους καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν. Τὸ 1799 ἐξέδωκε μετὰ Γαλλικῆς μεταφράσεως καὶ σημειώσεων τοὺς χαρακτῆρας τοῦ Θεοφράστου, καὶ τὸ 1800 τὸ περὶ ἀέρων καὶ ὑδάτων καὶ τόπων τοῦ Ἴπποκράτους μετὰ Γαλλικῆς μεταφράσεως καὶ σημειώσεων, μαρτυρουσῶν τὴν ἐξαίρετον αὐτοῦ κρίσιν καὶ τὸν θηταυρὸν τῆς πολυμαθείας αὐτοῦ. Τὸ πόνημα τοῦτο ἐκρίθη τὸ κάλλιστον ἐξ ὅσων ἐφάνησαν εἰς τὴν Γαλίαν ἀπὸ τοῦ 1800 μέχρι τοῦ 1810 καὶ ὁ ἐκδότης ἔλαβε τὸ βραβεῖον τῆς δεκετετίας παρὰ τῶν χειρῶν τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος. Ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις ὑπεχρέωσεν αὐτὸν νὰ μεταφράσῃ εἰς τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν τὸν Στράβωνα δοῦσα εἰς αὐτὸν καὶ δύο ἄλλους συνεργάτας. Ἡ μετάφρασις αὕτη ἐκρίθη κλασικὸν ἔργον ὑφ' ὄλων τῶν σοφῶν.

Τὸ ἔτος 1802 μεταφράσας ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ τὸ περὶ ἀδικημάτων καὶ ποινῶν τοῦ Βεκκέρου, ἐξέδωκεν αὐτὸ εἰς Παρισίους. Ἡ καθαρὰ γλῶσσά του καὶ αἱ σοφὰ αὐτοῦ σημειώσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἀνέπτυξε πολλὰ χωρὶα μετὰ κεραιέσεως τῶν πολιτικῶν τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους καὶ ἄλλων, καὶ ὁ μετ'εὐγλωττίας πρόλογος, διεγείρων τοὺς νέους εἰς τὴν μάθησιν τῆς προγονικῆς ἡμῶν γλώσσης, ἐπροξένησεν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς πανταχοῦ λόγιους Ἑλλήνας.

Τὸ 1804 ἐξέδωκε διὰ δαπάνης τοῦ φίλου του Ἀλεξάνδρου

Βασιλείου τὰ Αἰθιοπικὰ τοῦ Ἡλιοδώρου. Διὰ τῶν προλεγομένων αὐτοῦ ἐν εἴδει ἐπιστολῆς πρὸς τὸν φίλον του ἐπῆνει τὴν μάθησιν τῆς ἀρχαίας γλώσσης, κτεδिकाζεν ὅμως τὴν δι' αὐτῆς συγγραφὴν καὶ συνέσταινε τὴν ὀμιλουμένην. Διὰ λόγων θαυμασίων κτέκρινε τὴν λεγομένην μιζοβάρβαρον καὶ συνέσταινε γλῶσσαν κοινὴν τοικύτην, ἣτις κανονικὴ οὔσα, νὰ ἦναι καταληπτὴ εἰς τὸ περιστότερον μέρος τοῦ ἔθνους. Ἡ γνώμη αὕτη ἐπληρέθη ὑπ' ὅλου τοῦ γένους. Ὁ διδάσκαλος Φωτιάδης ἐξεθείασε τὰς συμβουλάς τοῦ ἀρίστου τούτου ἀνδρός.

Οἱ ἀδελφοὶ Ζωσιμάδαι ἀκούσαντες τὴν περὶ αὐτοῦ φήμην παρεκάλεσαν αὐτὸν νὰ ἐκδώσῃ διὰ δαπάνης αὐτῶν, ὅσα ἔκρινεν ἀναγκαῖα διὰ τὸ γένος. Ὁ Κοραῆς ἤρξατο τότε τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης, εἰς ἣν ἡ Ἑλλάς ὀφείλει τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς παιδείας αὐτῆς. Ὡς πρόδρομον τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης ἐξέδωκε μετὰ αὐτοσχεδίων στοχασμῶν τοῦ Αἰλιανοῦ τὴν ποικίλην ἱστορίαν, Ἡρακλείδου τοῦ ἐκ Πόντου καὶ Νικολίου τοῦ Δαμασκηνοῦ τὰ σωζόμενα 1805. Τὴν ἔκδοσιν ταύτην ἠκολούθησεν ἡ ἔκδοσις τοῦ Ἱπποκράτους καὶ τῶν παραλλήλων βίων τοῦ Πλουτάρχου.

Ἄλλα καλὰ, τὰ ὅποια ἐπροξένησεν ὁ Κοραῆς, εἶναι καὶ ἡ σύστασις νέων σχολείων κατὰ συμβουλήν αὐτοῦ. Ἐν ἐξ αὐτῶν εἶναι καὶ τὸ σχολεῖον τῆς Σμύρνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

ΠΡΟΔΡΟΜΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ.

Ρήγας Φεραῖος. — Φιλικὴ Ἐταιρεία. — Ἀλέξανδρος.

Υψηλάντης. — Ἀποστασία Βλαδιμιρέσκου.

(1797—1821.)

Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, καίτοι ὑποφέρειν πολλὰς δυστυχίας ὑπὸ τὴν σκληρὰν τῶν Ὀθωμανῶν τυραννίαν, ἔμεινεν ἥσυχον, ἀπεδίδον

τὴν κατὰ τὰς ἀνεργητικότητας τῆς Θεσίας Προνοίας βουλᾶς. Ἠσχολεῖτο εἰς τὴν ἐμπορίαν καὶ τὰς τέχνας διὰ νὰ ἐπαρκῆ διὰ τῶν χρημάτων εἰς τὰς ἀδίκους ἀργυρολογήσεις τῶν κρατούντων· ἔχειεν δ' ἐορτάζον τὰς λαμπροτέρας τῶν ἐορτῶν. Οὐδὲν ἔχνος ἐπαναστάσεως ὑπῆρχε μετὰ τῶν πολιτῶν. Οἱ φρονιμώτεροι μάλιστα κατέκρινον τοὺς ὑποκινήσαντας τὴν κατὰ τὴν Πελοπόννησον ἐπανάστασιν, συμβῆσαν κατὰ τὸ 1767 ἔτος.

Ἡ ἡσυχία ὅμως ἤρξατο νὰ ἐκλείπη ἀπὸ τοῦ 1797 ἔτους. Ὁ ἐκ Φερῶν (Βελεστίνου) τῆς Θεσσαλίας Ρήγας ἀνὴρ πυρώδης, μεταβὰς εἰς Βιέννην, ἐξέδωκε μέγαν γεωγραφικὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος μετὰ παραλληλισμοῦ τῶν νέων καὶ ἀρχαίων ὀνομάτων καὶ ἠτοιμάζετο νὰ ἐκδώσῃ τὴν περιήγησιν τοῦ νέου Ἀναχάρσιδος. Βλέπων ὅμως τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν καὶ τὰς ἐν Ἰταλίᾳ προόδους τοῦ Βοναπάρτου συνέλαβε τὸν τολμηρὸν σκοπὸν νὰ ἐπαναστατήσῃ τοὺς ὁμογενεῖς αὐτοῦ κατὰ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους.

Ὁ φιλόπατρις οὗτος ἀνὴρ συνέθεσεν εἰς γλῶσσαν δημώδη, καταληπτὴν εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῶν Ἑλλήνων, παθητικώτατην φῶδὴν, δι' ἧς ἐκάλει ὅλους εἰς τὰ ὄπλα, ὅπως ἀνακτήσωσι τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν δόξαν καὶ ἐλευθερίαν.

Μαθὼν τοῦτο ὁ ἐν Βιέννῃ πρέσβυς τῆς Τουρκίας ἐξητήσατο παρὰ τῆς Αὐστριακῆς Κυβερνήσεως τὸν ἄνδρα τοῦτον. Κατὰ τὴν αἴτησιν αὐτοῦ ἐστάλη εἰς Βελιγράδιον μετὰ τινῶν ἄλλων καὶ ἐκεῖ ἐδῶκε τέλος μαρτυρικώτατον τὸν Μάϊον τοῦ 1798 ἔτους. Τὰ ἄσματα ὅμως αὐτοῦ διεδόθησαν καθ' ὅλον τὸ γένος, φηλλόμενα ἔν τε τοῖς συμποσίοις καὶ συναναστροφαῖς, ὅχι μόνον ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτῶν τῶν γυναικῶν. Ἄν καὶ κατ' ἀρχὰς ἐψάλλοντο ὡς ἄσματα μελωδικὰ, ἤρξαντο ὅμως κατ' ὀλίγον νὰ διεγείρωσι καὶ τὰ ψυχικὰ αἰσθήματα. Ὅσον δ' ἠϋξήνον αἰ κατὰ τῶν Ἑλλήνων καταπιέσεις τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, τοσοῦτον ἠγαπήθη ὑπ' ὅλων ἢ Θούρειος αὐτῆ φῶδῆ.

Εἰ καὶ ἀπώλεσαν τὴν ἡσυχίαν τῆς ψυχῆς τῶν οἱ Ἕλληνας καὶ ἤρχισαν νὰ αισθάνωνται, ὅτι ἀδικοῦνται ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν, ἐνόμιζον ὅμως ἀδύνατον νὰ ἐγερθῶσι κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς δυναστείας. Ἡύχοντο δ' εἰς τὸν Θεὸν ν' ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς ἐκ τῶν κακῶν διὰ τινος τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων, καὶ πρὸ πάντων τῆς Ῥωσσίας. Ἄλλ' εἰς τὰς εὐχὰς ταύτας ἀπεφάσιζάν τινες νὰ δώσωσι καὶ πραγματικὴν κίνησιν, καὶ ἐκ μηδεμιᾶς πραγματικῆς προπαρασκευῆς νὰ παρορμήτωσιν αὐτοὺς εἰς ἀγῶνα τοιοῦτον, ἐξ οὗ ἄνευ Θεῆς Προστασίας ἦτο ἄφρευκτος ὁ ὄλεθρος.

Μία ἐταιρία ὑπὸ τὸ ὄνομα 'Εταιρία τῶν Φίλων, τῆς ὁποίας κυριώτερα πρόσωπα ἀναφέρονται Ἄνθιμος Γαζής, Ἐμμανουὴλ Ξίνθος, Ἀθανάσιος Τσακάλωφ, Παναγιώτης Ἀναγνωστόπουλος, Παναγιώτης Σάκερης, Νικόλαος Μ. Πατριμάδης, Γεώργιος Λεβέντης καὶ Ἀντώνιος Κομιζόπουλος, ἤρχιστε μυστικῶς νὰ ἐνεργῆ τὴν ἐπανάστασιν. 'Εταῖροι τινὲς μεταβάντες εἰς τὴν Πετρούπολιν κατὰ τὸ 1818 ἀνέδειξαν ἀρχηγὸν καὶ ἐκτελεστὴν τοῦ μεγάλου τούτου ἔργου τὸν Ἀλέξανδρον Ἰψηλάντην, στρατηγὸν καὶ ὑπασπιστὴν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας, πρωτότοκον υἱὸν τοῦ Κωνσταντίνου Ἰψηλάντου ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας. Οὗτος παραιτηθεὶς ἀμέσως ἀπὸ τῆς Ῥωστικῆς ὑπηρεσίας ἤρχισε νὰ ἀσχολῆται εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον, χαίρων ἐνδομύχως, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου ἤθελε γείνει σωτὴρ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους, καὶ ἀναγεννητὴς μεγάλου χριστιανικοῦ βασιλείου, μέλλοντος νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος.

Οἱ ἐταῖροι εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ κῦζανον εἰς τε τὰς ἐπαρχίας τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας καὶ τὰς νήσους. Εἰς Μολδαυίαν, Βλαχίαν, Κωνσταντινούπολιν, Σμύρνην, Πελοπόννησον καὶ Στερεὰν Ἑλλάδα ἔτρεχον ἀπόστολοι τοῦ κηρύγματος τούτου, ὥστε ἡ ἐταιρία αὕτη ἐπληθύνθη πανταχοῦ μέχρι τοῦ 1820 ἔτους.

Εἰς τὴν αὐξήσιν ταύτην δὲν συνήργει ὀλίγον καὶ ὁ τρόπος μιτὰ τοῦ ὁποίου τὰ πράγματα παρίσταντο. Οἱ ἐταῖροι παρίε-

ετανον, ὅτι τοῦ Ὀθωμανικοῦ θρόνου ἡ πτώσις, εἶναι βεβαία. Ὅτι Βλαχία, Μολδαυία, Σερβία καὶ Βουλγαρία ἐφωδιασμένοι μεθ' ὧν τῶν ἀπαιτούμενων θέλουσιν ἀναλάβει συγχρόνως τὰ ὅπλα. Ὅτι ὁ Ὑψηλάντης θέλει μεταβῆ ἐντὸς ὀλίγου διὰ Τεργέστης εἰς τὴν Πελοπόννησον ὅπως ἀρχίσῃ ἐκεῖθεν πρὸς ἐλευθέρωσιν τοῦ γένους. Ὅτι ἡ Ῥωσσία θέλει βοηθήσει τοὺς ἀγῶνας τῶν ὀμοπίστων αὐτῆς μετὰ ἰσχυρᾶς δυνάμεως. Ταῦτα λεγόμενα διήγειρον τὰ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας αἰσθήματα τῶν χριστιανῶν. Οἱ πρόκριτοι τῶν μεγάλων πόλεων τῆς Τουρκίας Χριστιανοὶ ἀκούοντες ταῦτα, ἔτρεμον διὰ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1820 ἔτους ἐπλησίασεν ὁ Ὑψηλάντης εἰς τὰ σύνορα τῆς Μολδαυίας, καὶ ἐκεῖ δι' ἐταίρων τινῶν τοῦ Ἰακίου ἤρξατο νὰ οἰκειώνηται μετ' ἀνθρώπων πολεμικῶν καὶ ἰδίως τοῦ Γεωργίου Ὀλυμπίου καὶ Σάββα Πατριῆου, τοὺς ὁποίους δι' ἀποστόλων εἰσήγαγεν εἰς τὰ μυστήριά του. Περὶ δὲ τὰ μέσκα Ἰανουαρίου τοῦ 1821 ἀποθανόντος ἐν Βουκουρεστίῳ τοῦ ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου Σούτσου, ὁ Γεώργιος Ὀλύμπιος νομίσας ἀρμόδιον τὸν καιρὸν νὰ παρῆξῃ τὴν Βλαχίαν, παρεκίνησέ τινα Θεόδωρον Βλαδιμιρέσκον, ὅστις εἰς τὸν Τουρκικὸν πόλεμον εἶχεν ὑπηρετήσει ἐθελοντῆς εἰς τὸ Ῥωστικὸν στρατεῦμα, νὰ ἐπιχειρήσῃ τὰ προσιμία τοῦ ἀγῶνος τούτου ὑποσχεθεὶς, ὅτι θέλει ἀναδείξει αὐτὸν ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας.

Ὁ Βλαδιμιρέσκος, ἄνθρωπος κενόδοξος καὶ τολμηρὸς, ἀθροίσας ἑκατὸν πενήκοντα στρατιώτας, ἤρχισεν ν' ἀπειλῇ τοὺς ἀρχοντας, γράψας συγχρόνως εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν ἀρχήν, ὅτι ὁ Βλαχικὸς λαὸς δὲν δύναται νὰ ὑποφέρῃ πλέον τὴν βίαν τῶν Φαναριωτῶν ἡγεμόνων, οὐδὲ τῶν ἐντοπιῶν ἀρχόντων τὴν διοίκησιν καὶ ὅτι ζητεῖ ὑποφερτὴν τινα τάξιν πραγμάτων. Ἡ Ὀθωμανικὴ αὐλὴ, ἣτις εἶχεν ἀνγορεύσει ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας τὸν Σκκληρᾶτον Καλλιμάχην, δὲν ἔδωκε προσοχὴν εἰς τὰ ζητήματα τοῦ Βλαδιμιρέσκου, μήτε ἔστειλε Τουρκικὰ στρατεύματα

κατὰ τοῦ ἀποστάτου, διὰ νὰ μὴ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τὴν Ρωσσίαν νὰ ἀμιχθῇ εἰς τὴν ἔριν ταύτην. Ἐπρόσταξεν ὁμοῦ τὸν ἡγεμόνα ἢ νὰ καταπαύσῃ εἰρηνικῶς τὴν ταραχὴν ταύτην, ἢ νὰ μεταχειρισθῇ κατὰ τοῦ ἀποστάτου τὴν ἔνοπλον δύναμιν τῆς ἐπαρχίας.

Ὁ Βλαδιμιρέσκος αὐξήσας τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀπαδῶν του ἀπὸ χωρικούς τινας, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπεσχέθη ἐλάττωσιν τῶν φόρων καὶ ἀπαλλαγὴν ἐκ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας, ἠπέιλει τὸ Βουκουρέστιον. Ἡ σύγχυσις ἦτο μεγάλη εἰς τὴν πόλιν ταύτην· ὅλοι οἱ ἄρχοντες κατέφυγον εἰς τὴν Τρανσυλβανίαν· ὁ δὲ ἀρχηγὸς Σάββας διορισθεὶς παρὰ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἡγεμόνος Καλλιμάχη ἠσφάλισε τὴν μητρόπολιν μὲ δύναμιν 4,500 στρατιωτῶν. Ἡ ταραχὴ αὕτη διήρκεσε μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΒΛΑΧΙΑΣ ΚΑΙ ΜΟΛΔΑΥΙΑΣ,

Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης. — Διακήρησις τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας Ἀλεξάνδρου. — Μάχη τοῦ Γαλαζίου καὶ Σκουλενίου. — Ἀποτυχία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἐν Βλαχίᾳ καὶ Μολδαυίᾳ.

(1821 ἀπὸ 22 Φεβρουαρίου ἕως 22 Σεπτεμβρίου.)

Ὁ Ὑψηλάντης περὶ τοῦ ὁποίου ἐβεβαίωνον οἱ ἀπόστολοι τῆς ἐταιρίας, ὅτι ἐμελλε νὰ μεταβῇ διὰ Τεργέστης εἰς Πελοπόννησον, ἠλλάξε δρόμον καὶ ἤρξατο τὸ μέγα ἔργον ἀπὸ τῶν ἀρκτικῶν τῆς Τουρκικῆς ἐπικρατείας. Τὴν 22 Φεβρουαρίου διέβη τὸν Προῦθον μετὰ τῶν δύο ἀδελφῶν αὐτοῦ Νικολάου καὶ Γεωργίου καὶ σίφους φιλοπατρίδων χριστιανῶν, καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰσῆλθεν εἰς Ἰάσιον. Ὁ ἡγεμὼν τῆς ἐπαρχίας ταύτης Μιχαὴλ Σουττος ἐδέχθη αὐτὸν φιλοφρόνως, πιστεύων ὅτι τὸ κίνημα τοῦτο γίνεται κατὰ θέλησιν ὑψηλοτέρων· ἢ δὲ φρουρὰ αὐτοῦ ἠνώθη ἀμέσως μετὰ τῶν ἀκολούθων τοῦ Ὑψηλάντου.

Δήλωσις τυπωθεῖσα ἐν Κισνοβίῳ ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ Ἰάσιον τὴν δευτέραν ἡμέραν. « Τὸ ἑλληνικὸν γένος, ἀνέφερον αὕτη, ἀνίσταται ἐκ τῶν δυστυχιῶν αὐτοῦ· ὁ σταυρὸς θριαμβεύει, ἡ ἡμισέληνος πίπτει, καὶ μία μεγάλη δύναμις βοηθεῖ τοὺς ἀγῶνας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους κτλ. » Ὁ Ὑψηλάντης ἔστησεν εἰς τὸ μοναστήριον Γαλατᾶ πλησίον τοῦ Ἰασίου τὸ στρατόπεδόν του, εἰς τὸ ὁποῖον συνηθροίσθησαν πολλοὶ Ἕλληνες, Βούλγαροι, Σέρβοι καὶ λοιποὶ φιλοπάτριδες Χριστιανοί.

Ὁ Ὑψηλάντης τὴν δευτέραν ἡμέραν ἐπρότεινεν, ἵνα γείνη κοινὴ δέησις τοῦ ἡγεμόνος καὶ τῶν ἀρχόντων πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον, διατρύχοντα τότε εἰς τὸ συμβούλιον τῆς Ἀδριανῆς, ὅπως βοηθήσῃ αὐτοὺς καὶ μὴ ἐπιτρέψῃ τὴν εἰς τὰς ἡγεμονίας ταύτας εἰσβολὴν τῶν Τούρκων. Ἀλλὰ τοῦτο ὡς ἀντιφάσκον εἰς τὴν δῆλωσιν ἐψύχρανεν ἀμέσως πρὸς αὐτὸν τοὺς ἐγγχωρίους.

Μετὰ ἐξ δὲ ἡμερῶν ἐν Ἰασίῳ διατριβὴν ὁ Ὑψηλάντης μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ καὶ τοῦ Γεωργίου Καντακουζηνοῦ, ὀδηγῶν 1,500 στρατιώτας, ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Βλαχίαν. Ἀλλ' ἡ ἐξάήμερος διατριβὴ τοῦ Ὑψηλάντου ἐν Ἰασίῳ οὔτε τὸ ἐπιχειρημᾶ του συνέστησεν, οὔτε αὐτὸν τὸν ἴδιον ὕψωσεν, ἔνεκα τῆς κακοηθείας καὶ τῶν καταχρήσεων τοῦ συρφετώδους αὐτοῦ στρατοῦ.

Μετὰ ἐπταήμερον δὲ ὁδοιπορίαν ἔφθασεν εἰς Φωξάνιον, ἐνθα συνέστησε σῶμά τι, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἱερὸς Λόχος, ἐκ νέων πεπαιδευμένων καὶ εὐγενῶν, οἵτινες ἐφλέγοντο ὑπὸ πατριωτικῶν αἰσθημάτων. Ἐκεῖθεν δ' ἀναχωρήσας ἔφθασεν εἰς Βουκουρέστιον καὶ ἐστρατοπέδευσε τὴν 28 Μαρτίου εἰς Κολεντίνην, ἀπέχουσαν ἡμίσειαν ὥραν τοῦ Βουκουρεστίου· ὥστε ἵνα φθάσῃ ἐξ Ἰασίου μέχρι Κολεντίνης παρῆλθον τέσσαρες ἐβδομάδες. Ἡ δὲ θρακὺς αὕτη προῆλθεν ἐκ τῶν μυστικῶν εἰδήσεων, ἃς καθ' ὁδὸν ἐλάμβανεν, ὅτι ὁ μὲν Βλαδιμιρέσκος ἐμελέτα κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλὴν, ὁ δὲ Σάββας ἐκλονίζετο.

Μόλις ὁ Ὑψηλάντης ἔφθασεν εἰς Κολεντίνην καὶ ἔπεσον κατ' αὐτοῦ δύο ἀπροσδόκητοι κεραινοί· ὁ μὲν πολιτικός, ἦτοι ἡ Ῥωσικὴ διακλήρυξις, δι' ἧς ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος κατέκρινεν αὐστηρῶς τὸ ἔργον τοῦ Ὑψηλάντου, ἐκηρύττετο οὐδέτερος εἰς τὸν ἀγῶνα, ἀπηγόρευε τὴν ἐξαγωγήν πολεμοφοδίων ἐκ τῆς ἐπικρατείας αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας, διέταττε τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν αὐτοῦ νὰ διατηρῇ τὰς μετὰ τῆς Τευρκίας σχέσεις, καὶ καθήρει τὸν Ὑψηλάντην τοῦ ἀξιωματος τοῦ στρατηγού· ὁ δὲ ἐκκλησιαστικός, ἦτοι ὁ ἀφορισμὸς τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, δι' οὗ ἀφωρίζοντο οἱ ἐπαναστάται, ἐλύοντο οἱ ἐταῖροι τοῦ πρὸς ἀλλήλους ὄρκου, καὶ διετάττοντο οἱ ἀρχιερεῖς νὰ καταπνίξωσι τὴν ἐπατάστασιν ταύτην.

Ἄφου δὲ διέμεινε μίαν ἐβδομάδα εἰς Κολεντίνην, ἀνεχώρησε πανστρατιᾷ τὴν τετάρτην Ἀπριλίου, καὶ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἔφθασεν εἰς Τυργόβιστον. Κατέλαβε δὲ διὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Γεωργίου τὸ Κιμπουρλούκιον, πόλιν ἐπὶ τῶν Κερπαθίων ὄρέων· ἐποποθέτησε δὲ τὸν Γεώργιον κατὰ τὸ Πιτέστι, πόλιν κειμένην μετὰξὺ Τυργοβίστου καὶ τοῦ ποταμοῦ Ὀλτου· τὸν δὲ Κωνσταντῖνον Δούκην ἔστειλεν εἰς τὸ Πλοέστι. Ἄλλ' αἱ τέσσαρες αὐταὶ δυνάμεις ἦσαν τόσον μακρὰ ἢ μίκα τῆς ἄλλης, ὥστε δυσκόλως ἐβοήθουν ἀλλήλας.

Ὁ Ἀθανάσιος Καρπενησιώτης, σταλεὶς περὶ τὰ μέσα Ἀπριλίου πρὸς φυλακὴν τοῦ Γαλαζίου, κατέλαβε τὰ ἐντὸς τοῦ φρουρίου τούτου χαρακώματα μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ Ἑλλήνων, καὶ ὀχυρωθεὶς περιέμεινε τὴν πλησιάζουσαν τῶν ἐχθρῶν δύναμιν. Ὁ Πασᾶς τῆς Ἰμβραίλας ὀρμήσας μετὰ 7,000 τούρκων, προσέβηλεν αὐτοῦς τὴν πρώτην Μαΐου, ὅτε ὁ Ἀθανάσιος μετὰ 200 ἀνδρείων Ἑλλήνων μαχόμενος ἔδειξε θαύματα ἡρωϊσμοῦ· ἀλλὰ μετὰ 15 ὥρων ἀγῶνα, ἐπειδὴ εἶδεν, ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρῶν, ὀρμήσας καὶ διασχίσας τοὺς ἐχθροὺς κατέφυγεν εἰς τινὰ νῆσον τοῦ Προῦθου. Οἱ τοῦρκοι λοιπὸν εἰσελθόντες ἀμέσως εἰς τὸ Γαλάζιον, ἔσφαξαν τοὺς

χριστιανούς, διήρπασαν τὰς οἰκίας αὐτῶν καὶ ἐπέστρεψαν τὴν τρίτην ἡμέραν εἰς Ἰμβραίλαν.

Ὁ ἡγεμὼν τῆς Μολδαυίας Μιχαὴλ Σουτσοσ ἰδὼν τὴν δὴλωσιν τῆς Ῥωσσίας, καὶ φοβούμενος νὰ μὲνῃ ἐν Ἰασίῳ ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Βεσσαραβίαν. Μετὰ τὴν φυγὴν δὲ τοῦ ἡγεμόνος ὁ Ἰψηλάντης ἔστειλε τὸν Καντακουζηνόνεις τὸ Ἰάσιον, ὡς ἀντιπρόσωπόν του, ἔχοντα ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν αὐτοῦ 200 ὀπλοφόρους. Πλησιάζας δὲ εἰς τὸ Φωζάνιον προσέβλασε 350 τούρκους, καὶ ἐκεῖθεν ἔφθασεν εἰς Ἰάσιον.

Ἐν Ἰασίῳ συναθροίσας περὶ τοὺς 1500 Ἕλληνας ἐκήρυξε πρὸς τοὺς Μολδαυοὺς νὰ μὲνωσι σταθεροὶ εἰς τὸν ἀγῶνα. Ἀλλὰ μαθὼν ὅτι οἱ Τοῦρκοι πλησιάζουσι δευτέρως μετέβη εἰς τὴν Ῥωσικὴν ἐπικράτειαν. Ὁ Ἀθανάσιος Καρπενησιώτης ὁμοῦς, Ἀπόστολος ὁ Λευκάδιος, Γεώργιος Ἀνδριανουπολίτης ἔμειναν αὐτόθι καὶ ὠχυρώθησαν πλησίον τοῦ χωρίου Σκουλενίου, περιμένοντες μετὰ 400 περίπου Ἑλλήνων περὶ τὰς 10,000 τούρκων, ἐφωδιασμένων μεθ' ὅλων τῶν ἀναγκαίων τοῦ πολέμου.

Εἰσελθόντες δ' οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ Ἰάσιον ἔστειλαν περὶ τοῦς 600 ἵππεῖς κατὰ τῶν ἐν Σκουλενίῳ Ἑλλήνων· οἱ Ἕλληνες ἐξήλθον νὰ τοὺς προσβάλωσι, ἀλλὰ βλέποντες ὅτι οὗτοι ἦσαν ἢ ἐμπροσθοφυλακὴ ἐπέστρεψαν. Εὐθὺς ὁμοῦς ἐξήλθεν ἀπὸ Ἰασίου ἅπασα ἡ Τουρκικὴ δύναμις, οἱ δὲ Ἕλληνες, ἀφοῦ ἀπέκρουσαν τέσσαρας ἐφόδους, μετὰ ὀκτώωρον ἀντίστασιν μὴ δυνάμενοι νὰ βαστάσωσι τοὺς κανανοβολισμοὺς τῶν ἐχθρῶν ἔφυγον οἱ περισσότεροι εἰς τὴν Βεσσαραβίαν. Ὁ Ἀθανάσιος ὁμοῦς μετ' ἄλλων δέκα πέντε, μὴ ἀνεχόμενοι νὰ σωθῶσι διὰ τῆς φυγῆς, ὤρμησαν κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ, καὶ, ἀφοῦ ἐφόνευσαν πολλοὺς, πλήρεις πληγῶν κατὰ τὰ σώματα, ἄτρωτοι δὲ τὰς ψυχὰς, ἔπεσον ἡρωϊκῶς. Μετὰ δὲ τὸ συμβῆν ταῦτο κατεστράφη ὁ Χριστιανικὸς ἀγὼν ἐν Μολδαυίᾳ.

Ὁ Ἰψηλάντης φοβούμενος τὴν δολιότητά του Σάββα καὶ Βλαδιμιρέσκου ἔμενεν ἐν ἀπραξίᾳ ἐν Τυργοβίστῳ, ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι

περὶ τὰ μέσα Μάϊου ἐκ τῶν παρὰδουναβίων φρουρίων εἰσῆλθον εἰς Βουκουρέστιον. Καὶ ὁ μὲν Σάββας προέδιδε τὴν κατάστασιν αὐτοῦ, ὁ δὲ Βλαδιμιρέσκος ἔχων 4,000 μιγάδας ἐπεχείρησε, δελεαζόμενος ὑπὸ τῶν Τουρκοικῶν ὑποσγέσεων, νὰ συλλάβῃ δολίως τὸν Ἰψηλάντην καὶ νὰ τὸν παρὰδώσῃ εἰς τοὺς ἐχθρούς. Ἀλλ' ὁ Γεώργιος Ὀλύμπιος μαθὼν τὴν ἐπιβουλὴν ταύτην ἐρχεται μετὰ 300 ἐλεγκτῶν στρατιωτῶν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Βλαδιμιρέσκου, καὶ, ἀφοῦ τὸν ἐξήλεγξε διὰ τὰ τουρκοικὰ αὐτοῦ φρονήματα, τὸν συλλαμβάνει καὶ τὸν φέρει πρὸς τὸν Ἰψηλάντην. Καὶ αὐτὸς μὲν ὡς ἐπίβουλος καὶ προδότης φονεύεται ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, κατακοπεῖς μεληδόν, οἱ δ' ὄπαδοί αὐτοῦ ἠνώθησαν μετὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἰψηλάντου.

Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰψηλάντης, ὅτι οἱ Τούρκοι ἐμελέτων νὰ προσβάλωσιν αὐτὸν εἰς Τυργοβίστιον, ἔχοντες φανερόν συναγωνιστὴν τὸν Σάββα, ἀπέστειλε τὸν Φαρμάκην μετὰ 300 εἰς Ἀρδεσίαν πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς θέσεως ἐκείνης· αὐτὸς δὲ τὴν 4. Ἰουνίου ἐφθασεν εἰς Ρύμνικον. Αἱ δὲ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἰψηλάντου δυνάμεις ἦσαν 2,500 ἰππεῖς καὶ 4,500 πεζοί, ἐν οἷς καὶ ὁ ἱερὸς λόχος καὶ 4 κανόνια. Ὁ Ἰψηλάντης διέταξε τὰ σώματα νὰ προχωρήσωσι πρὸς τὸ Δραγασάνιον, ἵνα καταλάβωσι θέσεις τινὰς, μέχρις οὗ φθάσῃ καὶ αὐτὸς, σκοπεύων νὰ διαθέσῃ προσωπικῶς τὰ τῆς μάχης. Καὶ τὰ μὲν σώματα ἐκίνησαν τὴν τρίτην Ἰουνίου πρὸς τὴν θέσιν ταύτην· αὐτὸς δὲ τὴν πέμπτην μετὰ τῆς ὀπισθοφυλακῆς. Τὰ εἰρημμένα ὅμως σώματα, ἔνεκα ῥαγδαίης βροχῆς, ἠργοπόρησαν, ὥστε μόλις ἐφθασαν τὴν πέμπτην τοῦ μηνός, ἐκτὸς τῆς ὑπὸ τὸν Ἰψηλάντην ὀπισθοφυλακῆς. Καραβίας δέ τις, ἀρχηγὸς τοῦ πυροβολικοῦ καὶ ὁ Νικόλαος Ἰψηλάντης ὁ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ λόχου ἐτοποθετήθησαν πρὸς τὸ χεῖλος χερᾶδρας τινὸς ἀντικρῦ τοῦ χωρίου Δραγασάνης. Εἰδοποιήθησαν δ' ἅπαντες τότε νὰ ἐτοιμασθῶσι τὴν ἐπαύριον εἰς μάχην, καθ' ἣν ἐμελλε νὰ παρευρεθῇ καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος. Μὴ ὑποπτεύων δὲ ὁ Γεώργιος Ὀλύμπιος

τί ἐμελλε νὰ συμβῆ ἔτοπουθετήθη ἀπώτερον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ρύμνικου, ὅπως συνδιαλεχθῆ μετὰ τοῦ Ἀρχιστρατήγου. Οἱ δ' ἐν Δραγασανίῳ Τούρκοι, προβλέποντες τὴν μάχην ἄφρευκτον, ἤρχισαν νὰ κκίωσι τὰς ἀσημάντους οἰκίας ὡς περιττάς.

Ὁ δὲ Καρχίας νομίζων τὸν ἐμπρησμὸν τοῦτον ὡς φυγῆς πρόδρομον, καὶ φοβούμενος μὴ τῷ διαφύγῃ ἢ νίκῃ, διέβη τὴν χερσάδραν, χωρὶς νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς ὀπλαρχηγούς, καθότι ἤθελε μόνος αὐτὸς νὰ σφετερισθῆ τὴν τῆς νίκης δόξαν. Προτροπῇ δ' αὐτοῦ ἠκολούθησε καὶ ὁ ἱερὸς λόχος. Οἱ δὲ Τούρκοι νομίζοντες, ὅτι ἅπαντα τὰ Ἑλληνικὰ σώματα θέλουσιν ἐπιπέσει κατ' αὐτῶν, ἐκέπτοντο νὰ φύγωσιν, ἀλλὰ βλέποντες ὅτι τὰ ἄλλα σώματα δὲν ἐκινήθησαν, ἐξῆλθον ἔφιπποι καὶ ἐπέπεσον ξιφῆρεις κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Καὶ οἱ μὲν περὶ τὸν Καρχίαν ἐλειποτάκτησαν· ἀλλ' οἱ Ἱερολοχῖται, καίτοι ὑφιστάμενοι τρομερὰν σφαγὴν, ἀνθίσταντο γενναίως κατὰ τῶν Τούρκων. Ἦθελον δ' ἅπαντες κατακοπῆ, ἂν ὁ Γεώργιος δὲν ἤρχετο εἰς βοήθειαν αὐτῶν. Εἰς τὴν μάχην ταύτην ἐφονεύθησαν ἐπέκεινα τῶν Διακοσίων Ἑλλήνων, καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν Ἱερολοχιστῶν. Τότε δὲ πανικὸς φόβος κατέλαβε τὰ σώματα καὶ διεσκορπίσθησαν.

Ὁ δὲ Ἰψηλάντης, ὅστις εὕρισκετο τρεῖς ὥρας μακρὰν τῆς θλιβεραῆς ταύτης σκηνῆς, μαθὼν τὸ γεγονός καὶ τὸν διασκορπισμὸν τῶν στρατευμάτων, ἐπέστρεψεν αὐθημερὸν εἰς Ρύμνικον. Τὴν δὲ ἐνάτην Ἰουνίου ἔφθασεν εἰς τὸ Μοναστήριον Κοσίαν. Ἐκεῖθεν δὲ κατέφυγεν εἰς Τρηνσυλθανίαν ἔχων τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ Νικόλαον καὶ Γεώργιον, τὸν Γεώργιον Λασάνην καὶ τὸν Γεράσιμον Ὀρφωνόν. Ἡ δὲ Αὐστριακὴ ἀρχὴ συνεχώρησεν αὐτοὺς εἰσελθῶσιν εἰς τὴν ἐπικράτειαν αὐτῆς, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὄρω νὰ ἀλλάξωσι τὰ ὀνόματα αὐτῶν. Ὁ Ἰψηλάντης λοιπὸν μετονομασθεὶς Ἀλέξανδρος Κομνηνὸς εἰσῆλθε μετὰ τῶν συν αὐτῷ εἰς τὴν Αὐστριακὴν ἐπικράτειαν· ἀλλὰ συλληφθέντες μετ' ἔπειτα ὑπὸ τῆς τουρκόφορον ταύτης ἐξουσίας, ἐρρίφθησαν

εἰς τὰς φυλακὰς ἐν τινι πόλει τῆς Οὐγγαρίας, ἐν αἷς ἔπαθον ὅσα δεινὸν ἐστὶ καὶ λέγειν. Ἐμειναν δὲ πεφυλακισμένοι μέχρι τέλους τοῦ 1827, ὅτε μεσιτεία τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου ἠλευθερώθησαν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὄρω νὰ διαμένωσιν ἐν τῇ Αὐστριακῇ ἐπικρατείᾳ ἐν ταῖς πόλεσι Βιέννῃ, Βενετία καὶ Βερώνῃ, μέχρις οὗ ἀποπερατωθῶσι τὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐνθὶ δὲ διέμενον ἐν Βιέννῃ ὁ Ἰψηλάντης, πάσχων ἐξ ὅσων ὑπέστη ἐν τῇ δεινῇ αὐτοῦ φυλακίττει, ἀπέθνε τὴν 20 Ἰουλίου τοῦ 1828, ἄγων τὸ τριακοστὸν ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας του.

Ὁ δὲ Σάββας προσκληθεὶς μετέπειτα εἰς Βουκουρέστιον ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὅπως ἀνταμειφθῆ διὰ τὰς πρὸς τὸν Σουλτάνον πιστὰς αὐτοῦ ἐκδουλεύσεις, ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων. Τοιοῦτον τέλος λοιπὸν ἔλαβεν ὁ Σάββας διὰ τὴν πρὸς τὴν ἐταιρίαν ἐπιιορκίαν του καὶ διὰ τὴν δολιότητα αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰψηλάντην.

Ὁ δὲ Γεώργιος Ὀλύμπιος καὶ ὁ Φαρμάκης μετὰ τῶν πιστῶν αὐτῶν κατέφυγον εἰς τὸ ἐν Μολδαυίᾳ μοναστήριον Σέκκον. Περικυκλωθέντες δὲ ὑπὸ 10,000 Τούρκων, ἀφοῦ μετ' ἐπιμόνου ἀντιστάσεως ἐφόνευσαν πολλοὺς τῶν ἐχθρῶν, ὁ μὲν Γεώργιος θεὶς πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα συγκατεκῆ μετὰ πολλῶν Τούρκων, ὁ δὲ Φαρμάκης συλληφθεὶς ἐστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκδαρεὶς ζῶν ἐρρίφθη εἰς τοὺς δρόμους τοῦ Γαλατᾶ.

Τοιοῦτον ὅθεν τέλος ἔλαβεν ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἰψηλάντου, ἀρξάμενη τὴν 22. Φεβρουαρίου καὶ λήξασα τὴν 22. Σεπτεμβρίου.

Ἡ ἀποτυχία τῆς ἐκστρατείας ταύτης προήλθε πρῶτον μὲν ὑπὸ τῆς Ῥωσικῆς διαμαρτυρήσεως, ἥτις ἀπέκοψε πᾶσαν ἐλπίδα βοήθειας παρὰ τῆς ὁμορθήσκου Ῥωσσίας· ἐκ τοῦ ἀφορισμοῦ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, ἐπενεγκόντος γενικὴν ἀποσύνθεσιν εἰς τὰ στρατεύματα· ἐκ τῆς ἐπιβουλῆς τοῦ Σάββα καὶ Βλαδιμιρέσκου, ἥτις δὲν ἄφινεν ἐλεύθερον τὸν Ἰψηλάντην εἰς τὰ κινή-

μάτα αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῆς ἀπερισκεψίας τοῦ Καραβία, ἥτις πρό-
διέφθειρε τὸν ἀγῶνα.

Κλείοντες δὲ τὸ μέρος τοῦτο δὲν δυνάμεθα ἢ νὰ εἰπώμεν
ὀλίγα τινα περὶ τοῦ Ἵψηλάντου. Ὁ Ἵψηλάντης θουσιάσας λαμ-
πρὰν θέσιν παρὰ τῷ Αὐτοκράτορι τῆς Ῥωσσίας, ὀλιγορήσας τὰ
ὑπὸ τὴν Ῥωσσικὴν προστασίαν συμφέροντα αὐτοῦ ἐν Τουρκίᾳ,
καὶ δαπανήσας ἱκανὸν μέρος τῆς πατρικῆς περιουσίας, καὶ ἀνα-
δεχθεὶς τὸν μέγιστον κίνδυνον ὑπὲρ τῆς πατρίδος, κατέδειξε
τὰ πρὸς τὴν φίλην πατρίδα γενναῖα αὐτοῦ αἰσθήματα. Τὸ κί-
νημα αὐτοῦ ἔθεσε τὸν θεμέλιον λίθον τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνεξαρ-
τησίας. Τὸ ὄνομα ὅθεν τοῦ ἀνδρὸς τούτου θέλει εὐλογεῖται αἰω-
νίως παρ' ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους· ἡ δὲ μνήμη αὐτοῦ θέλει
διαμῆνει μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἀγήρατος καὶ πολυῦμνητος.

ΦΟΝΙΚΑΙ ΣΚΗΝΑΙ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ.

Θάνατος δι' ἀγχόνης τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου καὶ τῶν Ἀρ-
χιερέων, Ἐφέσου, Νικομηδίας, Ἀγχιάλου, Δέρκων, Θεσσα-
λονίκης καὶ Ἀδριανουπόλεως — Σφαγὴ Φαναριωτῶν καὶ λοι-
πῶν προκρίτων Χριστιανῶν. — Λεηλασίαι καὶ βεβηλώσεις τῶν
ἐκκλησιῶν. — Γενικὴ σφαγὴ τῶν Χριστιανῶν ἐν Κωνσταντι-
νουπόλει καὶ ταῖς ἐπαρχίαις τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας.

Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἡγεμόνος Μιχαὴλ Σούτσου ἐκπλαγέν-
τες ἐκ τῆς ἀγγελίας τοῦ κυρίου των, ὅστις διέταττεν αὐτοὺς
νὰ ἀναχωρήσωσιν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔντρομοι γενόμε-
νοι εἰδοποίησαν τὸν ἀγαπητὸν τοῦ Σουλτάνου Χαλῆτ, ὅτι ὁ Ἵ-
ψηλάντης ἐμελέτα νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Μολδαυίαν. Ὁ δὲ Χαλῆτ
παρήγγειλεν αὐτοῖς νὰ ἀναφέρωσιν εἰς τὸν κύριόν των, ὅπως
πρόσέχη εἰς τὰ κινήματα τοῦ Ἵψηλάντου καὶ ἀναφέρῃ πάντα.
Οὗτος βμως ἀνεχώρησεν εἰς Ὁδησσὸν καὶ τὸ πρᾶγμα ἐγένετο

ἀμέσως κοινόν. Τὴν δὴλῶσιν τοῦ Ὑψηλάντου ἔλαβεν ἀμέσως ὁ Σουλτάνος ἀπὸ τῶν πκρὰ τῶν Δούναβιν στρατηγῶν. Ἐνόησεν ἐξ αὐτῆς τὸ σχέδιον τῆς ἐπικραστίας καὶ τὸ ἀπέδωκεν εἰς τινα γειτονικὴν ἐχθρόφροναν δύναμιν· ἀλλ' ὅμως ἀπεφάσισε νὰ δεῖξῃ ὅλην αὐτοῦ τὴν ὀργὴν εἰς τὸ Χριστιανικὸν γένος.

Ὁ πιστὸς τοῦ Σουλτάνου Χαλῆτ, ὅστις πρὸ δύο ἐτῶν ἐπροσπάθει νὰ ἀθωώσῃ τὴν ἀπὸ τῆς Βλαχίας φυγὴν τοῦ ἡγεμόνος Ἰωάννου Καρατσᾶ, καὶ ὅστις ἀνέδειξεν ἡγεμόνα τῆς Μολδαβίας τὸν ἀποστατήσαντα Μιχαὴλ Σούτσον, γαμβρὸν τοῦ Καρατσᾶ, διὰ νὰ ἀποφύγῃ πᾶσαν κατηγορίαν ἐνίσχυσεν τὴν πρόθεσιν ταύτην τοῦ Σουλτάνου, καὶ συνεβούλευσεν αὐτὸν νὰ ἐξολοθρεύσῃ ὡς ἄπιστον τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸν κυβερνῶντα αὐτὸ κλῆρον.

Ὁ Σουλτάνος προσέταξε τὸν Πατριάρχην καὶ τὴν σύνοδον νὰ συναθροίσωσιν ὅλους τοὺς εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ Βοσπόρου κατοικοῦντας ἄρχοντας καὶ ἱερωμένους νὰ κοιτῶσιν ὅλοι τοῦ λοιποῦ εἰς τὸ Φανάριον, νὰ ἐμπνεύσωσιν εἰς τοὺς Χριστιανούς πίστιν εἰς τὸν κραταῖον αὐτῶν δεσπότην καὶ νὰ ἀφορίσωσι τοὺς ἀρχηγούς τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοὺς ὀπαδοὺς αὐτῶν.

Μετὰ δέκα ἡμέρας δὲ, ἀφοῦ ἔφερεν Ἀσιανὰ στρατεύματα καὶ ἔστησεν αὐτὰ εἰς τὸν Βόσπορον, ἀφοῦ ἐσύναξεν ὅλα τὰ ὄπλα ἀπὸ τῶν χριστιανῶν καὶ ἀφοῦ παρετήρησε τὴν γνώμην τῶν πρέσβων τῶν ξένων δυνάμεων, προσέταξεν ὅλους τοὺς Μουσουλμάνους νὰ ἐνθυμηθῶσι τῶν προγόνων αὐτῶν τὴν ἀγριότητα καὶ νὰ σώσωσιν ἀπὸ τοῦ κινδύνου τὴν θρησκείαν αὐτῶν. Ὅσοι Φαναριῶται δὲν ἠδυνήθησαν νὰ φύγωσι διέταξε ν' ἀποκεφαλίσθῶσι. Γεώργιος Μυροκορδάτος, Μιχαὴλ Χατσερῆς, Μιχαὴλ Μάνος, Νικόλκος Σκαναβῆς καὶ ὁ τοῦ Πατριαρχείου μέγας λογοθέτης Θεόδωρος Ρίζος ἦσαν τὰ πρῶτα θύματα.

Ὁ Νικόλκος Μουρούζης μέγας διερμηνεὺς τοῦ στόλου, ὑποκτετυθεὶς ὡς συνένοχος τῆς ἐπικραστίας, ἀπεκεφαλίσθη ἐνώ-

πιον τοῦ Σουλτάνου· ὁ δὲ πρεσβύτερος ἀδελφὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος Μουρούζης, ὁ ἀγαθοφρονέστατος ἔλων τῶν συγχρόνων του Φανκρωιτῶν, μέγας διερμηνεὺς, ἀπεκεφαλίσθη πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ Σουλτάνου.

Ἐμεινεν ἤδη νὰ ἐπιφερθῆ πρὶνὴ καὶ εἰς τὸν κλῆρον ὡς ἐγ-
γυητὴν τῆς ὑπακοῆς τῶν χριστιανῶν. Διὰ νὰ γείνη ὁμοῦ ἐπι-
σημητοτέρα ἐπρόσμενεν ἡ Ὄθωμανικὴ αὐλὴ τὴν ἡμέραν τοῦ Πά-
σχα συμπεσόντος τὴν 10 Ἀπριλίου. Ἀφοῦ ὁ Πατριάρχης ἐτε-
λειώσῃ τὴν θείαν λειτουργίαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, πάραυτα
ἐσύρθη εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Βεζύρη. Συνάμα προσετάχθησαν
οἱ λοιποὶ μικροὶ ἀρχιερεῖς, ὅπως ψηφίσωσιν ἀμέσως νέον πα-
τριάρχην, καθότι ὁ ἤδη πατριαρχεῦων παύει τῆς θέσεως ταύ-
της. Ἐντρομοὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ ὀλίγοι τῶν προκρίτων χριστι-
ανῶν ἀναγορεύουσι πατριάρχην τὸν Πισειδίας Εὐγένιον. Ἄλλ'
ἔως νὰ τελειώσῃ τὰς ψήφους εἶδον πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ πα-
τριαρχείου κρεμάμενον τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον μὲ ἐπιγρα-
φὴν εἰς τὸ στῆθος « Προδότης τῆς Βασιλείας ».

Συγχρόνως δ' ἐκρεμάσθησαν εἰς διάφορα μέρη τῆς Κωνσταν-
τινουπόλεως καὶ τοῦ Γαλατᾶ· ὁ Ἐφέσου Διονύσιος, ὁ Νικομη-
δείης Ἀθανάσιος, ὁ Ἀγγιᾶλου Εὐγένιος, ὁ Δέρκων Γρηγόριος, ὁ
Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ, καὶ ὁ διὰ τῶν διδασκαλιῶν του ὠφελή-
σας τὸ γένος Ἀνδριανουπόλεως Δωρόθεος Πρώτος. Τὰ δὲ σώ-
ματα τοῦ τε Πατριάρχου καὶ τῶν λοιπῶν ἐσύρθησαν ἀτίμως
ὑπὸ Ἑβραίων καὶ ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Τὸ σῶμα ὁμοῦ
τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου εὐρέθη τὴν τρίτην ἡμέραν ὑπὸ τινος
πλοιάρχου καὶ ἐφέρθη κρυφίως εἰς Ὀδησσόν, ὅπου ἐνεταφιάσθη
μεθ' ὅλων τῶν εἰς τὸ ἀξίωμα του ἀνηκουσῶν τιμῶν.

Ἡ δὲ Οἰκογένεια τῶν φιλοτούρκων Καλλιμαχῶν ἐξωρίσθη
εἰς τὴν Ἀσίαν, ὅπου μετὰ τινὰς μῆνας ὁ μὲν ἡγεμὼν Σκαρλάτος
Καλλιμάχης ἐπνίγη ὑπὸ Τούρκου δημίου, ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ
Ἰωάννης ἀπεκεφαλίσθη εἰς Προῦσταν. Ὁ δὲ Ἰωάννης Ἀργυρόπου-
λος ποτὲ διερμηνεὺς τῆς Ὄθωμανικῆς αὐλῆς ἐξωρίσθη καὶ αὐτὸς

εις τὴν Ἀσίαν. Ὁ Σουλτάνος ὠρκίσθη νὰ μὴ μεταχειρισθῆ πλέον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του Ἕλληνα, διὸ καὶ ἀνέδειξε διερμηνέα τὸν ἀρνησιθρησκον Βουλγάρογλου.

Αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι ἦσαν ἡμέραι φρίκης καὶ τρόμου διὰ τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Χριστιανούς. Αἱ οἰκίαι καὶ οἱ γυναικωνῆται ἐπατοῦντο, οἱ αἰμοχρεῖς Ἀσιανοὶ Τοῦρκοι σείοντες γυμνάς τὰς ῥομφαίας καὶ φρυάττοντες, περιέτρεχον τὰς ὁδοὺς θύοντες καὶ ἀπολύοντες ὄσους τοῦ κοινοῦ λαοῦ ἀπήντων· ἄλλους ἐσφαζον ἐπὶ τῶν ὁδῶν, ἄλλους ἐκρέμων, ἄλλους παρέδιδον εἰς τὰ βασανιστήρια, ἐκκλησίας ἐμίαινον καὶ ἐγύμνωνον, περιουσίας ἐδήμευον, γυναῖκας καὶ κοράσια ἤρπαζον καὶ ἐν γένει ἐπραττον ὅσα ἡ Θηριωδία καὶ ἡ λύσσα αὐτῶν τοὺς ὠδήγει.

Καὶ τὰ εἰς τὰς ἐπαρχίας γινόμενα κακὰ δὲν ἦσαν μικρότερα τῶν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ πραχθέντων· καθότι εἰς Ἀδριανούπολιν ἐπροενέθησαν ὁ ἐκεῖ διατρέβων Πατριάρχης Κύριλλος καὶ οἱ προσετώτες· εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Μητροπολίτου καὶ οἱ ἐπισημότεροι τῆς πόλεως· εἰς τὴν Λάρισσαν ὁ Λαρίσης Μητροπολίτης καὶ ἄλλοι εἰς διάφορα μέρη ἐγένοντο θύματα τῆς Θηριωδίας τῶν τούρκων.

Εἰς μάτην προσεπάθουν οἱ πρέσβεις τῶν ξένων δυνάμειν, ὅπως ἐμπνεύσωσι φιλάνθρωπότερα αἰσθήματα εἰς τὸ Τουρκικὸν κράτος. Ἐδόθη αὐτοῖς ἀπότομος ἀπάντησις «Ὁ Σουλτάνος εἶναι ἀπόλυτος καὶ ἀνεξάρτητος ἄρχων καὶ δὲν χρεωστῆ νὰ δώσῃ λόγον τῶν πράξεών του εἰς οὐδένα».

Πάντες οἱ Πρέσβεις ἔδειξαν προσωπικῶς φιλάνθρωπα αἰσθήματα· ὁ Βαβυλὼν Σταγανώφ ἔσωσε πολλὰς οἰκογενεῖς ἐκ τοῦ θανάτου καὶ ἔστειλεν αὐτάς κρυφίως διὰ Ῥωσικῶν πλοίων εἰς Ὀδησσόν. Οἱ δὲ ἄλλοι ἔδιδον καταφύγιον εἰς πολλοὺς δυστυχεῖς εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν, καὶ οὕτως ἀφήρπαζον αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ πελέκεως τοῦ δαίμιου.

Ἴδοὺ οἱ Ὄθωμανοὶ, τοὺς ὁποίους ἡ Εὐρώπη ἐλπίζει νὰ ἐκπολιτίσῃ!

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις

1821.

Ἐκρηγίς τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Καλαβρύτοις. — Κυρίευσίς τῶν Καλαμῶν ὑπὸ τοῦ Πέτρου Μυρομιχάλη καὶ σύστασις τῆς Μεσσηνιακῆς Γερουσίας — Κολοκοτρώνης ἐν Καρυσταίνῃ. — Ἐπανάστασις τῶν Ναυτικῶν νήσων Ἰδρας, Πετσῶν καὶ Ψαρῶν. — Πυρπόλησις ἐνὸς Τουρκικοῦ δικρότου ἐν Ἐρισσῷ τῆς Μιτυλήνης. — Καταστροφή τῶν Κυδωνιῶν. — Εἴσοδος τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ. — Ἐπανάστασις Φωκίδος, Βοιωτίας, Ἀττικῆς, Μαγνησίας, Μακεδονίας, Εὐβοίας, Κρήτης, Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. — Κυρίευσίς τοῦ Βραχωρίου. — Ἐπανάστασις Ἀσπροποταμιτῶν καὶ συνθήκη αὐτῶν μετὰ τῶν Ὁθωμανῶν.

Οἱ Ἕλληνας ἐκτὸς τῶν μεγάλων ἐλπίδων, αἳ εἶχεν ἐμπνεύσει αὐτοῖς διὰ τῶν ἐταίρων ὁ Ἰψηλάντης, καὶ ἐκτὸς τινῶν ἀρματωλῶν, δὲν εἶχον οὐδεμίαν ἄλλην προπαρασκευὴν πρὸς ἐπιχείρησιν τοσοῦτον κινδυνώδους ἀγῶνος. Ὅπλα δὲν εἶχον, τὰ φρούρια κατεῖχοντο ὑπὸ τῶν Τούρκων, ταμείον δημόσιον δὲν ὑπῆρχεν αὐτοῖς, κυβέρνησις πρὸς ἔνωσιν ἔλειπεν ἐξ αὐτῶν, ἐνῷ πάντα ταῦτα δὲν ἔλειπον ἐκ τῶν ἐχθρῶν.

Ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων ὠμοιάζε κίνησιν θρέφους κατὰ λέοντος, ἐξ οὗ ὄφειλε νὰ ἀποσπάσῃ τοὺς ὄνυχας καὶ δι' αὐτῶν νὰ κατὰπολεμήσῃ αὐτόν. Περιεμένετο ὁμοίως ὁ Ἰψηλάντης, ὅστις

ἐνομιζέτο, ὅτι ἤθελε χρηρῆσαι αὐτοῖς πάντα ταῦτα, καὶ τοῦτο κατεῖχε μετέωρον τὴν Ἑλλάδα.

Καθ' ὃν δὲ χρόνον ἐξεβρόχη ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἐδυνάστευε τοῦ Τουρκικοῦ κράτους ὁ Σουλτάνος Μαχμουτ Β'. Αἱ δ' ἐπανάστασες αἰ ἀλληλοδιαδόχως ἐπαρχίαι ἦσαν· ἡ Πελοπόννησος, αἱ ναυτικαὶ νῆσοι, Ἰδρυα, Σπέτσαι καὶ Ψαρά· Φθιώτις καὶ Φωκίς, Ἀττικὴ καὶ Βοιωτία, Μαγνησία, Εὐβοία, Μακεδονία καὶ Κρήτη, Αἰτωλία καὶ Ἀκαρνανία, καὶ τὰ περὶ τὸν Ἀχελῷον ποταμὸν.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1824 ἦτο ἡγεμὼν τῆς Πελοποννήσου ὁ Χουρσήτ Πασᾶς· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐστάλη εἰς Ἰωάννινα κατὰ τοῦ πολιορκουμένου τότε Ἀλῆ Πασᾶ, ἀφῆκεν ἐπίτροπον αὐτοῦ τὸν Μεχμέτ Σαλλῆ Ἀγᾶν.

Οἱ Ὀθωμανοὶ ἀκούσαντες, ὅτι ὁποτὲ κλέπτῃς Ἀναγνωσταρᾶς εἶχεν εἰσελθεῖ κρυφίως εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ὑπενήργει εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Μεσσηνίας, καὶ ὅτι οἱ Πετμεζαῖοι ἐφαίνοντο τῇ δε κκεῖσε εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῶν Καλαβρύτων, ἀπεφάσισαν νὰ τοὺς συλλάβωσιν, ἀλλ' ἀπέτυχον. Ὁ δ' ἀρματολὸς Θεόδωρος Κολοκοτρώνης διακείμενος πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς τὴν Ἐπτάνησον, ἦλθε περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου εἰς τὴν Μάνην. Ἡ παρουσία τῶν ἀνδρῶν τούτων εἰς τὰς περιστάσεις ἐκείνας ἐθεωρήθη προφανὲς σημεῖον ταραχῶν.

Ὁσάκις δὲ ἡ Τουρκικὴ ἀρχὴ συνελάμβανε πολιτικὰς ὑποψίας συνείηζε νὰ ἀσφαλίζηται λαμβάνουσα ὁμήρους· ἀλλ' εἰς τὴν περίστασιν ταύτην φοβηθεῖσα τὴν παρακοὴν τῶν χριστιανῶν δὲν ἐζήτησε ἀναφνδὸν τοιούτους· ἠρκέσθη δὲ μόνον νὰ συγκαλέσῃ τοὺς προεστώτας καὶ ἀρχιερεῖς εἰς Τρίπολιν, ὅπερ ἐγένετο ὁσάκις ἀνεβύοντο ἐσωτερικαὶ ταραχαί. Σκοπὸς δὲ τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας ἦτο νὰ μὴ ἀφήσῃ πλέον τοὺς συγκαλουμένους νὰ ἀπέλωσι, καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ ματαιώσῃ ὅ,τι κατ' αὐτῆς ἐμελεῖατο.

Πολλοὶ δὲ τῶν ἀρχιερέων καὶ προεστώτων μὴ θέλοντες νὰ

σπίσωσι τὸ προσωπεῖον καὶ νὰ ὀπλισθῶσιν, ἐνδὲ ἦσαν ἀνέτοιμοι, μετέβησαν εἰς Τρίπολιν. Ὁ ἀρχιερεὺς ὁμοίως τῶν παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς καὶ οἱ προεστώτες τῶν Καλαβρῦτων ὑπὸ διαφόρους προφάσεις δὲν μετέβησαν εἰς Τρίπολιν. Ὁ Πετρόμπεης προσκληθεὶς περιποιοτικῶ τῷ τρόπῳ νὰ μεταβῆ καὶ αὐτός, ἀπεποιήθη εὐσχήμως τοῦτο, ἀπέστειλεν ὅμως ὡς ἕμνηρον τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀναστάσιον.

Οὐδεμίᾳ δὲ ἄλλῃ ἐπικρίξι ἦτο τόσον τεταραγμένη ὡς ἡ τῶν Καλαβρῦτων, καθόσον οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Χριστιανοὶ αὐτῆς συγχάκις ὑπέβλεπον καὶ ἠπειλοῦν ἀλλήλους. Ἡ δὲ κατάστασις αὕτη διήρκεσε μέχρι τῆς 20 Μαρτίου, ἀλλὰ μετὰ τινος διαπληκτισμοῦ ἐξεβράγη τέλος ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις τὴν 25 τοῦ αὐτοῦ μηνός, ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ.

Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ὁ Κερνίτσης Προκόπιος, ὁ Ἀνδρέας Ζήτης, ὁ Ἀνδρέας Λόντος, ὁ Βενιζέλος Ρούφος, ὁ Παπαδιχμαντόπουλος καὶ τινες ἄλλοι, ἄγοντες πλῆθος ὀπλοφόρων καὶ ροπαλοφόρων, κατέλαβον τὸ δυτικὸν μέρος τῆς πόλεως τῶν Πατρῶν, οἱ δὲ Πατριεῖς καὶ οἱ παρεπιδημοῦντες Ἕλληνες ἐνθουσιῶντες ἔκρχζον. Ζήτω ἡ Ἐλευθερία! Ζήτωσαν οἱ ἀρχηγοί! καὶ εἰς τὴν πόλιν νὰ δώσῃ ὁ Θεός! Ὁ παλαιῶν Πατρῶν ἔστησεν ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου σταυρὸν, τὸν ὁποῖον ἐρχόμενοι οἱ παρευρισκόμενοι ἠσπάζοντο ὀρκιζόμενοι τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ὅρκον· ὁ δὲ Λόντος ἔστησεν ἐρυθρὰν σημαίαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἦτο ὁ σταυρὸς μελανοῦ χρώματος. Ἐξεδώκαν παντοῦ ἐπαναστατικὰς προκηρύξεις εἰς τοὺς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου, καὶ συνάμα ἐπεμψαν πρὸς τοὺς ἐν Πάτραις ἐδρεύοντας προξένους τὴν ἀκόλουθον ἐγκύκλιον.

« Ἡμεῖς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος τῶν χριστιανῶν θεωροῦντες, ὅτι καταφρονούμεθα ὑπὸ τοῦ Ὀθωμανικοῦ γένους, προτιθεμένων τὸν ὄλεθρον ἡμῶν, ἀπεφασίσαμεν σταθερῶς ἢ νὰ ἀποθάνωμεν ἢ νὰ ἐλευθερωθῶμεν· καὶ τούτου ἕνεκα κρατοῦμεν τὰ ὄπλα ζα-

τοῦντες τὰ δικαιώματα ἡμῶν. ὄντες δὲ βέβαιοι, ὅτι ὅλα τὰ χριστιανικὰ κράτη, γνωρίζοντα τὰ δίκαια ἡμῶν, οὐχὶ μόνον δὲν θέλουσιν ἐναντιωθῆ ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ θέλουσι βοηθήσει ἡμᾶς, ἐνθυμούμενα ὅτι οἱ ἐνδοξοὶ πρόγονοι ἡμῶν ἐράνησαν ὠφέλιμοι εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀναγγέλλομεν πρὸς τὴν Ἐκκλησιάν σου τὸ ἴδιον καὶ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν σου, ἵνα μεσιτεύσῃς, ὅπως ᾤμεν ὑπὸ τὴν εὐνοίαν καὶ προστασίαν τῶν μεγάλων τούτων δυνάμεων.

Οἱ Τοῦρκοι τῶν Πατρῶν. Ἄν καὶ πρόβλεπον καὶ προέλεγον τὰς ταραχὰς, ἠμέλησαν ὁμῶς διόλου νὰ ἐφοδιάσωσι τὸ φρούριον, ὥστε οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ κλεισθέντες Τοῦρκοι μετὰ δύο ἡμέρας ἐστεροῦντο ὑδατος. Τολμηροὶ οἱ Ἕλληες κατ' ἀρχὰς καὶ ἐνθουσιῶντες ἐπολιόρκουν τοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ, στήσαντες κατ' αὐτῶν καὶ ἕξ κανόνια, τὰ ὅποια μετέφερον εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῶν ἐν τῷ λιμένι Ἰονικῶν πλοίων.

Ὁ Χουρσήτ Πησᾶς ἀκούσας τὰ συμβάντα τῆς Πελοποννήσου ἔστειλε τὸν Ἰουφ Πησᾶ πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν Ὀθωμανῶν. Οὗτος διαβὰς ἐκ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος εἰς τὴν Πελοπόννησον μετέβη εἰς τὰς Πάτρας. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ χριστιανοί, οἵτινες ἀπέτελουν τοὺς ὀπλοφόρους τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων ἐλειποτάκτησαν, ὑπερίσχυσαν οἱ Τοῦρκοι καὶ τρέψαντες τοὺς Ἕλληνας εἰς φυγὴν ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν.

Ἄν καὶ ἀπέτυχε τὸ πρῶτον τοῦτο κίνημα τῶν Ἑλλήνων, ἡ ἐπανάστασις ὁμῶς διεδόθη καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον. Πρώτη ἡ Μάνη μαθοῦσα τὴν ἐπανάστασιν τῶν Πατρῶν ἔστησε τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας. Οἱ Μανιάται ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Πέτρον Μυρομιχάλην ὄρμησαν κατὰ τῆς πόλεως τῶν Καλαμῶν. Οἱ Τοῦρκοι τῆς πόλεως ταύτης ἰδόντες τὰ πλήθη ἐξεπλάγησαν· μαθόντες δὲ τὸν σκοπὸν τῆς ἐκστρατείας αὐτῶν ὑπετάγησαν, παρέδωκαν τὰ ὄπλα καὶ παρεδόθησαν ἐπὶ ἀσφαλείᾳ τῆς ζωῆς καὶ τιμῆς αὐτῶν. Ὁ Πετρόμπεης συνέστησεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τοπικὴν ἐξουσίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα « Μεσσηνιακῆ

Γερουσία » ἤτις συνεδρίασε κατὰ πρώτην φοράν τὴν 28 Μαρτίου ἐξέδωκεν ἀθήμερον καὶ κήρυγμα πρὸς τὴν Εὐρώπην, ἐν ἧ ἐξέθετε τὰ αἴτια τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὰς ἐπὶ Εὐρωπαϊκῇ Συνθείᾳ ἐλπίδας τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἦλθε μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν εἰς Καλάμας, ἐκεῖθεν δὲ λαβὼν περὶ τοὺς 300 ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν αὐτοῦ καὶ μαθὼν ὅτι οἱ περὶ τὴν Καρύταιναν Τούρκοι ἐσκοπέουν νὰ ἔλθωσι πρὸς τὴν Τρίπολιν, ἐτοποθετήθη παρὰ τὴν Καρύταιναν, ὅπου πλησιασάντων τῶν Τούρκων καὶ συναρθείσης μάχης, τινὲς μὲν ἐκ τῶν Ὀθωμανῶν τούτων ἐφρονεύθησαν, ἄλλοι ἐπνίγησαν περὼντες τὸν Ἄλφειὸν ποταμὸν καὶ ἄλλοι ὑπὸ συνθήκας μετέβησαν εἰς Τρίπολιν. Ἡ μάχη αὕτη ἢ περὶ τὴν Καρύταιναν εἶναι ἡ πρώτη μάχη μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ὀθωμανῶν.

Ὅλοι οἱ Τούρκοι οἱ κατοικοῦντες τὰς ἀτειχίστους πόλεις καὶ τὰ χωρία, κυριευθέντες ὑπὸ πανικοῦ φόβου, ἐγκατέλιπον τὰς ἐστίας αὐτῶν καὶ ἐκλείσθησαν ἐντὸς τῶν φρουρίων τῆς Πελοποννήσου. Μόνοι δὲ οἱ Τούρκοι τῆς κωμοπόλεως Λάλα, μέγα φρονεῦντες ἐπὶ τῇ ἀνδρίᾳ αὐτῶν, ἔμενον εἰς τὴν κωμόπολιν ταύτην, ἀφ' ἧς ἐξερχόμενοι ἐλεηλάτουν τὰ περὶχωρα. Στίφη ὅμως Ἑλλήνων περὶ τὰς 4,000 ὑπὸ τὸν Γεώργιον καὶ Δημήτριον Πλαπούταν, Γεώργιον Σισίνην, Ἀσημάκην, Φωτίλαν καὶ 4000 περίπου ἐπτανήσιοι ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν καὶ Κωνσταντῖνον Μεταξᾶν προσέβηλλον αὐτούς· μετὰ τινος δὲ μάχης, ἠνάγκασαν αὐτούς νὰ καταφύγωσιν εἰς τὰς Πάτρας. Ὁ Κεχχιγάμπεης σταλεὶς ἐσχάτως παρὰ τοῦ Χουρσήτ Πασᾶ ἀπεβιβάσθη εἰς Πάτρας μετὰ 3,500 Ἀλβανῶν, ἀναχωρήσας δ' ἐκεῖθεν ἔκαυσε τὸ Αἴγιον, ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Κορίνθου, ἐκυρίευσεν τὸ Ἄργος καὶ εἰσῆλθεν εἰς Τρίπολιν.

Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου ἀπεσπάρτησαν αἱ Σπέτσαι, Ἰδρυαὶ καὶ τὰ Ψαρά. Αἱ τρεῖς αὗται ναυτικαὶ νῆσοι, ἀφοῦ ἠνώθησαν ὑπο τὴν αὐτὴν σημαίαν, ἀπεράσιστον νὰ κινήσωσι τὰς δυνάμεις των ἐκ συμφώνου πρὸς ἐξάπλωσιν τοῦ

ἀγῶνος. Στόλος λοιπὸν ἐτοιμασθεὶς ἐξέπλευσε τὴν 18 Μαΐου, διαιρεθεὶς εἰς δύο μοίρας. Καὶ ἡ μὲν μία, συνισταμένη ἐκ 18 Ἰδραϊτικῶν πλοίων ὑπὸ τὸν ναύαρχον Ἰάκωβον Τομπάζην, 7 Σπετσιωτικῶν ὑπὸ τὸν Γκίικαν Τσοῦπην, 24 Ψαριανῶν ὑπὸ τὸν Νικολῆν Ἀποστόλην, ἀφοῦ ἐπανεστάτησε πολλοὺς τόπους, ἠτοιμάσθη νὰ ματαιώσῃ τὰ σχέδια τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, ὅστις ἐστέλλετο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἵνα ὑποτάξῃ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους καὶ προστατεύσῃ τὴν μετάβασιν Τουρκικῶν στρατευμάτων κατὰ τῶν ἀποστατησάντων μερῶν τῆς Ἑλλάδος.

Τὴν 26 Μαΐου ἡ Ἑλληνικὴ μοῖρα ἀπήντησε δίκροτον ἐχθρικόν, τὴν προφυλακίδα τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, πλεόν πρὸς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας. Τινὰ δὲ τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων ἐπλησίασαν τὸ ἐχθρικόν, ἀλλὰ μικρὰ ὄντα δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὸ βλάψωσι. Τὸ πλοῖον τοῦτο ἔπλευσεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Μιτυλήνης Ἐρισσὸν παρακολουθούμενον ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν.

Κατασκευάσαντες δὲ οἱ Ἕλληνες δύο πυρπολικὰ πλοῖα προσέβηλον τὸ εἰρημένον δίκροτον· ἀλλὰ τὸ μὲν ἐν κατασκευασθὲν ἀνεπιτηδείως ἐκάλ' ἀνωφελῶς, τὸ δὲ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ πλοιάρχου Δημητρίου Παπανικολῆ, Ψαριανοῦ, πεσὸν εἰς τὴν πρῶραν τοῦ δίκροτου καὶ κολλῆσεν, μετέδωκεν εἰς αὐτὸ τὰς φλόγας του. Αἱ δὲ φλόγες διαδοθεῖσαι ἀμέσως εἰς τὸ γιγαντιαῖον ἐκεῖνο πλοῖον κατέκαυσεν αὐτὸ ὀλόκληρον. Τὸ πλήρωμα ἐζήτησε νὰ σωθῇ διὰ λέμβων ἢ διὰ κολυμβήματος εἰς Μιτυλήνην· ἀλλὰ τοσοῦτον δραστηρίως κατεδιώθη πρὸς τῶν Ἑλλήνων, ὥστε οἱ ἐν αὐτῷ ἢ ἐθανατώθησαν ἢ ἐπνίγησαν ἐκ τὸς ὀλίγων.

Τοῦτο ὑπῆρξε τὸ μέγα τῶν Ἑλλήνων κατὰ θάλασσαν κατόρθωμα, τὸ ὁποῖον τοὺς μὲν Τούρκους κατεφόβισε, τοὺς δὲ Ἕλληνας ἐνεθάρρυνεν. Ὁ δὲ Τουρκικὸς στόλος ἐντρομος δι' ὅσα ἔπαθεν ἔφυγε πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ προσωρμίσθη ὑπὸ τῶν προστασίαν τῶν ἐκεῖ φρουρίων.

Μετὰ τὸ κατόρθωμα τοῦτο ἡ Ἑλληνικὴ ναυτικὴ μοῖρα εἰσέπλευσεν εἰς τὰ Μοσχονήσια ἀπέναντι τῶν Κυδωνιῶν. Οἱ Κυδωνεῖς ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τοῦ στόλου ὑψωσαν τὴν σημαίαν τῆς Ἐλευθερίας καὶ ἐδίωξαν τὸν ἐν αὐτῇ Τουρκικὸν ἄρχοντα. Τὸ δὲ συμβᾶν τοῦτο ἐξηγῆριώσε τὰ πλησίον Τουρκικὰ στρατεύματα. Οἱ Κυδωνεῖς βλέποντες, ὅτι ἐμελλον νὰ πάθωσι τὰ πάνδεινα, παρεκάλεσαν τὸν νάυαρχον νὰ στείλῃ τὰς λέμβους, ὅπως σώσωσι τοὺς κατοίκους. Αἱ λέμβοι ὅθεν ἐστάλησαν εἰς τὸ παραθαλάσσιον καὶ οἱ Κυδωνεῖς ἤρχισαν νὰ μεταφέρωσι τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά των. Οἱ Τούρκοι νομίζοντες ταῦτα ὡς πολεμικὰς προετοιμασίας ἐμπόδιζον τοὺς φεύγοντας, οἵτινες ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποκρούσωσιν αὐτοὺς διὰ τῶν ὀπλων.

Ἐκ τούτου ἤρχισαν ἐντὸς τῆς πόλεως σφαγαί, ἀρπαγαί, αἰχμαλωσίαι καὶ πυρκαϊαί· τὸ παραθαλάσσιον ἐσκεπάσθη ἐκ τῶν προσφύγων, καὶ πολλαὶ γυναῖκες, ἵνα μὴ πέσωσιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀπηνῶν Τούρκων, ἐπιπτον εἰς τὴν θάλασσαν. Τοιοῦτοτρόπως κατεστράφη ἡ λαμπρὰ τῶν Κυδωνιέων πόλις.

Τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα, ἀφοῦ ἔσωσαν τοὺς Κυδωνεῖς, ἐπλευσαν εἰς Τένεδον πρὸς καταδίωξιν τῶν ἐχθρῶν· ἀκολούθως δὲ ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια.

Ἡ δ' ἄλλη μοῖρα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, συγκεσιμένη ἀπὸ 6 Ἰδραϊκῶν πλοίων ὑπὸ τὸν Δημήτριον Μιαούλην, καὶ 6 Σπεισιωτικῶν ὑπὸ τὸν Νικόλαον Μπότασιν, ἐπλευσε κατ' ἐπίμονον αἴτησιν τῶν Πελοποννησίων εἰς τὸν Κορινθιακὸν Κόλπον· σκᾶ στόλος οὗτος περιπλέων τὴν Πελοπόννησον ἀφῆκέ τινα πλοῖα πρὸς ἀποκλεισμόν τῶν φρουρίων Νεοκάστρου καὶ Κορώνης, προχωρήσας δὲ ἔφθασεν εἰς Πάτρας. Τὰ ἐν Πάτραις ἐλλιμενισμένα Τουρκικὰ πλοῖα, ἰδόντα τὸν Ἑλληνικὸν στόλον, κατέφυγον ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ φρουρίου τῆς Ναυπάκτου. Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος εἰσελθὼν ἀβλαβῶς τὸ στενὸν στόμιον τοῦ κόλπου ὑπὸ τὸ ἐχθρικὸν πῦρ τῶν φρουρίων, ἐπλησίασε πρὸς

τὴν Νάυπακτον, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ βλάβῃ τὰ Τουρκικὰ πλοῖα ὑπερασπιζόμενα παρὰ τοῦ φρουρίου. Μετὰ πέντε δὲ ἡμέρας ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἐξῆλθε τοῦ Κορινθιακοῦ Κόλπου. Ἡ ναυτικὴ αὐτὴ ἐκστρατεία, ἃν καὶ δὲν ἔφερε κανὲν σπουδαῖον ἀποτέλεσμα, συνέτρεξεν ὁμως εἰς τὴν μετ' ὀλίγον ἐπανάστασιν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Κατὰ δὲ τοῦ φρουρίου τοῦ Ναυπλίου ἐστάλησαν πρὸς ἀποκλεισμὸν τινὰ Σπετσιωτικὰ πλοῖα· ἐν ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ τὸ ὑπὸ τῆς ἠρωίδος Βουβουλίνης διευθυνόμενον, ὀπλοφορούσης καὶ ἐνθουσιώσης ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος.

Τὴν ἐπανάστασιν ταύτην ἠκολούθησεν ἡ τῆς Φωκίδος. Ὁπλαρχηγὸς δὲ τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἦτο ὁ Πανουριᾶς, ὅστις μετὰ τοῦ ἐξ ἀδέλφου αὐτοῦ Ἰωάννου Γούρα, ἐπολιόρκησε τοὺς ἐν τῇ Ἀμφίσσῃ κλεισθέντας Τούρκους, οἵτινες μετὰ δέκα τριῶν ἡμερῶν πολιορκίαν, τὴν ἡμέραν τοῦ πάσχα (10 Ἀπριλίου), περὶδόθησαν ἐπὶ ἀσφαλείᾳ ζωῆς καὶ τιμῆς.

Ὁ δὲ ἄλλος Σκαλιστῆς μετὰ τοῦ Γεωργίου Παπαπολίτη πολιορκήσαντες τοὺς ἐν Λοιδωρικίῳ Τούρκους, τοὺς ἠνάγκασαν νὰ περὶδοθῶσι.

Κατόπιν τῆς ἐπαρχίας ταύτης ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἡ Βοιωτία ὑπὸ τὸν ὀπλαρχηγὸν Ἀθανάσιον Διάκον. Οὗτος ἔχων περὶ αὐτὸν πολλοὺς ὀπλοφόρους εἰσῆλθεν εἰς τὴν Λεβαθεῖαν καὶ ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας τὴν 30 Μαΐου. Οἱ ἐν αὐτῇ Τούρκοι μετὰ τῶν εὐρεθέντων ἐκεῖ Ἀλβανῶν ἐκλείσθησαν εἰς τὸ φρούριον. Μετὰ τινα δὲ μάχην μεταξὺ τῶν ὑπὸ τὸν Διάκον καὶ Ρούκην χριστιανῶν καὶ τῶν Τούρκων, οἱ Τούρκοι πάσχοντες ἔλλειψιν τροφῶν περὶδόθησαν ὡς οἱ τῆς Ἀμφίσσης ὑπὸ συνθήκας.

Τὴν 4 Ἀπριλίου κατὰ διαταγὴν τοῦ Διακίου ὕψωθη ἡ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐν Θήβαις· ἀκολούθως δὲ ἐπαναστάτησαν ἡ Λαμία καὶ τὰ περὶξ ὑπὸ τὸν Διοβουνιώτην καὶ Κοντογιάννην.

Τὴν ἐπανάστασιν τῆς Φωκίδος καὶ Βοιωτίας ἠκολούθησεν ἡ

τῆς Ἀττικῆς. Ὁ Μελέτιης Βασιλείου ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ περὶ τοῦς 600 ὀπλοφόρους ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς πόλεως Ἀθηνῶν. Πλησιάζαντες δ' ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰς τὴν πόλιν ἀνέβησαν τὸ τεῖχος, εἰσπήδησαν ἀνεμποδίστως, ἐφρόνευσαν τοὺς πρὸ τῶν πυλῶν φρουροῦντας Τούρκους, καὶ διεσπάρησαν ἐντὸς τῆς πόλεως. Οἱ δὲ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Μελέτην ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας ἐπὶ τοῦ διοικητηρίου τὴν 28 Ἀπριλίου.

Μόλις διεδόθη ἡ εἰδήσις τῶν συμβάντων τούτων καὶ συνέβησαν εἰς τὰς Ἀθήνας πολλοὶ Αἰγινῆται, Κεῖροι, Ὑδραῖοι καὶ Κεφαλλῆνες, ὥστε ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἐφθασε τοὺς τρισχιλίους. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔκλεισαν τοὺς Τούρκους εἰς τὸ φρούριον καὶ ἔστησαν κατ' αὐτῶν καὶ τινα κανόνια εἰς διαφόρους θέσεις· δηλαδὴ ἐπὶ τῆς Πνυκτῆς, ἐπὶ τοῦ Μουσειοῦ, πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς κτλ. Κατ' αἴτησιν δὲ τῶν Ἀθηναίων ἤλθε καὶ ἐν Ὑδραϊκὸν πλοῖον τῶν ἀδελφῶν Κουντουριωτῶν πρὸς βοήθειαν αὐτῶν.

Τὴν ἐπανάστασιν δὲ τυχύτην ἠκολούθησε καὶ ἡ τῆς Μαγνησίας ὑπὸ τὸν Ἄνθιμον Γαζῆν καὶ Κ. Μπασδέκην, καὶ ἡ τῆς Μακεδονίας ὑπὸ τὸν Ἐμμανουὴλ Παπᾶ. Ἄλλ' αἱ ἐπαναστάσεις αὗται κατεβλήθησαν τυχέως, ἐνεκὰ τῆς ὑπαροχῆς τῶν Τούρκων, οἵτινες ἐλεηλάτησαν καὶ κατέστρεψαν τὴν πόλιν Κασσάνδραν.

Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν ἐπὶ τῶν πόλεων ἐπανεστῆ ἡ Εὐβοία. Οἱ Εὐβοεῖς ὑπὸ τὸν ἀνδρεῖον καὶ ἐμπειροπόλεμον Ἀγγελὴν Νικαλαίου, Νικόλαον Κριεζώτην καὶ Γεώργιον Ἰωάννου σὺν ἄλλοις, μετὰ τινὰς συμπλοκάς ἐν Βρυστακίῳ καὶ τισιν ἄλλοις μέρεσι, περιώρισαν τοὺς Τούρκους ἐν τοῖς ἐν Καρύστῳ καὶ Χαλκιδίῳ φρουραῖοις.

Ἄν καὶ ἡ ἐπανάστασις ἐξηπλώθη καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον καὶ τὸ Αἰγαῖον, οἱ Κρηῖτες δὲν ἐκινήθησαν. Μετὰ τινὰς ὁμοῦς διαπληκτισμοὺς μεταξὺ τῶν χριστιανῶν καὶ Τούρκων ἐπανεστάτησαν τέλος καὶ αὐτοὶ, ἔχοντες ἀρχηγοὺς τὸν Γεώργιον

Τσελεπῆν, Ἀναγνώστην Παναγιωτάκην, Ροῦσσον Βουρδουμπᾶν, Κουρμούλην κτλ. Διαιρέσαντες δὲ τοὺς ὄπλοφόρους αὐτῶν οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι εἰς τρία σώματα ἐξεστράτευσαν τὴν 17 Ἰουνίου. Τὸ μὲν ὑπὸ τὸν Τσελεπῆν ἐκίνησε κατὰ τῶν Χανίων, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Βουρδουμπᾶν καὶ Κουρμούλην κατὰ τῆς Ρεθύμνης, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Ἀναγνώστην κατὰ τῆς ἐπαρχίας τῶν Ἀποκορώνων. Ἀνίκανοι δὲ οἱ τῶν Χανίων Τούρκοι νὰ θλάψωσι τοὺς ἐπελθόντας ἐχθροὺς των, ἐπεκαλέσθησαν τὴν σύμπραξιν τῶν Ὀθωμανῶν τοῦ Μεγάλου Κάστρου καὶ τῶν ἄλλων μερῶν.

Οἱ ἐν τῷ Μεγάλῳ Κάστρῳ Τούρκοι ἐπισκευάζοντες τὰ φρούρια εἶχον συναθροίσει πολλοὺς χριστιανοὺς, κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς πρὸς διόρθωσιν τῶν φρουρίων.

Ἐκτὸς τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ Χριστιανῶν ἦσαν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς νήσου Γεράσιμος, ὁ Ἐπίσκοπος Διουπόλεως, ὁ Κνωσσοῦ, ὁ Χερρόνησου, ὁ Λάμπης καὶ ὁ Σιτείας. Τὴν δὲ 20 Ἰουνίου πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἐκλείσθησαν αἶφνης αἱ πύλαι τοῦ φρουρίου. Τότε ὤρμησαν πλῆθος αἰμοχρῶν Τούρκων ξιφοφορούντων καὶ φρυκττόντων καὶ ἐφόνευσαν πολλοὺς κοσμικοὺς· μεταβάντες δ' εἰς τὸ συνοδικὸν ἐφόνευσαν τὸν Ἀρχιεπίσκοπον καὶ τοὺς πάντες Ἐπισκόπους.

Ἄροῦ δὲ ἐμέθυσαν ἀπὸ τοῦ αἵματος αὐτῶν εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐνῶ ἐψάλλετο ἡ ἀκολουθία, ὅτε ὁ τόπος τῶν θουσιῶν, δοξολογιῶν καὶ τῆς ἀγιότητος, ἔγεινε τόπος βλασφημιῶν καὶ πάσης βδελυρίας. Ἀκολούθως εἰσῆλθον καὶ ἔβαψαν δι' αἵματος τὸ ἀναίμακτον θουσιαστήριον, καὶ ἐφόνευσαν ἐξερουργοῦντα ἐφημέριον. Μετὰ ταῦτα ἐχύθησαν εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως καὶ τοὺς μὲν ἄνδρας ἐφόνευσον, τὰς δὲ γυναῖκας ἠτίμαζον, τὰ δὲ παιδία περιέτεμον. Ἐπτακόσιοι περίπου ἐλογίσθησαν οἱ θανατωθέντες κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Τὰ αὐτὰ δὲ ἐπραξέε καὶ τις Ἀγᾶς τῆς ἐπαρχίας Σιτείας, φονεύσας περὶ τοὺς δικοσμοὺς περίπου χριστιανοὺς, τοὺς ὁποῖους εἶχεν εἰς

τὰ κτήματά του, ἀφοῦ ἔκλεισεν αὐτοὺς ἐντὸς τῆς αὐλῆς τῆς οἰκίας του.

Οἱ δὲ τοῦρκοι τῆς Ρεθύμνης καὶ τῶν Χανίων ἐπολιορκοῦντο κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν· ἐνδυναμωθέντες ὁμῶς ἀπεφάσισαν νὰ ἐκστρατεύσωσι πρὸς τὴν ἐπαρχίαν τῶν Σφακιῶν. Συμπληκέντες δὲ μετὰ τῶν χριστιανῶν πλησίον τοῦ Ἀσκήρου ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν Ρέθυμνον, ἐγκαταλιπόντες πολεμεφόνδια, κανόνια καὶ σημαίας· ἐφρονεύθησαν δὲ ἑκατὸν καὶ ἐπέκεινα Τοῦρκοι. Ματὰ τὴν μάχην δὲ ταύτην οἱ Ἕλληνες ἐπικνεληθόντες ἐπολιορκοῦν αὖθις τὰ φρούρια.

Ἡ Αἰτωλία καὶ Ἀκαρνανία, ἃν καὶ ἦσαν ἀπέναντι τῶν μεγάλων συμβάντων τῆς Πελοποννήσου, δὲν ἠσπάθησαν ἀμέσως τὸν ἀγῶνα· καὶ τοῦτο, διότι εὐρίσκοντο πλησίον τῆς Ἠπείρου, εἰς ἣν ἦσαν τὰ μεγάλα Τουρκικὰ στρατόπεδα· Ὅτε ὁμῶς ἐφάνησαν τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπαναστατήσωσιν.

Οἱ Τοῦρκοι τοῦ Μεσολογγίου ἀκούσαντες, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος Χορμόβας μετὰ πολλῶν ὀπλοφόρων ἤρχετο κατ' αὐτῶν, ἐλέποντες τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα, καὶ πληροφορούμενοι τὰ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ καὶ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι συμβάντα, ἀνεχώρησαν εἰς Αἰτωλικὸν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βραχώριον. Οἱ Μεσολογγῖται κατέλαβον τότε τὸ διοικητήριον, ὕψωσαν τὴν ἐπαναστατικὴν σημαίαν, καὶ προσεκάλεσαν τὸν ἔξωθεν περιφερόμενον ἀρχηγὸν Μακρῆν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν.

στλ β. στὰ τὰ συμβάντα ταῦτα οἱ ἀρχηγοὶ τῶν μερῶν τούτων συνελθόντες ἀπεφάσισαν νὰ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῶν ἐν Βραχωρίῳ Τοῦρκων. Κατὰ τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἐπλησίασαν τὴν 27 Μαΐου πρὸς τὸ Βραχώριον, ὁ Μακρῆς μετὰ 700 περίπου ὀπλοφόρων Μεσολογγιτῶν, Αἰτωλικιωτῶν καὶ ἄλλων, ὁ Σαδῆμας μετὰ 500, ὁ Θεόδωρος Γρίβας μετὰ 200, ὁ Βλαχόπουλος μετὰ 500, καὶ ὁ ὀπληρχηγὸς Βαρνακιώτης μετὰ τῶν σὺν αὐ-

τῶν Ἐηρομεριτῶν καὶ ἄλλων ὥστε οἱ ὀπλοφόροι οὗτοι ἀνέβησαν εἰς 4000.

Οἱ δὲ Τούρκοι τοῦ Βραχωρίου πολιορκούμενοι, μὴ ἐλπίζοντες ταχεῖαν βοήθειαν καὶ στερούμενοι ζωοτροφῶν, παρεδόθησαν τὴν 9 Ἰουνίου ἐπ' ἀσφαλείᾳ τῆς ζωῆς καὶ τιμῆς αὐτῶν· καὶ δὲν ἔπαθον κκλὴν οὐδέν. Οἱ δ' ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εὐρεθέντες Ἐβραῖοι, καθ' ὧν οἱ Ἕλληνας ἔτρεφον ἄσπονδον μῖσος δι' ὅσα ἔπραξαν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁμόπιστοι αὐτῶν κατὰ τοῦ Πατριάρχου, ἐφονεύθησαν ἅπαντες.

Ὁ Χουρσίτ Πασᾶς ἀκούσας ταῦτα ἔστειλε τὸν Ἰσμαήλ Πασᾶ μετὰ 1,800 πρὸς βοήθειαν τῶν Τούρκων διὰ τοῦ Μακρυνόρου. Ἄλλ' ὁ Ἄνδρέας Ἰσκος καταλαβὼν τὰ στενὰ τοῦ ὄρους τούτου ἐμπόδισε τὴν εἴσοδον τῆς Τουρκικῆς τυχῆς δυνάμεως, καὶ τοιοῦτοτρόπως ὁ Ἰσμαήλ Πασᾶς ὀπισθοδρομήσας ἐστρατοπέδευσεν ἐν Κομποτίῳ. Μετὰ δὲ τοῦτο ὁ Ἰσκος ἐπέστρεψεν εἰς τὸ ἐν Αἰγυπτῷ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον, ὅπου ἦλθεν ὁ Καρκισκῆς καὶ ὁ Γῶγος.

Μετὰ ταῦτα ἀπεστάτησε τὸ Καρπενήσιον καὶ τὰ Ἄγραφα καὶ ἐδίωξαν τοὺς ἐν αὐτοῖς Τούρκους.

Ὁ ἐν Κομποτίῳ Τουρκικὸς στρατὸς ἐνδυναμωθείς καὶ αὐξήσας εἰς 4,000 ἐκίνησεν ὑπὸ τὸν Ἰσμαήλ Πασᾶ, Ἀχμέτ Πασᾶ Βριόνην πρὸς τὰ στενὰ τοῦ Μακρυνόρου, ἀλλ' οἱ ὑπὸ τὸν Γῶγον καὶ ἄλλους ἀρχηγούς ἔτρεψαν αὐτοὺς εἰς φυγὴν, φονεύσαντες πολλούς, ἐν οἷς καὶ τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς. Μετὰ δὲ τὴν λαμπρὰν ταύτην μάχην 200 Ἕλληνας ὑπὸ Φιλῶρον Γρίβου κατέλαβον τὸν χωρίον τοῦ Πέτα. Συγκροτηθεὶς δὲ μάχης ἐνταῦθα μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἐξ Ἄρτης Τούρκων, ἐνίκησαν οἱ Ἕλληνας λαμπρὰν νίκην, ἐν ᾗ διεκρίθη ὁ Γῶγος.

Μετὰ ταῦτα ἀπεστάτησαν αἱ Κωμοπόλεις τῶν Καλαβρύτων καὶ Συράκου ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Κωλέττου καὶ ἄλλων· ἀλλ' οὐ-

σαι πλεσίον τῶν μεγάλων στρατῶν τῆς Ἠπείρου κατεβλήθησαν ταχέως.

Ταυτοχρόνως ἀπεστάτησε καὶ τὸ Ἄσπροπόταμον ὑπὸ τὸν Νικόλαον Στουρνάρην, Χριστόδουλον Χατζῆ Πέτρον καὶ ἄλλους· ἀλλὰ μετὰ τινας εὐτυχεῖς μάχας κατὰ τῶν Τούρκων τῶν Τρικάλων, ἐπελθούσης μεγάλης δυνάμεως κατ' αὐτῶν ἐξ Ἰωαννίνων, ἧτις ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Χουρσήτ Πασᾶ, οἱ Ἄσπροποταμηταὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ἀνθέξωσι συνεβιάσθησαν μετὰ τῶν Τούρκων νὰ μέωσιν ἡτυχοὶ πληρώνοντες τοὺς φέρους των, ἀλλ' οὐδεὶς Ὀθωμανὸς νὰ δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτῶν.

ΟΥΣΙΩΔΗ ΣΥΜΒΑΝΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ

ΤΩΝ ΕΠΑΡΧΙΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Μάχη τοῦ Βαλτετσίου καὶ τῶν Δολιάνων. — Πολιορκία τῆς Τριπόλεως. — Μάχαι τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τῆς Γραβιᾶς. — Θάνατος τοῦ Διάκου. — Ὀδυσσεὺς ὁ Ἀνδρουτσος. — Ἐλευσις Δ. Ἰψηλάντου. — Ἄλωσις Μονεμβασίας, Νεοκάστρου καὶ Τριπόλεως. — Λίσις τῆς πολιορκίας τῶν Ἀθηνῶν. — Ἄλωσις τῆς Κορίνθου. — Πρώτη ἐθνικὴ συνέλευσις.

Οἱ Τούρκοι τῆς Τριπόλεως δυναμωθέντες ἐκ τῆς ἐξωθεν ἐλθούσης βοήθειας, ἀφοῦ μάλιστα διελύθη καὶ ὁ περὶ τὴν σκῆπτειν ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην στρατὸς τῶν Ἑλλήνων, ἤρξαντο νὰ προξενῶσι τρόμον εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὥστε ὅλοι σχεδὸν λειποτακτήσαντες ἀφῆκον τοὺς ἀρχηγούς μόνους. Ἐν τῷ αὐτῷ καταστάσει ὄντων τῶν πραγμάτων, οἱ ὀπλαρχηγοὶ συνελθόντες διώρισαν ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου τὸν Πέτρον Μαυρομιχάλην καὶ τὸν παρεκάλεσαν ἄπως στρατολογήσῃ ὅσους ἠδύνατο Μανιάτας. Τοῦτου δὲ γε-

νομένου ὁ μὲν Κανέλλος Δεληγιάννης, ὁ Δημήτριος Πλαπούτας καὶ ὁ Τσαλαφάτινος ἐτοποθετήθησαν μετὰ τῶν ὀλίγων αὐτῶν ὀπκῶν παρὰ τὴν Ἀλωνίσταιναν, οἱ δὲ ἄλλοι κατὰ τὸ Βαλ-τέτσιον.

Κατ' ἐξείνας δὲ τὰς ἡμέρας 800 Καλαβρυτινοὶ ὑπὸ τὸν Σωτήριον Χαρχλάμπην καὶ τινες Τριπολιταῖοι, μαθόντες τὴν διάλυσιν τοῦ στρατοῦ τῆς Καρυταίνης, ἀνέβησαν καὶ ἐστρατοπέδευσαν εἰς Λεβίδιον ἢ ὥρας ἀπέχον τῆς Τριπόλεως. Προσβληθέντες δὲ ὑπὸ τῶν Τούρκων τῆς Τριπόλεως ἀντέστησαν γενναίως· ἐνισχυθέντες δ' ὑπὸ τῶν εἰς βοήθειαν αὐτῶν ἐλθόντων Πλαπούτα, Τσαλαφάτινου καὶ Νικολάου Πετμεζῆ, ἠνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ τραπῶσιν εἰς φυγὴν.

Ἀφεῦ δὲ οἱ διάφοροι ὀπλαρχηγοὶ ἐστρατολόγησαν, συνενοήθησαν μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνου καὶ ἐστρατοπέδευσαν κοινῇ γνώμῃ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κυριακούλη Μαυρομιχάλη ἐν Βαλτετσίῳ φοβούμενοι ὅμως μὴ πάθωσιν, ὅσα προλαβόντως ἔπαθον, ὡχυρώθησαν ἐντὸς τεσσάρων κλειστῶν προμαχώνων. Ἐντὸς τοῦ ἐνὸς τούτων ἐκλείσθη ὁ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης μετὰ 420· ἐντὸς δὲ τοῦ ἄλλου ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Ἡλίας Μαυρομιχάλης καὶ ὁ Νικήτας Φλέσας μετὰ 250· ἐπὶ δὲ τοῦ ἄλλου ὁ Ἰωάννης Μαυρομιχάλης καὶ Τσινοπούλας μετὰ 350, τὸν δὲ τέταρτον κατέλαβεν ὁ Τσαλαφάτινος μετὰ 80. Ἐν δὲ τῇ περὶ κειμένη ἐκκλησίᾳ ἐκλείσθη ὁ Κατσανὸς καὶ οἱ ἀδελφοὶ Μπουρουκαῖοι, ὥστε ὅλη ἡ ἐν Βαλτετσίῳ δύναμις τῶν Ἑλλήνων συνεποσοῦτο εἰς 880.

Ἐντὸς δὲ τοῦ στρατοπέδου τούτου, ἦσαν ὄχι μακρὰν Τριπόλεως καὶ τρία ἄλλα μικρὰ στρατόπεδα, τὸ μὲν ἐν Χρυσοβιτσίῳ ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην, τὸ δὲ ἐν Πιάνῃ, ὑπὸ τὸν Κανέλλον Δεληγιάννην καὶ Πλαπούταν, τὸ δὲ ἐν Βερβένοις ὑπὸ τὸν Π. Γιατράκον ἦσαν δ' ὅλα πλησίον τὸ ἐν τοῦ ἄλλου, ὥστε νὰ βοηθῶσιν ἀλλήλα ἐὰν ἦτο ἀνάγκη.

Μετέβησαν δὲ συγχρόνως καὶ 350 ὑπὸ τὸν Νικήταν Στ-

ματελόπουλον, ὑπὸ τὸν Γενναῖον Κολοκοτρῶνην καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Μυυρομιχάλην εἰς Ἄργος, ὅπου ἐσώζοντο δύο δημόσια κτίρια μολυβδοσκεπάστα ἐπὶ μεταφορᾷ πολεμικῆς ὕλης, τῆς ὁποίας εἶχεν ἀνάγκη τὸ ἐν Βερβένοις στρατόπεδον.

Τὴν 12 δὲ Μαΐου αἱ ὑπὸ τῶν ὑψωμάτων σκοπικῇ τῶν Ἑλλήνων, ἀνήγγειλαν διὰ σημείων, ὅτι οἱ Τοῦρκοι τῆς Τριπόλεως ἐκινουῦντο πρὸς τὸ Βαλτέτσιον. Ποτὲ στρατὸς μεγαλείτερος δὲν ἐκινήθη ἐν Πελοποννήσῳ, οὔτε σχέδιον τοιοῦτον πολέμου ἐσοχιδιάσθη. Ὁ Κεχαγιάμπης διήρξεσε τὸν στρατὸν τοῦ εἰς τρία μέρη· 1000 ἔστειλεν εἰς Καλογεροβοῦνι διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς ἐν Βερβένοις Ἕλληνας νὰ ἔλθωσιν εἰς βοήθειαν τῶν ἐν Βαλτετσίῳ· 600 ἔστειλεν ὀπισθεν τοῦ Βαλτετσίου πρὸς αἰχμαλωσίαν, ἐκ ἐτρέποντο οἱ Ἕλληνες εἰς φυγὴν· τὸν δὲ ἀνδρεῖον καὶ ἔμπειρον Ῥουμπῆν μετὰ 3,500 ἔστειλε κατὰ τῶν ἐν Βαλτετσίῳ Ἑλλήνων. Ὁ Ῥουμπῆς ἔπεσεν ὡς μαινόμενος κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες οὐχὶ μόνον δὲν ἐλειποτάκτησαν ὡς ἄλλοτε, ἀλλ' ἀντιστάντες γενναίως ἀπέκρουσαν τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐφόδους τῶν Τοῦρκων.

Μετὰ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἔφθασεν εἰς βοήθειαν τῶν πολεμούντων ὁ Κολοκοτρῶνης, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ ὁ Πλαπούτας, ἔχοντες καὶ οἱ δύο ἕως 1,200, καὶ ἐτοποθετήθησαν ὀπισθεν τῶν ἐχθρῶν, κόψαντες τὴν μεταξὺ αὐτῶν συγκοινωνίαν. Ὁ Κεχαγιάμπης, βλέπων τότε τὴν ἀπροσδόκητον ἀντίστασιν τῶν ἐν Βαλτετσίῳ, ἐπλησίασε καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης μετὰ δύο κανονίων· ἐπίσης ἦλθεν εἰς τὴν μάχην τὸ πρὸς αἰχμαλωσίαν σταλὲν σῶμα καὶ τὸ ἐν Καλογεροβοῦνι σταλὲν, καὶ ὁ πόλεμος διήρκει σφοδρὸς δι' ὅλης τῆς ἡμέρας. Ἐλθούσης τῆς νυκτὸς, οἱ μὲν Ἕλληνες ἤλπιζον, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἀποτυχόντες ἤθελον ἀναχωρήσει, οἱ δὲ Τοῦρκοι ὅτι οἱ Ἕλληνες, μὴ ἔχοντες ἄλλον τρόπον σωτηρίας, ἤθελον φύγει· διετήρησαν ὁμῶς ἀμφοτέρω τὰς θέσεις των πολεμούντες καὶ τὴν νύκτα.

Περὶ δὲ τὸ μεσονύκτιον ἐπεβοήθησαν τοὺς Ἕλληνας 600 περίπου ὑπὸ τὸν Ἀντώνιον Μχυρομιχάλην, Πέτρον Βαρβιτσιώτην καὶ Σ. Καλογωνιάτην, καὶ ἐφόβησαν τοὺς ἐχθροὺς τουφεκίζοντες ἀπροσδοκῆτως ὑπισθεν. Ὁ Βαρβιτσιώτης μάλιστα συλλογισθεὶς, ὅτι οἱ ἐν Βαλτετσίῳ συνάδελφοί του ἦσαν ἀπηνυδισμένοι πολεμοῦντες ἐπὶ 16 ὥρας, διασχίσας ξιφήρης μετ' ἄλλων 17 στρατιωτῶν τοὺς σωροὺς τῶν ἐχθρῶν, εἰσῆλθεν ἀβλαβῆς εἰς τὸ χωρίον. Περὶ τὰ χαράγματα ἦλθε καὶ ἄλλη ἐκ Βερβένων βοήθεια ὑπὸ τὸν Π. Γιατράκον καὶ ἡ μάχη ἐξήφθη ἐπὶ μάλλον. Τὴν πρώτην ὁ Κεχαγιάμπεης παρατηρήσας, ὅτι ὁ Ρουμπῆς ἦτο πανταχόθεν στενοχωρημένος, καὶ μὴ ἔχων ἐλπίδα νίκης, ἐσήμανε τὴν ἀνάκλησιν. Ὁ Ρουμπῆς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ὤρμησαν τότε νὰ φύγωσι διὰ μέσου τῶν Ἑλλήνων· οἱ δ' ἔγκλειστοι Ἕλληνες ἐρρίφθησαν τότε ἔξω τῶν προμαχώνων κατὰ τῶν φευγόντων κτυπῶντες αὐτούς. Οἱ ἐχθροὶ τότε ἔπιπτον σωρηθὸν καὶ διὰ νὰ σωθῶσιν ἐρρίπτον τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ αὐτῶν ὄπλα εἰς ἀρπυγὴν τῶν Ἑλλήνων. Ἡ μάχη διήρκεσεν 23 ὥρας, οἱ δὲ φονευθέντες καὶ πληγωθέντες Τοῦρκοι ἐλογίσθησαν εἰς 600· ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων ἐφονεύθησαν τέσσαρες καὶ ἐπληρώθησαν 17. Μετὰ δὲ τὴν μάχην ἐφθασαν καὶ οἱ ἐν Ἄργει καταβάντες· ἐφθισαν δὲ συγχρόνως ἐκ Λεβιδίου ὁ Ἀνδρέας Ζαῦτης, ὁ Ἀθανάσιος Κανακάρης καὶ Σωτήριος Χαραλάμπεης καὶ οἱ Πετμεζαῖοι μετὰ 1,000 στρατιωτῶν. Ἡ ἡμέρα τῆς τροπῆς τῶν ἐχθρῶν ἦτο Παρασκευή. Ὁ Κολοκοτρώνης παρήγγειλε νὰ νησιεύσωσιν ὅλοι, εὐχαριστοῦντες οὕτω τὸν δοτῆρα τῆς νίκης Θεόν.

Κατησχυμμένος ὁ Κεχαγιάμπεης δι' ὅσα ἔπαθεν, ἔσπευεν νὰ συνάψῃ νέαν μάχην διὰ νὰ ἀποπλύνῃ τὸ αἰσχρὸς του, νικηθεὶς ὅμως ἐν Δολιανοῖς ἀφῆκεν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης τὰ κανόνια, τρεῖς σημαίας καὶ περὶ τοῦς 70 νεκρούς. Κατὰ τὴν μάχην τχύτην ὁ Νικήτας ἔδειξε τρανὰ δείγματα τῆς προσωπικῆς του ἀνδρείας. Οἱ Τοῦρκοι κατησχυμμένοι ἔφυγον εἰς

Τρίπολιν, οἱ δ' Ἕλληνες λαθόντες θάρρος ἐστρατοπέδευσαν ἐν Τρικόρφοις πλησίον τῆς Τριπόλεως εἰς πολιορκίαν τῆς πόλεως ταύτης.

Ἀφοῦ ὁ ἐν Ἰωαννίνοις Χουρσὴτ Πασᾶς ἔμαθε τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, διέταξε τὸν Ὁμέρ Πασᾶ Βριώνην καὶ τὸν Μεχμέτ Πασᾶν νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν ἐπαναστατήσαν Ἑλλάδα. Οὗτοι δ' ἐτοιμάσαντες στρατὸν περὶ τὰς 7,000 εἰσέβαλον περὶ τὰ μέσα Ἀπριλίου εἰς τὰς Θερμοπύλας. Τὴν δύναμιν ταύτην ἀπεφάσισαν ν' ἀπαντήσωσιν ὁ Πανουριᾶς μετὰ ἑξακοσίων, ἔχων παρ' αὐτῷ συναγωνιστὴν καὶ τὸν ἀξιοσέβαστον Ἐπίσκοπον Σόλωνος Ἡσαΐην, ὁ Δουβουνιώτης μετὰ 400 καὶ ὁ ἀνδρεῖος Διάκος μετὰ 500. Οἱ ὑπὸ τὸν Πανουριᾶν καὶ Δουβουνιώτην μὴ δυνηθέντες νὰ βαστάσωσι τὸ βῆρος τῆς δυνάμεως ταύτης ἐτράπησαν εἰς φυγὴν· ὁ δὲ Διάκος κατέχων τὴν πρὸς τὰς Θερμοπύλας ἄγουσαν ὁδὸν, ἔμενε μαχόμενος. Ἐν τοσούτῳ δὲ οἱ περὶ τὸν Διάκον δειλιάσαντες ἔφυγον· μόνος δὲ ὁ Διάκος μετ' ὀλίγων ἐκ τῶν ὁπαδῶν του ἠσθάνθησαν, ὅτι ἐκεῖ ἀπέθανεν ὁ Λεωνίδας. Εἰς τοὺς εἰπόντας εἰς αὐτὸν νὰ φύγῃ διὰ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἄλλην περίστασιν ὑπὲρ τῆς Πατρίδος ἀπεκρίθη, « Ὁ Διάκος δὲν φεύγει ». Ἐπιπεσόντων δὲ κατ' αὐτοῦ τῶν ἐχθρῶν, ὁ μὲν ἀδελφός του καὶ ὅλοι οἱ περὶ αὐτὸν ἐφρονεύθησαν, οὗτος δὲ μαχόμενος περικυκλοῦται ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ συλλαμβάνεται ζῶν καὶ καθημαγμένος, κρατῶν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ τὸ ὄπλον. Ἀχθεῖς δὲ εἰς τὴν σπλάχναν ἀλυσοδεμένος ὑπέστη μαρτυρικώτατον θάνατον, ψηφίς εἰς τὴν σούβλαν.

Τοιαῦτα μαρτύρια ὑφίστανται οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς ὑπὸ τῶν ἀγρίων τούτων θηρίων τῆς Ἀσίας ἐπὶ τοσοῦτους αἰῶνας !!!

Οἱ δὲ ὄπλαρχηγοὶ Πανουριᾶς καὶ Δουβουνιώτης, ἀφοῦ ἀπόλεσαν τὸν ἀνδρεῖον αὐτὸν συνάδελφον Διάκον, συνελθόντες με-

τὰ τῶν στρατευμάτων αὐτῶν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῆς Γραβιάς, ἐσκέπτοντο πῶς νὰ στήσωσι τὴν ὄρμην τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐμψυχώσωσι τὸ δειλιᾶσαν αὐτῶν στράτευμα· ἐνῶ δὲ ἐσκέπτοντο ἔφθασεν ἀπροσδοκῆτως Ὀδυσσεὺς ὁ Ἀνδρούτσου. Ἀπεφασίσθη δὲ, ὁ μὲν Ὀδυσσεὺς νὰ κλεισθῇ ἐν τῷ ξενοδοχείῳ, ἅμα φανῆ ὁ ἐχθρὸς, ὁ δὲ Πανουριάς καὶ ὁ Δυοβουνιώτης νὰ καταλάβωσι τὰ ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ, βοηθοῦντες τοιοιυτοτρόπως τοὺς ἐν τῷ ξενοδοχείῳ. Ὁ Ὀδυσσεὺς πλήρης τόλμης εἶπεν, ὅτι, ὅστις τῶν στρατιωτῶν θέλει νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ, ἄς πιασθῇ εἰς τὸν χορόν. Ἦγειτο λοιπὸν αὐτός, κατόπιν δ' αὐτοῦ ἐπιάσθησαν ὁ Ἰωάννης Γούρας, ὁ Παππᾶ Ἀνδρέας Κακοβιτσιανὸς, ὁ Ἀγγελῆς Νικολάου Εὐβοεὺς, ὅλοι ἀξιωματικοί· ἐκιάσθησαν δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ περὶ τοὺς ἑκατόν· εἰσελθόντες δὲ ὠχυρώθησαν ἐν τῷ ξενοδοχείῳ. Ἐπελθούσης ὅμως τῆς Τουρκικῆς δυνάμεως, οἱ μὲν περὶ τὸν Πανουριᾶν καὶ Δυοβουνιώτην διεσκορπίσθησαν, ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ κατεῖχον τὴν θέσιν αὐτῶν. Ἐνωθέντες δὲ οἱ εἰς τρία σώματα διηρημένοι Ὀθωμανοὶ, ὥρμησαν πανστρατιᾶ κατὰ τοῦ ξενοδοχείου. Ἄφοβοι οἱ ἐντὸς ἐτουφέκιζον κατὰ τοῦ σωροῦ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐφόνευον πολλοὺς, ὥστε οἱ Τοῦρκοι ἠναγκάσθησαν νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν· ἀποκρουσθέντες δὲ καὶ δευτέραν καὶ τρίτην φοράν ἀπεσύρθησαν. Οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ διέταζαν τότε τὸν ἀποκλεισμόν τοῦ ξενοδοχείου, οἱ δὲ ἐν τῷ ξενοδοχείῳ Ἕλληνες ἐξῆλθον ἐν καιρῷ νυκτὸς ἀβλαβεῖς διὰ μέσου τῶν ἐχθρικῶν στρατευμάτων.

Κοινὴ ἐπιθυμία συστάσεως κεντρικῆς ἀρχῆς ἐπεκράτει ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος, ἡ δὲ συστηθεῖσα Μεσσηνιακὴ Γερουσία, οὐσα τοπικὴ, δὲν ἤρκει. Οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου συνελθόντες ἐν τῇ Μονῇ τῶν Καλτετσιῶν, ἐσύστησαν κεντρικὴν ἀρχὴν περὶ τὰ τέλη Μαΐου, ὀνομάσαντες αὐτὴν Πελοποννησιακὴν Γερουσίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδόθη πλατυτάτη καὶ πάντη ἀνεύθυνος ἐξουσία.

Τὴν 7 Ἰουνίου ὁ Δημήτριος Ἰψηλάντης πληρεξούσιος τοῦ ἀταδέλφου του Ἰψηλάντου, Γενικοῦ ἐπιτρόπου τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς τῆς Ἐταιρίας τῶν Φίλων, ἔφθασεν ἐκ Τεργέστης εἰς Ἰδραν. Χαρᾶς καὶ ἐλπίδος ἐπλήρωσε τὰς καρδίας ὄλων τῶν Ἑλλήνων ἢ ἔλευσις αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἔμελλε διὰ τῶν Πετσωῶν ν' ἀποβιβασθῆ εἰς Ἄστρος, μετέβησαν αὐτόσε ὄλοι οἱ Γερουσιασταὶ καὶ ἄλλοι πρόκριτοι, τὸν ὑπεδέχθησαν καὶ τὸν συνώδευσαν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Βερβένων, δόσαντες εἰς αὐτὸν 200 ὄπλοφόρους εἰς φρουράν του. Ἡ Γερουσία ἀνέδειξεν αὐτὸν πρόεδρόν της, ὁ δὲ Μαυρομιχάλης, ὅστις ἐπρώτευσεν, ἔσπευσε νὰ τὸν τιμῆσῃ ὡς ἀνώτερόν του· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Ἰψηλάντης ἤθελε νὰ διορισθῆ αὐτοκράτωρ ἀρχιστράτηγος, οἱ δὲ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου δὲν ἐδέχοντο τοῦτο, ὁ Ἰψηλάντης δυσαρεστηθεὶς ἀνεχώρησεν· ἐπειδὴ δὲ οἱ πολιορκοῦντες τὴν Τρίπολιν στρατιωτικαὶ ἐζήτουν ἐπιμόνως τὸν Ἰψηλάντην, ἀπεξάλη ὑπὸ τῶν προκρίτων ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ ὁ Δικαῖος καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ· ἐπιστρέψας δὲ ἔμενεν εἰς Τρίκορφα ἐν μέσῳ τῶν πολιορκούντων τὴν Τρίπολιν στρατευμάτων.

Οἱ Τοῦρκοι μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Ἑλλήνων ἔμειναν εἰς τὴν Γραβιάν ἐπὶ ἡμέρας τινὰς θάπτοντες τοὺς νεκροὺς τῶν ἀκολούθως μετέβησαν εἰς Βοδονίτσαν, μετὰ ταῦτα δὲ ἐκυρίευσαν τὴν Λεβαδεῖαν. Ἀφοῦ δὲ οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν, ὁ Ὀδυσσεὺς κατέλαβε μετὰ 1000 στρατιωτῶν τὸ ἄνωθεν τῆς Λεβαδεῖας κείμενον χωρίον Σούρπιον, ὅπου ἦλθε καὶ ὁ Γούρας· οἱ Τοῦρκοι προσβαλόντες αὐτοὺς τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγὴν ἁθῶς καὶ τοὺς Πελοποννησίους, οἵτινες ἦλθον εἰς βοήθειαν αὐτῶν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπροχώρησαν πρὸς τὰς Θήβας, τὰς ὁποίας καὶ ἐκυρίευσαν.

Ὁ Ὀμὲρ Πασᾶς μετέβη ἔπειτα εἰς Εὐβοίαν· ὀλίγας δὲ ἡμέρας πρὸ τῆς ἐκεῖ μεταβάσεώς του, οἱ ὑπὸ τὸν Ὀμέρμπην τῆς Καρύστου Τοῦρκοι, ἀφοῦ ἐνίκησαν τοὺς Κυμαίους κατὰ τὸ

χωρίον Λέπουρα κἀ ἐφόνευσαν τὸν γενναῖον αὐτῶν ἀρχηγὸν Γεώργιον Ἰωάννου Παππᾶν, ἔκαυσαν καὶ ἐλεηλάτησαν τὴν Κύμην. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν τῆς εἰς Χαλκίδα μεταβάσεώς του ὁ Ὁμέρ Πασᾶς ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν ἐν Βρυσακίους ὠχυρωμένων Ἑλλήνων. Ἄλλ' ὁ Ἀγγελεῆς διαθέσας καλῶς τὰ τῆς μάχης ἀπέκρουσε τὴν προσβολὴν τῶν ἐχθρῶν, βοηθούμενος καὶ διὰ θαλάσσης ἐκ τῶν ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Ἀλέξανδρον Κριεζῆν πλοίων. Οἱ δὲ Ὀθωμανοὶ ἐπέστρεψαν κατησχυμμένοι εἰς τὴν Χαλκίδα, ἀφήσαντες καθ' ὁδὸν καὶ δύο κανόνια.

Οἱ Τοῦρκοι τῶν Ἀθηνῶν, μαθόντες τὴν εἴσοδον τῶν Τουρκικῶν δυνάμεων εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἔστειλαν κρυφίως Ὀθωμανοὺς τινὰς καὶ παρέττησαν εἰς τὸν Ὁμέρ Πασᾶν τὴν δεῖνὴν θέσιν τῶν ἐξερχόμενων δὲ προσέβαλλον τοὺς Ἕλληνας. Εἰς μίαν δὲ τῶν προσβολῶν τούτων ἐφρονεύθη ἀνδρεῖός τις καὶ ὀρμητικὸς ἄραψ, τοῦ ὁποίου τὴν κεφαλὴν ἔκοψαν οἱ Ἕλληνες καὶ ἀνεστήλωσαν ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ μουσείου. Ἀγανακτήσαντες ὅμως οἱ Τοῦρκοι ἐπὶ τῷ θεάματι τούτῳ, ἐξήγαγον τῆς φυλακῆς δέκα Χριστιανοὺς, τοὺς ὁποίους ἄλλοτε συνέλαβον, ἀπεκεφάλισαν αὐτοὺς καὶ ἀνεστήλωσαν τὰς κεφαλὰς τῶν ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ὁμέρ Πασᾶς μαθὼν τὴν θέσιν τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ Ἀθηνῶν Ὀθωμανῶν, δὲν ἠθέλησε νὰ χρονοτριβήσῃ ἐν τῇ Εὐβοίᾳ καὶ ἐκίνησε πρὸς τὰς Ἀθήνας. Ἡ προσέγγισις αὐτοῦ ἠνάγκασε τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πόλιν. Οὗτος δ' εἰσελθὼν μετὰ τῶν στρατευμάτων του ἐλαφυραγωγῆσε τὴν πόλιν καὶ ἔσφαξε τοὺς μείναντας Χριστιανοὺς, μὴ σεβόμενος οὐδ' αὐτὰ τὰ Προξενεῖα ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκυμάτιζεν ἡ τιμαῖα τῶν κυβερνήσεών των. Τοιοῦτοτρόπως ἐλύθη ἡ πρώτη πολιορκία τῶν Ἀθηνῶν, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες κατέφυγον εἰς Αἴγινα, Σκλαμῖνα καὶ εἰς ἄλλα διάφορα μέρη.

Οἱ Τοῦρκοι τῆς Πελοποννήσου, ἀφοῦ ἐκλείσθησαν εἰς τὰ ἀπρομήθευτα αὐτῶν φρούρια, ἦτο ἐπόμενον νὰ κίσθανθῶσι

ταχέως τὴν ἔλλειψιν τῶν ζωοτροφιῶν. Οἱ Τούρκοι τῆς Μο-
νεμβασίας ἠσθάνθησαν πρῶτοι τὴν ἔλλειψιν ταύτην. Μετά
τινας δὲ ἡμέρας ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸν ὑπὸ
τοῦ Ὑψηλάντου σταλέντα κατ' αὐτῶν Ἀλέξανδρον Καντακου-
ζηνὸν ἐπὶ ἀσφαλεῖα ζωῆς καὶ τιμῆς. Ἀκολούθως δὲ παρεδό-
θη καὶ τὸ Νεόκαστρον ἐκ δὲ τῶν Ὀθωμανῶν τῆς πόλεως
ταύτης ἄλλοι ἐφρονεύθησαν καὶ ἄλλοι διεσκορπίσθησαν εἰς τὰ
χωρία.

Οἱ Ἕλληνες, οἱ πολιορκοῦντες τὴν Τρίπολιν, συχνὰ συνεκρού-
οντο μετὰ τῶν πολιορκουμένων καὶ ἐκ τούτου συνέβαινον φό-
νοι συχνοί. Οἱ Ὀθωμανοὶ σινοχωρούμενοι ἤθελον νὰ συμβιβα-
σθῶσι μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες ἐπρότεινον νὰ
ἀποζημιώσωσιν αὐτοὺς δι' ὅσας φθορὰς ἐπροξένησαν εἰς τὴν Πελο-
πόννησον, καὶ νὰ ἀποτίσωσι τὰ ἐξόδα τοῦ πολέμου, ἀναβαίνον-
τα περὶ τὰ 50,000,000 γροσίων, ὁ συμβιβασμὸς δὲν ἐπέτυχε
καὶ αἱ ἐχθροπραξίαι ἐπανελήφθησαν. Τὴν δὲ 23 Σεπτεμ-
βρίου, οἱ Ἕλληνες ἰδόντες τὸ πρὸς τὴν πόλιν τοῦ Ναυπλίου
κανονοστάσιον ἀφρούρητον ἀνέβησαν πεντήκοντα αὐτῶν ἀλ-
λεπαλλήλως ἐπήδησαν ἔσωθεν τοῦ τείχους, ἤνοιξαν τὴν ἀ-
φρούρητον καὶ ἀτείχιστον ἐκείνην πύλιν, εἰσήγαγον τοὺς συ-
ναγωνιστάς των καὶ ἔστησαν τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν. Ἰ-
δόντες οἱ Ὀθωμανοὶ τὸ γεγονός τοῦτο ἔτρεξαν πρὸς τοὺς εἰσ-
ελθόντας Ἕλληνας πυροβολοῦντες καὶ πυροβολούμενοι. Οἱ
δὲ ἔξω Ἕλληνες ἰδόντες τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν ἐπὶ τοῦ τεί-
χους, ὤρμησαν ὅλοι ἀναβαίνοντες τὰ τείχη, καὶ ἀνοίγοντες
πρὸς ἄλλας πύλας ὑπὸ τὸν σφοδρὸν πυροβολισμὸν τῶν ἐχθρῶν,
εἰσῆλθον καὶ ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν.

Ἡ ἡμέρα τῆς ἀλώσεως τῆς πρωτεύουσος τῆς Πελοποννήσου
ἦτο ἡμέρα κατὰστροφῆς, πυρκαϊᾶς, λεηλασίας καὶ αἵματος. Ἐ-
φαίνοντο δὲ οἱ Ἕλληνες ὡς θέλοντες ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ νὰ ἐκ-
δικηθῶσιν ἀδικήματα τεσσάρων αἰώνων. Οἱ Ἑβραῖοι, οἵτινες διὰ
τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἄλλοις τισὶ μέρεσι κακὴν ἀβ-

τῶν πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς διαγωγὴν ἐφρονεύθησαν ἅπαντες· 200 ἦσαν οἱ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀλληλομαχίας πεσόντες Ἕλλη- νες· δεκακισχίλιοι δὲ πάσης ἡλικίας, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Ἑβραίων, οἱ φονευθέντες Ὀθωμανοὶ καὶ Ὀθωμανίδες· οἱ δὲ λοιποὶ ἠχμαλωτίσθησαν, ἐκτὸς 40 φυγόντων εἰς Ναύ- πλιον. Οἱ ἐπισημότεροι αἰχμάλωτοι ἦσαν ὁ Κεχαγιάμπεης, ὁ Καϊμακάμης, ὁ Μουσταφάμπεης καὶ αἱ γυναῖκες τῶν Πασά- δων, ἅπειρα δὲ καὶ πολύτιμα ἦσαν τὰ λάφυρα.

Ὁ Ὀθωμανικὸς στόλος περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου ὑπὸ τὸν ὑπο- ναύαρχον Καρᾶ-Ἀλὴν ἐφθασεν εἰς τὰ μεσημβρινὰ παράλια τῆς Σάμου. Ἡ εἰδησις τῆς ἐξόδου τοῦ στόλου ἔβαλεν εἰς κίνησιν τὰς τρεῖς ναυτικὰς νήσους καὶ ἔστειλαν τὸν στόλον αὐτῶν. Ὁ Τουρκικὸς στόλος ἰδὼν τὸν Ἑλληνικὸν ἔφυγε πρὸς τὴν νῆ- σον Κῶ, ὁ δ' Ἑλληνικὸς ἔκαυσεν ἑννέα φορτηγὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἔμελλον ν' ἀποβιβάσωσι στρατεύματα ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Σάμον. Ὁ Τουρκικὸς στόλος ἐκ τῆς Κῶ διευθύνθη πρὸς τὴν Πελοπόννησον, ἐχορήγησε τροφὰς εἰς τὴν Μεθώνην καὶ Κορώνην, καὶ μετὰ ταῦτα πλέων πρὸς τὰς Πάτρας ἐβοήθησε τὰ φρούρια μὲ τροφὰς, ἔκαυσε τὸ Αἴγιον καὶ τὸ Γα- λαξειδίον καὶ προσωρμίσθη εἰς τὴν Συκιῶνα, σκοπεύων νὰ δώσῃ τροφὰς εἰς τὸ φρούριον τῆς Κορίνθου· ἀλλ' ἐμπο- δισθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰψηλάντου ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Ἑλλή- σποντον.

Ἐκτὸς τῶν Χριστιανικῶν αἱμάτων, ἅτινα ἐχύθησαν ἐν Κων- σταντινουπόλει, ἐν Κρήτῃ, ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ ἄλλοις διαφό- ροις μέρεσιν, ἐπέπρωτο νὰ χυθῆ ἀθῶον αἷμα καὶ ἐπὶ τοῦ ἡ- δάφους τῆς Κύπρου. Ἐπὶ τῆς ἐκρήξεως τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανα- στάσεως διετάχθη ὁ Πασᾶς τῆς Ἄκρης νὰ μεταφέρῃ εἰς Κύπρον 3,000 στρατευμάτων πρὸς περιστολὴν τῶν Χριστιανῶν, καὶ ἐδόθη ἄδεια εἰς τὸν Μουσελήμην αὐτῆς νὰ σφάξῃ ὅσους ἐνό- μιζεν ἀξίους σφαγῆς. Ὁ Μουσελήμης λαβὼν τὰ στρατεύματα ταῦτα, συνεχάλεσεν εἰς Λευκωσίαν τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ λοι-

ποὺς προκρίτους ἐπιλόγω νὰ σκεφθῶσι περὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων· ἀλλὰ τὴν 9 Ἰουλίου μεταφερθέντες ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς Πάφου, Κυτίου καὶ Κυρηνίας εἰς τὴν κάτωθεν τοῦ Διοικητηρίου πλατεῖαν, ὁ μὲν Ἀρχιεπίσκοπος ἐκρεμάσθη ἀπὸ τινος δένδρου, οἱ δὲ Ἀρχιερεῖς ἀπεκεφαλίσθησαν· ἀπεκεφαλίσθησαν δὲ καὶ πολλοὶ πρόκριτοι Χριστιανοὶ, τὰ σώματα τῶν ὁποίων ἔμενον ἄταφα ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Ἐκτοτε δὲν ἔπαυσαν οἱ Τοῦρκοι ἐπὶ τριάκοντα ἡμέρας σφάζοντες τοὺς ἀθώους Κυπρίους. Πλοῖά τινα Γαλλικὰ, εὑρεθέντα ἐν Κύπρῳ, ἔσωσαν πολλὰς οἰκογενεῖας ἀπὸ τοῦ πελέκεως τῶν βερβάρων τούτων Ὀθωμανῶν. Ὅμοιαι σφραγαὶ συνέβησαν ἐν τε τῇ Σμύρνῃ καὶ τῇ νήσῳ Κῶ.

Κατὰ τὸν Αὐγούστον μῆνα ἔφθασεν ἐκ Λιβόρνου εἰς Μεσολόγιον ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, συνοδευόμενος ὑπὸ πολλῶν φιλελλήνων ἀξιωματικῶν καὶ νέων μαθητευόντων εἰς τὰ ἐν Ἰταλίᾳ πανεπιστήμια. Οἱ Μεσολογγῖται τὸν ἐδέχθησαν μετὰ χαρᾶς· αὐτὸς δ' ἀνήγγειλε τὴν ἔλευσίν του πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, ὅστις τῷ ἀπήντησε νὰ μεταβῇ εἰς Πελοπόννησον. Μετέβη ὅθεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον τῶν Πατρῶν, ὅπου ἐγνώρισε προσωπικῶς τοὺς προστώτας Ἀθανάσιον Κανακάρην, Ἀνδρέαν Ζαῦμην καὶ τὸν Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανόν. Ἐντεῦθεν δὲ μετέβη πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, ὅστις τὸν ὑπεδέχθη εἰλικρινῶς καὶ τῷ παρέστησεν ἀπροκαλύπτως τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Μετὰ ταῦτα δὲ μετέβη εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, ὅπως διοργανίσει αὐτήν. Ὁ Μαυροκορδάτος λοιπὸν μετὰ τοῦ Θεοδώρου Νέγρη διήρесе τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα εἰς Ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν, καὶ κατέστησεν εἰς μὲν τὴν δυτικὴν κεντρικὴν Γερουσίαν, ἐδρεύουσαν ἐν Μεσολογγίῳ, εἰς δὲ τὴν ἀνατολικὴν κυβερνεῖον, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἄρειος Πάγος.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Τριπόλεως μετέβησαν τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα εἰς Ναύπλιον, τὸ ἐστενοχώρησαν καὶ τὸ ἠνάγκασαν ν' ἀρχίσῃ διαπραγματεύσεις περὶ παρκαδόσεως, ἐνε-

κα τῆς ἐλλείψεως ζωοτροφῶν· ἀλλὰ πλοῖον ἐκ Μελίτης διαλ-
θὸν κρυφίως διὰ τῶν Ἑλληνικῶν ἔδωκε ζωοτροφίας εἰς τὸ
φρουρίον, καὶ οὕτως ἐματαιώθη πρὸς τὸ πικρὸν ἢ πολιορκία.

Κατὰ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος εἰσέβαλον μετὰ 7,000 στρα-
τιωτῶν τέσσαρες πασάδες, Βεράμ, Μεμῆς, Σχαδὴν Ἀλλῆς καὶ
Χατοῦ Βεκὺρ καὶ ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν Λαμίαν, ἀλλὰ χίλιοι
πεντακόσιοι περίπου Ἕλληνες καταλαβόντες τὰς Θερμοπύλας
ὑπὸ τὸν Ὀδυσσεύ, Γούραν καὶ Δουβουνιώτην, τὴν μὲν 23
Αὐγούστου ἀπέκρουσαν καὶ ἠφάνισαν τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν,
τὴν δὲ 25 ἔτρεψαν εἰς φυγὴν ὅλον τὸν Τουρκικὸν στρατὸν
καὶ ἐγένοντο κύριοι ὅλης τῆς ἀποσκευῆς. Εἰς τὴν μάχην
ταύτην διέπρεψε μάλιστα ὁ Γούρας, φονεύσας ἰδίαις χερσὶ τὸν
Μεμῆς Πασᾶν. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς μάχης ταύτης ἦτο, ὅτι οἱ
δύο εἰσβαλόντες προηγουμένως Πασάδες θεωροῦντες ἑαυτοὺς
ἀπεστερημένους πάσης βοηθείας, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ἡπειρον.
Ὀλίγον δὲ μετὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς
Κορίνθου Τούρκοι, μὴ βλέποντες ἕκτοτε οὐδεμίαν ἐλπίδα ἐπι-
κουρίας, παρεδόθησαν ὑπὸ συνθήκας.

Περὶ δὲ τὰ μέσα Δεκεμβρίου, συνελθοῦσα ἡ πρώτη ἐθνικὴ
τῶν Ἑλλήνων συνέλευσις, ἤρξατο τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς ὑπὸ
τὴν προεδρείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου. Ἡ συνέλευσις
ἐξέδωκε καὶ τὸ ἀκόλουθον ἐμφαντικὸν κήρυγμα·

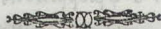
« Ἐν ὀνόματι τῆς Ἁγίας καὶ Ἀδιαιρέτου Τριάδος ».

Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, τὸ ὑπὸ τὴν φρικώδη Ὀθωμανικὴν δου-
» ναστείαν, μὴ δυνάμενον νὰ φέρῃ τὸν βικρύτατον καὶ ἀπαρ-
» δειγμάτιστον ζυγὸν τῆς τυραννίας καὶ ἀποσύσαν αὐτὸν μετὰ
» μεγάλων θυσιῶν, κηρύττει σήμερον διὰ τῶν νομίμων ἀντι-
» προσώπων αὐτοῦ, εἰς Ἐθνικὴν συνέλευσιν συνηγμένων, ἐνώ-
» πιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ὑπαρξιν καὶ
» ἀνεξαρτησίαν ».

Ἀκολούθως δ' ἐψήφισε τὸ προσωρινὸν τοῦ ἔθνους πολίτευ-

μα καὶ συνέστησε κυβέρνησιν ἐκ δύο σωμάτων· τὸ μὲν ἐν βουλευτικόν, τὸ δ' ἄλλο ἐκτελεστικόν, καὶ ἐν Ἰπουργικόν συμβούλιον. Πρόεδρος δὲ τοῦ μὲν βουλευτικοῦ ἐξελέχθη ὁ Δημήτριος Ἵψηλάντης, τοῦ δὲ ἐκτελεστικοῦ ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, τοῦ δὲ Ἰπουργικοῦ συμβουλίου ὁ Θεόδωρος Νέγρης.

Ἡ συνέλευσις παρεδέχθη ὡς χαρακτηριστικὸν σημεῖον τῆς ἐθνικῆς σφραγίδος τὴν Ἀθηνᾶν, ὡς Ἐθνικὴν δὲ σημαίαν τὴν ἐξ ἐννέα ὀριζοντίων ἐναλλάξ κειμένων κυανῶν καὶ λευκῶν ταινιῶν ἐσχηματισμένην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

1822.

Ἐκστρατεία κατὰ τῆς Καρύστου καὶ ἡρωϊκὸς θάνατος τοῦ Ἡλία Μαυρομιχάλη. — Εἰσβολὴ τοῦ Δράμαλη. — Δημήτριος Ἵψηλάντης. — Πέτρος Μαυρομιχάλης. — Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. — Καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη. — Νικήτας Σταματελόπουλος, ὁ Τουρκοφάγος. — Καταστροφὴ τῆς Χίου. — Ἀνδρέας Μιχούλης. — Κωνσταντῖνος Κανάρης. — Μέγα τῶν Ἑλλήνων ἐν τῷ λιμένι τῆς Χίου κατόρθωμα. — Ἐπονείδιστος φυγὴ τοῦ Ὄθωμανικοῦ στόλου ἀπὸ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου. — Ἄλωσις Ἀθηνῶν. — Ἡ περὶ Πέταν μάχη. — Πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. — Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος. — Ἵποχώρησις τῶν Τούρκων ἀπὸ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος. — Νέον τοῦ Κανάρη κατόρθωμα ἐν Τενέδῳ. — Ἄλωσις Ναυπλίου.

Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους τούτου ἐθεωρήθη ἀπαραίτητον γὰρ πολιορκηθῶσι τὰ ἐν Εὐβοίᾳ φρούρια τῆς Καρύστου καὶ

Χαλκίδος. Ὁ Ἡλίας Μαυρομιχάλης προσκληθεὶς παρὰ τῶν Εὐβοέων ὡς ἀρχηγὸς τῶν κατὰ τῆς Καρύστου στρατευμάτων, μετέβη συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ θείου του Κυριακούλη μετὰ 600 Μανιατῶν πλησίον τῶν Στούρων, καὶ μετὰ τινα συμπλοκὴν ἀπέκλεισεν ἐν τῷ ρηθέντι χωρίῳ περὶ τοὺς 300 ἐπιλέκτους Τούρκους· ὁ δὲ Κυριακούλης καὶ ὁ Βάσος Μαυροβουινιώτης, ἐκλεχθεὶς παρὰ τῶν Κυμαίων ὡς ἀρχηγὸς ἀντὶ τοῦ φονευθέντος Γεωργίου Ἰωάννου Παπαῦ, ὑπῆγαν διὰ νὰ καταλάβωσι θέσιν τινα μετὰ τῶν Στούρων καὶ Καρύστου, ἀλλ' ἐνῶ ἀνέβαινον, κατέβαινον ἐκεῖθεν ὁ Ὁμέρμπεης μετὰ ἰσχυρᾶς δυνάμεως, εἰδοποιηθεὶς ἀφ' ἐσπέρας περὶ τῶν ἐχθρικῶν κινήματων· ἀδυνατώτεροι οἱ ὑπὸ τὸν Βάσον καὶ Κυριακούλην ὠπισθοδρόμησαν καὶ ἐχωρίσθησαν· οἱ δὲ ἀποκλείσαντες τοὺς ἐν Στούροις Τούρκους, μαθόντες ὅτι ὁ Ὁμέρμπεης ἤρχετο, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Ὁ δὲ Ἡλίας συνοδευόμενος ὑπὸ ἑπτὰ πιστῶν ὀπαδῶν, μὴ καταδεχόμενος νὰ φύγη, ἐκλείσθη εἰς ἀνεμόμυλόν τινα κείμενον ἐπὶ λόφου, καὶ παρεκίνει τοὺς φεύγοντας νὰ ἐγκαρτερήσωσιν, ἀλλ' οὗτοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Ἀφοῦ δὲ ἐπολέμησαν ἐπὶ πολλὴν ὥραν, ὤρμησαν ξιφῆρεις κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἀπέθανον ἅπαντες, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἡλίας, εὐκλεῶς βιώσας καὶ εὐκλεέστερον ἀπαθανών· ὁ δὲ Ὁμέρμπεης μαθὼν, ὅτι εἷς τῶν φονευθέντων ἦτο καὶ ὁ ἐπίσημος οὗτος νέος, ἔκοψε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ τὴν ἔστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Μετὰ τὸ δυστύχημα τοῦτο ὅλοι οἱ πρόκριτοι πολιτικοὶ τε καὶ πολεμικοὶ συνελθόντες εἰς χωρίον Ἀλιθέρι, προσεπάθουν νὰ μείνη ἀδιάλυτον τὸ στρατόπεδον· ἐνῶ δὲ ἐσκέπτοντο περὶ δευτέρου κινήματος, ἔφθασεν καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς μετὰ 300 καὶ τοὺς ἐνεθάρρυνε. Κινήσαντες δὲ περὶ τὰ τέλη Ἰανουαρίου εἰς Κάρυστον, ὁ μὲν Ὀδυσσεὺς κατέλαβε τὴν ἄνωθεν τοῦ φρουρίου θέσιν Πλακωτὰ, ὁ δὲ Κυριακούλης, Κριεζώτης καὶ Βάσος κατέλαβον τοὺς κήπους, πολιορκοῦντες τὸ φρούριον. Ἐνῶ δὲ ἡ πολιορκία ἐφαίνετο προοδεύουσα, ὁ Ὀδυσσεὺς χωρὶς νὰ εἰδο-

ποίησι τοὺς ἄλλους ἀνεχώρησεν, ἀφοῦ ἔλαβε δῶρά τινα κα-
πνοῦ καὶ ταμβάκου ἐντὸς κουτίων παρὰ τοῦ Ὀμέρμπεη· μετὰ
δὲ τὴν φυγὴν ταύτην διελύθησαν καὶ οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοί,
θεωροῦντες ἄχρηστον τὴν ἐκεῖ διατριβὴν των· ὁ δὲ ἰθαγενὴς Κρι-
εζιώτης ἔμενεν ἐκεῖ, περιφερόμενος εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς
Εὐβοίας μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ στρατιωτῶν.

Ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις, ἀφοῦ κατετρόπως διὰ τοῦ Χουρ-
σὴτ Πασᾶ τὸν ἰσχυρὸν καὶ ἄγριον σατράπην τῆς Ἡπείρου Ἀλῆ
Πασᾶν καὶ ἀπεκεφάλισεν αὐτὸν, ἀπεράσισε νὰ ἐπιχειρήσῃ
μεγάλην κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν, διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ
θιλάσσης. Ἀπὸ τῆς Θράκης καὶ ἀπὸ τῆς Μακεδονίας, ἀπὸ
τῶν ὄχθων τοῦ Ἰστροῦ καὶ τοῦ Στρυμόνος τὰ στρατεύματα
τοῦ Σουλτάνου συνέρχοντο εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Θεσσαλίας·
συγχρόνως δὲ οἱ στόλοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Αἰγύ-
πτου καὶ τῆς Βαρβαρίας ἠτοιμάζοντο νὰ ὑποστηρίξωσιν παν-
ταχόθεν τὴν ἐπιδρομὴν ἐκείνην. Περὶ δὲ τὰ μέσσα τοῦ Ἰουνίου
μηνὸς ὁ Χουρσὴτ Πασᾶς, καταλιπὼν τὴν ἀρχιστρατηγίαν τῆς
Ἡπείρου εἰς τὸν Ὀμέρ Βριώνην, ἦλθεν εἰς τὴν Λάρισσαν τῆς
Θεσσαλίας καὶ διέταξε τὸ στρατιωτικὸν σῶμα, τὸ ὁποῖον εἶχεν
ἤδη καταλάβει τὰς ὄχθας τοῦ Σπερχειοῦ, νὰ ὀρμήσῃ ἀμέ-
σως εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἑλλάδος. Τὸ σῶμα τοῦτο συνέκειτο
ἀπὸ 40,000 περίπου ἀνδρῶν, τὸ πλεῖστον ἱππέων, καὶ διετέ-
λει ὑπὸ τὴν ὑπερτάτην ἀρχηγίαν τοῦ Μαχμοῦτ Πασᾶ Δρά-
μαλη, διότι ὁ γέρον Χουρσὴτ Πασᾶς ἔμεινεν εἰς Λάρισσαν,
διὰ νὰ διευθύνῃ ἀπὸ ἐκεῖ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην τῆς ἀνατο-
λικῆς Ἑλλάδος καὶ τὸν κατὰ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα πόλεμον,
τὸν ὁποῖον θέλομεν ἐκθέσει ὕστερον.

Κατὰ δυστυχίαν οἱ Ἕλληνες ἐνθαρρυνθέντες ἀπὸ τὰ κατορ-
θώματα τοῦ παρελθόντος ἔτους, καὶ ἀρχίσαντες νὰ διχονοῶσι
πρὸς ἀλλήλους, δὲν εἶχον προκαταλάβει μὲ ἀρκετὰς δυνάμεις
τὰ διάφορα στενά, διὰ τῶν ὁποίων ἔπρεπε νὰ περάσῃ ὁ Δρά-
μαλης· θθεν ὁ στρατηγὸς οὗτος ἔφθασεν ἀνεμποδίστως σχεδὸν

μέχρι τῆς Κορίνθου, καὶ ἔγεινεν ἀμαχητὶ κύριος τοῦ Ἀκροκορίνθου, τὸν ὁποῖον ἐγκατέλιπεν ὁ φρούραρχος αὐτοῦ. Ἀπὸ τῆν Κόρινθον κατῆλθεν ὁ Δράμαλης περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἰουλίου εἰς τὴν Ἀργολίδα, καὶ διέλυσε τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου, τὸ ὁποῖον ἦτο ἔτοιμον νὰ παραδοθῆ εἰς τοὺς Ἕλληνας.

Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν περίστασιν, καθ' ἣν ἡ Κυβέρνησις, διηρημένη οὖσα, τίποτε δὲν ἔπραξε πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐχθρῶν, ἔσωσαν τὴν Ἑλλάδα ὀλίγοι τινὲς γενναῖοι καὶ ἐπιτήδευοι ἄνδρες, ἐξ ὧν δίκαιον εἶναι νὰ ἀναφέρωμεν πρὸ πάντων τὸν Δημήτριον Ἰψηλάντην, τὸν Πέτρον Μαυρομιχάλην μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν καὶ τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην. Ὁ Δημήτριος Ἰψηλάντης μετὰ τῶν Μαυρομιχαλαίων ὠχυρώθη εἰς τοὺς Μύλους καὶ κατέλαβε τὴν Ἀκρόπολιν τοῦ Ἄργους, διὰ νὰ ἀνθέξῃ ὀλίγας ἡμέρας εἰς τοὺς ἐχθροὺς, καὶ νὰ δώσῃ οὕτω καιρὸν εἰς τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην νὰ συλλέξῃ στρατιώτας ἀπὸ τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν, τὸ ὁποῖον καὶ ἐγένετο. Κατελθόντος δὲ τοῦ Κολοκοτρώνου ἀπὸ Τριπόλεως μετὰ 10,000 περίπου ἀνδρῶν, οἱ ἐχθροὶ ἐνόησαν ὅτι δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ προχωρήσωσιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου· ἀφ' ἐτέρου ὅμως δὲν ἠδύναντο οὔτε εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἄργους νὰ μείνωσι δι' ἔλλειψιν τροφῶν, ὥστε ἀπεφάσισαν νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν εἰς Κόρινθον. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες, προλαβόντες, κατέλαβον ὑπὸ τὸν Δημήτριον Ἰψηλάντην καὶ τὸν Νικήταν Σταματελόπουλον τὰ στενὰ τὰ φέροντα ἀπὸ τῆς Ἀργολικῆς πεδιάδος εἰς Κόρινθον καὶ ὀρμήσαντες κατὰ τῶν Τούρκων, οἵτινες ἠναγκάσθησαν νὰ διέλθωσι διὰ τῶν στενῶν τούτων, ἐπήγαγον εἰς αὐτοὺς φοβερὰν φθοράν· ὑπὲρ τὸ ἥμισυ τῶν ἐχθρῶν καὶ τινες τῶν Πασάδων ἔπεσαν κατὰ τὰς ἐνδόξους ἐκεῖνας μάχας, καθ' ἃς ὑπὲρ πάντας τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας διέπρεψεν ὁ Πελοποννήσιος Νικήτας Σταματελόπουλος, ὅστις τότε ἐπωνομάσθη Τουρκοφάγος. Ἐλάβον δὲ οἱ Ἕλληνας καὶ λάφυρα πολλὰ, διότι ὄλα τὰ φορτηγὰ ζῶα, ἐν οἷς

καὶ 200 κάμηλοι, καὶ ἔλαι αἱ ἀποσκευαὶ τοῦ ἐχθροῦ ἔπεσαν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν.

Καὶ ὁ μὲν Δράμαλης ἐκλείσθη μετὰ τῶν λειψίωνων τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ εἰς Κόρινθον, ὅπου ἀπέθανε μετ' οὐ πολὺ, οἱ δὲ Ἕλληνες ἐπανέλαβον τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου.

Ἡ Χίος, ἂν καὶ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἀπεστάτησαν, ἔμενον ἤσυχος· ἡ δὲ Τουρκικὴ ἐξουσία πρὸς ἀσφάλειαν αὐτῆς ἐζήτησεν ὁμήρους ἐκ τῶν προκρίτων καὶ τὸν Ἀρχιερέα αὐτῶν Πλάτωνα. Τούτων οὕτως ἐχόντων, Ἀντώνιος Βουρνίας, Χίος, ὅστις ὑπηρέτησεν ἄλλοτε εἰς τὸν ἐν Αἰγύπτῳ Γαλλικὸν στρατὸν, ἐτόλμησε νὰ ἐπαναστατήσῃ τὴν πατρίδα του. Μεταβάς δὲ εἰς Σάμον μετὰ τινῶν ἄλλων κατέπεισε τὸν Λυκοῦργον Λογοθέτην νὰ κινήσῃ πρὸς ἐλευθέρωσιν τῆς Χίου. Ὁ δὲ Λυκοῦργος παραδεχθεὶς τοῦτο μετέβη εἰς Χίον μεθ' ἱκανῆς δυνάμεως καὶ ἀπεβιβάσθη περὶ τὰ τέλη Μαρτίου εἰς τινὰ λιμένα αὐτῆς, ὀνομαζόμενον « Ἀγία Ἐλένη ». Οἱ Τοῦρκοι ἰδόντες τὴν δύναμιν ταύτην ἐκλείσθησαν εἰς τὸ φρουρίον, ὃ δὲ φρούραρχος ἐζήτηε νὰ κλείσῃ ἐν τῷ φρουρίῳ, ἐκτὸς τῶν ληφθέντων ὁμήρων, καὶ ἄλλους ἐκ τῶν εὐκαταστάτων, ὅσους ἠδύνατο. Ὁ Λυκοῦργος εἰσελθὼν ἐν τῇ πόλει κατήργησε τὴν δημογεροντίαν, καὶ συνέστησε προσωρινὴν διοίκησιν ἐξ ἑπτὰ ἐφόρων καὶ ἔφερε κανόνια, τὰ ὁποῖα ἔστησε κατὰ τοῦ φρουρίου.

Ἡ ἀγγελία τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Χίων φθάσασα εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐπετάχυνε τὴν ἀπόπλευσιν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου. Μετ' οὐ πολὺ ἐφάνη ἕξωθεν τῆς Χίου ὁ στόλος οὗτος, συγκείμενος ἐκ 46 πλοίων, ἐξ ὧν 6 τοῦ πρώτου μεγέθους, ἐννέα φρεγάται καὶ ἄλλα διάφορα, φέρων καὶ ἑπτακισχιλίους στρατιώτας, τινὰς τῶν ὁποίων ἔλαβεν ἀπὸ τὰ ἄντικρυ τῆς Χίου παράλια. Ἦρχισε δὲ νὰ πυροβολῇ τὴν πόλιν, πυροβολουμένην συγχρόνως καὶ παρὰ τοῦ φρουρίου. Οἱ δὲ Ψαριανοὶ ἔστειλαν πλοῖα διὰ νὰ σώσωσι τοὺς κινδυνεύοντας Χίους.

Ὁ Καπετὰν Πασᾶς ἀποβιβάσας τοὺς ἀγρίους αὐτοῦ στρα-

τιώτας ἔκαυσε τὴν πόλιν καὶ τὰ περίξ χωρία, οἱ δὲ Χῖοι κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη. Ἴνα δὲ συλλάβῃ αὐτοὺς εὐκολώτερον ὁ Καπετὰν Πασᾶς, ἔδωκε πρὸς τοὺς προξένους ἔγγραφον ἀμνηστείας καὶ παρεκίνησεν αὐτοὺς νὰ πείσωσι τοὺς κατοίκους εἰς τὸ νὰ ἐπιστρέψωσιν. Οἱ δυστυχεῖς Χῖοι, ἀπηυδισμένοι ἐκ τῆς κακοπαθείας, ἤκουσαν μετὰ χαρᾶς τὴν ἀμνηστείαν ταύτην καὶ ἔστειλαν περὶ τοὺς 70 προεστῶτας, διὰ νὰ πείσωσιν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Καπετὰν Πασᾶ, καὶ νὰ τὸν εὐχαριστήσωσι, διότι τοὺς χαρίζει τὴν ζωὴν· ἀλλὰ τὴν νύκτα τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐκρέμασεν ὁ Καπετὰν Πασᾶς τοὺς ληφθέντας ὁμήρους περὶ τοὺς 65 καὶ τὸν Ἀρχιερέα Πλάτωνα ἔμπροσθεν τοῦ φρουρίου, τοὺς δὲ 70 προεστῶτας ἀπὸ τὰ κατάρτια τῶν πλοίων.

Οἱ αἰμοδιψεῖς Ἀσιανοὶ Τοῦρκοι, διασπαρέντες εἰς διάφορα μέρη, ἤρχισαν τὰς σφαγὰς καὶ τὰς λεηλασίας. Μέρος αὐτῶν ὀρμησάν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, ἐφόνευσε περὶ τὰς 3,000 πολιτῶν· εἰς ἕτερον δὲ μοναστήριον ἔσφαξαν περὶ τὰς 2,000 Χριστιανῶν. Τὰ ὄρη καὶ τὰ δάση ἀντήχουν ἀπὸ τοὺς θρήνους τῶν δυστυχῶν, τοὺς ὁποίους ἢ ἐκρήμνιζον εἰς τὰς φάραγγας, ἢ ἐκρέμων ἐκ τῶν δένδρων, ἢ κατέκοπτον μεληδόν. Νήπια ἐσφενδονίζοντο κατὰ πετρῶν ὅλη ἡ χώρα ἐβάφη ἀπὸ τὰ αἵματα· τεσσαράκοντα χιλιάδων γυναικῶν καὶ παιδίων ἐφύλαξαν τὴν ζωὴν διὰ νὰ τὰς πωλήσωσιν εἰς Σμύρνην, Κωνσταντινούπολιν, μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἄλλα διάφορα μέρη. Τὰ νοσοκομεῖα παρεδόθησαν εἰς τὰς φλόγας καὶ συγκατέκαυσαν καὶ τοὺς ἀθλίους ἀρρώστους· ναοὶ ἐβεβηλώθησαν καὶ κατεκάησαν· παιδιὰ ἀνήλικα περιπλανώμενα, ἀφοῦ ἐφρονεύθησαν αἱ μητέρες τῶν, συνηθροίσθησαν καὶ μετεφέρθησαν εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἐσφενδονίσθησαν εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἰδοὺ εἰς ποῖα αἰμοδιψῆ θηρία, ἀνοχῆ τῶν Εὐρωπαϊῶν, εἶναι ἐγκαταλελειμμένα ἡ Ἀνατολὴ ἐπὶ τοσοῦτους αἰῶνας!

Ἡ περὶ τῶν συμφορῶν τῆς Χίου ἀγγελία ἐνέπλησε Ὀλίψεως

καὶ ἀγανακτήσεως σύμπασαν τὴν Ἑλλάδα· οἱ Ἰδραῖοι καὶ οἱ Σπετσιῶται ἐξέπλευσαν τῇ 23 Ἀπριλίου, καὶ, ἐνωθέντες τῇ 28 μετὰ τῆς μοίρας τῶν Ψαρῶν, ὤρμησαν εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ Ἑλληνικὸς οὗτος στόλος συνέκειτο ἀπὸ 56 πλοίων, ὧν τὰ μέγιστα ἔφερον 20 κανόνια, καὶ ἀπὸ 6 πυρπολικῶν· πρῶστατο δὲ τῆς μὲν τῶν Ψαριανῶν μοίρας ὁ Νικόλαος Ἀποστόλης, τῆς δὲ τῶν Σπετσιωτῶν ὁ Γεώργιος Ἀνδρουτσος, τῆς δὲ ὅλης δυνάμεως ὁ ἀείμνηστος Ἀνδρέας Μιαούλης, ἀνὴρ Ἰδραῖος, ὅστις ναυαρχήσας δι' ἅπαντος σχεδὸν τοῦ ἀγῶνος, ἀνεδείχθη ἐνάμιλλος τῶν μεγαλητέρων ναυτικῶν ἡγεμόνων, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ἡ Ἱστορία.

Ἐπὶ τινὰς ἡμέρας τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα περιέπλεον μεταξὺ τῶν Ψαρῶν καὶ τῆς Χίου, σώζοντα ὅσους ἠδύναντο πλειοτέρους Χίους. Ὁ Καπετὰν Πασᾶς προσεποιεῖτο ὅτι περιφρονεῖ τὸν Ἑλληνικὸν στόλον καὶ ἐξέπλεε μὲν ἐκ διαλειμμάτων, ἀλλ' ἅμα ἀνταλλάττων σφαίρας τινὰς μὲ τοὺς ἀντιπάλους, ἐπανήρχετο εἰς τὸν λιμένα· τῇ 18 Μαΐου, ἐν συμβουλίῳ γενομένῳ ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς ναυαρχίδος, ἀπεφασίσθη κρίσιμος κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἔφοδος· καὶ ἐγένετο τῶντι, τὴν ἐσπέραν τῆς 19 καὶ τὴν ἐπιούσαν, δύο, ἐν τῷ πορθμῷ τῷ μεταξὺ τῆς Χίου καὶ τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ναυμαχίαι, καθ' ἃς οἱ Ἕλληνες μετὰ γενναϊότητος ἠγωνίσθησαν, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσαν ἔτι νὰ ἐπιφέρωσι πολλὴν ζημίαν εἰς τὴν ὑπέρογκον τοῦ ἐχθροῦ δύναμιν. Ὅθεν ὁ μὲν Ἑλληνικὸς στόλος ἐπανῆλθεν εἰς Ψαρὰ, ὁ δὲ Καπετὰν Πασᾶς, ἐκλαθὼν τὴν ὑποχώρησιν ταύτην ὡς ἦτταν, προσλαθὼν δὲ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὴν 4 Ἰουνίου νέαν ἐπικουρίαν, δι' ἧς ὁ στόλος του συνεποσώθη εἰς 38 μεγάλα πλοῖα, πρὸς δὲ τούτοις περιμένων ἑτέραν ναυτικὴν μοῖραν ἐξ Ἀλεξανδρείας, ἥτις ἔμελλε νὰ ἐνωθῇ μετ' αὐτοῦ, ἅμα ἀποβιβάσασα στρατεύματά τινα εἰς Κρήτην, ἐνόμιζεν ὅτι εὐχερῶς ἤδη θέλει κατατροπώσει ἀπάσας τὰς νήσους· καὶ πρὶν ἐκπλεύσῃ ἐπὶ τούτῳ τῷ σκοπῷ ἠτοιμάζετο νὰ πανηγυρίσῃ τὴν νύκτα τῆς 6 πρὸς τὴν 7

Ίουνίου, τὴν παρχμονὴν τῆς μεγαλητέρας τῶν Γούρκων ἐορτῆς, ἣτις καλεῖται Βαϊράμιον. Περιεστοιχισμένος δὲ ὑπὸ τῶν αἵματοφύρτων τροπικίων τῆς Χίου, εἶχε λησμονήσει, ὅτι πλησίον αὐτοῦ ἦσαν αἱ Ἕλληνες, οἵτινες ναυλοχοῦντες εἰς Φαρά, δὲν ἐκάθηντο ἀργοὶ, ἀλλὰ ἐβουλεύοντο τίνι τρόπῳ νὰ καταφέρωσιν εἰς τὸν Τουρκικὸν στόλον πληγὴν τινα καιρίαν πρὶν ἢ ἐνωθῆ μετὰ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ. Ὅθεν ἀπεφάσισαν, ἐκλέξαντες νύκτα σκοτεινὴν, νὰ ἐκπέμψωσι κατὰ τῶν ἐχθρῶν δύο πυρπολικά. Ὁ Κωνσταντῖνος Κανάρης Φαριανὸς, περιόνυμος ἐπὶ τῇ πόλμῃ αὐτοῦ καὶ δεξιότητι, καὶ τριάκοντα τρεῖς ἕτεροι ἄνδρες, ἀνέλαβον ἐκουσίως τὴν ἐπὶ τῶν πυρπολικῶν ὑπηρεσίαν, τὴν δὲ θ' Ἰουνίου, ἀφοῦ ἐκοινώνησαν τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἐξέπλευσαν συνοδευόμενοι μακρόθεν ὑπὸ ἐξ πολεμικῶν πλοίων.

Γὰ δύο πυρπολικά, φέροντα Γαλλικὴν καὶ Αὐστριακὴν σημαίαν, ἐναυσιπέρησαν πρὸς τὸν Τσεσμέν καὶ ἐπλησίασαν τόσον εἰς τὰ ἐχθρικά πλοία, ὥστε διετάχθησαν παρ' αὐτῶν νὰ μακρυνθῶσι καὶ τότε μὲν ἐπαλινδρόμησαν, ἀλλὰ περὶ τὸ μεσονύκτιον ἐπανῆλθον, καὶ ὑπὸ οὐρίου ἀνέμου φερόμενα, παρσιέδυσαν ἐντὸς τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου. Ὁ Κανάρης ἐκόλλησε τὸ πυρπολικὸν του εἰς τὴν πρῶρην τῆς Τουρκικῆς ναυαρχίδος, ἠγχυροβολημένης εἰς τὸ μέτωπον τοῦ ὅλου στόλου, καὶ μετέδωκεν ἀμέσως εἰς αὐτὴν τὸ πῦρ· οἱ δὲ πυρπολισταὶ, ἐπιβάντες εἰς ἀκάτιον μέγα, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τούτῳ ἔσυρον κατόπιν των, περιέπλευσαν τὴν πρύμναν, παιανίζοντες ἐπὶ τῷ κατορθώματι. Τὸ ἕτερον πυρπολικὸν ἐκόλλησεν ὁμοίως εἰς ἓν ἄλλο δίκροτον, φέρον τὸ ταμεῖον τοῦ στόλου καὶ τὴν σημαίαν τοῦ ὑποναυάρχου, καὶ μετέδωκεν εἰς αὐτὸ τὸ πῦρ, ἀλλ' ὄχι μετ' ἴσης ἐπιτυχίας, διότι οἱ ἐν αὐτῷ ἔθεσαν τὸ ἐναυσμα προῖμώτερον τοῦ δέοντος, οἱ σύντροφοὶ των ἐδέχθησαν αὐτοὺς, τὸ ἀκάτιον αὐτῶν καὶ οὕτω οἱ 34 πυρπολισταὶ διήλθον ἀναμέσον ὅλου τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου σῶσι καὶ μηδεμίαν λαβόντες

πληγὴν ἄλλ' εἶχον ἐν τῷ ἀκατίῳ πυρίτιδα, ὥστε ἐν ἀνάγκῃ νὰ παραδώσωσιν ἑαυτοὺς εἰς τὸν θάνατον μᾶλλον ἢ εἰς αἰχμαλωσίαν.

Ἐνῶ δὲ οὗτοι ἀπῆρχοντο περιχαρεῖς ἐν τῷ λιμένι τῆς Χίου, συνέβαινε φοβερὸν θέαμα· ἡ ναυαρχίς μετεβλήθη ἐντὸς μικροῦ εἰς στήλην πυρός· ἐκ τῶν 2,286 ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους περιείχε, μόλις ἐσώθησαν 180· ὁ Καπετὰν Πασῶς, ἐξῶ φρενῶν ὑπὸ τῆς ἀπογνώσεως, εἰσῆλθε μὲν εἰς ἐν τῶν ἀκατίων, ἀλλὰ μόλις ἐκάρησεν ἐν αὐτῷ, καὶ εἷς τῶν ἰσθῶν κατέπεσεν, ἀνατρέψας τὸ ἀκάτιον καὶ πληγώσας αὐτὸν καιρίως· τότε ὁ Καρὰ Ἀλῆς μετεκομίσθη ὑπὸ ἐπιτηδείων κολυμβητῶν εἰς τὴν παραλίαν, μετ' ὀλίγον ὁμως ἐξέπνευσε τὴν μαύρην αὐτοῦ ψυχὴν ἐπὶ τοῦ τόπου αὐτοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἔχυτε τεσοῦτον ἀθῶεν Χριστιανικὸν αἷμα. Ἐπὶ τρεῖς δὲ τέτρατα τῆς ὥρας ἐξηκολούθησεν ἡ Πυρκαϊὰ τῆς ναυαρχίδος, ἐκπέμπουσα τὴν λάμψιν αὐτῆς μέχρι τῆς Σμύρνης· καὶ περὶ τὴν 2 ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἐτινάχθη τὸ πελώριον πλοῖον εἰς τὸν ἀέρα μετὰ φρικτῆς ἐκρήξεως. Τὸ ἄλλο δίκροτον ἐσώθη, ἀλλ' ἔπαθε τοιαύτην ζημίαν, ὥστε δὲν ἠμπόρευσε πλέον νὰ χρησιμεύσῃ. Καὶ ἄλλα δέ τινα ἐχθρικά πλοῖα ἐν τῇ ταραχῇ ἐκείνῃ μεγάλως ἐβλάβησαν.

Ὁ Κανάρης καὶ οἱ λοιποὶ νικηταὶ ἐπανῆλθον εἰς τὸν λιμένα τῶν Ψαρῶν, ἀνευφημούμενοι ὑπὸ τῶν συναγωνιστῶν καὶ χαίρειτιζόμενοι ὑπὸ τῶν πυροβόλων τοῦ στόλου καὶ τῶν κωδῶνων τῆς πόλεως· ἀλλ' αὐτοὶ, γυμνώσαντες τοὺς πόδας, ἐπορεύθησαν πρὸ πάντων ἐν σιγῇ βαθεῖα εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ νὰ εὐχαριστήσωσι τὸν Θεὸν, τὸν προστάτην τῆς Ἑλλάδος, τὸν εὐδοκήσαντα νὰ περιποιήσῃ εἰς 34 ἡρῶας τοιαύτην νίκην κατὰ τῶν ἀναριθμητῶν στιφῶν τῶν ἀπίστων. Τὸ κατόρθωμα αὐτῶν διέχυσεν ἀγαλλίαςιν ἀπερίγραπτον εἰς τὰς καρδίας ὅλων τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐνέπλησε φόβου καὶ τρόμου ὅλους τοὺς Ὄθωμανοὺς, τῶν ὁποίων τὰ πλοῖα κακῶς ἔχοντα κατέφυγον εἰς Μιτυλήνην καὶ εἰς Τένεδον.

Καὶ ὁ μὲν Ἑλληνικὸς στόλος, ἀφοῦ ἐπὶ τινὰς ἔτι ἡμέρας κατεδίωξε τοὺς ἔχθροὺς, ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἴδια περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου· ὁ δὲ Τουρκικὸς, λαβὼν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως νέαν πάλιν ἐπικουρίαν, διετάχθη νὰ ἐνωθῆ μετὰ τοῦ ἐξ Ἀλεξανδρείας ἀναχθέντος Αἰγυπτιακοῦ καὶ νὰ μεταβῆ εἰς τὰς Πάτρας, διὰ νὰ πρᾶλάβῃ τὸν διορισθέντα νέον ἀρχιναύαρχον Καρὰ Μεχμέτ, στρατηγὸν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ. Ὅθεν, καταπλέων τὸ Αἰγαῖον ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ, εἶχε πλησιάσει εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ὁ Δράμαλης ἐνέβαλεν εἰς τὴν Ἀργολίδα. Ἀντὶ ὅμως νὰ εἰσέλθῃ ἔκτοτε εἰς τὸν κόλπον τοῦτον καὶ νὰ αὐξήσῃ τὸν ἔσχατον κίνδυνον, εἰς ὃν ἔφερε τὴν Ἑλλάδα ἡ εἰσβολὴ τοῦ Δράμαλη, ἐξήκολούθησε τὸν πρὸς τὴν δυτικὴν Πελοπόννησον δρόμον αὐτοῦ, καὶ δὲν ἀπεφάσισε νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν τοῦ Ναυπλίου, εἰμὴ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ κατὰ Ξηρὰν στρατοῦ.

Τὴν 8 λοιπὸν Σεπτεμβρίου, ἐφάνη ἀναγόμενος ἀπὸ τοῦ Μαλέα, ὑπὸ τὸν νέον ἀρχιναύαρχον, πρὸς τὰς νήσους Ἰδραν καὶ Σπέτσας· συνέκειτο δὲ ἀπὸ 84 πλοίων, ἐνῶ τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα, ἀσυγκρίτως τῷ λόγῳ μικρότερα ὄντα, μόλις συνεποσοῦντο εἰς 60. Ἀλλὰ τοσαύτη ἦτον ἡ ἐπιτηδεϊότης μεθ' ἧς ἀντεπαρετάχθησαν εἰς τὸν ἔχθρον τὰ πλοῖα ταῦτα, καὶ τοσοῦτος ὁ τρόμος τὸν ὁποῖον εἶχον οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τῶν πυρπολικῶν, ὥστε ὁ κολοσσιαῖος ἐκεῖνος στόλος, τέσσαρας ἡμέρας ἐχρονοτρίβησε μετὰ τῶν Ἰδρας καὶ Σπετσῶν, μὴ τολμῶν ἐκ τοῦ σύνεγγυς νὰ πολεμήσῃ πρὸς τοὺς Ἕλληνας· ἔπειτα τὴν 12 Σεπτεμβρίου εἰσήλθε τελευταῖον εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον, ἐπλησίασε μάλιστα εἰς τὸ Ναύπλιον. Ἠδύνατο δ' ἤδη εὐκολώτατα νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸ τὰς ἀναγκαῖας τροφάς, ἀλλὰ τὴν 14, ἐκπλαγεὶς ἀπὸ τοῦ παρακολουθήσαντος αὐτὸν Ἑλληνικοῦ στόλου, ὠπισθοδρόμησε, καὶ, ἀπελθὼν ἄπρακτος εἰς Κρήτην, ἐγκατέλιπεν ἀβοήθητον τὸ μέγιστον ἐκεῖνο φρούριον, τὸ ὁποῖον ἠναγκάσθη μετὰ ταῦτα νὰ πρᾶδοθῆ εἰς τοὺς Ἕλληνας.

Ἐν ὧσιν ὁ Ὁμὲρ Πασᾶς εὐρίσκειτο εἰς Ἀθήνας, οἱ Τούρκοι τῶν Ἀθηναίων ἔμεινον ἀνεπηρέαστοι κύριοι ὅλης τῆς Ἀττικῆς, ὅτε ὁμοῦς ὁ Ὁμὲρ Πασᾶς ἀνεχώρησεν εἰς Ἰωάννινα, ἡ φύλαξις τῆς χώρας ταύτης ἔμεινεν εἰς τοὺς ἐντοπίους Τούρκους καὶ ὀλίγους Ἀλβανούς. Οἱ Ἕλληνες δισεπαχρμένοι, ὡς εἴπομεν, εἰς διάφορα μέρη ἕνεκα τῆς ἀφίξεως τοῦ Ὁμὲρ Πασᾶ, ἐπανῆλθον καὶ ἤρχισαν νὰ προσβάλλωσι τοὺς Τούρκους. Μετὰ τινὰς δὲ συμπλοκάς ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων καὶ ἔκλεισαν τοὺς Τούρκους εἰς τὸ φρούριον. Οἱ δὲ Τούρκοι εἰσελθόντες εἰς τὸ φρούριον καὶ στερούμενοι ζωοτροφῶν καὶ ὕδατος, ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσιν ὑπὸ συνθήκας.

Εἶδομεν ἀνωτέρω ὁποῖα ὑπῆρξεν ἡ ἐκβάσις τῆς κατὰ τὸ Ἀνατολικὸν τῆς Ἑλλάδος μέρος καὶ κατὰ θάλασσαν μεγάλης τῶν Τούρκων ἐκστρατείας, ἐν δὲ τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι ἀναδειχθέντες οἱ ἐχθροὶ κατ' ἀρχὰς εὐτυχέστεροι, ἔπαθον ἐπὶ τέλους καὶ ἐνταῦθα ἤτταν δεινὴν. Ὁ Χουρσὴτ Πασᾶς, ἀφοῦ κατετρόπωσε τὸν Ἀλῆν, ἐτράπη πρὸ πάντων κατὰ τῶν Σουλιωτῶν, οἱ ὅποιοι, ἐπανελθόντες ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους τὸ 1820, εἶχον συμμαχήσει μετὰ τοῦ πρώην ἐχθροῦ αὐτῶν, καὶ τοιοῦτοτρόπως ὄχι μόνον τὴν πατρίδα των ἀνέκτησαν, ἀλλὰ καὶ μέγιστα ἐβοήθησαν τὴν ἑναρξίν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, παρατείναντες ἐπὶ πολὺν καιρὸν τὴν εἰς τοὺς Τούρκους ἀντίστασιν τοῦ ἐπικινδύνου ἐκείνου ἀντιπάλου. Οἱ Σουλιῶται ἀπέκρουσαν κατὰ μῆνα Μάιον τὸν ἐπελθόντα ἐπ' αὐτοὺς πολυάριθμον Τουρκικὸν στρατὸν, καὶ ἐπανειλημμένως κατετρόπωσαν τὸν τε Ὁμὲρ Βριώνην καὶ αὐτὸν τὸν αὐτοπροσώπως ἐκστρατεύσαντα Χουρσὴτ Πασᾶν, ὅστις ὁμοῦς μετ' ὀλίγον, ὡς προείπομεν μετέβη εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἀναθεὶς τὴν ἀρχιστρατηγίαν εἰς τὸν Ὁμὲρ Βριώνην.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν ἔμεινεν ἀδιάφορος εἰς τοὺς ἀγῶνας αὐτοὺς τῶν Σουλιωτῶν. Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος εἰς ὃν εἶχεν ἐπιτραπῆ ἡ ὑπερτάτη διοίκησις τῶν κατὰ τὴν

δυτικὴν Ἑλλάδα πραγμάτων, ἀνεχώρησεν ἀπὸ Μεσολογγίου τῆ 1 Ἰουνίου εἰς βοήθειαν αὐτῶν μετὰ μικρᾶς στρατιωτικῆς δυνάμεως, τῆς ὁποίας τὸ κράτιστον μέρος ἀπετέλουσαν 700 τακτικοί, συγκείμενοι τὸ πλεῖστον ἐκ Φιλελλήνων, διαφόρων δηλαδὴ Εὐρωπαίων, οἱ ὅποιοι, διὰ τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀγάπην, ἔδραμον ἀπὸ τὰς πατρίδας αὐτῶν διὰ νὰ συναγωνισθῶσι μετὰ τῶν Ἑλλήνων τὸν ἱερὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνα. Ὁ Μαυροκορδάτος ἤλπιζεν, ὅτι ὁ μικρὸς οὗτος στρατὸς θέλει αὐξήσει προχωρῶν εἰς τὴν Ἥπειρον, διὰ τῆς Αἰτωλίας καὶ τῆς Ἀκαρνανίας. Κατὰ δυστυχίαν ἡ ἐλπίς αὕτη ἐματαιώθη. Τὰ Ἑλληνικὰ τάγματα, μόλις εἰς 2 ἢ 3,000 ἀνδρῶν συμποσούμενα, περιεκυκλώθησαν εἰς Πέταν ὑπὸ τετραπλάσιας Τουρκικῆς δυνάμεως καὶ ἠγωνίσθησαν μὲν μετὰ θυμαστικῆς ἀνδρείας, ἀλλὰ κατετροπώθησαν ὑπὸ τοῦ πολυαριθμοτέρου ἐχθροῦ· ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἔπεσαν οἱ πλεῖστοι τῶν Φιλελλήνων καὶ ἐπληγώθη ὁ στρατηγὸς Νορμαννὸς, ὅστις ἀπέθανε μετὰ τινος μῆνας εἰς Μεσολόγγιον.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἀποφράδα ἡμέραν, ἔπεσεν εἰς Σπλάγγαν καὶ ὁ ἥρωας τοῦ Βαλτετσίου Κυριακούλης Μαυρομιχάλης, ὅστις εἶχεν ἐκπλεύσει διὰ θαλάσσης ἀπὸ Μεσολογγίου μετὰ τινων Μανιατῶν καὶ Ἀρκάδων, καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς Θεσπρωτίαν, διὰ νὰ βοηθήσῃ τὴν κατὰ ξηρὰν γενομένην ἐπὶ τὴν Ἥπειρον ἐκστρατείαν. Ἡ κατ' αὐτοῦ σταλεῖσα ὑπὸ τοῦ Ὁμῆρ Βριώνη ἰσχυρὰ δύναμις δὲν ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ προχωρήσῃ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἡπέρου. Ὀχυρωθεὶς δὲ εἰς τὴν προμνημονευθεῖσαν θέσιν, ἀπέκρουσε πολλάκις τοὺς πολεμίους, μέχρις οὗ τὴν 4 Ἰουλίου ἔπεσε, γενναίως μαχόμενος.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ὁ Μαυροκορδάτος ἐπανῆλθεν εἰς Μεσολόγγιον, οἱ δὲ Σουλιῶται ἀντέσχον μὲν εἰσέτι ἐπὶ τινὰ χρόνον, ἀλλὰ τελευταῖον στερηθέντες τῶν ἀναγκαιῶν τροφῶν καὶ ἐφοδίων, ἤλθον εἰς λόγους πρὸς τοὺς ἐχθροὺς, καὶ, παραδόντες εἰς αὐτοὺς διὰ συνθήκης ἐντί-

μου τὸ Σούλιον, ἀπῆλθον τῇ 4 Σεπτεμβρίου μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων, τῶν ὄπλων καὶ τῆς ἀποσκευῆς των εἰς Κεφαλληνίαν, ἀπὸ τῆς ὁποίας μετ' ὀλίγον ἡ ἡρωϊκὴ ἐκείνη φυλὴ διεπέρασεν εἰς τὴν δυτικὴν στερεάν Ἑλλάδα, οὐδέποτε παύσασα ἀγωνιζομένη ἐνδόξως ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους.

Τότε ὁ Ὁμὲρ Βριώνης ἐνέβαλε μετὰ 12,000 περίπου λογάδων Ἀλβανῶν καὶ ἰκανοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἰππικοῦ εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ εἰς τὴν Αἰτωλίαν, καὶ ἔφθασε περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου πρὸ τῶν τειχῶν τοῦ Μεσολογγίου. Ἐντὸς τῆς πόλεως ταύτης εὐρίσκειτο ὁ Μαυροκορδάτος μετὰ 380 ἐν ὄλοις ἀνδρῶν. Τὸ πυροβολικόν των δὲν συνέκειτο εἰμὴ ἐκ 14 πάλαιων σιδηρῶν κανονίων· τὸ τεῖχος ἦτο ἀσθενὲς καὶ ἀπῆ-
 ρται φρουρὰν τοῦλάχιστον δεκακπλασίαν. Πρὸς τούτοις ὁ ἐν Πάτραις στρατηγὸς Ἰσοῦφ Πασᾶς, ἔστειλε τρεῖς πολεμικὰ πλοῖα διὰ νὰ ἀποκλείσωσι τὸ Μεσολόγγιον καὶ ἀπὸ θαλάσσης· ὥστε ἡ ἀντίστασις ἐφαίνετο ἀδύνατος. Ἄλλ' οἱ εὐάριθμοι ἑκεῖνοι Ἕλληνες ἐνόουν, ὅτι ἂν καὶ ἡ πόλις αὕτη πέσῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐχθροῦ, ἡ Πελοπόννησος κινδυνεύει τὸν ἔσχατον κίνδυνον· ὅθεν ἀπεφάσισαν, ἐμψυχούμενοι ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν, νὰ ἐμμείνωσιν εἰς τὴν θέσιν των. Ὁ Μαυροκορδάτος διεπαιδαγώγησεν ἐπιτηδείως τοὺς ἐχθροὺς μὲ ὑποσχέσεις παρὰδόσεως καὶ ἠδυνήθη οὕτω νὰ λάβῃ ἐν τῷ μεταξὺ τὴν βοήθειαν, τὴν ὁποίαν πρὸ καιροῦ ἐζήτησεν. Ἐπτὰ Ἰδρυκὰ πλοῖα, προφθάσαντα, διέλυσαν τὸν ἀπὸ θαλάσσης ἀποκλεισμόν. Μετ' ὀλίγον ἦλθεν ἐπικουρία ἐκ Πελοποννήσου μὲν ὑπὸ τὸν Πέτρον Μαυρομιχάλην καὶ τὸν Ἀνδρέαν Λόντον, ἀπὸ δὲ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, ὑπὸ τὸν Τζόγγαν, τὸν Μακρὸν καὶ ἄλλους· ὥστε ἡ φρουρὰ συνεποσώθη εἰς 3,000 περίπου ἀνδρῶν. Ἀφ' ἑτέρου, οἱ κάτοικοι τῆς Ἀκαρνανίας ἤρχισαν νὰ ἀπειλῶσι κατὰ νότον τοὺς Τούρκους καὶ ἡ χειμερινὴ τοῦ ἔτους ὄρα ἠνώχλει ἔτι ὀλίγον τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον.

Ὁ Ὁμὲρ Βριώνης, ἀγανακτῶν διὰ τὸ στρατήγημα τοῦτο

τοῦ Μαυροκορδάτου ἀπεφάσισε νὰ ἐπιχειρήσῃ μεγάλην ἔφοδον κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς Χριστοῦ γεννήσεως· ἀπεκρούσθη ὅμως μετὰ φθορᾶς μεγάλης, καὶ, μετὰ τινὰς ἡμέρας, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ ἀφήσῃ ἐλευθέρας τὴν τε Αἰτωλίαν καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν· καταδιωκόμενος δὲ καὶ πολυειδῶς παρενοχλούμενος ἐν τῇ ἐπανόδῳ ταύτῃ ὑπὸ τῶν νικηφόρων Ἑλλήνων, ἔπαθε καταστροφὴν δεινοτάτην.

Πολὺ δὲ πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ἔτους τούτου, οἱ Ἕλληνες κατάρθωσαν νέους καὶ κατὰ θάλασσαν θριάμβους. Μετὰ τὴν αἰσχρὰν φυγὴν ἀπὸ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, ὁ Καπετὰν Πασᾶς διέτριψεν ἐβδομάδας τινὰς εἰς Σούδαν τῆς Κρήτης· καὶ ἔπειτα, ἐν ἀρχῇ τοῦ Ὀκτωβρίου, ἐφάνη πάλιν εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, ἀλλὰ μηδὲν λόγου ἄξιον πράξας, ἀπῆλθεν εἰς Τένεδον διὰ νὰ περιμεῖνῃ ἐκεῖ νέκς διαταγᾶς τοῦ Σουλτάνου. Ὁ λιμὴν τῆς Τενέδου δὲν εἶναι ἀσφαλῆς. Ὄθεν, συμβάσης τρικυμίας, ὁ στόλος ἔπαθε ζημίαν μεγάλην· μετ' ὀλίγον δὲ ὑπέστη καὶ ἄλλην συμφορὰν.

Δύο πυρπολικά ἀνεχώρησαν ἀπὸ Ψαρῶν, τὴν νύκτα τῆς 28 Ὀκτωβρίου, συνοδευόμενα ὑπὸ δύο βρικήων, καὶ ἐπλησίασαν τὴν ἑσπέραν τῆς ἐπιούσης εἰς Τένεδον. Τὰ πληρώματα τῶν πυρπολικῶν ἔφερον Τουρκικὴν ἐνδυμασίαν, καὶ τὰ πλοῖα ταῦτα ὑψώσαντα σημαίαν Τουρκικὴν, ἐφαίνοντο διωκόμενα ὑπὸ τῶν δύο βρικήων, τὰ ὁποῖα ἔχοντα σημαίαν Ἑλληνικὴν, ἐπυροβόλουν κατ' αὐτῶν· ἔπαυσαν δὲ τὴν καταδίωξιν ἅμα ἐπλησίασαν ὀπισθοῦν εἰς τὸν στόλον τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες πεπεισμένοι, ὅτι οἱ δικασιθέτες ἦσαν ὁμογενεῖς, ἔκραζαν εἰς αὐτοὺς εὐχαρίστως, ὅτι ἠμποροῦν ν' ἀγκυροβολήσωσι πλησίον των. Ἀμέτωπος τὸ ἐν τῶν πυρπολικῶν, ὑπὸ Ἰδραίων ἀγόμενον, ἔδραμε πρὸς τὴν ναυαρχίδα, τὸ δὲ, ὑπὸ τοῦ Κανάρη ὀδηγούμενον, ἐκόλλησεν εἰς ἕν ἄλλο δίκροτον, τὸ ὁποῖον περιεῖχε τὸ ταμεῖον τοῦ στόλου, καὶ ὁ Κανάρης ἔκραξε γεγυυῖα τῇ φωνῇ « Τούρκοι, σᾶς καίομεν καθὼς εἰς τὴν Χίον »!

Ὁ Καπετάν Πασᾶς, κόψας τὰς ἀγκύρας, διέφυγε μετὰ πολλῶν κινδύνου τὸν ἐπικείμενον ὄλεθρον· ἀλλὰ τὸ ἄλλο δίκροτον κατελήφθη ὑπὸ τῆς φλογὸς καὶ ἐτινάχθη εἰς τὸν ἀέρα μεθ' ὅλου τοῦ πληρώματος, συγκειμένου ἀπὸ 1600 ἀνδρῶν, ἐξ ὧν μόλις 4 ἢ 5 ἐσώθησαν. Ὁ λοιπὸς στόλος κυριευθεὶς ὑπὸ πανικοῦ φόβου, κατέφυγεν εἰς τὸν Ἑλλάσποντον, οἱ δὲ νικηταὶ ἐπανήλθον εἰς Ψαρά, μὴ ἀποβαλόντες οὔτε ἓνα ἐκ τῶν συναγωνιστῶν. Οὕτω διὰ τῆς τόλμης καὶ τῆς ἐπιτηδειότητος ἀνδρὸς ἐνὸς, κατεστράφησαν τετρακισχίλιοι περίπου βάρβαροι κατὰ τὴν ἀξιομνημόνευτον ταύτην ἐκστρατείαν τοῦ 1822 ἔτους.

Οἱ ἐν Ναυπλίῳ Τούρκοι πολιορκούμενοι ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων καὶ τῶν κατοίκων τῶν πέριξ μερῶν Κρανιδίου, Ἐρμιόνης καὶ Ἄργους, καὶ πᾶσχοντες ἀπὸ τινος καιροῦ ἀπὸ ἔλλειψιν τροφῶν, ἤρχισαν νὰ διαπραγματεύωνται περὶ παραδόσεως. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως διαστήματι, δύο Ἄλβανοὶ ἰδόντες τὴν φρουρὰν διασπαρείσαν κατέβησαν διὰ σχοινίου ἐκ τοῦ τείχους καὶ ἐλθόντες εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Σταΐκου Σταΐκοπούλου ἀνήγγειλαν εἰς αὐτὸν τὴν κατάστασιν ταύτην τοῦ φρουρίου. Ὁ γενναῖος Σταΐκος, χωρὶς νὰ ὑποπτευθῆ δολιότητα, παραλαβὼν 200 στρατιώτας, 60 Κρανιδιώτας, καὶ ἓνα λόχον τακτικοῦ, ἦλθεν ὑπὸ τὰ τείχη περὶ τὸ μεσονύκτιον. Ἀσέληνος καὶ βροχερὰ ἦτο ἡ νύξ ἐκείνη. Κατ' ἀρχὰς ἀνέβησαν τινες εἰς τὰ τείχη, ἠνοιξαν αὐλίδας τινὰ καὶ οὕτως εἰσήγαγον ὅλους τοὺς ἄλλους. Τινὲς τῶν φυλάκων ἠθέλησαν ν' ἀντισταθῶσιν, ἀλλὰ φοβηθέντες παρέδωκαν τὰ ὄπλα. Οὕτω λοιπὸν ἐκυριεύθη ἀναιμωτὶ τὸ ἀπόρθητον Παλαμηδίου τὴν 30 Νοεμβρίου ἡμέραν, καθ' ἣν ἐορτάζεται ἡ μνήμη τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου. Ἀφοῦ δὲ τὸ ἐκυρίευσαν, ἐπυροβόλησαν ὄλοι ὁμοῦ βλέποντες πρὸς τὴν πόλιν καὶ φωνάζοντες «κακὴ ἡμεῖς σᾶς ἤψαμεν ἀγάδες, καλῶς σᾶς ἤψαμεν». Ἡμέρας δὲ γενομένης, οἱ κύριοι τοῦ Παλαμηδίου ὑψωσαν τὴν σημαίαν

τοῦ σταυροῦ κανονοβολοῦντες καὶ φωνάζοντες « καὶ τοῦ χρό-
 » νου ἀγάδες τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, καὶ τοῦ χρόνου ».

Ἐν τοσοῦτῳ ὁ ἐν Δερβενακίαις Κολοκοτρώνης, ἀκούσας τὸν
 κανονοβολισμὸν ἔτρεξεν ἔφιππος πρὸς τὸ Ναύπλιον. Καθ' ὁ-
 δὸν ὅμως ἀπήντησε πεζὸν φέροντα τὴν ἀγγελίαν τῆς ἀλώσεως
 τοῦ Παλαμηδίου. Φθάζσας δ' εἰσῆλθεν εἰς τὸ φρούριον τοῦ Πα-
 λαμηδίου ὑπὸ τὸν κρότον τῶν κανονίων καὶ διέταξε νὰ στρέ-
 ψωσι ταῦτα πρὸς τὴν πόλιν καὶ τὴν Ἀκροναυπλίαν. Οἱ Τούρ-
 κοι βλέποντες τὸν κίνδυνον παρεδόθησαν ὑπὸ συνθήκας, καὶ
 ἀκολούθως μετεφέρθησαν οἱ μὲν τούτων εἰς Σμύρνην διὰ τῆς
 ὑπὸ τὸν Ἀριλτῶνα φρεγάτος, οἱ δὲ εἰς Ἔφεσον ὑπὸ τῶν
 Ἑλληνικῶν πλοίων τῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ναυάρχου Ἀν-
 δρέου Μιαούλη.

Οἱ Ἀλβανοὶ ἀκούοντες περισσώτερον εἰς τὸ ἐθνικὸν αἶσθη-
 μα, ἢ εἰς τὴν ἐπιβεβλημένην εἰς αὐτοὺς Ὀθωμανικὴν θρη-
 σκειάν, ἐφάνησαν ὠφέλιμοι εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἐν τῇ ἀλώσει
 τῆς τε Τριπόλεως, τῆς Κορίνθου καὶ τοῦ Ναυπλίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

1823

Δευτέρα ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις ἐν Ἄστρει. — Τὰ κα-
 τὰ τὴν Εὐβοίαν. — Ὁ Νικόλαος Κριεζώτης. — Εἰσβολὴ
 τοῦ Ὁμέρ Βριώνη εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα. — Ὁ Μάρκος
 Βότσαρης. — Ἡ περὶ τὸ Καρπενήσιον μάχη. — Πολιορκία
 τοῦ Αἰτωλικοῦ. — Ἰποχώρησις τῶν Τούρκων. — Τὰ κατὰ
 τὴν Κρήτην.

Τὴν 29 Μαρτίου συνεκροτήθη ἐν Ἄστρει ἡ δευτέρα ἐθνικὴ
 τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις, ἣτις, χειροτονήσασα πρέεδρον αὐ-

τῆς τὸν Πέτρον Μαυρομιχάλην, ἀντιπρόεδρον, τὸν Πανιερώτατον Ἐπίσκοπον Βρεσθένης Θεοδώρητον, καὶ ἀρχιγραμματέα τὸν Θεόδωρον Νέγγην, ἐπέφερες μικρὰς τινὰς τροπολογίας εἰς τὸ πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου, καὶ διελύθη τῇ 18 Ἀπριλίου. Μέλη τοῦ ἐκτελεστικοῦ τῆς Β' περιόδου διωρίσθησαν ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης, ὁ Σωτήριος Χαραλάμπης, ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης καὶ ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς, γενικὸς δὲ γραμματεὺς ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος.

Ἐν τῇ Εὐβοίᾳ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο δύο διετηροῦντο στρατόπεδα, τὸ μὲν εἰς τὸ βόρειον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σ. Τομαρᾶ, διχδεχθέντος τὸν ἐμπειροπόλεμον Ἀγγελῆν φονευθέντα ἐν Κασέλλα, τὸ δὲ εἰς τὸ μεσημβρινὸν ὑπὸ τὸν ἀνδρείον Νικόλαον Κριεζώτην. Καὶ τὸ μὲν βόρειον ἐπολιόρκει τὴν Χαλκίδα, τὸ δὲ μεσημβρινὸν τὴν Κάρυστον. Ὁ ὀπλαρχηγὸς Κριεζώτης ἐμπόδισε πολλὰς ἐκ τοῦ φρουρίου τῆς Καρύστου ἐξόδους, τὴν δὲ Ὕ Μαῦ ἐνίκησε λαμπρὰν νίκην κατὰ τὸ χωρίον Βατίσι· εἰς σημεῖον δὲ τῆς νίκης ταύτης ἔστειλεν εἰς Ἀθήνας 50 κεφαλὰς καὶ τρεῖς αἰχμαλώτους. Ἐκτοτε δ' ἔκλεισε τοὺς Τούρκους ἐντὸς τοῦ φρουρίου καὶ τοὺς ἐστενοχώρησε τόσο, ὥστε ἐσκέπτοντο νὰ παραδοθῶσιν· ἀλλ' ἔσωσεν αὐτοὺς ὁ λιμενισθεὶς ἐν Καρύστῳ Τουρκικὸς στόλος, ὅστις ἀποβιβάσας 4,000 περίπου στρατιωτῶν, διέλυσε τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον, ἔδωκε τροφὰς καὶ πολεμεφόδια εἰς τὸ φρούριον, καὶ ἐματαίωσεν οὕτω τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἀνδρείου Κριεζώτου.

Ἡ μεγαλειτέρα ἐκστρατεία, τὴν ὁποίαν οἱ Τούρκοι ἐπεχείρησαν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, εἶναι ἡ γενομένη κατὰ τῆς δυτικῆς Ἰστανδίας Ἑλλάδος, ὅπου συνέβη καὶ ἐν τῶν λαμπροτέρων κατορθωμάτων ἀφ' ὧν μνημονεύει ἡ νεωτέρη Ἑλληνικὴ ἱστορία.

Ὁ Ὀμὲρ Βριώνης, ὅστις ἐν ἀρχῇ τοῦ 1823 ἀπῆλθε κακῶς ἔχων ὡς εἶδομεν ἀπὸ τῆς Αἰτωλίας καὶ τῆς Ἀκκρνανίας, ἠτοιμάσθη περὶ τὰ μέσα τοῦ ἔτους τούτου, νὰ εἰσβάλλῃ καὶ

πάλιν εἰς τὰς ἐπαρχίας ταύτας ἐπῆλθε δὲ διὰ τὴν συμπράξιν μετ' αὐτοῦ καὶ ὁ Μουσταφᾶς Πασᾶς τῆς Σκόδρας, συνεπαγόμενος πολυάριθμον Ἀλβανικὸν στρατόν. Τὰ Ἄγραφα καὶ τὸ Ἀσπροπόταμον καθυπετάχθησαν εὐχερῶς· ἡ δ' εὐάριθμος φρουρὰ καὶ τὰ ἀσθενῆ τεῖχη τοῦ Μεσολογγίου δυσκόλως ἤθελον ἀνθέξει εἰς τοὺς πολεμίους, ἂν δὲν εὐρίσκετο ἐκεῖ ὁ Σουλιώτης Μάρκος Βότσαρης, ὅστις, ἔχων μεγαλοψυχίαν καὶ φιλοπατρίαν, ὁποῖαν σπανίως ἀναφέρει ἡ ἱστορία, περιεστοιχίζετο ὑπὸ τινῶν ἐκ τῶν Σουλιωτῶν ἐκείνων, οἵτινες ἐγεννήθησαν, ἀνετράφησαν καὶ ἔζησαν ἐν μέσῳ τῶν ἐνδοξοτέρων πρὸς τοὺς Τούρκους ἀγώνων. Μετὰ τῶν λογάδων τούτων ἀνδρῶν ἐξεστράτευσεν ὁ Βότσαρης τῇ 30 Ἰουλίου κατὰ τοῦ προελαύνοντος ἐχθροῦ, καὶ, παραλαβὼν καθ' ὁδὸν ἐπικουρίας τινὰς, δι' ὧν ὁ μικρὸς αὐτοῦ στρατὸς συνεποσώθη εἰς 1,200 ἀνδρας, ἐπλησίασεν εἰς τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν τοῦ Πασᾶ τῆς Σκόδρας, ἣτις, τεταγμένη ὑπὸ τὸν ἀνεψιὸν του Ζελαδίμβεην, κατεῖχε τοὺς λειμῶνας καὶ τοὺς κήπους τοῦ Καρπενησίου. Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ αὕτη συνέκειτο ἐκ 5,000 μαχιμωτάτων Ἀλβανῶν.

Τὴν 8 Αὐγούστου, ὁ Μάρκος συγκαλέσας τοὺς λοιποὺς ἀρχηγοὺς εἰς συμβούλιον, ἀπέδειξεν εἰς αὐτοὺς, ὅτι δι' ἔλλειψιν τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων, δὲν δύνανται νὰ παρατείνωσι τὸν πόλεμον, καὶ ὅτι ἀνάγκη, ἄνευ ἀναβολῆς, νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ νὰ ζητήσωσιν εἰς ἔφοδον κρίσιμον, τὴν νίκην ἢ τὸν θάνατον. Ἡ ἥρωϊκὴ πρότασις ἐπεδοκιμάσθη καὶ ὠρίσθη νὰ ἐκτελεσθῇ τὴν ἀκόλουθον νύκτα. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς διηρέθη εἰς τρία σώματα, ἐξ ὧν ὁ Βότσαρης ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐκ τῶν Σουλιωτῶν συγκειμένου κέντρου, ἡ δ' ἔφοδος συνεφωνήθη νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ κοινοῦ πέντε ὥρας μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Ἐλθούσης τῆς ὠρισμένης στιγμῆς, ὁ Μάρκος περιέμενεν εἰσέτι ἐν τέταρτον τῆς ὥρας διὰ νὰ δώσῃ καιρὸν εἰς τὰς πτέρυγας νὰ προφθάσωσι, καὶ μὴ βλέπων ταύτας κινουμένας ὤρμητεν αὐτὸς μετὰ 350 ἀνδρῶν εἰς τὸ στρατόπεδον

τοῦ Ζελαδίμβεη. Οἱ Σκοδρινοὶ, καταληφθέντες ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὕπνου αὐτῶν, ἔπαθον ἦτταν φοβεράν. Ἄν ὄλος ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἔπραττεν ὅ,τι ἔπραξαν οἱ Σουλιῶται, οἱ Ἕλληνες ἤθελον ἐπιτύχει νίκην ὀλοσχερῆ. Κατὰ δυστυχίαν οἱ πλείστοι τῶν τεταγμένων εἰς τὰς πτέρυγας ἀπεποιήθησαν νὰ ἀκολουθήσωσι τοὺς ἀρχηγούς των. Οὐδὲν ἦττον εἰ Σουλιῶται, μαχόμενοι ξιφήρεις, ἐξέβαλον τοὺς ἐχθροὺς ἀφ' ὄλων τῶν χαρῶν αὐτῶν, ἐκτὸς ἐνὸς μόνου, τὸ ὁποῖον ματαίως ἠγωνίσθη νὰ ἐκπορθήσῃ ὁ Βότσαρης. Πληγωθεὶς διὰ πυροβόλου εἰς τὸν μηρὸν, ἔκρυψε τὴν πληγὴν του ταύτην καὶ ἐξηκολούθησε μαχόμενος, μέχρις οὗ σφαῖρα, προσβαλοῦσα αὐτὸν εἰς τὴν κεφαλὴν, τὸν ἔρριψε νεκρὸν κατὰ γῆς. Ἡ μάχη διήρκεσεν ἔτι μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν· ἀλλ' ἀφοῦ διεθρυλλήθη ὁ θάνατος τοῦ Βότσαρη καὶ ἤρχισε νὰ ἐξημερώνῃ, οἱ Σουλιῶται ὑπεχώρησαν εἰς τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν κατεῖχον τὴν προτεραίαν· 690 ὅπλα (τουφέκια), 1,000 πιστόλια, πολλοὶ ἵπποι, ἡμίονοι καὶ ἄλλη πλείστη λεία ὑπῆρξαν οἱ καρποὶ τῆς νίκης. Καὶ ἐχθροὶ μὲν ἔπεσον 800, Ἕλληνες δὲ ὄχι πλείονες τῶν 50· ὁ δὲ στρατηγός, ὁ διὰ τῆς τόλμης αὐτοῦ ἐπιτυχὼν τὸ κατόρθωμα τοῦτο, δὲν ἔπαυσε καὶ μετὰ τὸν θάνατον ὑπηρετῶν τὴν πατρίδα· διότι, ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τὰ μεγαλουργήματα τῶν ναυτικῶν ἡμῶν ἡρώων καὶ τὴν τελευταίαν τοῦ Μεσολογγίου πολιορκίαν, οὐδὲν ἄλλο γεγονός ἐκίνησε τοσοῦτον τὸν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν ἀνδρείαν θαυμασμὸν τῆς Εὐρώπης ὅλης, ὅσον ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου.

Τὴν 10 Αὐγούστου, ὁ νεκρὸς αὐτοῦ μετεκομίσθη εἰς Μεσολόγγιον καὶ ἐκηδεύθη αὐτόθι μεθ' ὅλης τῆς τιμῆς καὶ μεγαλοπρεπείας, ὅση ἠδύνατο νὰ ἀποδοθῇ αὐτῷ ὑπὸ τῆς πόλεως, κατὰ τὰς κρισίμους ἐκεῖνας ἡμέρας. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς, στερηθεὶς οὕτω τοῦ ἀρχηγοῦ του, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνθέξῃ ἐπὶ πολὺ εἰς τὰ πλήθη τῶν πολεμίων· καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ Αὐγούστου, ἀφοῦ ἀπέβαλε τὸ κράτιστον αὐτοῦ μέρος, διεσκορ-

πίσθη, καταφυγών ἐν μέρει εἰς τὰ ὄρη, ἐν μέρει εἰς Μεσολογγίον, ὅπου ἐπλησίασε περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου καὶ ὁ Μουσταφᾶς Πασᾶς, ὅστις, ἐνωθεὶς ἤδη μετὰ τοῦ Ὁμὲρ Βριώνη, εἶχεν ὑφ' ἑαυτὸν στρατὸν συμποσούμενον ἐκ 15,000 τουλάχιστον λογάδων ἀνδρῶν. Οὐδὲν ἦντον οἱ δύο Τοῦρκοι στρατηγοὶ, ἐνθυμούμενοι τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐν τῷ προηγουμένῳ ἔτει γενομένης κατὰ τοῦ φρουρίου τούτου ἐφόδου, δὲν ἐπεχείρησαν τὴν πολιορκίαν του, ἀλλὰ προετίμησαν νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ Αἰτωλικοῦ, μικρᾶς, πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν τοῦ Μεσολογγίου, κειμένης ἐπὶ νησιδίου τινὸς πόλεως, τῆς ὁποίας γενόμενοι κύριοι, ἤλπίζον ὅτι εὐκολώτερον θέλουσιν ἐπιτύχει καὶ τὴν τοῦ Μεσολογγίου ἄλωσιν. Τὸ Αἰτωλικὸν δὲν εἶχεν, εἰμὴ ὀλίγα τινὰ παλαιὰ σιδηρὰ πυροβόλα καὶ 500 στρατιώτας· πρὸς τούτοις, τὸ νησίδιον τοῦτο ἐστερεῖτο ὕδατος, τὸ ὅποιον οἱ κάτοικοι ἐπρομηθεύοντο ἀπὸ τῆς παρκακειμένης στερεᾶς, ἣτις κατεῖχετο τότε ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν· ὥστε οὗτοι εὐλόγως ἤλπισαν, ὅτι τὸ Αἰτωλικὸν θέλει ἀναγκασθῆ νὰ παραδοθῆ μετ' ὀλίγον. Ἦρχισαν λοιπὸν νὰ πυροβολῶσιν ἐπιμόνως κατὰ τοῦ φρουρίου, ἀλλὰ μία ἀπὸ τὰς πρώτας σφαίρας τῶν πυροβόλων αὐτῶν ἔπεσεν εἰς τὴν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ ἐκκλησίαν τῆς πόλεως· κτυπηθέντος δὲ ὑπ' αὐτῆς τοῦ ἐδάφους ἀνέβλυσεν ὕδωρ. Τὸ περιστατικὸν τοῦτο ἐθεράπευσε μίαν ἀπὸ τὰς κυριωτέρας ἀνάγκας τῶν πολιορκουμένων, καὶ πρὸς τούτοις ἐνεθάρρυνεν αὐτούς, ὡς δεῖγμα τρανῶτατον τῆς τοῦ Θεοῦ ἀντιλήψεως. Οἱ δὲ πολιορκηταὶ ὄχι μόνον ἔπασχον τὰ πάνδεινα ἀπὸ τοῦ ἀρξαμένου ἤδη χειμῶνος, ἀλλὰ παρρηνοχλοῦντο καὶ ὑπὸ τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου. Ὅθεν, ἀφοῦ εἰς μάτην προέτειναν συνθήκας παραδόσεως εἰς τοὺς γενναίους ὑπερμάχους τοῦ Αἰτωλικοῦ, ἠναγκάσθησαν τὴν 18 Νοεμβρίου, νὰ ἀπέλωσιν ἄπρακτοι εἰς Ἠπειρον καὶ νὰ ἀφήσωσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας πολλὰ πολεμεφόδια. Τοιαύτη λοιπὸν ὑπῆρξεν ἡ ἐκβασίς τῆς μεγαλητέρας ἐκστρατείας, τὴν

ὁποῖαν ἐπεχείρησαν οἱ Τούρκοι κατὰ τῶν Ἑλλήνων τὸ ἔτος τοῦτο.

Οἱ Κρήτες ἀφοῦ ἀπέκλεισαν τοὺς Τούρκους ἐν τοῖς φρουρίοις τῶν Χανίων καὶ τῆς Ρεθύμνης, μαθόντες, ὅτι ἔφθασεν ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ἔστειλαν καὶ ἐζήτησαν ἀρχηγὸν καὶ πολεμεφόδια. Ὁ Ὑψηλάντης ἔστειλεν αὐτοῖς ἀρχηγὸν τὸν Μιχαὴλ Ἀφεντούλην. Ὀλίγον δὲ μετὰ τὴν ἀφιξίν του ἔφθασαν εἰς Κρήτην πολλὰ Εὐρωπαϊκὰ πλοῖα, φέροντα πολεμεφόδια· μετέπειτα δ' ἔφθασε καὶ ὁ Βαλέστος· ἀλλὰ τὸ περὶ τὴν Ρεθύμνην Ἑλληνικὸν στρατόπεδον, προσβλήθην ὑπὸ τῶν Τούρκων τῆς Ρεθύμνης, διελύθη, ἐν δὲ τῇ μάχῃ ταύτῃ ἐφονεύθη καὶ ὁ πλήρης εὐγενῶν αἰσθημάτων Βαλέστος.

Τὸ δὲ ἔξωθεν τῶν Χανίων Ἑλληνικὸν στρατόπεδον, ἀνίκανον διὰ τὴν ὀλιγότητά του νὰ ἀντιπαραταχθῆ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπὶ τῶν πεδινῶν μερῶν, κατεῖχε τὰ ὄρεινὰ μέρη τῆς Μαλάξας. Μεταξὺ τῶν ἐκεῖ ὀπλαρχηγῶν διέπρεπεν ὁ Πρωτοπαπαδάκης καὶ ὁ Σίφκας· εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦτο ἦλθε μετ' ὀλίγον καὶ ὁ Ἀφεντούλης. Ἐνῶ δὲ ἐσκέπτοντο τὰ τοῦ πολέμου, αἴφνης ἐφάνη Αἰγυπτιακὸς στόλος ἐξ 406 πλοίων καὶ ἐλλιμενίσθη ἐν τῷ λιμένι τῆς Σούδας φέρων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Χασάν Πασᾶ 7,000 ἐμπειροπολέμων Τούρκων. Μετὰ τινὰς δὲ μάχας, οἱ μὲν Τούρκοι ἔμενον ἐν τοῖς φρουρίοις, οἱ δὲ Ἕλληνες κατεῖχον τὰ ὄρεινὰ μέρη. Ὅταν ὁμοῦς ὁ ὑπὸ τὸν Γιβραλτὰρ Πασᾶν στόλος ἔφθασεν εἰς Κρήτην καὶ ἀπεβίβασεν ἄλλα στρατεύματα, οἱ Τούρκοι ἐνισχυθέντες ἐνίκησαν τοὺς Ἕλληνας ἐν Ἀμουργέλαις, ἐφόνευσαν τὸν γενναῖον αὐτῶν ἀρχηγὸν Πρωτοπαπαδάκην, καὶ ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ διασκορπισθῶσιν. Οὕτω κατεστράφη πρὸς τὸ παρὸν ὁ ἐν Κρήτῃ Ἑλληνικὸς ἀγών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

1824

Ἐταιρεῖται ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. — Φιλέλληνες. — Λόρδος Βύρων. —
Ἐπέμβασις τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ Πασᾶ τῆς Αἰγύπτου εἰς τὸν
Ἑλληνικὸν ἀγῶνα. — Ἐμφύλιοι διενέξεις τῶν Ἑλλήνων. —
Καταστροφή τῆς Κάσου. — Καταστροφή τῶν Ψαρῶν. —
Ἐνδοξοὶ περὶ Σάμον ναυμαχίαι, ναυαρχοῦντος τοῦ Γεωρ-
γίου Σαχτούρη. — Νέα περὶ Κῶ κατορθώματα κατὰ τῶν
ἠνωμένων στόλων τοῦ Βυζαντίου, τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς
Ἀλγερίας ναυαρχοῦντος τοῦ Ἀνδρέου Μιαούλη. — Εἰσβο-
λὴ τοῦ Δερβίς Πασᾶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ἥττα
αὐτοῦ καὶ φυγὴ.

Ὁ Ἑλληνικὸς ἀγὼν, εὐθύς ἐξ ἀρχῆς διέγειρε μέγαν ἐνθου-
σιασμὸν εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, καὶ σοφοὶ Φιλέλληνες καὶ
αὐτὸς ὁ Φιλελληνικώτατος βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκος,
διὰ λαμπρῶν ὑπομνημάτων καὶ ἐνθουσιωδῶν ποιημάτων, ἔ-
σπευσαν νὰ διασαλπίσωσι διὰ τοῦ τύπου τὸ δίκαιον τοῦ Ἑλ-
ληνικοῦ ἀγῶνος, νὰ διεγείρωσι τὴν συμπάθειαν καὶ νὰ ἐπι-
καλεσθῶσι τὴν συνδρομὴν τῆς Εὐρώπης ὑπὲρ ἑνὸς λαοῦ, εἰς
τοὺς προγόνους τοῦ ὁποίου κατὰ μέγα μέρος ὀφείλεται ὁ ση-
μερινὸς πολιτισμὸς τῆς Εὐρώπης.

Τὰ ἡρωϊκὰ ἔργα τῶν Ἑλλήνων, ἡ ἐπιμονὴ καὶ ἡ καρτερία
αὐτῶν, τὰ δεινοπαθήματά των ἀφ' ἑνὸς, ἀφ' ἑτέρου δ' ἡ ἀπαν-
θρωπία καὶ ἡ ἀπιστία τῶν Τούρκων, κατὰ τὴν περίστασιν
ιδίως τῆς Χίου ἠύξησαν καὶ ἀνεζωπύρησαν τὸ πρὸς τὴν Ἑλ-
λάδα αἰσθημα τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης. Εἰς τὴν Γερμανίαν,
Ἑλβετίαν, Ἀγγλίαν καὶ Ἀμερικὴν, συνεστήθησαν ἑταιρεῖαι
πρὸς ἐμψύχωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, εἰς ἀποστολὴν ἐπι-

κουριῶν εἰς στρατιώτας καὶ πολεμφοδία· ἄνδρες ἐπομένως μεγαλόψυχοι καὶ Φιλέλληνες ἐξ Ἰταλίας, Γαλλίας, Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας, ἔσπευσαν νὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ ὑποστηρίξωσι καὶ διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα.

Εἷς τῶν μεγαλόψυχων τούτων ἀνδρῶν ἦτο καὶ ὁ Λόρδος Βύρων. Ὁ μεγαλοφυῆς οὗτος ποιητῆς, ὅστις ἐφαλλεν ἄλλοτε παθητικώτατα τὴν Ἑλλάδα δούλην, ἔσπευσε νὰ βοηθήσῃ αὐτὴν καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου αἵματος. Φθίσας εἰς Μεσολόγγιον ὑπεδέχθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων μετ' ἀγαλλιάσεως καὶ ἐνθουσιασμοῦ. 2,000 στρατιωτῶν ἐτέθησαν κατὰ σειρὰν πρὸς ὑποδοχὴν του. Κανονοβολισμοὶ δὲ ἀνήγγειλαν τὴν ἔλευσιν τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρός. Μεταβὰς ἀκολούθως εἰς τὸ Κυβερνεῖον, ὑπεδέχθη παρὰ τῶν προστώτων μεθ' ὄλων τῶν ἀπαιτουμένων τιμῶν. Ζητήσας δὲ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Μάρκου Βότσαρη Κωνσταντῖνον, εἶπε « Ποῦ εἶναι ὁ ἀδελφὸς τοῦ Λεωνίδα; ». Ὅταν δ' οὗτος ἐπαρουσιάσθη ἐνώπιόν του, εἶπε « Μακάριε θνητὲ, εἶσαι ἀδελφὸς ἥρωος, τὸν ὁποῖον δὲν θέλουν λησμονήσει » ὅλοι οἱ αἰῶνες ». Ἐνδυσθεὶς δ' Ἑλληνικὰ, ἐγένετο ψυχῇ καὶ σώματι Ἕλληνας. Ἡ Κυβέρνησις ἀπέστειλεν εἰς αὐτὸν σπάθην καὶ τὸ δίπλωμα τοῦ πολίτου Ἕλληνας. Ἐκτίσεν ἐπομένως φρούριον πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ Μεσολογγίου καὶ τοῦ Αἰτωλικοῦ, τὸ ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ὠνόμασαν φρούριον Βύρωνος. Μὲ ἰδίαν δαπάνην ἀπεφάσισε νὰ συναθροίσῃ στρατεύματα καὶ νὰ κυριεύσῃ τὴν Ναύπακτον· ἀλλ' ἡ φθονερὰ μοῖρα ἐστέρησε τὴν Ἑλλάδα τῶν καλῶν, ὅσα ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτήν. Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ ἔτους τούτου ἐξελθὼν εἰς κυνήγιον μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν Σουλιωτῶν ἐβράχην, ἕνεκα τῆς πιπτούσης βροχῆς· θέλων δὲ νὰ μιμηθῇ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν σκληραγωγίαν ἔμεινε μὲ βεβρεγμένα φορέματα. Φλόγωσις ὅμως τοῦ στήθους μετὰ τέσσαρας ἡμέρας τοῦ ἀφῆρσε τὴν ζωὴν. Εἰς τὸν ἱατρὸν ἐπιμένοντα νὰ τὸν

φλεβοτομήσῃ εἶπεν « Πίνω ὄλα τὰ ἱατρικά σου, ἀλλ' οὐδεμίαν »
 » ῥυτίδα αἵματος χύνω κείμενος ἐπὶ κλίνης· πρόθυμος εἶμαι
 » νὰ χύσω ὄλον εἰς τὰ πεδία τῆς μάχης ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος».

Ἡ ἡμέρα τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἐγένετο ἡμέρα πένθους διὰ τοὺς Ἕλληνας. Τὴν ἐπύριον τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, ἐρρίφθησαν 37 κανονοβολισμοί, ἰσάριθμοι τῶν ἐτῶν τοῦ ἀποθανόντος, ἐψάλησαν καθ' ὄλας τὰς ἐκκλησίας ἐπικήδαιοι τελεταί, καὶ διετάχθη πενηθοροία 3 ἐβδομάδων. Ἡ Κυβέρνησις διέταξε νὰ ἐπαναληφθῶσιν αἱ ἐπικήδαιοι αὐταὶ τιμαὶ καθ' ὄλην τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆ Πασᾶς τῆς Αἰγύπτου θεωρεῖτο μὲν ὑποτεταγμένος εἰς τὸν Σουλτάνον, ἔχων ὅμως στόλον καὶ πεζικὴν δύναμιν, ἦτο ἀληθῶς ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὴν Τουρκίαν. Ὁ Σουλτάνος ὑπέβλεπεν αὐτὸν καὶ ἐμελέτα τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ, ἀλλ' ἔχων κατὰ τὸ παρὸν νὰ δαμάσῃ ἄλλους ἐπικινδυνότερους ἐχθρούς, τοὺς Ἕλληνας, ἀπεφάσισε νὰ κολακεύσῃ ὅσον ἠδύνατο τὸν ἰσχυρὸν Σατράπην· καὶ διὰ νὰ καταστήσῃ αὐτὸν προθυμότερον εἰς τὴν καττάπαυσιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, παρεχώρησεν αὐτῷ τὴν Κρήτην, διώρισεν δὲ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰβραήμ. Πασᾶν διοικητὴν τῆς Πελοποννήσου.

Ὁ Ἑλληνικὸς ἀγὼν ἀπέβη ἔκτοτε πολὺ δυσκολώτερος παρὰ πρότερον. Ὁ Ἰβραήμ. Πασᾶς ἦτο ὄχι μόνον γενναῖος, ἀλλὰ καὶ ἐπιτήδειος στρατηγός. Ὁ πατήρ του καὶ αὐτὸς εἶχον ὀργανίσει στρατεύματα τακτικά, κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν τρόπον, καὶ εἶχον φέρει πολλοὺς Εὐρωπαίους ἀξιωματικοὺς ἐπιτηδείους νὰ διδάξωσιν εἰς αὐτὰ τὴν στρατιωτικὴν τέχνην καὶ νὰ ὀδηγῶσιν αὐτὰ ἐν πολέμῳ. Τὰ δὲ τοιαῦτα στρατεύματα εἶναι πάντοτε καλλίτερα ἀπὸ τὰ ἄτακτα, ὅσον γενναῖοι καὶ ἀνῆναι οἱ ἄνδρες οἱ ἀτάκτως πολεμοῦντες.

Ἐνῶ δὲ ὁ ἐχθρὸς τῆς Ἑλλάδος ἔγινε τοιοῦτοτρόπως ἐπικινδυνότερος, οἱ Ἕλληνες ὄχι μόνον δὲν ἐφρόντισαν νὰ ἀποκτήσωσι

τὰ προτερήματα, τὰ ὁποῖα ἀπέκτηθεν οὗτος, ἀλλ' ἐστερήθησαν καὶ τὴν κυριωτέραν ἀρετὴν, διὰ τῆς ὁποίας κυρίως μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐφάνησαν τοσοῦτον φοβεροὶ εἰς τοὺς πολεμίους, τὴν ἔνωσιν καὶ τὴν ὁμόνοιαν· διότι διὰ τὴν πλεονεξίαν τινῶν ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἔθνους προέκυψαν τότε ἐμφύλιοι διενέξεις καὶ πόλεμοι, ἕνεκα τῶν ὁποίων διηρέθη καὶ ἐξησθένησε τὸ ἔθνος, καθ' ἣν μάλιστα ἐποχὴν εἶχεν ἀνάγκην ὄλων αὐτοῦ τῶν δυνάμεων, διὰ νὰ ἀποτρέψῃ τὸν ἐπικείμενον φοβερὸν κίνδυνον. Ἐξ κίτιας τῶν διακρίσεων τούτων συνέβησαν ἔτι ἀπὸ τοῦ 1824 μεγάλα τινὰ δυστυχήματα. Κατὰ δὲ τὰ ἀκόλουθα ἔτη, διὰ τε τὰς διχονοίας, καὶ διότι δὲν συνεκροτήθη ἡ ἀπαιτουμένη τακτικὴ δύναμις, ὀλίγον ἔλλειψε νὰ ἀποβάλλῃ ἡ Ἑλλὰς ὄλους τοὺς κερπούς τῶν προτέρων θυσιῶν.

Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆ Πασᾶς ἀπεφάσισε πρὸ πάντων νὰ καταστρέψῃ τὴν νῆσον Κάσον, τῆς ὁποίας οἱ μάλιστα κάτοικοι, ἔχοντες ναυτικὸν ἀξιόλογον, ὑπεστήριζον τὴν ἐπικινῆσασιν τῆς Κρήτης καὶ ἐπεχείρουν ἀδιακόπως ἐπιδρομὰς εἰς τὰς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχομένους νήσους, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ρόδον. Τὴν 6 Ἰουνίου, ὁ Αἰγυπτιακὸς στρατὸς καὶ στόλος, ἐπιτεθεὶς κατὰ τῆς Κάσου, ἐγένετο κύριος αὐτῆς μετὰ γενναίαν, ἀλλὰ σύντομον ἀντίστασιν· κατασφάξας δὲ τοὺς κατοίκους, καὶ ἀπαγαγὼν 15 μεγάλα πλοῖα καὶ 40 μικρότερα, ἔτι δὲ πολλὴν ἄλλην προμήθειαν ξυλείας, τροφίμων καὶ ἐμπορευμάτων, ἀπῆλθεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Μαῖρα τοῦ Ἰδρακικοῦ στόλου, ἐκπλεύσασα βραδύτερον τοῦ δέοντος εἰς βοήθειαν τῶν Κασίων, δὲν ἔφθασεν εἰμὴ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς νήσου.

Μετ' ὀλίγον δὲ ἡ Ἑλλὰς ἔπαθεν ἄλλην συμφορὰν ἔτι δεινότεραν. Ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν νήσων δύο μάλιστα ἐκίνουν πρὸ καιροῦ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Σουλτάνου, τὰ Ψαρὰ καὶ ἡ Σάμος, διότι ἔχι μόνον διετήρουν τὴν ἰδίαν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ δὲν ἔπαυον ἐπιχειροῦσαι εἰς τὰ πικράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας ἐπιδρομὰς, αἱ ὁποῖαι ἐπροξένουν καὶ ζημίαν καὶ ὄνειδος εἰς τὸ

Ὁθωμανικὸν κράτος. Ὄθεν ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἔτους τούτου ὁ Σουλτάνος ἀπήγγειλεν ἀπὸ τὸν ἀρχιναύαρχον αὐτοῦ νὰ καταστρέψῃ ἐξ ἄπικτος τὰς δύο ἐμπροσθοφυλακὰς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν ἰδίαν νὰ συγκροτήσῃ ἐπὶ τούτῳ μεγάλην θαλάσσιον καὶ πεζικὴν δύναμιν.

Ἀρχιναύαρχος εἶχε διορισθῆ ἀπὸ τοῦ προηγουμένου ἔτους ὁ δραστήριος γέρον Χοστρέφ Πασᾶς, ὅστις πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς δοθείσης αὐτῷ παραγγελίας, ἠτοιμάσθη ἤδη νὰ προσβάλλῃ κατ' ἀρχὰς τὰ Ψαρά. Ἡ μικρὰ αὕτη νῆσος κατοικεῖτο τότε ἀπὸ 15,000 περίπου ψυχῶν, διότι εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς αὐτῆς κατοίκους, οἵτινες δὲν ὑπερέβαινον τὰς 6,000 ψυχῶν, εἶχον προστεθῆ κατὰ τὰ τρία πρῶτα ἔτη τῆς ἐπαναστάσεως πολλοὶ πρόσφυγες Χίοι, Λέσβιοι καὶ Κυδωνεῖς. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ψαριανοὶ συνετήρουν φρουρὰν μισθοφορικὴν 1000 Ὀλυμπίων, ἡ ὅλη ἔνοπλος αὐτῶν δύναμις ἠδύνατο νὰ ὑπολογισθῇ εἰς 5,000 ἀνδρῶν· πρὸς τούτοις ἄπικσα ἡ νῆσος ἦτο περιπεφραγμένη δι' ὠχυρωμάτων καὶ πυροβολοστασίων, τὰ ὁποῖα ἔφερον 200 περίπου πυροβόλα. Πολλαχοῦ δὲ αὐτῆς εἶχον συστηθῆ τηλεγράφοι, οἵτινες εἰς κανένα ἄλλον λιμένα τῆς Ἑλλάδος δὲν ὑπῆρχον, πολυάριθμος δὲ καὶ καλῶς παρεσκευασμένος στόλος βρικίων, μικροτέρων πλοίων καὶ πυρπολικῶν, ἐκάλυπτε τὸν λιμένα τῆς νήσου, ὥστε οἱ Ψαριανοὶ ἀφόβως περιέμενον τὴν ἔφοδον τοῦ Καπετὰν Πασᾶ.

Κατὰ δυστυχίαν δύο σφάλματα ἐματαιώσαν ὅλας τὰς ἀγαθὰς αὐτὰς ἐλπίδας. Ἐκ τῶν σφαλμάτων τούτων, τοῦ ἐνὸς παραίτιοι ἦσαν αὐτοὶ οἱ Ψαριανοὶ· τὸ δὲ ἄλλο προήλθεν ἀπὸ τὴν διχόνοιαν καὶ τὴν ἀναρχίαν, ἣτις τότε ἤρχισε νὰ ἐπικρατῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Ψαριανοὶ ἔπρεπε νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι, ἐπιχειροῦντες νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν παραλίαν τῆς νήσου αὐτῶν καὶ διαιροῦντες οὕτω τὰς δυνάμεις των, καθίστανον πιθανωτάτην τὴν ἀπόβασιν τῶν Τούρκων· ὅθεν πολὺ φρονιμώτερον ἦτο νὰ κατασκευάσωσι μίαν τινὰ ἀκρόπολιν τῆς νήσου αὐτῶν,

ικανὴν νὰ περιλάβῃ τὴν πολύτιμον κινητὴν περιουσίαν των, τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰς οἰκογενεῖας των, καὶ ὀχυρώσαντες αὐτὴν ἀποχρώντως, νὰ ἀναθέσωσι τὴν φροῦρησίν της εἰς τοὺς Μακεδόνας μισθοφόρους καὶ τοὺς ἄλλους ἀξιομάχους φυγάδας, αὐτοὶ δὲ ἐπιβάντες εἰς τὰ πλοῖά των, νὰ ἐπιχειρήσωσι κατ' ἄρχας τὸν κατὰ θάλασσαν ἀγῶνα. Ἄν ἔπραττον τοῦτο, ὁ ἀπὸ τῶν πυρπολικῶν φόβος ἤθελεν ἴσως τρέψει εἰς φυγὴν τοὺς πολεμίους. Ἀλλὰ καὶ ἂν οἱ Τοῦρκοι κατῴρθουν τελευταῖον νὰ ἀποβιβασθῶσιν, ἡ ἰσχυρὰ ἀκρόπολις αὐτῶν, ἀνθισταμένη ἐπὶ τινὰς τοῦλάχιστον ἡμέρας, ἤθελε δώσει καίρὸν εἰς τὴν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἐπικουρίαν νὰ προφθάσῃ. Οἱ Ψαριανοὶ ἐξ ἐναντίας ἀπεφάσισαν νὰ περιμείνωσι τὸν ἐχθρὸν ἐπὶ τῆς νήσου καὶ νὰ διακρέσωσι τὰς δυνάμεις αὐτῶν πρὸς ὑπεράσπισιν ὀλοκλήρου τῆς παραλίας. Τὸ λάθος τοῦτο ἠδύνατο νὰ διορθωθῇ, ἂν προσέφθκον ἐγκαίρως αἱ ναυτικαὶ μοῖραι τῆς Ἰδρας καὶ τῶν Σπετσῶν.

Ἀλλ' ἐνῶ ὁ σκοπὸς τοῦ Χοσρέφ Πασᾶ νὰ προσβάλῃ τὰ Ψαρὰ ἦτο πρὸ καιροῦ γνωστὸς, ἡ βοήθεια ἐκείνη ἐβράδυνε νὰ ἐκπλεύσῃ, διὰ τὰς ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίας, τὰς ὁποίας προανεφέραμεν τὴν 19 Ἰουνίου ἐξέπλευσεν ὁ Καπετὰν Πασᾶς ἀπὸ Μιτυλήνης, καὶ τὴν ἐπιούσαν περὶ τὴν 5 ὥραν Μ. Μ., περιέζωσε τὰ Ψαρὰ ὁ ὑπέρογκος αὐτοῦ στόλος, ὅστις συνέκειτο ἀπὸ δύο δικρότων, ἐξ φρεγατῶν, δέκα κορβεττῶν καὶ πολυαριθμῶν ἄλλων μικροτέρων πολεμικῶν καὶ φορτηγῶν πλοίων, ὥστε ὅλος ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐχθρικῶν πλοίων συνεποσοῦτο εἰς 200· ὁ δὲ ἐν τῷ στόλῳ πεζικὸς στρατὸς ἀνέβηκεν εἰς 14,000 Γιανιτσᾶρων καὶ ἄλλων ταγματῶν. Εἰς τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμὴν, συγκροτηθέντος ἐπὶ τῆς νήσου πολεμικοῦ συμβουλίου, τινὲς ἐπέμειναν εἰσέτι λέγοντες, ὅτι τὸ συμφερότερον εἶναι νὰ πολεμήσωσι κατὰ θάλασσαν, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθησαν. Οἱ δὲ ἄρχοντες τῶν Ψαρῶν, μὴ ἀρκούμενοι εἰς τοῦτο, ὅτι ἀφῆκαν τὸν στόλον αὐτῶν ἐντελῶς ἀχρηστον, διέταξαν

πρὸς τούτοις νὰ φέρωσιν εἰς τὴν ξηρὰν τὰ πηδάλια τῶν πλοίων, διότι τοῦτο ἀπήτησαν οἱ μισθοφόροι, φοβούμενοι μήπως ἐγκαταλειφθῶσι. Τὴν 24 Ἰουνίου ἀπὸ πρώτης ὁ Τουρκικὸς στόλος ἤρχισε σφοδρὸν πυροβολισμόν κατὰ τε τῆς πόλεως, ἣτις ἔκειτο πρὸς τὸ μεσημβρινοκρατορικὸν τῆς νήσου, καὶ κατὰ τῶν πρὸς τοῦτο τὸ μέρος κυριωτέρων πυροβολοστασίων, ἐνθὲ τὰ φορτηγὰ πλοῖα, κρυπτόμενα ὀπισθεν τοῦ καπνοῦ καὶ συνοδευόμενα ὑπὸ φρεγατῶν, ἔπλευσαν πρὸς τινὰ λιμνίσκον, κείμενον εἰς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τῆς νήσου καὶ ἀπεβίβασαν ἐκεῖ τὰ στρατεύματα ἄνευ δυσκολίας τινός, διότι οἱ Ἕλληνες εἶχον ἐπιστήσει ὅλην αὐτῶν τὴν προσοχὴν εἰς τὴν προσποιετὴν ἐκείνην κατὰ τῆς πόλεως ἐπίθεσιν.

Οἱ Τούρκοι, κυριεύσαντες ἐξ ἐφόδου ἐν ὀχύρωμα, εἰς τὸ ὅποιον εὗρισκοντο 3 πυροβόλα καὶ 30 μόνον ἄνδρες, προχώρησαν πολυάριθμοι εἰς τὰ ἐμπρὸς, καὶ τρέψαντες τὰ ὀλίγα καὶ ἀσθενῆ ἀποσπάσματα τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Φαριανῶν, ὅσα ἀπήντησαν καθ' ὁδὸν, ἔστησαν περὶ τὴν 7 ὥραν τῆς πρώτης τῆς σημαίας αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἐπικειμένων τῇ πόλει λόφων. Τότε φρίκη μεγάλη κατέλαβε κατ' ἀρχὰς τοὺς ἀθυμήσαντας πρόσφυγας, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς γενναιοτέρους τῶν Φαριανῶν, οἵτινες ἰδόντες τὴν πόλιν αὐτῶν πανταχόθεν περιζωσθεῖσαν, ἀηληπίσθησαν περὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν. Ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παῖδες ὤρμησαν εἰς τὴν παραλίαν καὶ ἐρρίφθησαν εἰς τὰ ἀκάτια ἢ εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπου πολλοὶ αὐτῶν ἐπνίγησαν. Δέκι ἐννέα βρῖκια, τὰ ὅποια ἦσαν ἠγκυροβολημένα εἰς τὰ παρακείμενα Ἀντίψαρα, ἀνεγκύσαντα τὰς ἀγκύρας, κατώρθωσαν νὰ διαφύγωσι τὸν ἐχθρικὸν στόλον, φέροντα τοὺς προὔχοντας, τὰς οικογενείας αὐτῶν, μέρος τῶν ναυτῶν καὶ τοὺς ὀλίγους φυγάδας, ἔσοι ὀρμήσαντες κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν ἀπὸ τῶν Φαριανῶν ἠδυνήθησαν ἢ ἐπὶ ἀκατίων ἢ κολυμβῶντες νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν μοῖραν ταύτην τῶν πλοίων. Οἱ δὲ Τούρκοι εἰσ-

έβαλον ἤδη εἰς τὴν πόλιν τῶν Ὑαρών ἀπό τε ξηρᾶς καὶ Ουλάσσης, σφάζοντες κατὰ τὴν συνθήειάν τ'ων καὶ πυροπολοῦντες.

Ἐμελλεν ὅμως νὰ μὴ παρέλθῃ ἄδοξος καὶ ἀνεκδίκητος ἡ πτώσις τῆς νήσου ἐκεῖνης, ἥτις τοσοῦτον κλέος περιεποίησεν εἰς τὴν κοινὴν πατρίδα καὶ πρὸ τῆς συμφορᾶς ταύτης καὶ μετ' αὐτήν. Ἐξαιρέσιοι Μακεδόνες προλαβόντες κατέλαβον τὸ διὰ 24 πυροβόλων ὠχυρωμένον μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὅπου εἶχον μετακομίσει τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των. Οἱ Τοῦρκοι, ἀφοῦ ἐλεηλάτησαν καὶ ἐπυροβόλησαν τὴν πόλιν, ὤρμησαν κατὰ τοῦ ὀχυρώματος τούτου, ἀλλ' ἐπικνηλημένως ἀπεκρούσθησαν. Τὴν ἐπιούσαν, 22 Ἰουνίου, ὁ Κεπετὰν Πασᾶς ἐπανελάβε μεθ' ὅλης αὐτοῦ τῆς δυνάμειως καὶ με πολλὴν μανίαν τὴν ἔροδον· πάλιν δὲ ἀπεκρούσθη.

Ἄλλὰ τὰ δύο τρίτα τῆς ἡρωϊκῆς φρουρᾶς εἶχον ἤδη πέσει, οἱ δὲ ὑπόλοιποι εἶχον ἀποκάμει ἀπὸ τῶν πληγῶν καὶ τῶν κόπων· ἐλπίς βοηθείας δὲν ὑπῆρχεν· ὅθεν ἀπεφάσισκον ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ αὐτῶν, ἀπόφασιν μεγάλην καὶ ἐνδοξον. Περὶ τὴν 4 ὠραν μ. μ. εἰς ἐξ αὐτῶν ἐξεληθὼν τοῦ φρουρίου μετὰ θουαλλίδος ἐπλησίασεν εἰς τὴν εἴσοδον μεγάλης ὑπογείου πυριτωθήκης, ἥτις ἔκειτο ἔξωθεν τῆς Μονῆς· οἱ Τοῦρκοι ἰδόντες τὸν ἄνδρα, κατεπυροβόλησαν αὐτὸν καὶ τὸν ἐφόνευσαν· ἀκολούθως δὲ πέντε Ἕλληνες μιμηθέντες αὐτὸν ἔλαβον τὴν αὐτὴν τύχην. Τότε οἱ πολιορκούμενοι βλέποντες, ὅτι δὲν εἰμποροῦν νὰ ἐκπληρώσωσι τὸ πρῶτον τοῦτο μέρος τοῦ σχεδίου των, ἀπεφάσισκον νὰ βάλωσι πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα, ἥτις εὑρίσκετο ἐντὸς αὐτῆς τῆς Μονῆς. Ἐπαυσαν λοιπὸν τὸν πυροβολισμόν, οἱ δὲ Τοῦρκοι πλησιάσαντες ἀμέσως, εἶχον ἤδη πανταχόθεν ἀναβῆ ξιφῆρεις ἐπὶ τῶν τειχῶν, ὅτε αἰφνης ἡ Ἑλληνικὴ σημαία κατεβιβάσθη, ὑψώθη δὲ λευκὴ ἑτέρα, φέρουσα τὴν ἐπιγράφην « Ἐλευθερία ἢ Θάνατος »· ἐδόθη ἔπειτα τὸ σύνθημα δι' ἐνὸς μόνου πυροβολισμοῦ, καὶ φοβερὰ ἔκρηξις, ἀνασεύσασα

ἄλλην τὴν νῆσον καὶ τὴν περίξ Θάλασσαν, ἔθαψεν ὑπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ Ἁγίου Νικολάου 4,000 Τούρκων μετὰ τῶν ἀτρομήτων τοῦ σταυροῦ ὑπερμάχων.

Ἄλλ' οὐδὲν ἤττον εἰς τῶν κυριωτέρων τῆς Ἑλλάδος προμαχόνων περιέπεσεν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, τὸ Χριστιανικὸν αἶμα ἔρρευσε ποταμηδόν· ἐκ τῶν Ψαριανῶν δὲν διεσώθησαν, εἰμὴ 3,600 ψυχαί, ἐκ τῶν Μακεδόνων σχεδὸν οὐδεὶς, ἐκ δὲ τῶν φυγάδων ὀλίγιστοι. Ὁ Καπετὰν Πασᾶς ἐκυρίευσεν, ἢ ἔκαυσεν 100 μεγάλα καὶ μικρὰ πλοῖα, καὶ ἀφίσας ἐπὶ τῆς νήσου φρουρὰν 2,000 ἀνδρῶν, ἀπῆλθεν εἰς Μιτυλήνην διὰ νὰ ἐτοιμασθῆ πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς δευτέρας παραγωγῆς, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν, ἤτοι πρὸς ἄλωσιν τῆς Σάμου.

Ἡ πτώσις τῶν Ψαρῶν ἐπανηγουρίσθη μεγαλοπρεπῶς εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπροξένησε τοσοῦτον ἐνθουσιασμὸν εἰς ἄλλην τὴν Τουρκίαν, ὥστε οἱ Μωαμεθανοὶ τῆς ἀνατολῆς συνέβρευσαν πολυάριθμοι εἰς τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας διὰ νὰ βοηθήσωσι τὸ νέον τοῦ Κοσρέφ Πασᾶ ἐπιχείρημα. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες ἐσωφρονίσθησαν ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς καὶ ἀπεφάσισαν νὰ καταβάλλωσι πᾶσαν προσπάθειαν διὰ νὰ σώσωσι τοῦλάχιστον τὴν Σάμον.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰουλίου πολυάριθμος Ὄθωμανικὸς στρατὸς ἦτο κατεσκευασμένος εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Σάμου παραλίαν τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ὁ δὲ Καπετὰν Πασᾶς κατῆλθε, μετὰ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πολεμικοῦ καὶ φορτηγοῦ στόλου, πρὸς τὴν παραλίαν ἐκείνην, διὰ νὰ κατορθώσῃ ἀπόβασιν τοῦ στρατοῦ εἰς τὴν νῆσον. Ἀπ' ἐτέρου 12,000 περίπου Σαμίων κατέλαβον ἅπαντα τῆς πατρίδος αὐτῶν τὰ παράλια, ὅπου ἦτο δυνατόν νὰ γείνη ἀπόβασις· προσῆλθε δ' εἰς τὸν πορθμὸν καὶ στόλος Ἑλληνικὸς ἀξιόλογος, διὰ νὰ παρεμποδίσῃ τὴν ἀπόβασιν. Εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, ἐκτὸς τῶν Ἰδριζίων καὶ τῶν Σπετσιωτῶν, συνέδραμον καὶ τὰ λείψανα τοῦ τῶν Ψαριανῶν στόλου, ὅσοι ἐπέζησαν διὰ νὰ ἐκδικηθῶσι τὴν πτώσιν τῆς ἰδίας

πατρίδος. Ἐναυάρχει δὲ τοῦ ὅλου στόλου ὁ ἀντιναύαρχος Γεώργιος Σαχτούρης, Ἰδραῖος, ὁ μετὰ τὸν Ἀνδρέαν Μιαούλην περιφανέστερος τῶν ναυτικῶν ἡγεμόνων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

Τὴν 30 Ἰουλίου οἱ Ἕλληνες παρετήρησαν, ὅτι 40 περίπου φορτηγὰ πλοῖα καὶ μεγάλα ἀκάτια, φέροντα στρατὸν 2,000 ἀνδρῶν, ἀνεχώρησαν ἀπὸ τῆς Ἀσιατικῆς παραλίας, διὰ νὰ ἀποβιβάσωσι τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο εἰς τὴν βόρειον ἀκτὴν τῆς Σάμου. Τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ὀρμήσαντα διέλυσαν τὸν στόλον ἐκεῖνον, τόσῳ εὐχερέστερον, ὅσῳ ὁ μέγας Τουρκικὸς στόλος δὲν ἦτο παρῶν· τρία ἐκ τῶν φορτηγῶν ἐκυριεύθησαν, πολλὰ κατεστράφησαν, τὰ δὲ λοιπὰ μετὰ κόπου ἐσώθησαν. Τὴν ἐπιούσαν 31 Ἰουλίου, ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, ἠγκυροβολημένος ἐν εἰς τὸ στενώγατον τοῦ πορθμοῦ, εἶδεν ἐπερχόμενον ἐπ' αὐτὸν ἀπὸ μεσημβρίας δεκαοκτὼ μεγάλα πολεμικὰ πλοῖα, ἀλλὰ προβαίνοντα βραδέως, διότι ἔπνεε σφοδρὸς βόρειος ἀνεμος. Ὁ Σαχτούρης συνεκάλεσεν ἀμέσως ἅπαντας τοὺς πλοιάρχους εἰς τὴν ναυαρχίδα, ὅπου ἀπεφασίσθη νὰ περιμείνωσι τὸν ἐχθρὸν εἰς ἣν ἦσαν θέσιν καὶ νὰ ναυμαχήσωσιν ἐπ' ἀγκυρῶν. Περὶ τὴν 7 ὥραν, δύο φρεγάται καὶ μία κορβέττα, πλησιάσασαι, ἤρχισαν τὸν πυροβολισμὸν. Ὁ ἀντιναύαρχος διέταξεν ἀμέσως τὰ πυρπολικὰ νὰ προχωρήσωσιν ἐκ τούτων ἐν μὲν ὄρμησι κατὰ μιᾶς φρεγάτας, ἕτερον δὲ κατὰ μιᾶς κορβέττας τοῦτο καὶ μόνον τὸ κίνημα, ἤρκεσε διὰ νὰ τρέψῃ τοὺς Τούρκους εἰς φυγὴν.

Τὴν 4 Αὐγούστου, περὶ τὴν 7 ὥραν τῆς πρωΐας, οἱ Τούρκοι, πλησιάσαντες πάλιν, ἐπανελάβον τὴν μάχην· οἱ Ἕλληνες ἀπήντησαν γενναίως εἰς τὸν ἐχθρικὸν πυροβολισμὸν διαρκέσαντα μέχρι τῆς 40 ὥρας, ὅτε οἱ Τούρκοι, ἰδόντες τέσσαρα πυρπολικὰ προχωρήσαντα κατ' αὐτῶν, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ κατεδιώχθησαν μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Μυκάλης. Τελευταῖον ὁ Καπετὰν Πασᾶς, αἰσχυρόμενος, διότι ἀνεχαιτίζετο ὑπὸ τοσοῦτον ἀσθενοῦς δυνάμεως, εἰσῆλθεν εἰς τὸν πορθμὸν

μετὰ τεσσαράκοντα καὶ δύο μεγάλων πλοίων· καὶ αἱ μὲν φρεγάται αὐτοῦ ἐπεχείρησαν φοβερὸν πυροβολισμὸν κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου καὶ τῶν ἐπὶ τῆς Σάμου πυροβολοστασίων, αἱ δὲ κορβέτται καὶ τὰ ἄλλα μικρότερα Τουρκικὰ πλοῖα ἐπλευσαν πρὸς τὴν Ἀσιανὴν παραλίαν. Δεκαεξὶ Ἰδραϊκὰ καὶ Σπετσιωτικὰ πλοῖα, ἀνεκλύσαντα τὰς ἀγκύρας, προσέβαλον εἴκοσι καὶ δύο ἐχθρικά, οἱ δὲ Σάμιοι ὑπεστήριζον ἀπὸ τῆς νήσου αὐτῶν τὸν ἀγῶνα. Μετ' ὀλίγον, ὁ ἐν τῷ μεταξύ προφθάσας εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης Κανάρης προχωρεῖ μετὰ τοῦ πυρπολικοῦ αὐτοῦ κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, καίται ὑπὸ ἀληθοῦς χαλαζῆς σφαιρῶν κερυνοβολουμένος. Τὸ δὲ πολυμηρὸν τοῦτο κίνημα ἀναγκάζει κατὰ τὸ σύνηθες τοὺς πολεμίους νὰ τραπῶσιν εἰς φυγὴν, περὶ τὴν 10 ὥραν π. μ. Ὁ Ὄθωμανὸς ἀρχιναύαρχος ἔβλεπεν, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποβιδύσῃ τὸν στρατὸν του εἰς τὴν Σάμον, ἐν ὧσφ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος κατεῖχε τὴν θέσιν αὐτοῦ ἐν τῷ πορθμῷ. Ὄθεν τὴν 5 Αὐγούστου ἐπιχειρεῖ τετάρτην ἐφοδον, ἐπαγαγοῦσαν ἀγῶνα πεισματωδέστερον καὶ αἱματηρότερον ὄλων τῶν προηγουμένων.

Μία μεγάλη φρεγάτα καὶ μία κορβέττα, φερόμεναι ὑπὸ εὐδίου ἀπὸ ξηραῶ ἀνέμου, καὶ παρελθοῦσαι τὴν ἄκρην τῆς Μυκάλης, ἤρχισαν τὸν πυροβολισμὸν, ἐνῶ ὁ ἐπίλοιπος Τουρκικὸς στόλος ἐζήτησε νὰ διέλθῃ μετὰ τῆς Ἀσιανῆς παραλίας καὶ τῆς ἀριστερᾶς τῶν Ἑλλήνων πτέρυγος, ἣν κατεῖχεν ἡ τῶν Σπετσιωτῶν μοῖρα γενναίως ἀγωνισθεῖσα. Κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἐν τῷ πορθμῷ καὶ ἐπὶ τῶν ἀντιθέτων παραλιῶν 60,000 μαχητῶν ἀντεπαρετάχθησαν κατ' ἀλλήλων, ἡ δὲ τύχη τῆς Σάμου ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως τῆς πάλης ταύτης. Περὶ τὴν 10 ὥραν π. μ. προχωροῦσι τὰ πυρπολικά κατὰ τῆς μεγαλειτέρας τοῦ ἐχθροῦ φρεγάτας, ἥτις ἔφερε 54 πυροβόλα, 600 ἄνδρας· καὶ ἐν μὲν Ἰδραϊκὸν ἀποκρούεται· ἀλλὰ πλησιάζει ὁ Κανάρης, καὶ τὸ ἐκπεπληγμένον Τουρκικὸν πλοῖον

ζητεῖ νὰ φύγη πρὸς τὴν παραλίαν τῆς Ἀσίας. Πρὶν ὁμοῦς κατορθώσῃ τοῦτο, ὁ Κανάρης τὸ προφθάνει. Τότε ἅπαντες οἱ στρατιῶται καὶ ναῦται ρίπτονται εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ αὐτοὶ μὲν καταδιώκονται ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν ἀκατίων, τὸ δὲ πῦρ καταλαβὼν τὴν πυριτοθήκην ἀνατρέπει τὴν φρεγάταν. Ἡ ἔκρηξις ὑπῆρξε τοσοῦτον ἰσχυρὰ, ὥστε τὰ περιπτώμενα συντρίμματα ὄχι μόνον κατέστρεψαν δώδεκα περίπου ἐχθρικά πλοιάρια, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς παραλίης αὐτῆς ἐπλήρωσαν καὶ ἐφόνευσαν ἀνθρώπους πολλούς. Οἱ πολέμιοι τρομάζαντες ὑπὸ τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου θεάματος, διακόπτουσιν ἐπὶ μικρὸν τὴν μάχην· ἐπιναλαμβάνουσι δὲ αὐτὴν πάλιν. Ὁ Καπετὰν Πάσας μετὰ τῆς ναυαρχίδος καὶ τριῶν φρεγατῶν, πλησιάσας εἰς τὴν Σάμον, κεραινοβολεῖ τὴν ἀκρόπολιν αὐτῆς ἰσχυρῶς ἀμυνομένην· περὶ δὲ τὴν 3 ὥραν, ὁ Γεώργιος Βατικιώτης, ὑπὸ τῶν Ἰδρυαϊκῶν πλοίων ὑποστηριζόμενος, καίει ἐν Τουνεζικὸν βρῖκιον 20 πυροβόλων· καὶ περὶ τὴν 5 ὥραν καίεται ὁμοίως μία μεγάλη Τριπολιτικὴ κορβέττα, περιζωσθεῖσα ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Ραφαλιᾶ, ἀφ' ἑτέρου δ' ὑπὸ Σπυριδιωτικοῦ πυρπολικοῦ. Τελευταῖον μίαν ὥραν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου οἱ Τούρκοι ἀναγκάζονται νὰ υποχωρήσωσιν, οἱ δὲ Ἕλληνες ἀναλαμβάνουσι τὴν ἐν τῷ πορθμῷ αὐτῶν θέσιν καὶ μένουσι κύριοι τοῦ πεδίου τῆς μάχης.

Εἰς τὴν ἀξιολογημένην ταύτην ναυμαχίαν ἔπαθον οἱ ἐχθροὶ μεγάλας ζημίας, διότι ἀπέβηλον 3 ἐξαιρετὰ πλοῖα, ἑκατὸν πυροβόλα καὶ 1000 τοῦλάχιστον ἄνδρας· οἱ δ' Ἕλληνες ἀπώλεσαν μὲν ἕξ πυρπολικά, ἀλλ' ἐκ τῶν πυρπολιστῶν τρεῖς μόνοι ἐφονεύθησαν. Τὰ πολεμικὰ ἡμῶν πλοῖα ὀλίγον ἐβλάβησαν· τὰ δὲ κατορθώματα τῶν πυρπολιστῶν ὑπῆρξαν τοσοῦτω μάλλον θαυμαστά, ὅσῳ ἐγένοντο ἐν πελάγει καὶ ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ.

• Τὰ ἐπὶ τῆς Ἀσίας ἐσκηνωμένα ἐχθρικά στρατεύματα, ἰδόντα τὴν ἥτταν τοῦ στόλου τῶν καὶ καταπληγέντα ὑπὸ τῆς

ἐκρήξεως, ἠσθάνθησαν τὴν προθυμίαν αὐτῶν ψυχραينوμένην, καὶ ἤρχισαν σωριδὸν νὰ δραπετεύωσιν. Οἱ πλοίαρχοι δύο Γαλλικῶν πλοίων παρευρεθέντων πλησίον τοῦ ἀγῶνος, ἔσπευσαν νὰ συγχαρῶσι τὸν Σαχτούρη διὰ τὸ λαμπρὸν αὐτοῦ κατόρθωμα, ὁ δὲ Καπετὰν Πισᾶς ἐπίσθη ἤδη, ὅτι ἀνάγκη νὰ ἀφήσῃ πρὸς τὸ παρὸν τὰ κατὰ τῆς Σάμου βουλευόμενα αὐτοῦ, καὶ ἔπλευσεν εἰς Κῶ, διὰ νὰ περιμεῖνῃ ἐκεῖ τὸν μέγαν Αἰγυπτιακὸν στόλον, ὅστις πρὸ καιροῦ παρασκευαζόμενος εἶχε τελευταῖον ἐκπλεύσει ἐξ Ἀλεξανδρείας ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἰουλίου μηνός, διὰ νὰ συνοδεύσῃ τὰ φορτηγὰ πλοῖα, ἐφ' ὧν ἔμελλον νὰ μετακομισθῶσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον τὰ στρατεύματα τοῦ Μεχμέτ Ἀλή Πασᾶ.

Ὁ στόλος οὗτος συνέκειτο ἐκ 54 πολεμικῶν πλοίων καὶ ἐκ 350 περίπου φορτηγῶν ἢ δ' ἑνώσις αὐτοῦ μετὰ τοῦ Τουρκικοῦ ἐγένετο περὶ τὰ μέσχα τοῦ Αὐγούστου μεταξὺ Κῶ καὶ τῆς κατέναντι ἐπὶ τῆς μικρᾶς Ἀσίας κειμένης Ἀλικαρνασσοῦ. Τὰ στρατεύματα ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν ξηρὰν διὰ νὰ λάβωσιν ἀναψυχὴν τινα ἀπὸ τῆς μακρᾶς θαλασσοπλοΐας, τὰ δὲ φορτηγὰ πλοῖα διετάχθησαν νὰ προμηθευθῶσιν ὕδωρ καὶ τροφὰς διὰ πλοῦν 25 ἡμερῶν, μέχρι τῶν παραλίων τῆς Πελοποννήσου. Ἀλλὰ ὁ πλοῦς οὗτος δὲν ἔμελλε νὰ κατορθωθῇ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο.

Ἡ ἀγγελία τῶν νικῶν τοῦ Σαχτούρη ἐνέπλησεν ἐνθουσιασμοῦ ὀλόκληρον τὴν Ἑλλάδα· νέα πυρπολικά παρεσκευάσθησαν ἐν τάχει· ἄφθονα πολεμephόδια ἐστάλησαν εἰς τὸν κατὰ τὰ πηγάλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας ἡμῶν στόλον, καὶ ὁ Μιαούλης, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀπασχοληθῆ εἰς ἄλλας ὑπηρεσίας, ἀπῆλθεν ἤδη αὐτὸς πρὸς τὸ κύριον ἐκεῖνο τοῦ πολέμου στάδιον, συνεπαγόμενος τὴν δευτέραν τῶν Ἰδραίων μαϊραν. Ἐνωθεὶς δὲ τὴν 22 Αὐγούστου περὶ Πάτρων μετὰ τοῦ Σαχτούρη ἀνέλαβε τὴν ὅλην ἀρχηγίαν. Σύμπασα ἡ δύναμις αὐτοῦ δὲν ὑπερέβαινε τὰ 70 πλοῖα, φέροντα 5,000 μὲν ναυτῶν

700 δὲ πυροβόλα, μεθ' ὧν ὤφειλε ν' ἀντιπαραταχθῆ εἰς 80,000 γυυτων καὶ στρατιωτῶν καὶ εἰς 2,500 πυροβόλα. Ἀπὸ τῆς πρώτης τῆς 23, ἐξέπλευσαν εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ἐχθροῦ εἴκοσι τῶν ἀρίστων Ἑλληνικῶν πλοίων, μετὰ ἐξ πυρπολικῶν, ἀπετέλουν τὴν πρωτοπορείαν· τὰ δὲ λοιπὰ ἠκολούθουν ἐν διαστήματι δύο μέχρι τριῶν Ἀγγλικῶν μιλίων. Περὶ τὴν 11 ὥραν, ἡ πρωτοπορεία προσέβαλε μίαν πρόσκοπον φρεγάταν τῶν ἐχθρῶν καὶ ἔτρεψεν αὐτὴν εἰς φυγὴν· οἱ Τούρκοι, ἐν τῷ ἄμα, ἀνεγκύσαντες τὰς ἀγκύρας, παρετάχθησαν ὡς εἰς μάχην, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες προσήρχοντο μετὰ θυμωτοῦ θάρρους, ἡγουμένου τοῦ ναυάρχου αὐτῶν. Ὁ Καπετὰν Πασᾶς ἀντεπεξῆλθεν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, θραυσθέντος τοῦ ἄνω τμήματος τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἰστοῦ, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Ἀλικαρνασσόν. Μία Τουρκικὴ κορβέττα, ἐλθοῦσα εἰς πεισματώδη συμπλοκὴν ἐπὶ δέκα λεπτά τῆς ὥρας μετὰ μιᾶς Ἑλληνικῆς, ἀπώλεσε τὸν πλοίαρχόν της. Ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς ἐδειξεν ὁμοίως πολλὴν τόλμην καὶ μετὰ κόπου διέφυγε τὸν ἔσχατον ἀφ' ἐνὸς πυρπολικοῦ κίνδυνου, ὁ δὲ ναύαρχος τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου, Ἰσμαήλ Γιβραλτάρ, δις παρέπλευσε τὴν ὅλην Ἑλληνικὴν παράταξιν, κερκυνοβολήσας αὐτὴν διὰ πυρὸς σφοδροτάτου· ἀλλ' ἡ ἐπίλοιπος Τουρκικὴ δύναμις ἀνεδείχθη νωθρὰ καὶ περιῆλθεν εἰς σύγχυσιν, τὴν ὁποίαν ἠῤῥξανε τὸ στενὸν τοῦ πορθμοῦ, ἐν ᾧ συνεκροτήθη ἡ ναυμαχία.

Τὸ ἐσπέρας οἱ Ἕλληνες, ἀρκεσθέντες εἰς τὸ ὅτι ἀνήγγειλαν τὴν παρουσίαν αὐτῶν εἰς τοὺς ἐχθροὺς, ἐξῆλθον τοῦ πορθμοῦ· ἀλλ' οἱ Τούρκοι ἐννόησαν, ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ διαπλεύσωσι τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, ἐν ὧσφ εἶχον πλησίον των τὸν Ἑλληνικὸν στόλον· ὅθεν, μετὰ πολλῶν ἡμερῶν ἀλλεπακλήλους σκέψεις, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιχειρήσωσι κοινὴν κατ' αὐτῶν ἐφοδον καὶ ἀνείλκυσαν ἐπὶ τούτῳ τὰς ἀγκύρας.

Τὴν 28 Αὐγούστου, περὶ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, ὁ Μια-

ούλης και ὁ Σχχτούρης, οἵτινες μετὰ τῶν ἄλλων 12 Ἰδρυ-
κῶν πλοίων παρέμενον εἰς Ἀτάλειαν, παρετήρησαν ὀγδοήκον-
τα και ἑπτὰ Τουρκικὰ και Αἰγυπτιακὰ πλοῖα, ὑπὸ λαμπροῦ
ἀνέμου, ἀπὸ τοῦ νοτειοανατολικοῦ μέρους φερόμενα ἐπ' αὐ-
τοὺς, και σχηματίζοντα μίαν γραμμὴν ἐκτεινομένην ἀπὸ
Λέρου μέχρι Καλύμνου. Τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ὤρμησαν ἀ-
μέσως κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, και ἐπελθούσης μετ' οὐ πολὺ εἰς βοή-
θειαν αὐτῶν ἑτέρας μοίρας τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, ἀντέστη-
σαν γενναίως μέχρις οὗ, μετὰ τινος ματαίας ἀποπείρας τῶν
πυρπολιστῶν, δύο Ἰδρυκῶν πυρπολικὰ κατόρθωσαν νὰ κολ-
λήσωσιν εἰς τὴν φρεγάταν τοῦ ναυάρχου τῆς Τύνιδος. Τὸ
πλοῖον τοῦτο φέρον 44 πυροβόλα ἐτινάχθη μετ' ὀλίγον εἰς
τὸν ἀέρα· τὸ ἐξ 750 ναυτῶν και στρατιωτῶν συγκείμενον
αὐτοῦ πλήρωμα κατεποντίσθη, αὐτὸς δὲ ὁ ναύαρχος και εἰς
συνταγματάρχης τοῦ Ἀραβικοῦ στρατοῦ συνελήφθησαν αἰχ-
μάλωτοι. Ἡ ναυμαχία τότε κατέπαυσε, και οἱ πολέμιοι ἀ-
πῆλθον κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς Κάλυμνον, ἔπειτα δὲ πάλιν εἰς
Ἀλικαρνασσόν.

Ἐνταῦθα ὁ Καπετὰν Πασᾶς και ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς, συσκε-
φθέντες πάλιν, ἀπεφάσισαν, ἀντὶ νὰ πλεύσωσιν ἀμέσως εἰς
τὴν Πελοπόννησον, νὰ ἐνασχοληθῶσι κατὰ τὸ φθινόπωρον, εἰς
τὸ νὰ καθυποτάξωσι τὴν Σάμον. Ὅθεν τὴν 6 Σεπτεμβρίου
ἐξέπλευσαν μετὰ 200 πολεμικῶν και ἄλλων πλοίων, ἀλλὰ
παρεμποδιζόμενοι ὑπὸ τῆς σφοδρότητος και τῆς ἀνωμαλίας
τοῦ ἀνέμου, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ προχωρήσωσι πολὺ. Οἱ Ἕλ-
ληνες διηρημένοι εἰς δύο μοίρας παρετήρησαν τὰ κινήματά
των· τὴν δὲ 10 ὁ Μιαοῦλης συνηνητήθη μετ' αὐτῶν μεταξὺ
Ἰκαρίας και Ἀμοργοῦ· εἶχε δὲ περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς ἡμέ-
ρας ἐκείνης προπορευθῆ πολὺ τῆς ἰδίας μοίρας, μετὰ ἐξ ἑνὸς
πλοίων, ὅτε αἴφνης κατελήφθη ὑπὸ γαλήνης βαθείας και πε-
ριῆλθεν εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον, διότι οἱ Τούρκοι και οἱ Αἰγύ-
πτιοι, ὠφεληθέντες ὑπὸ ζωηροῦ μεσημβρινοδυτικοῦ ἀνέμου,

ᾠρησαν κατ' αὐτοῦ, ὁ δὲ Ἰβραήμ, δεικνύων τὰ δύο κεχωρισμένα τμήματα τῆς Ἑλληνικῆς μοίρας, τὰ ὅποια ἴσταντο ὡς κορμοὶ ἀκίνητοι ἐπὶ τοῦ πελάγους, ἀνέκραξε γεγωνυῖα τῆ φωνῇ «Ἀμφοτέρω εἶνε ἰδικά μας!» Ἀλλ' ἂν καὶ τινὰ τῶν Τουρκικῶν πλοίων περιέζωσαν τῶντι τὰ ἐξ Ἰδραϊκὰ καὶ ἠνάγκασαν αὐτὰ νὰ διατελέσωσιν ἀμυνόμενα δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, ἂν καὶ οἱ ἐχθροὶ κατηνάλωσαν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον 10,000 βολὰς, αἱ ἐλπίδες αὐτῶν ἐματαιώθησαν· διότι περὶ δυσμᾶς ἡλίου πνεύσαντος βορειοδυτικοῦ ἀνέμου, τὰ δύο τμήματα τῆς Ἑλληνικῆς μοίρας κατώρθωσαν νὰ ἐνωθῶσιν. Εἰς ταύτην τὴν περὶ Ἰκαρίαν ναυμαχίαν ἔπαθε πολλήν ζημίαν ἡ φρεγάτα τοῦ Ἰσμαήλ Γιβραλτάρ.

Ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες ἐγνώριζον, ὅτι ἠπειλεῖτο πάλιν ἡ Σάμος, καὶ ὅτι ἐπὶ τούτῳ ἠηροίσθησαν στρατεύματα εἰς τὴν ἀπέναντι Ἀσιανὴν παραλίαν, ὁ μὲν Σαχτούρης ἔμεινεν ἐκεῖ πλησίον, διὰ νὰ παρεμποδίσῃ πᾶσαν στρατευμάτων διαπεραιώσιν εἰς τὴν νῆσον, ὁ δὲ Μιαούλης παρηκολούθει ἄγρυπνος τὸν μέγαν Τουρκικὸν στόλον, ὅστις παρέπλεε περὶ Νάξον καὶ Μύκωνον. Τὴν νύκτα τῆς 15 σφοδρὰ τρικυμία διέλυσε τοὺς Τούρκους τῆδε κάκεισε· καὶ συνηροίσθησαν μὲν πάλιν μετὰ τὴν ἀκτάπαυσιν αὐτῆς εἰς Μιτυλήνην, ἀλλ' ὁ Καπετὰν Πασᾶς, ἀθυμήσας διὰ τὰς ἀδιαλείπτους ταύτας συμφοράς, ἐγκατέλιπε τὰ κατὰ τῆς Σάμου βουλευόμενα αὐτοῦ καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ἀφήσας ἀξιόλογον μέρος τοῦ στόλου του εἰς τὸν Ἰβραήμ Πασᾶν, ὅστις ἀνείλκυσε νῆδη τὰς ἀγκύρας αὐτοῦ διὰ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἀλικαρνασσόν. Τὴν νύκτα ὅμως τῆς 24 πρὸς τὴν 25 ὁ Μιαούλης καὶ ὁ Σαχτούρης, ἐξεληθόντες κατ' αὐτῶν, ἔκαυσαν ἓν βρίκιον καὶ μίαν κορβέτταν αὐτοῦ, καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Μιτυλήνην.

Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ὀκτωβρίου, κατώρθωσε τελευταῖον ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἀλικαρνασσόν· ἀλλ' ἐνόησε καὶ αὐτὸς, ὅτι δὲν ἦτο πλέον καιρὸς νὰ περα-

ση εις τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἀπεφάσισε νὰ διαχειμάσῃ εἰς Κρήτην. Ἐπὶ δὲ τούτῳ ἐξέπλευσεν ὁλόκληρος αὐτοῦ ὁ στόλος ἐξ Ἀλικαρνασσῶ τὴν 27 Ὀκτωβρίου. Ὁ Μικούλης ἔμωσ, μαθὼν τὰ σχέδιά του ἀπὸ τινῶν αὐτομόλων, δὲν ἔπαυσε κινηγῶν αὐτὸν καὶ κυριεύων ἐκ διαλειμμάτων τὰ φορτηγὰ του πλοῖα· τὴν δὲ 1 Νοεμβρίου, ἐκ τοῦ συστάδην πρὸς τὸν ὄλον Τουρκικὸν στόλον ναυμαχήσας, ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ περάλια τῆς Ἀσίας. Καὶ τότε θεωρῶν ὅτι, οἱ μὲν πολέμιοι εἰς ἡν περιῆλθον κητάστασιν ἀδύνατον ἦτο νὰ ἐπιχειρήσωσιν τι σπουδαῖον προσεχῶς, αὐτὸς δὲ δυσκόλως ἠδύνατο νὰ παραμείνῃ ἐν πελάγει διὰ τὸ χειμερινὸν τῆς ὥρας, ἐπανῆλθε τελευταῖον εἰς Ἰδραν, τυχὼν αὐτόθι ὑποδοχῆς τῆς πρεπούτης εἰς τὴν ἀπαράμιλλον ἐκείνην ἐπιτηδεϊότητα, ἀνδρίαν καὶ καρτερίαν.

Ἐκ τῶν ἐπτὰ ναυτικῶν ἐκστρατειῶν, ὅσας ἐν διαστήματι τοῦ ὄλου ἀγῶνος οἱ πατέρες ἡμῶν ἐπεχείρησαν, αὕτη περιποίησε μὲν πλεῖστον εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα κλέος, ἐπροξένησε δὲ τὴν μεγίστην εἰς τοὺς Τούρκους ζημίαν. Διότι ἀπὸ Ἰουλίου μέχρι Δεκεμβρίου, οἱ ἐχθροὶ ἀπώλεσαν 2 λαμπρὰς φρεγάτας, 2 κορβέττας καὶ 2 βρίκια, τὸ ὄλον ἐξ πολεμικὰ πλοῖα, πυρποληθέντα μεθ' ὄλων αὐτῶν τῶν πληρωμάτων· ἔτι δὲ μίαν κορβέτταν, ναυαγήσασαν, καὶ 50 φορτηγὰ πλοῖα, αἰχμαλωτισθέντα, καταβυθισθέντα ἢ καταστραφέντα· εἰς ναύαρχος καὶ 4,000 στρατιῶται καὶ ναῦται συνελήφθησαν, ἐφονεύθησαν ἢ κατεποντίσθησαν· 500 περίπου τακτικοὶ Ἄραβες ἀπήχθησαν αἰχμάλωτοι εἰς Ναύπλιον, τὴν τότε πρωτεύουσαν τοῦ Κράτους. Ἐὰν δὲ εἰς τούτους προσθέσωμεν τοὺς εἰς Ψαρὰ πετόντας καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀπὸ νοσημάτων θανόντων, ἀναμφιβόλως οἱ πολέμιοι ἀπέβαλον εἰς ταύτην τὴν κατὰ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος στρατεῖαν τοὐλάχιστον δεκαπέντε χιλιάδας ἀνδρας, καὶ ἡ ὄλος ματαιωθεῖσα χρηματικὴ δαπάνη αὐτῶν ὑπῆρξεν ὑπέρογκος.

Εἰς δὲ τὴν Στερεάν, ὁ κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ ἔτους τούτου διορισθεὶς νέος Ρόυμελη-Βαλεσῆς, δηλαδὴ σατράπης τῶν ἐν Εὐρώπῃ Ἑλληνικῶν χωρῶν Δερβίς-Πασᾶς, συγκροτήσας στρατὸν 10,000 Ἀλβανῶν, ἐπεχείρησε νὰ εἰσβάλη κατὰ τὸν Ἰούλιον εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῶν καταλαβόντων τὰ στενά ὀπλαρχηγῶν Πανουριᾶ, Γεωργίου Δράκου, Γ. Δαγκλῆ, Διαμαντῆ Ζέρβα, Χριστοφόρου Περρᾶιβοῦ, Σκαλιτσᾶ καὶ Σαφάκα, μεθ' ὧν συνετάσσοντο καὶ τινες Σουλιῶται καὶ Πελοποννήσιοι. Ἐκ τῶν ἐνταῦθα γενομένων μαχῶν, ἡ μᾶλλον ἀξιομνημόνευτος εἶναι ἡ περὶ τὴν Ἀμπλιανήν, τὴν 14 Ἰουλίου συγκροτηθεῖσα, καθ' ἣν οἱ Τοῦρκοι ἔπαθον ἥτταν ὀλοσχερῆ, καταλιπόντες εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν δύο πυροβόλα, ἑπτὰ σημαίας καὶ πολλὰ ὄπλα καὶ πολεμεφόνδια. Ὁ Δερβίς Πασᾶς παρέμεινεν εἰσέτι ἐπὶ τρεῖς περίπου μῆνας εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ Κηφισοῦ καὶ τοῦ Σπερχειοῦ, μηδὲν δυνάμενος νὰ ἐπιχειρήσῃ παρενοχλούμενος δὲ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἀπῆλθεν τὴν 6 Ὀκτωβρίου ἐπέκεινα τοῦ Σπερχειοῦ. Προσβλήθέντες δ' οἱ ἐχθροὶ ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Λάμπρον Βεΐκον ἠναγκάσθησαν νὰ διαλυθῶσιν. Ὁ Σουλτάνος, ἀποδώσας τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας ταύτης εἰς τὴν ἀναξιότητα τοῦ Δερβίς Πασᾶ, καθήρσεν αὐτὸν καὶ ἀκολούθως τὸν ἀπεκεφάλισεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

1825

Ἄφιξις τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου εἰς Μεθώνην. — Ἀπόβαισις τῶν Αἰγυπτιακῶν στρατευμάτων καὶ πολιορκία τῆς Πύλου. — Ὑποχώρησις τοῦ κατὰ τῶν Ἀράβων ἐπιτεθέντος Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. — Ἄλωσις τῆς Σφακτικῆς. — Τὸ Ἑλληνικὸν πλοῖον « ἡ Ἄθηνᾶ ». — Ὁ ὑπὸ τοῦ Μισοῦλη ἐμπρη-

σας ἐχθρικών πλοίων ἐν Μεθώνη. — Ἡ περί Καφρέα νκυμαχία ναυαρχοῦντος τοῦ Σαχτούρη. — Ἡρωϊκὸς θάνατος Γρηγορίου Δικαίου κατὰ τὴν Κυπαρισσίαν. — Εἴσοδος τοῦ Ἰβραήμ Πασᾶ εἰς Τρίπολιν. — Μάχη ἐν Μύλοις καὶ ἀπόκρουσις τῶν Ἀράβων. — Μάχη ἐν Τρικόρφους καὶ τροπή τῶν Ἑλλήνων. — Τελευταία πολιορκία τοῦ Μεσσολογίου.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους τούτου οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι, οἱ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος διαταράζαντες τὴν Ἑλλάδα εἶχον καταπύσαι. Πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ἦτο ὁ Γεώργιος Κουντουριώτης, ἀδελφὸς τοῦ ἐπὶ τῆ συνέσει αὐτοῦ περιωνύμου Λαζάρου Κουντουριώτου. Ἦσαν δὲ οἱ δύο οὗτοι ἀδελφοὶ διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εἰς τὴν πατρίδα ἀφοσίωσιν αὐτῶν οἱ περιφανεστέροι πολῖται τῆς Ἰδρας, ἥτις διετέλεσε δι' ὅλου τοῦ ἀγῶνος ἡ κυριωτάτη ἐστία τῆς ναυτικῆς ἡμῶν δυνάμεως, καὶ ἀπὸ τῆς ὁποίας πάλιν κυρίως ἐξηρτάτο ἡ τύχη τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Τὰ δὲ λοιπὰ μέλη τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἦσαν ὁ Ἰωάννης Κωλέττης, ὁ Π. Μπότσας, ὁ Α. Φωτίλας, καὶ ὁ Ἀναγνώστης Σπηλιωτάκης· γενικὸς δὲ γραμματεὺς ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος. Αὕτη ἡ Κυβέρνησις ὑπῆρξεν ἡ ἰσχυροτέρα ὄλων τῶν προηγουμένων συστηθεισῶν· εἶχε δὲ καὶ πόρους χρηματικὸς ἀξιολόγους ἀπὸ τῶν δανείων, τὰ ὁποῖα τότε συνωμολογήθησαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἀντὶ ὅμως ν' ἀσχοληθῆ πῶς νὰ παρεμποδίσῃ παντὶ σθένει τὴν εἰς Πελοπόννησον διαπεραίωσιν τοῦ Ἰβραήμ Πασᾶ, ἐπέστησεν ἀκαίρως ὄλην αὐτῆς τὴν προσοχὴν εἰς τὸ νὰ κυριεύσῃ τὸ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἔτι κατεχόμενον φρούριον τῶν Πιτρῶν. Ἐκ τῆς ἀμελείας ταύτης ὠφελούμενος ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς, κατώρθωσεν ἤδη ὅ,τι κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος δὲν εἰμπόρεσε νὰ κατορθώσῃ, καὶ ἀφοῦ ἀνεπλήρωσεν ὅλας τὰς ζήμιας, ὅσας εἶχε πάθει, διεπεραιώθη ἀκωλύτως εἰς Πελοπόννησον μετὰ 50 πολεμικῶν καὶ φορτη-

γῶν πλοίων, καὶ ἀπεβίβασε τὴν 11 καὶ 12 Φεβρουαρίου πρὸς τὴν Μεθώνην, ἣτις κατείχετο ἔτι ὑπὸ τῶν Τούρκων, 4,000 πεζῶν καὶ 400 ἵππεις. Ἐπειτα τὴν 5 Μαρτίου ἐπῆλθε καὶ δευτέρα τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ μοῖρα, συγκειμένη ἀπὸ 7,000 ἀνδρῶν, ἐν οἷς ἦσαν 400 ἔτεροι ἵππεις.

Ὁ Ἰβραήμ. Πασᾶς τότε ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐπολιόρησε τὴν Πύλον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐτροφοδότησεν ἀπὸ θαλάσσης τὰς Πάτρας, καὶ ἔπεμψε πάλιν τὸν στόλον αὐτοῦ εἰς Σούδα νὰ πηγάσῃ ἐκεῖθεν νέα στρατεύματα καὶ πολεμοφόδια. Τὰ ἐν Ἀχαΐα ἐνησχολημένα Ἑλληνικὰ στρατεύματα κατῆλθον μὲν τελευταῖον εἰς Μεσσηνίαν καὶ ἐπεχείρησαν νὰ προσβάλλωσι ἐπὶ τὸν νῶτον τοῦ Ἄραβας· ἀλλ' ἀνθορμήσαντος τοῦ Ἰβραήμ. Πασᾶ μετὰ 3,000 πεζῶν, 400 ἵππέων καὶ 4 πυροβόλων, δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀντιέξωσιν εἰς τὸν τακτικῶς ὀργανισμένον Ἀραβικὸν στρατόν. Εἰς ταύτην τὴν μάχην συμβᾶσαν ἐν Κραμυδίῳ οἱ Ἕλληνες ὑπέστησαν θραυσὶν μεγάλην, ἐφονεύθησαν ἡ ἡχμαλωτίσθησαν περὶ τοῦ 500, ἐν οἷς καὶ πολλὰ ἐπίσημα πρόσωπα.

Τότε ὁ Μιαούλης ἐκπεμφθεὶς ἤδη ἠγωνίσθη νὰ παρεμποδίσῃ τὴν μετακόμισιν νέων στρατευμάτων εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ Κρήτης καὶ Ἀλεξανδρείας· κατ' ἀρχὰς ὅμως ἕνεκα δύο ἀλλεπαλλήλων τρικυμιῶν καὶ ἔπειτα ὑπὸ γαλήνης καταληφθεὶς, δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ του· καὶ τὴν 1-9 Ἀπριλίου, ὁ Αἰγυπτιακὸς στόλος ἀπεβίβασε πάλιν εἰς Μεθώνην 4,000 ἀνδρῶν καὶ πλῆθος πυροβόλων καὶ ἄλλων πολεμοφοδίων.

Μετ' ὀλίγον ὁ Ἰβραήμ. Πασᾶς, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν παράδοσιν τῆς Πύλου, ἀπεφάσισε νὰ κυριεύσῃ τὴν νῆσον Σφακτηρίαν, καὶ ἐπὶ τούτῳ τὴν 25 Ἀπριλίου παρέστησαν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος 52 πολεμικὰ Αἰγυπτιακὰ πλοία. Ἐντὸς τοῦ λιμένος εὐρίσκοντο ὀκτὼ Ἑλληνικὰ πλοία ὑπὸ τὸν μοίραρχον Ἀναστάσιον Τσαμαδὸν τὸν ἄριστον ἴσως τῶν πλοιάρχων τῆς Ἰδρίας. Ὁ Μκυροκορδάτος, ὅστις εἶχε δράμει ἐκ Ναυπλίου εἰς

τὸ κρίσιμον ἐκεῖνο πεδῖον τῆς μάχης, μετέβη αὐτὸς εἰς τὴν νῆσον διὰ νὰ ἐμψυχώσῃ τοὺς εὐκρίθιμους αὐτῆς ὑπερμάχους, ἐν οἷς ἦσαν ἄνδρες ὀνομαστοί, ὁ γέρον Ἀναγνωσταρᾶς Πελοποννήσιος, οἱ Ἰδραῖοι Σταῦρος Σαχίνης, Δημήτριος Σαχτούρης, ἀδελφὸς τοῦ ἀντιναυάρχου, αὐτὸς ὁ Τσαμαδὸς καὶ ὁ Ἴταλὸς Σανταρόζας, Φιλέλλην γενναῖος καὶ ἀξιγαπῆτος. Ἐπῆλθε δὲ καὶ ὁ Μικούλης μετὰ τῆς ναυτικῆς αὐτοῦ μοίρας κατόπιν τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου.

Τὴν 26 περὶ μεσημβρίαν τὰ Αἰγυπτιακὰ βρῖκια ἤρχισαν νὰ καταपुरοβολῶσι τὴν νῆσον καὶ νὰ ἀποδιβάζωσιν εἰς αὐτὴν πολυπληθῆ στρατεύματα, ἐνῶ αἱ φρεγάται καὶ αἱ κορβέτται ἀντιπαρετάχθησαν εἰς τὸν Μικούλην, ὅστις ἕνεκα τῆς γαλήνης δὲν ἠδύνατο νὰ πλησιάσῃ ὥστε ἡ Σφακτηρία καὶ τὰ ἐντὸς τοῦ λιμένος Ἑλληνικὰ πλοῖα δὲν εἰμπόρεσαν νὰ ἀνθεξώσιν εἰς τὴν ὑπέρογκον τῶν πολεμίων δύναμιν. Σχεδὸν ἅπαντα τῆς νήσου ἡ φρουρὰ ἔπεσε μαχομένη. Ὁ Μαυροκορδάτος ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος ἐπὶ ἀκτίου τινὸς εἰς τὸ Βρῖκιον τοῦ Τσαμαδοῦ· καὶ ὁ Σαχτούρης ἔφθασε σῶος εἰς τὸ πλοῖον τοῦτο κολυμβῶν, ἐνῶ ἄνωθεν κατέπιπτε βροχὴ πολεμίων σφαιρῶν· ἀλλ' ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ὁ Σαχίνης, ὁ Σανταρόζας, ὁ Τσαμαδὸς, ἔπεσαν κχιὰ τὴν ἀποφράδα ἐκείνην ἡμέραν. Ἐκ τῶν ὀκτῶ ἐν τῷ λιμένι πλοίων τὰ ἑπτὰ, βοηθούμενα ὑπὸ οὐρίου ἀνέμου, διῆλθον αἰσίως ἀναμέσον τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, τὸ δὲ πολυθρύλλητον βρῖκιον τοῦ Τσαμαδοῦ « ἡ Ἀθηνᾶ », παρῆμεινεν ἐν τῷ λιμένι, διότι τὸ ἀφωσιωμένον εἰς τὸν πλοίαρχόν του πλήρωμα ἠλπίζεν ἔτι νὰ τὸν σώσῃ.

Ἀφοῦ δὲ κατέστη ἀναμφισβήτητον, ὅτι ὁ Τσαμαδὸς ἀπέθανεν, ἐξώρμησαν τελευταῖον οἱ ἀπαραμύθητοι αὐτοῦ συναγωνισταὶ πρὸς τὸ πέλαγος, ἀναλαβόντες τὴν ἀρχηγίαν τῆς Σαχτούρη. Φοβερῶτατος ἦτο ὁ κίνδυνος, εἰς ὃν εὕρισκετο τὸ ἐν καὶ μόνον ἐκεῖνο πλοῖον, τὸ ὁποῖον μὴ ἔχον εἰμὴ 18 πυροβόλα, ἦτο ἠναγκασμένον νὰ διαπεράσῃ ὀλόκληρον τὸν ἐχ-

Θρικόν στόλον, ὅστις συνεπυκνώθη εἰς τὸ στόμιον τοῦ λιμένος διὰ νὰ παρεμποδίσῃ τὸν ἔκπλουν αὐτοῦ καὶ νὰ τὸ αἰχμηλώ-
 τίσῃ. Ἐπυροβολεῖτο δὲ τὸ πλοῖον καὶ ἀπὸ τῆς Σφακτηρίας, τὴν ὁποίαν κατεῖχον ἤδη Ἄρχες· ἐπῆλθε δὲ καὶ γαλήνη. Ἀλ-
 λὰ μετὰ ἐξάωρον ἀγῶνα πρὸς τριάκοντα καὶ ἕξ πολεμικὰ πλοῖα, τοῦ ὁποίου ὅμοιον ἡ ἱστορία τοῦ κόσμου δὲν ἀναφέρει ἄλλον, ἐξῆλθε τελευταῖον ἡ Ἀθηναῖα εἰς τὸ πέλαγος. Ἐφερε μὲν καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ σῶμα πληγὰς δεινοτάτας, ἀλλὰ δύο μόνοι ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ ἀνδρῶν ἐφρονεύθησαν, καὶ ἐπτὰ ἐπλη-
 γώθησαν, ἐν οἷς ἦτο καὶ ὁ Δημήτριος Σαχτούρης. Εἰς τούτου δὲ καὶ τοῦ ὑποπλοιαρχοῦ τοῦ Τσαμαδοῦ, Νικ. Βότσου τὴν ἐπιτηδευσίτητα καὶ τὴν ἀνδρίαν, ὀφείλεται κυρίως τὸ ἠρωτικὸν οὗτο κατόρθωμα.

Μετ' ὀλίγον ὁ Μισούλης εὔρεν ἀφορμὴν νὰ ἐκδικηθῇ τὴν ἀπώλειαν τῆς Σφακτηρίας. Ἐπειδὴ μέρος τῶν πολεμικῶν καὶ φορτηγῶν πλοίων τοῦ Ἰβραήμ. Πασᾶ εὔρισκετο εἰς τὴν Μεθώνην, ὁ ναύαρχος τῶν Ἑλλήνων τὴν 30 Ἀπριλίου, ὠφελού-
 τως ἀπὸ ἐπιτηδείου μεσημβρινοανκτολικοῦ ἀνέμου, εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα, καίτοι ἀπὸ τῶν πλοίων καὶ τῆς ξηρᾶς καταπυροβολούμενος, καὶ ἐξέπεμψε ἕξ πυρπολικά, τὰ ὁποῖα παρ-
 ρεισέδυσαν μετὰξὺ τῶν Αἰγυπτίων.

Λαμπρὰ ἐπιτυχία ἔστεψε τὸ τόλμημα ταῦτο· διότι οἱ ἔχ-
 θροὶ ἔκοψαν μὲν τὰς ἀγκύρας, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ὠθήσας τοὺς Ἑλλήνας ἄνεμος ἐμπόδιζε τοὺς ἀντιπάλους τὼν νὰ ἐκπλεύ-
 σωσι, προσέκρουσαν οὗτοι κατ' ἀλλήλων καὶ ἔφθασαν ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Μεθώνης, ὅπου μίξ μεγάλη φρεγάτα, τρεῖς κορ-
 βέτται, τρία πολεμικὰ βρίκια καὶ τινὰ φορτηγά, ἐν ὅλοις εἴ-
 κοσι πλοῖα, καὶ μίξ ἐν τῇ πόλει ἀποθήκη πλήρης τροφῶν, ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρός.

Μετὰ τινὰς ἡμέρας ἔπαθον οἱ Ἕλληνες πληγὴν νέαν, διότι ἡ Πύλος, πανταχόθεν ἤδη περιζωσθεῖσα, ἠναγκάσθη νὰ παρὰδοθῇ εἰς τὸν Ἰβραήμ. Ἐπῆλθε δὲ πάλιν παρκαυθίξ ἐτέρα.

ἀπὸ θριάμβου ναυτικοῦ λαμπροτάτου. Ἡ δευτέρα μοῖρα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου συγκαίμενη ἐξ 20 βρικίων καὶ 8 πυρπολικῶν, τεταγμένη δὲ ὑπὸ τὸν ἀντιναύαρχον Σαχτούρη, περιέπλεε πρὸ δύο μηνῶν εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος διὰ νὰ ἀντιπαραταχθῆ εἰς τὸν στόλον, ὅστις παρεσκευάζετο νὰ καταπλεύσῃ ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου. Ὁ στόλος οὗτος συνέκειτο ἀπὸ ἐνὸς δικρότου 66 πυροβόλων, δύο φρεγατῶν, 8 κορβετῶν καὶ 50 βρικίων καὶ ἄλλων φορτηγῶν πλοίων· ἤγετο δὲ ὑπὸ τοῦ Χοσρέφ Πασᾶ καὶ κύριον σκοπὸν εἶχε νὰ υποστηρίξῃ τὴν πρὸ ὀλίγου ἀρξάμενην νέαν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου· ὅθεν ἔφερε μεγάλην προμήθειαν πολεμοφοδίων καὶ πολιορκητικῶν μηχανῶν. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ὑπόπτειον, ὅτι ὁ στόλος οὗτος θέλει ἐν παρόδῳ ἐπιτεθῆ ἢ κατὰ τῆς Ἰδρας, ἢ κατὰ τῆς Σάμου καὶ διὰ τοῦτο ὁ Σαχτούρης, εὐρίσκετο εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην νῆσον, ὅτε ἔμαθεν, ὅτι ὁ ναύαρχος τῶν Ὀσμάνων ἐξέπλευσε τὴν 12 Μαΐου. Ἀπῆλθε λοιπὸν ἀμέσως εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ καὶ ἐπέτυχεν αὐτὸν τὴν 20 Μαΐου εἰς τὸν μεταξὺ Ἄνδρου καὶ Εὐβοίας προθλὸν περὶ Καφηρέα. Ἐπιτεθεὶς δ' ἐν ταῦθα κατὰ τῶν πολεμίων, διέσπασε τὴν γραμμὴν αὐτῶν καὶ ἐξέπεμψε κατ' αὐτῶν τὰ πυρπολικά του. Δύο ἐκ τούτων, τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ Ἰδραίου Ἰωάννου Ματρόζου ὀδηγούμενον, τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ Σπετσιώτου Λαζάρου Μοσιῦ, ἐπυρπόλησαν τὸ δικρότον, τὸ ὁποῖον ἔφερεν 800 ναύτας καὶ βομβολιστάς, τὸ ταμειὸν τοῦ στόλου καὶ τὴν σημαίαν τοῦ ἀρχιναύαρχου. Ὁ προνοητικὸς Χοσρέφ Πασᾶς ἔσωσεν ἑαυτὸν, μεταβὰς ἐγκαίρως εἰς ἓν τῶν μικροτέρων πλοίων. Ἐν ἑτέρον πυρπολικὸν ἐξηφάνισε μίαν φρεγάταν. Οἱ Ταῦροι τότε διασπάρησαν τῆδε κἀκεῖτε· εἴκοσι τῶν πλοίων αὐτῶν κατέφυγον εἰς Κάρυστον, ὁ δὲ Χοσρέφ Πασᾶς κατήντησε μετὰ 36 πλοίων εἰς Σούδαν. Ὀκτὼ φορτηγὰ κομίζοντα πολυάριθμα πολεμοφόδια συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων· μία δὲ ὠραία κορβέττα καταδιωκόμενη ὑπὸ δύο Ἑλληνικῶν βρικίων ἐγκαύθη εἰς Σά-

ρον, καὶ τὸ ἐκ 200 καὶ ἐπέκεινα ἀνδρῶν συνιστάμενον αὐτῆς πλήρωμα ἠχμαλωτίσθη.

Μετὰ ταῦτα ὁ Μικούλης καὶ ὁ Σαχτούρης, ἐνώσαντες τὰς μοίρας αὐτῶν, ἀπῆλθον εἰς Μῆλον, καὶ ἐκεῖ μαθόντες ὅτι ὁ Αἰγυπτιακὸς στόλος καὶ ὁ Τουρκικὸς εἶναι συμπεπικνωμένοι ἐν πολλῇ ἀταξίᾳ εἰς Σούδαν, ἀπεφάσισεν νὰ πυρπολήσωσιν αὐτούς. Κατὰ δυστυχίαν τὸ σχέδιον ἐπροδόθη εἰς τοὺς πολεμίους ὑπό τινος ἀλλοφύλου πλοίου, ὥστε ὅταν ἐπῆλθον τὴν 2 Ἰουνίου εἰς Σούδαν εὗρον τὰ ἐχθρικά πλοῖα πρᾶκτεταγμένα πρὸς ἄμυκαν, καὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καύσωσιν εἰμὴ μόνον μίαν κορβέταν.

Κατὰ τὸν ἀκόλουθον μῆνα ἐγένετο καὶ ἄλλη ἀξιωμανημόνευτος ἀπόπειρα τῶν νευτικῶν μας, ἂν καὶ ἐπίσης ἀποτυχοῦσα. Ἀναγγελλθέντος, ὅτι ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς ἐτοιμάζει νέαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν, ὅτι ἐπὶ τούτῳ τρία συντάγματα τακτικῶν εἶχον ἤδη κατέλθει εἰς τὴν πικραλίαν τῆς Ἀιγύπτου, καὶ ὅτι πολυάριθμος αὐτόθι συνεκροτεῖτο στόλος ἐκ φορτηγῶν καὶ φρεγατῶν, ὁ ἥρωσ τῶν Ψαρῶν ἀποφασίζει νὰ καταστρέψῃ τὰς προπαρασκευὰς ταύτας ἐν αὐτῷ τῷ λιμένι τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἐπὶ δὲ τούτῳ ἐκπλέει τὴν 23 Ἰουλίου ἐξ Ἰδρᾶς μετὰ τοῦ ἰδίου πυρπολικοῦ καὶ δύο ἄλλων Ἰδρᾶκιῶν, συνωδευμένους ὑπὸ δύο πολεμικῶν πλοίων, ὧν τοῦ μὲν ἐνὸς ἦρχεν ὁ Ἐμμανουὴλ Τομπάζης, τοῦ δὲ ἄλλου ὁ Ἀντώνιος Κριεζῆς Ἰδρᾶκιος, διατελέσας δι' ὅλου τοῦ ἀγῶνος ὁ δεξιὸς τοῦ Μικούλη βραχίων. Τὴν 29 φθάνουσιν ἅπαντα ἐνώπιον τῆς Ἀλεξανδρείας οἱ πυρπολισταὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν λιμένα περὶ τὴν 3 ὥραν μ. μ. ὑπὸ Ῥωσικὴν, Αὐστριακὴν καὶ Ἰόνιον σημαίαν, καὶ ἤδη ὁ προπορευόμενος Κανάρης ἐπλησίαζεν εἰς σωρὸν τινα φρεγατῶν, ἠγκυροβολημένων ἔμπροσθεν τοῦ πικρατίου τοῦ Πασᾶ, ὅτε αἴφνης ὁ μέγρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης πνεύσας οὐριος ἄνεμος παύει, διαδέχεται δὲ αὐτὸν ἐναντίος ἄνεμος, καὶ οὕτω διαφεύγουσι τὸν ἐσχατὸν κίνδυνον καὶ ὁ στόλος καὶ ἡ πόλις. Ὁ Κανάρης ἔβαλε μὲν πῦρ εἰς τὸ πυρπολικόν του, ἀλλὰ τοῦτο λα-

θόν, ὡς ἐκ τοῦ ἐναντίου ἀνέμου, ἀντίθετον διεύθυνσιν, ἐκάη ἀνωφελῶς· αὐτὸς δὲ ἐσώθη, καίτοι ὑπὸ ἀπείρων πλοίων κατακυροβολούμενος. Ὁμοίως ἀπῆλθον ἄπρακτα καὶ τὰ δύο τῶν Ἰδραίων πυρπολικά.

Αἱ ἀποτυχίαι αὗται ἦσαν λυπηραὶ, καθ' ὅσον τὰ κατὰ τὴν Πελοπόννησον πράγματα δὲν εἶχον καλῶς. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Πύλου, ὁ Ἰβραῆμ. Πασᾶς ἐπεχείρησε, πρὶν προχωρήσῃ εἰς τὰ ἐνδότερα, νὰ ἐξαπλωθῇ δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Καὶ πρῶτον ὤρμησε πρὸς τὴν Κυπαρισσίαν. Ἐν ταύτῃ τῇ στρατείᾳ ἠγωνίσθη μὲν νὰ ἀναχαιτίσῃ αὐτὸν ὁ Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Διχάιος, ὁ ἐπιλεγόμενος Παπαφλέσας, Πελοποννήσιος, μετὰ ἀνδρῶν 300· ἀλλὰ περιζωσθεὶς πανταχόθεν, μετὰ ἐννέα ὠρῶν πεισματωδεστάτην μάχην, ἔπεσεν ἐνδόξως μεθ' ὄλων τῶν συναγωνιστῶν. Οἱ Ἄραβες ἀπέβαλον ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ 600 ἄνδρας καὶ ἓνα συνταγματάρχην· πολλοὶ δὲ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ αὐτῶν ἐπληρώθησαν. Οὕτω κατισχύσας, ἂν καὶ μετὰ ζημίας πολλῆς, τῆς πρὸς τὸ μέρος τοῦτο ἀντιστάσεως ὁ Ἰβραῆμ. Πασᾶς ἐτόραπη κατὰ τῶν Καλαμῶν, καὶ πυρπολήσας τὴν τε πόλιν ταύτην καὶ ἄλλας τινὰς μικροτέρας περὶ αὐτὴν, ἐξεστράτευσεν εἰς Τρίπολιν σφάζων καὶ λεηλατῶν.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, βλέπουσα τὸν ἔσχατον τῆς Χερσονήσου κίνδυνον, ἀνέθηκε τὴν ἀρχηγίαν αὐτῆς εἰς τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην, ὅστις, διὰ τὰς ἐμφυλίους διενέξεις τοῦ προηγουμένου ἔτους, διετέλει μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης περὶ ὠρισμένος εἰς Ἴδραν. Ὁ γέρον πολέμαρχος, ὅστις εἶχεν ἤδη σώσει ἅπαξ τὴν πατρίδα αὐτοῦ ἐπὶ Δράμαλῃ, ἔπραξε καὶ τῶρα μετὰ πολλῆς δραστηριότητος καὶ ἐπιτηδειότητος ὅ,τι ἦτο δυνατόν νὰ πράξῃ. Ἄλλ' εἶχε ν' ἀνταγωνισθῇ ἤδη πρὸς τάγματα τακτικῶς ὀργανισμένα· ὥστε ἂν καὶ ὁ περὶ αὐτὸν συγκροτηθεὶς στρατὸς συνέκειτο ἐξ ἀνδρῶν λόγου ἀξίων, δὲν εἰμύρσεσε νὰ διακωλύσῃ τὴν πρόοδον τοῦ ἀντιπάλου του, ὅστις τὴν μὲν 11 Ἰουνίου ἐπέβαλεν εἰς Τρίπολιν, τὴν δὲ 13

κατήλθεν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἄργους. Ἐπειδὴ οὐδεὶς ἐν τῇ Πρωτευούσῃ περιέμενε τὴν τοσοῦτον αἰφνιδίαν εἰσβολὴν τοῦ ἐχθροῦ, μέγα μέρος τοῦ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ἀνήκοντος σίτου καὶ ἀλεύρου εὗρισκετο εἰς τοὺς παρὰ τὴν Λέρνην Μύλους, ἡ δὲ διάσωσις αὐτῶν ἦτο ἀναγκαιοτάτη. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ἐφαίνετο ἀδύνατον· διότι τὸ χωρίον, ἂν καὶ προφυλαττόμενον ὑπὸ ἔλους, ἦτο ὁμῶς ἀτείχιστον. Οὐδὲν ἦττον ὁ Δημήτριος Ἰψηλάντης ἀνέλαβε τὴν ἄμυναν τῶν Μύλων μετὰ 227 ἐν ὄλοις ἀνδρῶν. Ὁ ἐν τῷ λιμένι τῆς Ναυπλίας εὕρισκόμενος τότε Γάλλος ναύαρχος Ῥηγνὺς προσῆλθεν αὐτὸς εἰς Λέρνην διὰ νὰ ἀποτρέψῃ τὸν Ἰψηλάντην ἀπὸ ἐπιχειρήματος, τὸ ὁποῖον ἐμελλε νὰ ἐκθέσῃ αὐτὸν ἀνωφελῶς εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον. « Ἀλλὰ ναύαρχε, ἀπήντησεν ὁ γενναῖος ἀνὴρ, τὸ καθήκον ἡμῶν εἶναι ν' ἀποθάνωμεν ἐνταῦθα ». Ἡ δὲ τόλμη, ὡς πολλάκις ἐν πολέμῳ συμβαίνει, ὑπῆρξεν εὐτυχής· διότι, γενομένης μετὰ μεσημβρίαν πεισμακτώδους ἐφόδου τῶν Ἀράβων, οἱ ἐχθροὶ ἀπεκρούσθησαν ἐπανειλημμένως. Τὴν 14 οὖν Ἀράβεις ἐπυρπόλησεν τὸ Ἄργος καὶ τὰ πέριξ χωρία, τὴν δὲ 15 ἐπλησίασαν εἰς τὸ Ναύπλιον. Ἐπειδὴ ὁμῶς ὁ Ἰβραῆμ Πασᾶς δὲν εἶχε φέροι μεθ' ἐαυτοῦ τὰ πρὸς τὴν πολιορκίαν τοῦ μεγάλου τούτου φρουρίου ἀναγκαῖα, καὶ πρὸς τούτοις ἐφροεῖτο μήπως ἀποκλεισθῆ εἰς τὴν Ἀργολικὴν πεδιάδα, ἐπεχείρησε τὴν ἐσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας τὴν ἐπάνοδον καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Τρίπολιν, ὅπου διέτριψεν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας διὰ νὰ ἀναπαύσῃ τὰ τάγματα αὐτοῦ.

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρῶνης ἀπεφάσισε τότε νὰ συγκεντρώσῃ ἐν Τρικόρφοις πλησίον τῆς Τριπόλεως τὸν ὅλον αὐτοῦ στρατὸν, συμποσούμενον εἰς 10,000 ἀνδρας διὰ νὰ ἀγωνισθῆ ἐκ τοῦ συστάδην πρὸς τὸν ἰσχυρὸν ἐκείνον ἀντίπαλον. Ὁ Ἰβραῆμ Πασᾶς, ἐξελθὼν τὴν πρωτὴν τῆς 23 Ἰουνίου ἐκ Τριπόλεως ἤρρισε τὴν μάχην διὰ τῶν ἀκροβολιστῶν αὐτοῦ, ὑποσφριζομένων ὑπὸ τριῶν πυροβόλων. Ἐπὶ δύο ὥρας ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ

τῶν Ἑλλήνων καρτερικῶς ὑπερασπίσθη τοὺς παρ' αὐτῇ κατεχο-
 μένους πρόποδας τοῦ ὄρους. Ἄλλ' ἑκατὸν πενήκοντα ἄνδρες,
 κατλιπόντες τὴν τάξιν αὐτῶν διὰ νὰ προσβάλωσι τοὺς Αἰγυ-
 πτίους, προεχώρησαν πέραν τοῦ δέοντος καὶ κατεστράφησαν
 ἐξ ὀλοκλήρου. Ἐντεῦθεν διχρῆραγείσης τῆς τῶν Ἑλλήνων πα-
 ρατάξεως ἤρχισεν ἡ τροπὴ αὐτῶν, τὴν ὁποίαν συνεπλήρωσε
 τὸ μεχρὶ τῆς ἄκρας τῶν Τρικόρφων κατὰ νῶτον ἀκολουθοῦν
 ἱππικὸν τῶν πολεμίων. Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἔπεσον 200 Ἑλ-
 ληνες, ἐν οἷς δεκατέσσαρες ὀνομαστοὶ ἀξιωματικοὶ ἠχμαλω-
 τίσθησαν δὲ πολλοί.

Κατὰ τοὺς δύο ἀκολούθους μῆνας ὁ Ἰβραήμ. Πασᾶς, κατα-
 λιπὼν φρουρὰν ἀποχωρῶταν εἰς Τρίπολιν, ἐπεχείρησε δεινοτά-
 την λεηλασίαν εἰς τὰς παρὰ τὸν Ἄλφειδν, τὸν Ἀδάωνα καὶ
 τὸν Εὐρώταν χώρας, ἐπυρπόλησε τὴν Σπάρτην καὶ ἐπανῆλθεν
 εἰς Μεθώνην διὰ νὰ περιμεῖνῃ νέας ἀπὸ τοῦ πατρός του ἐπικου-
 ρίας· ὁ δὲ Κολοκοτρώνης, συναθροίσας περὶ Ἀλωνίσταιναν τὸν
 στρατὸν αὐτοῦ, δὲν ἔπαυσε παρεκκολουθῶν κατὰ πόδας καὶ πε-
 ρενοχλῶν ἀδιαλείπτως τοὺς πολεμίους.

Εἰς τὴν ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ Ἑλλάδος, καθ' ὅλον τὸ ἔτος τοῦ-
 το καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐπομένου, κυριώτατον τοῦ ἀγῶνος
 στάδιον ὑπῆρξε τὸ Μεσολόγγιον, ἡ πόλις ἐκείνη, τῆς ὁποίας
 ἡ κερτερία καὶ ἡ πτώσις συνεκίνησε καὶ κατέπληξε τὸν κό-
 σμον ὀλοκλήρον. Ὁ Σουλτάνος εἶχεν ἐπιτρέψει τὸν κατὰ τῆς
 Στερεᾶς Ἑλλάδος πόλεμον μετὰ ἀρχῆς αὐτοκράτορος καὶ με-
 γάλων χρηματικῶν πόρων εἰς τὸν Ρεσίτ Μεχμέτ Πασᾶν
 Κιουταχῆν, ἄνδρα πολὺ ἀνώτερον ὅλων τῶν προηγουμένων
 στρατηγῶν του, καὶ τὸν ἰκανώτερον ἴσως τῶν πολεμικῶν καὶ
 πολιτικῶν ἀνδρῶν ὅσους ἀνέδειξεν ἡ Γουρκία ἀπὸ τῶν ἡμε-
 ρῶν τοῦ μεγάλου Κιοπριλῆ. Οὗτος συγκροτήσας μετὰ πολλῆς
 δραστηριότητος τὸν στρατὸν αὐτοῦ περὶ Ἄρταν, ἐνέβηλεν εἰς
 τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ τὴν 13 Ἀπριλίου ἔστησε τὸ στρατόπε-

δον αὐτοῦ ἔμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου, τοῦ ὁποίου μετ' ὀλί-
γας ἡμέρας ἐπεχείρησε τὴν πολιορκίαν.

Ἄν καὶ τὰ ὀχυρώματα τῆς πόλεως ταύτης ἐβελτιώθησαν
πολὺ μετὰ τὴν πρώτην αὐτῆς πολιορκίαν· ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἔ-
λαβον τὴν ἐντέλειαν τῶν περιφήμων τῆς Εὐρώπης φρουρῶν.
Τὸ πυροβολικὸν συνέκειτο ἐκ 48 ἀθλίων σιδηρῶν πυροβόλων
μικρῶν καὶ μεγάλων, κυριώτατον δὲ τῆς πόλεως προπύργιον
ἦτο ἢ ἐκ 5,000 ἀνδρῶν συγκειμένη φρουρὰ, τὴν ὁποίαν συνε-
κρότουں οἱ ἄριστοι τῶν Ἑλλήνων μαχητῶν· ἦγον δὲ οἱ ὀνομα-
στότεροι πολέμαρχοι τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, προϊσταμένου τοῦ
γέροντος Νότη Βότσαρη. Ἡ φρουρὰ αὕτη εὐγενῶς προοιμιᾶ-
ζουσα εἰς ἀγῶνας ἀειμνήστους, ἔθεσεν ἅπαντα αὐτῆς τὰ ὀχυ-
ρώματα ὑπὸ τὴν σκέπην ὀνομάτων ἐνδόξων καὶ τῆ Ἑλλάδι
προσφιλεστάτων· διότι τὸ μὲν ἐκαλεῖτο ὀχύρωμα τοῦ Κοραῆ,
τὸ δὲ τοῦ Φραγκλίνου, ἐνὸς τῶν πρώτων ἰδρυτῶν τῆς Ἀμε-
ρικανικῆς ἐλευθερίας· τὰ δὲ τοῦ ρηθέντος Λόρδου Βύρωνος, ἄλ-
λα πάλιν ὀχυρώματα ἔφερον τὰ ὀνόματα Ρήγγα τοῦ Φε-
ρκίου, τοῦ Βότσαρη, τοῦ Μιαούλη, τοῦ Σαχτούρη, τοῦ Κυρια-
κούλη καὶ τοῦ Νορμαννοῦ.

Ὁ στρατὸς τοῦ Ρεσίτ Πασᾶ συνεποσοῦτο ἐξ 20,000 ἀν-
δρῶν. Τὴν δὲ 28 Ἰουνίου ἔφθασεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Μεσο-
λογγίου καὶ ὁ Χοσρέφ Πασᾶς μετὰ 55 πλοίων, ἠνάγκασεν
ἑπτὰ Ἰδρυκτικὰ πλοῖα αὐτόθι εὐρισκόμενα νὰ ὑποχωρήσωσι,
καὶ ἀπεβίβασεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν πολιορκητῶν ἀξιόλο-
γον ἐπικουρίαν ἀνδρῶν, πυροβόλων καὶ παντὸς εἶδους πολεμε-
φοδίων. Τὴν 16 Ἰουλίου ἐπεχείρησαν οἱ ἐχθροὶ τὴν πρώτην
αὐτῶν ἔφοδον ἀπὸ τε γῆς καὶ ἀπὸ θαλάσσης· ἀλλ' ἀπεκρού-
σθησαν. Οὐδὲν ἦπτον τὰ κατὰ τὴν φρουρὰν τῆς πόλεως ἀπέ-
θαινοι ὀσημέρη· δεινότερον, διότι ἤρχισαν νὰ ἐκλείπωσι τὰ
τρόφιμα καὶ τὰ πολεμεφόδια. Δὲν ἤλπιζον δὲ οἱ πολιορκη-
μενοὶ βοήθειαν, εἰμὴ ἀπὸ θαλάσσης· καὶ κατ' εὐτυχίαν τὴν
μὲν 17 Ἰουλίου ἐφάνη ἡ ἔμπροσθοφυλακὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ στό-

λου ὑπὸ τὸν Σαχτούρην, τὴν δὲ 21 προσῆλθεν ὁ Μικούλης αὐ-
τὸς μετὰ τῆς ἄλλης δυνάμεως.

Αὐθημερὸν ἀπὸ πρωῒας ὁ Ρέσιτ Πασᾶς ἐπεχείρησε νέαν ἔ-
φοδον, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τοῦ νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν, πρὶν ἢ ὁ
Ἑλληνικὸς στόλος δώσῃ εἰς αὐτὴν νέα τρόφιμα καὶ πολεμεφό-
δικα. Ἄλλ' ἂν καὶ οἱ ἐχθροὶ προεχώρησαν μετὰ πλείστου θάρ-
ρους, διὰ φοβεροῦ πυροβολισμοῦ ὑποστηριζόμενοι, ἀπεκρού-
σθησαν μετὰ δύο καὶ ἡμισείας ὥρων πάλιν, ἀποβαλόντες τοῦ-
λάχιστον 500 ἄνδρας. Τὴν δὲ 23 ἐγένετο ἐν τῶν τολμηρο-
τάτων καὶ λαμπροτάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ κατορθω-
μάτων, διότι ὁ Μικούλης καὶ ὁ Σαχτούρης, ἐκ παρατάξεως
ἀγωνισθέντες πρὸς τὸν μέγαν Ὄθωμανικὸν στόλον, ἔτρεψαν
αὐτὸν εἰς φυγὴν, διέλυσαν τὴν ἀπὸ θαλάσσης πολιορκίαν καὶ
ἐτροφοδότησαν τὴν φρουράν. Τὸ δ' ἑσπέρας τῆς 25 μίαν ὥ-
ραν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, 1000 ἄνδρες τῆς φρουρᾶς λο-
γάδες, ἐπιχειρήσαντες ἔξοδον κατὰ τῶν πολιορκητῶν, ὤρμη-
σαν ξιφῆρεις εἰς τὰ χρακώματα αὐτῶν, ἐξέβαλον αὐτοὺς
ἀπὸ τεσσάρων πυροβολοστασίων, καὶ μετὰ 3 ὥρων αἰμα-
τηρὸν ἀγῶνα ἐπανῆλθον εἰς τὴν πόλιν φέροντες ὄπλα, ση-
μίας καὶ αἰχμαλώτους. Τὴν 28 ὁ Μικούλης, κατελθὼν εἰς
τὴν πόλιν, χαιρετίσασαν αὐτὸν διὰ τῶν πυροβολοστασίων
τῆς, περιῆλθε τὰ τείχη καὶ ἔπειτα ἀνεχώρητε διὰ νὰ περι-
πλήρῃ εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἀφοῦ ὅμως κατέλιπε μοῖραν τινα τοῦ
στόλου του εἰς τὸν λιμένα.

Αἱ ἀποτυχίαι αὗται δὲν ἐταπείνωσαν τὸ ἀγέρωχον πνεῦμα
τοῦ Ρέσιτ Πασᾶ, ὅστις μὴ δυνηθεὶς νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν
οὔτε διὰ τοῦ λιμοῦ, οὔτε ἐξ ἐφόδου, ἐπεχείρησε νὰ δισπάσῃ
τὰ τείχη διὰ κολοσσαίου προχώματος, καὶ ἐγένετο μετ' ὀλί-
γον δι' αὐτοῦ κύριος τοῦ πυροβολοστασίου Φραγκλίνου· ἀλλὰ
τὴν 19 Αὐγούστου ἡ φρουρά διὰ πεισματώδους ἀγῶνος ἐξέ-
βλην αὐτὸν ἀπὸ τῆς καιρίας ἐκείνης θέσεως. Τὴν δὲ ἐπιού-
σαν, ἐπαναληφθείσης τῆς μάχης, οἱ Ἕλληνες ὄχι μόνον ἀπέ-

προυνταν τὸν ἐχθρὸν, ἀλλὰ καὶ ἐξηφάνισαν τὸ μηχανήμα ἐκείνο, τὸ ὁποῖον οὗτος ἐν διαστήματι τριῶν ἐβδομάδων μετὰ τοσοῦτου κόπου κατεσκεύασεν.

Ὁ Ῥεσίτ Πασᾶς ἀμιλλώμενος πρὸς τὴν κερτερίαν τῆς φρουρᾶς, ἀφοῦ προσέλαβεν ἐπικουρίαν τινα, δὲν ἔπαυσε κερχυνοβολῶν τὴν πόλιν διὰ σφαιρῶν καὶ βομβῶν καὶ παρεσκευάσθη εἰς νέαν ἔφοδον· οἱ Ἕλληνες ὁμως ἀπέκρυσαν καὶ ταύτην γενομένην τὴν 19 Σεπτεμβρίου. Ἦδη δὲ ὁ ἐχθρὸς ἤρχισε νὰ παρενοχλῆται καὶ κατὰ νῶτον ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Κραϊσκάκη, τὸν ὁποῖον θέλομεν ἰδεῖ κατὰ τὰ ἀκόλουθα ἔτη πρωταγωνιστὴν εἰς τὸν ἐκτὸς τοῦ Ἴσθμοῦ πόλεμον. Τὴν 1 Ὀκτωβρίου νέα ἐξοδος τῶν Ἑλλήνων ἐπροξένησε πολλὴν εἰς τὸν ἐχθρὸν ζημίαν. Τελευταῖον ὁ Ῥεσίτ Πασᾶς, δεινῶς παρενοχλούμενος καὶ διὰ τὸ βροχερὸν τῆς ὥρας, περιῆλθεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ διακόψῃ τὰς ἐπιθετικὰς αὐτοῦ ἐργασίας· δὲν ἀφῆκεν ὁμως τὴν πολιορκίαν, ἀλλὰ περιχαρκαωθείς ἐντὸς τῶν ὀχυρωμάτων αὐτοῦ, ἀπεφάσισε νὰ διαχειμῶσῃ ἔμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου, ἐξακολουθῶν ἐν τούτοις νὰ πυροβολῇ ἐκ διαλειμμάτων πόρρωθεν κατὰ τῆς πόλεως. Οἱ δ' Ἕλληνες ἐξ ἐναντίας ἦταν πλήρεις θάρρους, διότι ἔλαβον στρατιωτικὰς τινὰς ἐπικουρίας· ἐδέχοντο ἀκωλύτως τροφὰς ἀπὸ θαλάσσης, ἠνώρθωσαν ὁπωσοῦν τὰ γενόμενα εἰς τὰ τείχη αὐτῶν ῥήγματα· καὶ ἐβουλεύοντο ἤδη νὰ ἐκπολιορκήσωσι τοὺς πολιορκητὰς αὐτῶν. Ἦθελον δὲ βεβαίως κаторθῶσαι τοῦτο, ἂν δὲν ἤρχετο εἰς βοήθειαν τῶν πολεμίων ὁ Ἰβραῆμ Πασᾶς, φέρων τὴν ναυτικὴν δύναμιν τῆς Τουρκίας, τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Βαρβαρίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

1826

Ἐξακολούθησις τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου. — Μετά-
βασις τοῦ Ἰβραήμ Πασᾶ εἰς βοήθειαν τοῦ Ρεσίτ Πασᾶ. —
Ἡ ἐν Κλεισόβῃ μάχη. — Ὁ Κίτσος Τσαβέλας. — Πτώσις
τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἔξοδος τῆς ἀρειμανίου αὐτοῦ φρου-
ρᾶς. — Ἐκστρατεία τῶν ὑπὸ τὸν Φαβιέρον κατὰ τῆς Κα-
ρύστου καὶ ἀποτυχία αὐτῆς. — Δεινὴ κατάστασις τῶν Ἑλ-
ληνικῶν πρᾶγματων. — Δευτέρᾳ ἐκστρατεία τοῦ Ἰβραήμ
Πασᾶ εἰς τὴν Πελοπόννησον. — Αἱ περὶ Σάμον καὶ Μιτυ-
λήνην ναυμαχίαι. — Ἐναρξίς τῆς πολιορκίας τῶν Ἀθη-
νῶν. — Στρατεία τοῦ Γεωργίου Καρχισκάκη εἰς τὴν Στε-
ρεὰν Ἑλλάδα. — Ἡ ἐν Ἀραχόβῃ νίκη. — Ὑπογραφή τοῦ
πρώτου περὶ τῆς Ἑλλάδος Πρωτοκόλλου ἐν Πετροπόλει,
ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ Ρωσσίας. — Ἀξιόλογοι ἐξωτερικαὶ
συνδρομαί.

Ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς, λαβὼν παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ νέαν ἐπι-
κουρίαν 10,000 ἀνδρῶν τακτικῶς ὀργανισμένων, ἀποβιβα-
σθέντων εἰς Πύλον τὴν 24 Ὀκτωβρίου τοῦ προηγουμένου ἔτους,
ἀπεφάσισε νὰ συνδράμῃ κατὰ τὸν προσεχῆ χειμῶνα τὸν Ρεσίτ
Πασᾶν εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, εὐελπίς ὅτι θέλει
διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως ταύτης ἐπιτύχει ὅ,τι τοσοῦτοι
πρὸ αὐτοῦ πρᾶξαι δὲν κτώσθωσαν.

Ὅθεν ἀποστείλας μετὰ τοῦ στόλου μέγα τῆς δυνάμεως μέρος
εἰς τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν, ἀπῆλθεν καὶ αὐτὸς μετὰ τῆς ὑπο-
λοίπου διὰ ξηρᾶς, καὶ ἀφοῦ κατὰ τὸν Νοέμβριον ἐλεηλάτησεν
ἀνηλεῶς τὴν Ἠλιν, διεπέρασε περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς τούτου
τὸ κύριον τῆς δυνάμεως εἰς τὴν Αἰτωλικὴν περαλίαν, κατὰ δὲ

τὸν ἀκόλουθον μῆνα, προσελθὼν καὶ αὐτὸς ἐπεχείρησε κολοσσάκις ἐτοιμασίας πρὸς τὴν νέαν πολιορκίαν.

Κατὰ τὸ μετὰ τοῦτο διάστημα, ὁ Μικούλης, περὶ τὰ τέλη Νοεμβρίου, μετὰ πολλὰς πρὸς τὸν ἐχθρικὸν στόλον συμπλοκάς, κατώρθωσε νὰ εἰσαγάγῃ νέας τροφάς εἰς τὴν πόλιν καὶ ἔπειτα ἀπῆλθεν εἰς Ἰδραν, διὰ νὰ παρασκευάσῃ νέαι ἄλλα ἐφόδια τοῦ τε στόλου καὶ τῆς πόλεως· τὴν δὲ 9 Ἰανουαρίου 1826 ἠγκυροβόλησεν αὐθις μετὰ 15 Ἰδραϊκῶν, 9 Σπετσιωτικῶν καὶ 4 Ψαριανῶν πλοίων εἰς Βασιλάδιον, καὶ ἐχειρετίσθη ὑπὸ τῶν πυροβολισμῶν τῆς ἐνθαρρυνθείσης διὰ τῆς παρουσίας του φρουρᾶς.

Τὴν 10 ἐξήλθον οἱ δύο στόλοι κατ' ἀλλήλων, ὁ μὲν Ἕλλητικὸς ἀπὸ Βασιλαδίου, ὁ δὲ Τουρκικὸς ἀπὸ τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν· ἡ ναυμαχία αὕτη ἀπέβη ἄκριτος. Τὴν νύκτα τῆς 15 πρὸς τὴν 16, οἱ Ἕλληνες ἔκαυσαν διὰ πυρπολικῶν μίαν Τουρκικὴν κορβέτταν, τῆς ὁποίας τὸ πλήρωμα ἐκ 300 ἀνδρῶν συγκείμενον ἐν μέρει ἐφονεύθη καὶ ἐν μέρει κατεποντίσθη. Τὴν δὲ 16 ἐξήκοντα ἐχθρικὰ πλοῖα προέτειναν αὐθις τὴν μάχην εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ὁ Μικούλης δὲν ἀπέφυγε τὸν ἀγῶνα, ὅστις διήρκεσεν ὥρας τρεῖς καὶ ἐπήγαγεν ἐπονεϊδιστὸν τῶν Τούρκων τροπὴν. Τότε ὁ τῶν Ἑλλήνων ναύαρχος ἐπενήλθεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Μεσολογγίου, ἐτροφοδότησε διὰ δύο μῆνας τὴν πεινῶσαν φρουρὰν καὶ ἀπῆλθεν αὐθις εἰς Ἰδραν, διὰ νὰ φροντίσῃ περὶ νέων βοηθημάτων.

Ἡ προμήθεια ὁμοῦ τῶν τροφῶν εἶχε σχεδὸν ἐκλείψει πρὶν τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ· οἱ κάτοικοι, ἀφοῦ ἔφαγον ὅλας τὰς καμήλους καὶ ὄλους τοὺς ἡμιόνους καὶ ὄνους, δὲν ἔζων εἰμὴ ἀπὸ σίτου μὴ ἀλεσμένου. Πρὸ δεκαπέντε ἡμερῶν δὲν εἶχον ἰδεῖ ὄλους διόλου ἄρτον, καὶ τὰ καθημερινὰ σιτηρέσια τῆς τροφῆς εἶχον καταβιβασθῆ εἰς πεντήκοντα καὶ τελευταῖον εἰς τριάκοντα δράμια. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν νέαν ταύτην τροφοδότησιν τοῦ Μικούλη, ἡ κατάστασις τῶν πολιορκουμένων ἦτο ἐ-

πίσης θλιβερά και ικανή να φοβήση τὰς γενναιοτέρας ψυχὰς. Ἐπὶ δέκα μῆνας ἀποκεκλεισμένοι και πολλάκις κινδυνεύσαντες ἂ ἀποθάνωσι τῆς πείνης, εἶχον ἤδη θάψει χιλίους πεντακοσίους ἐκ τῶν συντρόφων αὐτῶν, πεσόντων ἀπὸ τῶν πληγῶν ἢ τῶν κόπων. Ἡ πόλις ἅπασα εἶχε μεταβληθῆ εἰς σωρὸν θρειπίων ἄστεγοι και ἀνυπόδητοι ἦσαν ἐκτεθειμένοι εἰς τὴν διάκρισιν δριμυτάτου χειμῶνος· περίξ δὲ αὐτῶν δὲν ἔβλεπον εἰμὴ σημαίας ἐχθρικής. Περὶ τὰς 25,000 τακτικοὶ και ἄτακτοὶ ὑπὸ δύο τρομερῶν στρατηγῶν ἀγόμενοι, πρὸς τὸ ἑποῖον τὸ μικρὸν πυροβολικὸν τῶν πολιορκουμένων δὲν ἠδύνατο νὰ παραβληθῆ πολυάριθμος δὲ στόλος ἔφραττε τὴν θάλασσαν. Ἀλλ' ὅμως τοιαύτη ἦτο ἡ ἀνδρεία και μεγαλοψυχία τῶν ἠρωϊκῶν ἐκείνων Ἀκαρνάνων, Αἰτωλῶν και Ἡπειρωτῶν, ὡσεὶ ἐν μέσῳ συμφορῶν δεινοτάτων, ὑψώνοντες οὗτοι ἀγέρωχον τὴν κεφαλὴν ὡς ἐν ἡμέραις πανηγύρεως, ὅταν ἔτι ἀπὸ τῆς 1 Ἰανουαρίου 1826 ὁ Ἰβραῆμ Πασᾶς ὑπέβαλεν εἰς αὐτοὺς λόγους περὶ παραδόσεως, μετὰ περιφρονήσεως ἀπέβαλον πάντοτε τὴν πρότασιν αὐτοῦ.

Οἱ πολέμιοι ἀποπερατώσαντες ὅλας αὐτῶν τὰς παρασκευὰς ἐπεχείρησαν τὴν 12 Φεβρουαρίου καταπληκτικὸν πυροβολισμὸν, διαρκέσαντα μέχρι τῆς 15, και ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ ἔρριψαν 8,000 σφαιρῶν και βομβῶν. Τὴν δὲ 15 μετὰ τὸ μεσονύκτιον, οἱ πολέμιοι ὑπὸ 40 πυροβόλων ὑποστηριζόμενοι, ὥρμησαν ἐπὶ ἐν ἐξωτερικὸν τῆς πόλεως προτείχισμα και ἐγένοντο κύριοι αὐτοῦ ἅμα ὅμως ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, προσέβαλον αὐτοὺς οἱ Ἕλληνες ξιφῆρεις, και κατισχύσαντες ἀνέλαβον τὸ προτείχισμα. Τότε ἀμφότεροι οἱ Πασάδες, περιφρουρούμενοι ἐπὸ τῶν σωματοφυλάκων αὐτῶν, προσχώρησαν αὐτοπροσώπως και ἠνάγκασαν τὰ τάγματα αὐτῶν νὰ ἐπαναλάβωσι τὴν ἐφοδὸν· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἀπέκρουσαν αὐτοὺς και αὔθις μετὰ φθορᾶς μεγάλης. Τὴν δ' ἐπιοῦσαν νύκτα, ἐπιχειρήσαντες ἔ-

ξοδον καὶ ἐμβαλόντες εἰς τὰ ὄχυράματα τῶν πολεμίων, ἀπήγαγον ἀπ' αὐτῶν καὶ ὄπλα ἱκανὰ καὶ αἰχμαλώτους.

Ἀπελπισθέντες οἱ πασάδες τότε νὰ κυριεύσωσι τὴν πόλιν ἐξ ἐφόδου ἀπὸ τῆς ξηρᾶς, ἐξηκολούθουν μὲν πυροβολοῦντες κατ' αὐτῆς καὶ πλησιάζοντες τὰ πολιορκητικὰ μηχανήματα, ἐφ' ὅσον ἐπέτρεπον αὐτοῖς τοῦτο, οἱ ἀδιαλείπτως ἀνταγωνιζόμενοι καὶ ἀντιμηχανώμενοι Ἕλληνες· ἀλλὰ κυρίως οἱ πολέμιοι ἐπέστησαν τὴν προσοχὴν αὐτῶν εἰς τὴν ἄλωσιν τῶν διαφόρων νησιδίων, τὰ ὁποῖα κείμενα εἰς τὰ ῥηχὰ νερὰ τοῦ Μεσολογγίου, ἐχρησίμευον ὡς ἐπιθλάσσιοι αὐτοῦ προμαχώνες. Τῶντι περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου, ἐγένοντο μετὰ αἰματηροῦς ἀγῶνας κύριοι τοῦ Βασιλαδίου καὶ τοῦ παρὰ τὸ Αἰτωλικὸν κειμένου Δολμᾶ. Ἡ ἄλωσις τοῦ τελευταίου τούτου ἐπήγαγε καὶ τοῦ Αἰτωλικοῦ τὴν παράδοσιν. Τὴν δὲ 24 Μαρτίου, οἱ δύο στρατηγοὶ ἐπεχείρησαν ἀπὸ πρωίας ἐφοδον κατὰ τοῦ νησιδίου τῆς Κλειστόθης, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔκειτο ἡ Μονὴ τῆς Ἀγίας Τριάδος, ὠχυρωμένη διὰ 4 μικρῶν κανονίων καὶ ἔχουσα φρουρὰν 130 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Κίτσον Τσαβέλαν τεταγμένων. Ἡ πρώτη ἐφοδος ἀγομένη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ρεσίτ Μεχμέτ Πασᾶ ἀπεκρούσθη, πληγωθέντος καὶ αὐτοῦ.

Τότε ὁ Ἰβραήμ. Πασᾶς ἐκπέμπει τὸν Χουσεΐμβεην μετὰ δύο Ἀραβικῶν συνταγματῶν, τὰ ὁποῖα μέχρι τῆς ἐσπέρας ἐπέμενον πεισματωδῶς ἐφορμῶντα καὶ ἀνδρίως ὑπὸ τῶν ὀλίγων Ἑλλήνων καταπυροβολούμενα· ἀλλὰ πίπτει τελευταῖον ὁ Χουσεΐμβεης, πίπτουσι πολλοὶ ἄλλοι ἔγκριτοι τῶν πολεμίων ἀξιώματικοί, καὶ ὁ Ἰβραήμ. Πασᾶς ἠναγκάσθη νὰ διατάξῃ τὴν ὑποχώρησιν. Τὴν στιγμὴν ὁμοῦς ἐκείνην ἐξορμᾷ ὁ Τσαβέλλας ἀπὸ τοῦ ὠχυρώματος αὐτοῦ, κυριεύει ἐπτὰ ἀκάτια τῶν πολεμίων, καὶ ἰδρύει τρόπαιον 1,200 ὄπλων καὶ λογγῶν. Αὕτη ὑπῆρξε μία τῶν ἐνδοξοτέρων κατὰ ξηρὰν μαχῶν, ἐξ ὧν ἀναφέρει ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ ἱστορία καὶ προοίμιον ἄξιον τῆς μετ' ὀλίγον ἐπελθούσης μεγάλης ἐξόδου. Ἰπὲρ τού-

4,000 νεκρούς Τούρκων και Αράβων επέπλεον ἐπὶ τῶν πέριξ ὑδάτων, τὰ ὅποια εἶχον λάβει τὸ χρῶμα τοῦ αἵματος· οἱ δ' Ἕλληνες ἀπέβηλον περὶ τὴν ἄμυναν τῆς Κλεισούρης 35 θανάοντας καὶ ἰσαριθμούς πληγωθέντας.

Ὁ τρόμος τῶν Ὀθωμανῶν ὑπῆρξε τοσοῦτος, ὥστε ἂν οἱ πολιορκούμενοι ἤθελον νὰ ἐξέλθωσι κατὰ τὴν ἐπελθοῦσαν νύκτα, ὀλίγην ἔμελλον νὰ ἀπαντήσωσιν ἀντίστασιν· ἀλλὰ καίτοι οὐδὲ κόκκου σίτου ὑπάρχοντος ἤδη ἐν ταῖς ἀποθήκαις, βαθύτατον αἶσθημα τιμῆς καὶ καθήκοντος ὑπηγόρευσεν εἰς τὰς ἀρειμανίους ἐκείνας ψυχὰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐμμείνωσιν εἰς τὴν τάξιν αὐτῶν, ἐνόσῃ ὑπῆρχε τρόπος τοῦ νὰ πορισθῶσιν οἰανδήποτε τροφήν πρὸς κατάπαυσιν τῆς πείνης αὐτῶν.

Ἀφ' ἐτέρου ὁ Μιαούλης, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα εἶναι ἀναποσπάστως συνδεδεμένον μετὰ τοῦ ὄλου αὐτοῦ μεγαλοουργήματος τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἔτι δὲ καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς ἐν Μεσολογγίῳ φρουρᾶς, τοὺς ὁποίους κατὰ τὴν τελευταίαν ἀναχώρησίν του ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης συναπήγαγε μεθ' ἑαυτοῦ, ἠγωνίζοντο νὰ εὕρωσι πόρους τινὰς πρὸς καταρτισμὸν τοῦ στόλου.

Ὁ Μιαούλης ἠδυνήθη ἐπὶ τέλους νὰ ἐκπλεύσῃ τὴν 19 Μαρτίου, καὶ παραλαβὼν Σπετσιωτικὰ τινὰ καὶ Ψαριανὰ πλοῖα, διευθύνθη πρὸς τὸ Ἴόνιον πέλαγος. Διὰ τὴν ἔλλειψιν ὅμως χρηματικῶν πόρων, ἡ μοῖρα ἐκείνη ἦτο ἀσθενής. Τὰ σκάφη δὲν ἦσαν ὀλίγα, ἀναλόγως τῶν ἄλλοτε στρατευσάντων· ἀλλὰ τὰ πληρώματα ἦσαν τοσοῦτον εὐάριθμα, ὥστε τινὰ τῶν Σπετσιωτικῶν πλοίων δὲν ἔφερον πλείονας τῶν 20 ἀνδρῶν. Οἱ κάτοικοι τῶν τριῶν νήσων, οἱ ἐξ ἰδίων, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον, ἐν διαστήματι ἐνιαυτῶν πέντε ὀπλίσαντες τοὺς στόλους τῆς ἐπαναστάσεως, εἶχον ἤδη ἐξαντλήσει τοὺς πόρους αὐτῶν· τὸ δὲ ταμεῖον τῆς Κυβερνήσεως ἦτο ἐπίσης κενόν, ἐν μέρει διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἀδιαλείπτου πολέμου ἐρήμωσιν τῆς χώρας ἐν

πρέπει διὰ τὴν ἀνεπιτηδείαν διαχείρησιν τῶν ἀπὸ τοῦ δανείου χρημάτων.

Τὴν 31 Μαρτίου ἐπεφάνη ὁ Μιαούλης περὶ Ζίχυνθον καὶ ἀντήλλαξε μὲ τὰ πρόσκοπα τῶν πολεμίων πλοῖα σφαιράς τινες, τὰς ὁποίας ἀκούσας ὁ Τουρκικὸς καὶ Αἰγυπτιακὸς στόλος, ἐξῆλθεν ἀμέσως ἀπὸ τοῦ κόλπου καὶ περετάρχητο πελώριος, ἐπὶ μῆκος μέγχα ἀπὸ Στροφάδων μέχρις Ἀράξου (ἄρκος Πάπα) περαιοινόμενος. Τὴν 3 Ἀπριλίου συνεκροτήθη μάχη ἄκριτος· Ὁ Μιαούλης μετὰ ἕξ μένον βρικήων ἠγωνίσθη ἐπὶ ὥρας πολλὰς πρὸς δεκαπέντε βαρεῖας φρεγάτας καὶ κορβέττας, ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς μοίρας αὐτοῦ διὰ τὸ ἀσθενὲς τῶν πληρωμάτων ἴστατο μακρὰν· δύο πυρπολικά προεχώρησαν ἐπὶ ματαίῳ· 30 δὲ ἄνδρες ἔπεσαν θανατωθέντες ἢ πληγωθέντες ἐπὶ τῶν ἕξ ἠγωνισθέντων Ἑλληνικῶν πλοίων.

Ὅσω δ' ἐπιμελῶς καὶ ἀν ἐπετήρουν οἱ πολέμιοι τὴν ἀβυθὸν τοῦ Μεσολογγίου παραλίαν, ὑπῆρχεν ἔτι σιηνὴ τις καὶ ἀφανὴς δίοδος, δι' ἧς τολμηροὶ καὶ ἐπιτηδεῖοι ναῦται καὶ κολυμβηταὶ κατῶρθον ἐκ διαλειμμάτων νὰ περυσιάγωσιν εἰς τὸ φρούριον εὐτελεῖς τινες σίτου προμηθείας· καὶ δι' αὐτῶν ἡ φρουρὰ ἔπεμψεν εἰς τὸν Μιαούλην ἐπιστολὴν περὶ ἵσταν τὴν ἐσχάτην αὐτῆς ἀμηχανίαν· ὁ δὲ ἀπήντησεν ἀμέσως ὑποσχόμενος ταχεῖαν βοήθειαν. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ἀνεκαλύψαντες τελευταῖον τὴν μυστικὴν ἐκείνην δίοδον, ἔφραξαν καὶ ταύτην, ὥστε ἐντελῶς ἔπαυσε πᾶσα μετὰξὺ τῶν ἔξω Ἑλλάνων καὶ τῆς φρουρᾶς σχέσις. Ὁ Μιαούλης οὔτε τότε ἀπῆλπισθη· ἀλλὰ περιέπλεεν ἄνω καὶ κάτω, πᾶσαν μηχανώμενος κατὰ τῶν πολεμίων τέχνην, συνεκρότει μικρὰς ναυμαχίας, ἔγραφεν εἰς τὸ Νάυπλιον ζητῶν ἐπικουρίαν, καὶ εἶχεν ἤδη ἀποφασίσει νὰ ἐξοπλίσῃ τὰ ἀκάτια αὐτοῦ, νὰ πληρώσῃ αὐτὰ μὲ ἄλευρον, νὰ ἐκπορθῆσῃ τὸ Βασιλάδιον καὶ νὰ διελάσῃ τοιοῦτοτρόπως εἰς τὴν πόλιν. Πρὶν ὅμως προφθάσῃ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ σχεδῖον ἐκεῖνο, ἡ πεπερωμένη τοῦ Μεσολογγίου τύχη ἐ-

πληρώθη, ὁ δὲ γέρον ναύαρχος μετὰ βαρείας Ολίψεως ἐπὶ νῆλθεν εἰς Ἰδραν.

Ἡ τελευταία πράξις τοῦ ἐνδόξου ἐκείνου δράματος ἐπλησίαζεν ἀπὸ τῆς 20 Μαρτίου εἶχε παύσει πᾶσα τροφῆς διανομὴ εἰς τὴν φρουράν· τὸ ἀδιάλειπτον πῦρ εἶχε φυγαδεύσει ἀπὸ τὰ πέριξ ὕδατα τοὺς ἰχθύς, ὥστε οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ ἐτρέφοντο μὲ γάτας, ποντικούς, δέρματα καὶ φύκη· οὐδεμίᾳ ὑπῆρχεν ἰατρικὴ θεραπεία καὶ ἡ γῆ ἐκαλύπτετο ὑπὸ νοσοῦντων, τετραυματισμένων καὶ λιμοκτονούντων. Ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς, ὅστις ἐγένωσκε τὰ παθήματα αὐτῶν καὶ ἐφοβεῖτο πάντοτε μήπως ἡ τύχη ἀρπάσῃ ἀπροσδοκῆτως ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὴν πολῦτιμον ταύτην λείαν προτείνει εἰς αὐτοὺς καὶ ἐν τῇ κρίσιμῳ ταύτῃ στιγμῇ νὰ παραιδώσῃ τὰ ὄπλα, ὑποσχόμενος τὴν ζωὴν, ἀλλ' αὐτοὶ μέχρις ἐσχάτης ἀναπνοῆς ἐμμένοντες πιστοὶ εἰς τοὺς ὄρκους αὐτῶν καὶ εἰς τὴν πατρίδα, ἀπέβαλον τὴν πρότασιν, εἰπόντες ὅτι δὲν δέχονται νὰ καταλείψωσι τὴν πόλιν εἰμῆ· μὲ τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας.

Ἡ παράτασις τῆς ἀμύνης ἦτο ἐν τούτοις ἀδύνατος, διότι ἐντὸς τριῶν ἑτὶ ἡμερῶν ἅπαντες οἱ κάτοικοι ἠδύναντο νὰ ἀπυθάνωσι τῆς πείνης. Ὅθεν οἱ ἡγεμόνες τοῦ στρατοῦ, συνελθόντες ἐν συμβουλίῳ, ἀπεφάσισαν νὰ διέλθωσιν ἀναμέσον τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου, σώζοντες ὅσους ἠδύναντο πλειότερους ἐκ τῶν ἄλλων κατοίκων· καὶ ἐπὶ τούτῳ νὰ ὀρμήσωσι πρῶτοι 3,000 μαχηταὶ καὶ τὰ διανοίξωσι τὸν δρόμον εἰς τὸ λοιπὸν πλῆθος, τὸ ὁποῖον ἐμελλεν ἀμέσως νὰ παρακολουθήσῃ.

Τάξαντες δὲ πρὸς τὴν ἐξοδὸν ταύτην τὴν νύκτα τῆς 10 Ἀπριλίου, εὔρον τὸν τρόπον νὰ εἰδοποιήσωσι τὸν ἐξω εὐρισκόμενον Καρχισκάκην διὰ νὰ συνδράμῃ αὐτοὺς, διεκοίνωσαν τὸ βούλευμά των εἰς τοὺς λοιποὺς πολίτας καὶ ἐπεχείρησαν τὰς ἀναγκαιὰς προπαρασκευάς. Τοσοῦτον δὲ ἦτο τὸ θάρρος τῶν ἀτρομήτων ἐκείνων ἀνδρῶν, ὥστε πιθανώτατα ἤθελον καθ' ὀλοκληρίαν ἐπιτύχει, ἐὰν ἐπικατάρατός τις Βούλγαρος

αὐτομολήσας δὲν προέδιδεν εἰς τὸν Ἰβραήμ. Πιστῶν ὅλον τὸ σχέδιόν των ὀλίγας στιγμὰς πρὸ τῆς ἐκτελέσεώς του. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν πολεμίων ἔπραξεν ἀμέσως ὅ,τι ἦτο δυνατὸν νὰ ματαιώσῃ τὴν ἐξοδὸν· ἐκάλυψε τὰ τριπλᾶ αὐτοῦ χρακώματα διὰ πυροβολικοῦ καὶ πεζικοῦ· πκρέταξεν τὰς ἴλας τοῦ ἱππικοῦ τοῦ ὀπισθεν τοῦ στρατοπέδου εἰς τὴν πεδιάδα διὰ νὰ ἐπιπέσωσι κατ' ἐκείνων, ὅσοι ἤθελον κατορθώσῃ νὰ διασχίσωσι τὰ χρακώματα· καὶ τελευταῖον ἔπεμφεν ἰσχυρὸν Ἀλβανῶν ἀπόσπασμα εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ζυγοῦ, ὅπου ἤξευρεν ὅτι οἱ μέλλοντες νὰ ἐξέλθωσιν, εἶχον σκοπὸν νὰ συγκεντρωθῶσιν.

Τὴν 10 περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐνήργησαν τὴν τελευταίαν τῶν στρατευμάτων ἐξέτασιν· ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς τάφρου κατεσκευάσθησαν τέσσαρες ξύλινοι γέφυραι· περίπολος δὲ, περιελθὼν τὸ τεῖχος, ἀνήγγειλεν, ὅτι ἐντὸς δύο ὥρων θέλει γίνεαι ἡ ἐξοδος καὶ παρήγγειλε σιωπὴν βαθυτάτην· μόνοι οἱ σκοποὶ ἐφώναζον καὶ ἐπυροβόλουν ἐκ διαλειμμάτων. Ὅλαί αἱ γυναῖκες ἐφόρεσαν ἀνδρῶν ἐνδύματα καὶ ὠπλίσθησαν μὲ σπάθας καὶ μὲ ξίφη, ἔλαβον δὲ ὄπλα καὶ οἱ παῖδες, ὅσοι ἠδύναντο νὰ μεταχειρισθῶσιν αὐτά· οἱ πυροβολισταὶ διετάχθησαν νὰ γομφώσωσι τὰ πυροβόλα των ἅμα ἔλθῃ ἡ στιγμή νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰ πυροβολοστάσιά των. Ὅσοι διὰ τὴν ἡλικίαν, τὰς πληγὰς ἢ τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν δὲν ἦσαν εἰς κατάστασιν νὰ πκρακολουθήσωσι τὴν ἐξοδὸν, καὶ ὅσοι δὲν ἤθελον νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πατρίων γῆν, συνεκεντρώθησαν ἐντὸς τῶν ἐρειπίων, λιθίνων τινῶν κτιρίων καὶ εἰς τὴν κυρίαν ἀποθήκην, ἐν ᾗ ἐσώζετο ἔτι ὀλίγη τις πυρῆτις, πκρὰ τῆ ὁποία ἐκάθησεν ἀπόμαχος κρατῶν ἀνημμένην θρυαλλίδα.

Τίς δὲ δύναται νὰ περιγράψῃ τὸν ἀποχωρισμὸν ἐκείνων, ὅσοι ἐμελλον νὰ μείνωσιν ἀπὸ τοὺς φίλους καὶ τοὺς συγγενεῖς των, οἵτινες ἐμελλον νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν ἐξοδὸν; Μετὰ πκρέλευσιν δύο ὥρων, δεύτερος περίπολος περιελθὼν συνήγαγε

τὴν φρουρὰν καὶ διεύθυνε τοὺς πάντας πρὸς τὸ ἀνατολικὸν τῆς πόλεως μέρος, ὅθεν ἔμελλε νὰ γένη ἡ ἔξοδος. Τὰ στρατεύματα τῆς φρουρᾶς διήλθον μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδῶν αὐτῶν τὴν τάφρον, καὶ ἄλλοι πρηνεῖς ἐνταῦθα γενόμενοι, περιέμενον ἡσύχως νὰ ἀκούσωσι τὸ συντεθειμένον μετὰ τοῦ Καραϊσκάκη σύνθημα. Οἱ ἐχθροὶ ἐν τούτοις ἐπυροβόλουν ἀκαταπαύστως πρὸς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ φρουρίου, καὶ ἐκ διχλεμμάτων ἐφόνευον τοὺς αὐτόθι παρατηροῦντας. Ἐπὶ μίαν ἀλόκληρον ὥρην παρέμειναν οἱ Ἕλληνες ἀκίνητοι, ἐκτεθειμένοι εἰς τὸ πῦρ τῶν πολεμίων καὶ προσέχοντες μήπως ἐνοήσωσι τὸν Καραϊσκάκην πλησιάζοντα· ἀλλὰ τελευταῖον ἡ δυσχέρεια αὐτῶν ἐκορυφώθη, ἐπειδὴ δὲ ἀντέειλε τὴν στιγμὴν ἐκείνην λαμπροτάτη ἢ σελήνη, ἠκούσθη αἴφνης καθ' ὅλας αὐτῶν τὰς τάξεις ὑπάκωφος ψιθυρισμὸς, καὶ ἀμέσως σηκωθέντες ἀνέκραξαν ὁμοφώνως « Ἐμπρός! ἐμπρός! θάνατος εἰς τοὺς βαρβάρους! » καὶ ὤρμησεν ξιφῆρεις.

Οὔτε χάνδακες, οὔτε προτειχίσματα, οὔτε οἱ κεραυνοὶ τῶν πυροβόλων καὶ τῶν ὄπλων, οὔτε αἱ λόγχαι τῶν Ἀράβων ἠδυνήθησαν ν' ἀνχαιτίσωσι τὴν ἐνθουσιώδη αὐτὴν ἐφοδόν. Ἐντὸς ὀλίγων στιγμῶν τὰ χρακώματα ἐκυριεύθησαν, τὰ ἐχθρικά τάγματα διεσπάρθησαν, καὶ, σφαγέντων τῶν πυροβολιστῶν ἐπὶ τῶν πυροβόλων αὐτῶν, εἰσέγησαν τὰ πυροβολοστάσια. Ὁ ἐχθρὸς ἔμεινεν ἐμβράντητος ὑπὸ τῆς ἀκαταγωνίατου ἐκείνης ὀρμῆς καὶ πλατεῖα ἠνοίχθη ἐνώπιον τῶν ἐξερχομένων ὁδός. Κατὰ δυστυχίαν τὸ μέγα πλῆθος τῶν πολιτῶν δὲν παρηκολούθησε τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν. Ἄλλ' οἱ περισσότεροὶ ἐπ' ὀλίγον διστασάντες καὶ ἔπειτα ἀπατηθέντες ὑπὸ ἀποφράδος τινὸς φωνῆς, ἔδηλον πῶς διαδοθείσης, « Ὅπισω εἰς τὸ φρούριον », ὠπισθοδράμησαν πρὸς τὴν πόλιν, εἰς ἣν συγχρόνως σχεδὸν εἰσέβηλον καὶ οἱ ἐχθροί· διὰ τὴν Ἄραβες καὶ Τοῦρκοι ἐξώρμησαν πανταχόθεν εἰς τὰ τεῖχη ἐπὶ τῇ ἐλπίδι λαφυραγωγίας.

Καθ' ὅλην τὴν ἀπαισίαν ἐκείνην νύκτα ὠρυγμοὶ καὶ ὀλα-

κυγμοὶ ἀνεμιγνύοντο μετ' ἀδιακόπων πυροβολισμῶν καὶ ἐκρήξεων. Οἱ μὲν πολέμιοι ἐπεχείρησαν τὴν ἄλωσιν ὄλων τῶν κτιρίων· οἱ δ' ἐν αὐτοῖς καταφυγόντες Ἕλληνες, ἐμβάλλοντες πῦρ εἰς τὰ σωζόμενα ἔτι ἐφόδια, ἀνέτρεπον ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἐπιτιθεμένους. Φοβερὰ μάλιστα ὑπῆρξεν ἡ ἐκρηξις τῆς μεγάλης πυριταποθήκης, ἡ διασπαράξασα πλῆθος Τούρκων. Εἰς δὲ μύλος ἀντέσχε μέχρι τῆς 12, ὅτε μέρος τῶν ὑπερμάχων αὐτοῦ καὶ τινες τῶν ἐν ταῖς οἰκίαις στρατιωτῶν ἐσώθησαν· διότι πεσόντες εἰς τὰ ῥηχὰ καὶ κολυμβήσαντες, ἐφθασαν εἰς παραπλέοντά τινα Ἴονια ἀκάτια, καθόσον ὁ ἐχθρικός στόλος ἀμέσως μετὰ τὴν καταστροφὴν εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόλπον. Οἱ δὲ ἐμβολόντες πολέμιοι ἔπαθον φθορὰν δεινὴν, ὅχι μόνον ὑπὸ τῆς ἀπελπισίας τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐμφύλιον πεισματώδη περιελθόντες ἀγῶνα ἔνεκα τῆς λείας, ὥστε ἀμφιβολία δὲν ὑπάρχει, ὅτι τὸ πλῆθος τῶν ἐξ αὐτῶν πεσόντων ἦτο ἰσάριθμον πρὸς τὸ πλῆθος τῶν θανόντων Χριστιανῶν. Οἱ δὲ ἐξελθόντες μετὰ πολλοὺς κινδύνους, πρῶτον μὲν ἦλθον εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Καραϊσκάκη, ὅπου εὗρον αὐτὸν κλινῆρη, ἀκολούθως δὲ εἰς Ἄμφισσαν.

Τὴν 10 Ἀπριλίου εὐρίσκοντο ἔτι ἐν Μεσολογίῳ 9,000 ψυχῶν· ἐκ τούτων 500 ἔπεσον ἐν τῇ ἐξόδῳ· 600 ἀπέθανον βραδύτερον ὑπὸ πείνης· δισώθησαν δὲ 1,800 περίπου, ἐν οἷς 200 γυναῖκες· 3,000 ἐθανατώθησαν ἐν τῇ πόλει καὶ 3,000 περίπου γυναῖκες καὶ παῖδες ἠχμαλωτίσθησαν. Ἀπέθανον δὲ κατὰ τὴν ὀλεθρίαν ἐκείνην νύκτα, ὁ Ἐπίσκοπος Ρογῶν Ἰωσήφ, ὁ χρηστὸς Ἰωάννης Παπαδιαμαντόπουλος πολιτικὸς διοικητῆς, ὅσως κατὰ τὸν Φεβρουάριον ἐπιβίβασθεις ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου καὶ μεταβὰς εἰς Ζάκυνθον διὰ νὰ φροντίσῃ περὶ τροφῶν, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, διὰ μέσου μυρίων κινδύνων, καθ' ἣν μάλιστα στιγμὴν τὰ πράγματα αὐτῆς εἶχον περιέλθει εἰς τὴν ἐσχάτην ἀμηχανίαν, διὰ νὰ συναποθάνῃ μετὰ τῶν συμπολιτῶν. Κατὰ τὴν αὐτὴν ὁμοίως νύκτα ἔπεσαν οἱ Στρατηγοὶ Νι-

κόλαος Στουρνάρης, Κωνσταντίνος Σαδήμας και Ἀθανάσιος Ραζής ὁ πλεῖστον συντελέσας εἰς τὴν ἄμυναν ὀχυροποιῶς Μιχαὴλ Κοκκίνης, ὃν ἡ πόλις τοῦ Μεσσολογγίου, εὐγνωμοσύνης ἕνεκα, εἶχεν ἀνακηρύξει ἴδιον πολίτην· πολλοὶ δὲ καὶ φιλέλληνες. Οἱ ὀνομασσότεροι ἐκ τῶν περισωθέντων ἡγεμόνων τῆς φρουρᾶς ἦσαν ὁ Νότης Βότσαρης καὶ ὁ Μῆτσος Κοντογιάννης δύο ἐβδομηκοντούταις γέροντες. Ὁ Δημήτριος Μακρῆς, ὁ Κίτσος Τσαβέλλας καὶ ὁ Χρῆστος Φωτομάρας.

Τοιοῦτοτρόπως ἔπεσε τὸ Μεσολόγγιον. Αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἠναγκάσθησαν νὰ ὁμολογήσωσιν, ὅτι ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ καρτερία δὲν δύνανται νὰ φθάσωσι περαιτέρω, αἱ δὲ ἱστορικοὶ δὲν εὐρίσκουσι καθ' ὅλην τὴν γνωστὴν τοῦ κόσμου ἱστορίαν, πολιορκίαν τινὰ ἰκανὴν νὰ παραβληθῆ πρὸς τὸν ἠρωϊσμὸν τῆς Ἑλληνίδος πόλεως. Ἡ πτώσις αὐτῆς κατέφερε πληγὴν βαρεῖαν εἰς τὴν ἐπανάστασιν. Ἐξω τοῦ Ἰσθμοῦ δὲν ἔμεινεν, εἰμὴ ἓν καὶ μόνον ἀσφαλὲς φρούριον εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, τὸ φρούριον τῶν Ἀθηνῶν. Ἐντὸς τοῦ Ἰσθμοῦ οἱ πολεμιοὶ ἦσαν κύριοι τῶν Πατρῶν, ὅλων τῶν Μεσσηνιακῶν φρουρίων, τῆς Τριπόλεως καὶ ἤδη διεπραιώθη αὐθις εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ ἐπὶ τῷ προσφάτῳ αὐτοῦ κακορθώματι γαυριῶν Ἰβραήμ.

Πρὶ τὰ μέσα τοῦ Φεβρουαρίου ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ στρατεύματα πρὸς ἄλλωσιν τῶν φρουρίων τῆς Εὐβοίας. Ὁ Φαβιέρρος φιλέλληνας Γάλλος μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατευμάτων ἐκρίθη καταλληλότερος πρὸς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην. Ὁ Φιλέλληνας οὗτος μετὰ 3,000 στρατιωτῶν μετέβη εἰς τὴν Χαλκίδα, ἀλλὰ βλέπων, ὅτι τὸ φρούριον ταῦτο ἦτο δυσπρόσθητον, μετεβίβασθη διὰ πλοίων εἰς Στούρα καὶ ἀκολούθως ἐκίνησε κατὰ τῆς Καρύστου. Οἱ Τοῦρκοι τῆς Καρύστου ἔντρομοὶ διὰ τὴν αἰφνίδιον ταύτην εἰσβολὴν, ἐκλείσθησαν εἰς τὸ φρούριον· οἱ δὲ Ἕλληνας κλείσαντες αὐτοὺς ὠχυρώθησαν εἰς αὐτὰς τὰς πύλας τοῦ φρουρίου, ὅπου καίτοι ἡ συνοικία Γραμπίης. Οἱ Τοῦρ

κοι συνελθόντες ἐκ τοῦ τρόμου ἤρχισαν σφοδρὸν κατὰ τῶν Ἑλλήνων πυροβολισμὸν ἐκ τοῦ φρουρίου, καὶ ἐπροξένησαν μεγάλην φθορὰν εἰς αὐτούς· φονευθέντων ἢ πληγωθέντων πολλῶν στρατιωτῶν καὶ ἀξιωματικῶν. Μεταξὺ τῶν φονευθέντων ἦτο καὶ ὁ Πίσσας, μεταξὺ δὲ τῶν πληγωθέντων ὁ ὑπολοχαγὸς Καρτσᾶς.

Μετὰ ταῦτα οἱ μὲν ἀσθενεῖς καὶ τραυματαῖαι ἀπεστάλησαν εἰς τὰς νήσους, οἱ δὲ λοιποὶ ἐτοποθετήθησαν κατὰ τὴν θέσιν Λυκόρρέμα, παραλίαν ἀπέναντι τῆς νήσου τῶν Πεταλιῶν, ὅπου ἐπελθούσης μεγάλης Τουρκικῆς δυνάμεως ἐκ τε τοῦ φρουρίου τῆς Καρύστου καὶ τῆς Χαλκίδος, ἦν ὠδήγει ὁ Ὁμὲρ Πασᾶς, ἐκινδύνευσαν νὰ ἀπολεσθῶσιν. Ἔσωσαν ὅμως τὸ στρατεύμα τοῦτο ἐκ τοῦ κινδύνου τινὰ τῶν Ψαριανῶν πλοίων, καθὼς καὶ ὁ Κριεζιώτης καὶ Βάσος μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦς, οἵτινες ἐπιστρέψαντες ἐκ τῆς κατὰ τῆς Βηρυτοῦ ἐκστρατείας εἰς Σύρον καὶ μαθόντες τὴν δεινὴν θέσιν τῶν τακτικῶν στρατευμάτων, ἔσπευσαν εἰς τὴν θέσιν ταύτην, ἔλυσαν τὴν διὰ θαλάσσης πολιορκίαν, παρέλαβαν τοὺς στρατιώτας καὶ μετέφεραν αὐτοὺς εἰς Ἀττικὴν, Κέαν καὶ Ἄνδρον.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην καὶ τὴν πρὸ ὀλίγου διάλυσιν τοῦ ἐν Βρυσακίαις στρατοπέδου κατεστράφη καὶ ἐν Εὐβοίᾳ ὁ Ἑλληνικὸς ἀγὼν· οἱ δὲ ἀρχηγοὶ τῶν Εὐβοέων, Νικόλαος Κριεζιώτης καὶ Βάσος, μετέβησαν μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦς εἰς τὰ ἄλλα Ἑλληνικὰ στρατόπεδα.

Ἡ τρίτη ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων συνέλευσις, ἣτις συνακροτήθη ἐν Ἐπιδαύρῳ τὴν 6 Ἀπριλίου, προεδρεύοντος τοῦ γέροντος Πανούτσου Νοταρᾶ, Κορινθίου, ἐκπλαγεῖσα διὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου καὶ τὴν περὶ Κάρυστον τροπὴν τοῦ Φαβιέρου, ἀνέβαλε τὰς συνεδριάσεις αὐτὴν μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου, ἀναθεῖσα ἐν τῷ μεταξὺ τὴν ὅλην τῆς Ἑλλάδος τύχην εἰς δύο ἐπιτρόπους· ἐξ ὧν εἰς μὲν τὴν μίαν, καλουμένην Διοικητικὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Ἑλλάδος, συγκεκριμένην ἀπὸ ἑνδεκά ἀνδρῶν καὶ

προεδρευομένην ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου Ζαΐμη, ἀνετέθη ἡ ὀλικὴ Κυβέρνησις τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων· εἰς δὲ τὴν ἄλλην, συγκειμένην ἐκ δεκατριῶν μελῶν καλουμένην ἐπιτροπὴν τῆς συνελύσεως καὶ προεδρευομένην ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Πατρῶν Γερμανοῦ, ἐπετράπη νὰ ἐπιχειρήσῃ διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας Στρατφόρδου Κάνιγγος, πρὸς τὴν Ὄθωμανικὴν Κυβέρνησιν διαπραγματεύσεις, τὰς συμφεροτέρας εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ ἀνταξίας τῶν μεγάλων αὐτοῦ θυσιῶν. Ὁ εἰρημένος πρέσβυς εἶχε λάβει, ὡς θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω, διαταγὰς περὶ τούτου καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ Κυβέρνησιν.

Ἐπὶ πᾶσι φόβος ὑπῆρχε μήπως ὁ Τουρκικὸς στόλος ἐπιπέσῃ εἰς τὰς νήσους Ἰδραν καὶ Σπέτσας· ὅθεν ἐθεωρήθη ἀπαραίτητον νὰ συγκεντρωθῇ εἰς τὴν πρώτην ἐξ αὐτῶν πᾶσα ἡ ναυτικὴ δύναμις, καὶ ἐπὶ τούτῳ, ἐν ἀρχῇ τοῦ Ἰουνίου, οἱ Σπετσιῶται μετέβησαν πανδημεὶ εἰς Ἰδραν, ὅπου διέμειναν ἐπὶ ἐξ ἑβδομάδας, μέχρις οὔ, παρελθόντος τοῦ κινδύνου, ἐπανῆλθον εἰς τὰ ἴδια.

Τὰ πράγματα λοιπὸν ἐφκίνοντο περιελθόντα εἰς τὴν ἐσχάτην ἀμηχανίαν, καὶ τόσῳ δεινότεραν ὅσῳ αἱ ὀλέθρια ἐμφύλιοι διενέξεις δὲν ἔπαυσαν μαστίζουσαι τὸν τόπον· ἀλλ' ἔμελλον νὰ σώσωσι τὴν Ἑλλάδα ἡ καρτερία τῶν Πελοποννησίων, νέα κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν κατορθώματα καὶ ἡ μεγάλη τῆς Εὐρώπης βοήθεια.

Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Μαΐου μηνός, ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς ἐπανῆλθεν εἰς Πάτρας, ὅπου ἐξετάσας τὸν στρατὸν αὐτοῦ εὔρεν, ὅτι ἐκ τῶν 10,000 ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους εἶχε διαπεράσει εἰς Αἰτωλίαν, δὲν ἐσώζοντο εἰμὴ 3,500. Παραλαβὼν δὲ ἐκ Πατρῶν ἐπικουρίας τινὰς, ὥρμησε πρὸς τὰ Καλάβρυτα καὶ ἐπέτεθη κατὰ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου· ἀλλ' ἀπεκρούσθη.

Τὴν 10 Μαΐου εἰσῆλθεν εἰς Τρίπολιν καὶ ἔδωκε τροφὰς εἰς τὴν λιμοκτονοῦσταν φρουρὰν τῆς πόλεως· ταύτης· ἔπειτα τὴν

17 ἐπορεύθη ἐντεῦθεν πρὸς τὴν Γορτυνίαν, ἀπαντήσας ὁμοῦς ἀντίστασιν εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνου καταληφθέντα γενὰ, ἐτράπη ἐπὶ τὴν Σπάρτην καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Μεθώνην. Ἐκείθεν ἀναπαύσας τὸν στρατὸν ἐπὶ ἓνα μῆνα, ἐπεχείρησεν ἀπὸ τῆς 21 — 25 Ἰουνίου μεγάλην ἐπὶ τὴν Μάνην στρατείαν, γενναίως ἀποκρουσθεῖσαν ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς δυσπροσίτου ἐκείνης χώρας. Πάλιν δ' ἐν ἀρχῇ Ἰουλίου, ἐστράτευσεν ὁ θηριώδης οὗτος ἀρχηγὸς τῶν πολεμίων ἐπὶ τὴν Τρίπολιν, καὶ ἐν διαστήματι τεσσάρων μηνῶν, διέπραξε θηριωδεςτάτας λεηλασίας εἰς ὅλας τὰς πέριξ ἐπαρχίας τῆς Γορτυνίας, τῆς Κυνυρίας, τῆς Λακεδαίμονος. Ἐπιχειρήσας δὲ νέαν ἐπὶ τὴν Μάνην ἔφοδον, ἀπεκρούσθη κατησχυμμένος. Τελευταῖον τὴν 2 Νοεμβρίου ἐπέστρεψε πάλιν ὁ Ἰβραῆμ. εἰς Μεθώνην, διὰ τὴν διαχειμμάση αὐτόθι.

Ἡ φθορὰ τὴν ὁποίαν ἐπήγαγεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, μάλιστα κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην ἐπιδρομὴν του, ἦτο μὲν ἀκαταλόγιστος· ἀλλ' ἐκτὸς τῶν φρουρίων τὰ ὁποῖα κατείχεν, οὐδεμιᾶς σπιθαμῆς κύριος δὲν ἐγένετο, οὐδὲ ἐν χωρίον ὑπετάχθη εἰς αὐτόν. Οἱ καρτερικοὶ τῆς Χερσονήσου κάτοικοι, ἅμα ἀκούοντες τὸ θηρίον τοῦτο ἐπερχόμενον κατέφευγον μὲ τὰς οἰκογενείας καὶ τὴν κινητὴν περιουσίαν των εἰς σπήλαια δυσπρόσιτα, εἰς ὄρη, εἰς μοναστήρια καὶ εἰς πύργους· οἱ δ' ἐχθροὶ ἀγωνιζόμενοι ἐκ διαλειμμάτων τὰ ἐκπορθήσωσι τὰ ὀχυρώματα ταῦτα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπετύγχανον. Ἀφ' ἑτέρου ὁ Πελοποννησιακὸς στρατὸς ἀπέφευγε τὰς ἐκ τοῦ συστάδην μάχας· ἀλλ' οἱ γενναῖοι καὶ ἀκαταμάχητοι ὑποστράτηγοι τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνου, ὁ Νικήτας, ὁ Δημήτριος Πλαπούτας, ὁ Ἰωάννης Κολοκοτρώνης, δὲν ἔπαυον ἐπικέιμενοι εἰς τὰ πλευρὰ καὶ εἰς τὰ νῶτα τοῦ Ἰβραῆμ. Πασᾶ, φονεύοντες πάντα στρατιώτην, ὅστις ἐπὶ μικρῷ ἐμακρύνετο ἀπὸ τοῦ σώματος, διακόπτοντες τὴν μεταξὺ τῶν φρουρίων συγκοινωνίαν καὶ κυριεύοντες τὰς τροφὰς καὶ τὰ ἄλλα ἐφόδια.

Ἄν ἡ κατάστασις τῆς Πελοποννήσου ἦτο θλιβερὰ, τὰ κατὰ τὸν Ἰβραήμ δὲν ἦσαν εὐχάριστα. Ἐκ τῶν 24,000 Ἀράβων, οἵτινες ἐν διαστήματι δύο ἐτῶν ἐξέπλευσαν ἀπὸ Ἀλεξανδρείας· μόλις ἐσώζοντο ἐν Πελοποννήσῳ 8,000 ἄνδρες, καὶ ἐκ τούτων 1500 ἔκειντο εἰς τὰ νοσοκομεῖα· αἱ ἀποθῆκαι αὐτοῦ ἦσαν κεναί, τὸ ταμεῖον δὲν εἶχεν ὄσολόν. Καὶ ἔλαβε μὲν τελευταῖον τὴν 19 καὶ τὴν 30 Νοεμβρίου ἄρθρα ἐξ Αἰγύπτου παντὸς εἶδους ἐφόδια καὶ ἀξιόλογον χρηματικὸν ποσόν, ἀλλὰ στρατιωτῶν οὐδέν· ὥστε ἠναγκάσθη νὰ διαμείνῃ ἄπρακτος εἰς τοὺς σταθμοὺς αὐτοῦ μέχρι τοῦ Ἀπριλίου μηνὸς τοῦ ἀκολουθοῦ ἔτους.

Ὁ δὲ Καπετὰν Πασῆς εἶχεν ἐπικλέθει μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μετολογγίου, εἰς τὸν Ἑλλήσποντον· ἀλλ' ἐξέπλευσεν αὐθις, περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰουνίου, διὰ νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ κατὰ τῆς Σάμου τοσάκις ἀποτυχὸν ἐπεχίρημά του. Οἱ Σάμιοι ἐσπευσαν νὰ ζητήσωσι ναυτικὴν ἐπικουρίαν, ὑποσχόμενοι νὰ καταβάλωσι μέρος τῆς δαπάνης· ὅθεν τὴν 11 Ἰουλίου ἀνεχώρησεν ὁ Σαχτούρης ἐξ Ἰθράς μετὰ 33 πόλεμικῶν πλοίων καὶ 8 πυρπολικῶν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Σάμον τὴν 24. Τὴν ἐπιούσῃ ἐγένετο, περὶ Κόρυκον, ἀκριτὸς τις συμπλοκή μετὰξὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου καὶ μιᾶς Τουρκικᾶς μοίρας· τὴν δὲ 16 σύμπασα ἡ τῶν πολεμίων δύναμις συγκειμήνη ἐκ 2 δικρότων, 37 φρεγατῶν καὶ κορβετῶν καὶ 7 βρικίων κατήλθεν ἀπὸ Χίου ὑπὸ οὐραίου φερομένη ἀνέμου καὶ ἐπεχίρησε νὰ ἀποκόψῃ τινὰ τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων. Ἀλλ' ἀντιπροκαταθέντων τῶν ἡμετέρων, προσχώρησεν ὁ Κανάρης εἰς τὸ πυκνότερον τοῦ ἔχθρικοῦ στόλου καὶ ἤθελε βεβιάως κολλήσει εἰς μίαν φρεγάταν, ἂν τὸ κεραινοβωλήθην ὑπὸ τῶν πολεμίων πυρπολικῶν του δὲν ἤρχιζε νὰ βυθίζηται. Ἐπειδὴ δὲ συγχρόνως ὤρμησεν κατ' αὐτοῦ δύο μεγάλα κλεισμένα ἀκάτια, ἔβαλε τὴν θρυαλλίδα εἰς τὴν πυρίτιδα καὶ κατήλθεν αὐτὸς εἰς τὸ μέγα ἀκάτιόν του. Ἐν τῶν Τουρκικῶν ἀκατίων κατεστράφη ὑπὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ πυρπολικοῦ,

ἀλλὰ τὸ ἕτερον ἀντιπαρετάχθη κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ συνέβη μεταξὺ αὐτοῦ ἀγὼν πεισμάτωνδης ἀνδρὸς πρὸς ἄνδρα.

Τρεῖς Ἕλληνες ἔπεσαν μαχόμενοι, ὁ δὲ Κανάρης ἐπληρώθη εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ εἰς τὸν ἀριστερὸν βραχίονα, ἀλλ' ἀπέκρουσε κελευταῖον τοὺς ἀπίστους, ἐπεβιάσθη εἰς ἓν τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων καὶ ἅμα αἱ πληγαὶ τοῦ θεραπεύθησαν εἰς Αἴγιναν, ἐπανῆλθεν αὖθις, μετὰ τοῦ νέου πυρπολικοῦ εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης.

Μετὰ τὴν συμπλοκὴν ταύτην ὁ Καπετὰν Πασῆς ἐπέστρεψεν εἰς Μιτυλήνην, ὅπου διέτριψεν ἐπὶ ἓνα μῆνα. Τὴν 18 Αὐγούστου, 37 πολεμικὰ Τούρκων πλοῖα κατέπλευσαν εἰς τὴν Ἴωνικὴν παραλίαν· μαθόντα ὁμῶς, ὅτι οἱ Ἕλληνες περιπλέουσι περὶ τὰ Ψαρά καὶ Ἰκαρίαν ὀπισθοδρόμησαν αὖθις εἰς Χίον. Τὴν 23 Αὐγούστου ἐπανῆλθεν ἐξ Ἰδρως μετὰ 20 πλοίων ὁ Μιαούλης, καὶ ἀναλαβὼν τὴν ὄλην ἀρχηγίαν, πηρέσθη τὴν 28 μὲ τὸ σύνθημα αὐτοῦ θάρρος κρὸ τοῦ λιμένος αὐτῆς τῆς Μιτυλήνης, ὅπου οἱ Τούρκοι ἦσαν ἠγκυροβολημένοι ὑποκάτωθεν τοῦ φρουρίου· 22 τῶν πλοίων αὐτῶν ἐξελθόντα τοῦ λιμένος, προσεβλήθησαν τὸ ἑσπέρας τῆς 29 ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πεισματωδέστατα, ὁ δὲ ἀγὼν οὗτος διήρκεσε δι' ὄλης τῆς νυκτὸς καὶ δι' ὄλης τῆς ἐπιούσης ἡμέρας. Τὰ μικρὰ ἡμῶν πλοῖα καὶ μάλισα τὰ Ψαριανὰ ἐξῆλθον κατὰ τῶν πελωρίων πλοίων τῶν πολεμίων μετὰ τόλμης, ἧτις κατέπληξε τὸν Γάλλον ναύαρχον Ρήγγυν καὶ τὸν Γάλλον στρατηγὸν Γυλλεμινῶτον, γενομένου θεατὰς τῆς μάχης. Παρὰ μὲν τοῖς Ἕλλησιν 100 ἄνδρες ἐθανατώθησαν καὶ ἐπληρώθησαν, τρία δ' ἀπωλέσθησαν πυρπολικά, οἱ δὲ Μωαμεθοὶ, παθόντες ζημίαν ὀχι μικροτέραν, κατέφυγον εἰς τὸν κόλπον τῆς Σμύρνης. Ἄν ὁ Χοσρέφ Πασῆς ἦτο πηρῶν ἢ πολυθρόβλητος δειλία τοῦ ἤθελεν ἐπιφέρει τὴν ὀλοσχερῆ τῶν πολεμίων ἤτταν· ἀλλ' εἶχεν ἀπέλθῃ ἐπὶ τῆς φρεγάτας, ἧτις ἔφερε τὴν σημαίαν του εἰς Φώκαιαν, διὰ τὴν διορθώσῃ τὸ πλοῖον τοῦτο, ὁ δ' ἀντ' αὐτοῦ ναυαρχήσας Τυχίρ Πασῆς δὲν ἐστρατεῖτο προσωπικῆς τόλμης.

Ἐκτότε οἱ Τούρκοι περιστάλησαν εἰς τὰ περὶ Μιτυλήνην καὶ Τένεδον ὕδατα, καὶ τοσχύτην ἔδειξαν δειλίαν, ὥστε τὴν 25 Σεπτεμβρίου, 40 αὐτῶν πλοῖα ἀπέφυγον νὰ ναυμαχήσωσι πρὸς 14 Ἑλληνικά. Κατὰ τὸν Νοέμβριον ἐπανῆλθε τελευταῖον ὁ Χοσρὲφ Πασᾶς εἰς Κωνσταντινούπολιν δώσας πέρασ εἰς τὴν ἀκλε-εστάτην ταύτην δι' αὐτὸν ἐστρατεῖαν. Τότε δὲ ἐπέστρεψαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὰ ἴδια, χαίροντες, διότι τὴν τετάρτην ταύτην φορὰν ἔσωσαν τὴν Σάμον καὶ κατίσχυσαν τῆς ὅλης νκυτικῆς τοῦ Σουλτάνου δυνάμεως.

Ὁ δὲ Ρεσίτ Πασᾶς Κιουταχῆς μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου, διοργανίσας μετὰ Θαυμαστῆς ταχύτητος ἐξ ὑπαρχῆς τὸν στρατὸν αὐτοῦ, ἐτράπη ἐπὶ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ συμπληρώσῃ διὰ τῆς ἀλώσεως τῶν Ἀθηνῶν τὴν χείρωσιν τῆς ὅλης ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ Ἑλλάδος. Ἐκβαλὼν δὲ κατὰ τὸν Ἰούνιον ἀπὸ τῶν περὶ Ἄμφισσαν θέσεων αὐτῶν τοὺς Ἕλληνας καὶ γενόμενος κύριος τῆς πόλεως ταύτης, ἐπεχείρησε περὶ τὰ τέλη Ἰουνίου τὰς προπαρασκευαστικὰς τῆς πολιορκίας τῶν Ἀθηνῶν ἐργασίας, φέρων ἐπὶ τούτῳ ἄνδρας μὲν 10,000 πεζοῦς καὶ ἱππεῖς, 20 δὲ μεγάλα πυροβόλα, 4 βρομβοβόλα καὶ 2 ὀλμοβόλα, ἅπαντα καλῶς παρεσκευασμένα· εἶχε δὲ πρόχειρον καὶ τὴν ἐπικουρίαν τοῦ Ὁμέρ Πασᾶ τῆς Εὐβοίας.

Ὁ Ὀδυσεὺς, ὅστις κατὰ τὰ πρῶτα τῆς ἐπαναστάσεως ἔτη, ἦτο ὁ ἐπισημότερος τῶν κατὰ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα πολεμάρχων, ὑποπτειθεὶς παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ὡς προδότης μεταφέρθη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐτέθη ὑπὸ φύλαξιν, ἀλλ' οὗτος ζητήσας νὰ ἀποδράσῃ ἐκ τῶν τειχῶν ἐφονεύθη. Ὁ διαδεξάμενος τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ Γούρας, ἐκλείσθη ἤδη ἐν τῇ Ἀκροπόλει μετὰ ἀνδρῶν 400 ἔχων τροφὰς διὰ 18 μῆνας. Τὴν δὲ 14 Ἰουλίου εἰσῆλθον εἰς αὐτὴν 80 προσέτι ἄνδρες μετὰ τοῦ ὑπονομοποιοῦ Κωνσταντίνου ἢ Κώστα, ὅστις εἶχεν ἀποκτήσει μέγα ὄνομα ἐν Μεσολογγίῳ, καὶ ἐστερεῖτο μὲν πικιδείας πκνιάπασιν, ἀλλὰ προσέλαβε δ' αὐτῆς ἀσκήσεως τέχνην

Θαυμαστήν. Οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες ἄλλοτε, ὡσάντις ἠπειλεῖτο ἡ πόλις αὐτῶν, συνείθιζον ν' ἀποδημῶσιν εἰς Σαλαμίνα, ἔδειξαν εἰς τὴν κρίσιμον ταύτην περίστασιν ἀξιόλογον καρτερίαν, ἀποφασίσαντες νὰ ἐμμείνωσιν ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ τοῦ πατρίου ἐδάφους. Τὸ πρᾶγμα ἦτο δυσχερέστατον· διότι τὸ τεῖχος τῆς πόλεως ἦτο ἀσθενές, καὶ διὰ τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ ἀπήτει φρουρὰν πολυάριθμον· οὐδὲν ἦττον οἱ Ἀθηναῖοι ἀντέσχον ἐπὶ μῆνα ὅλον. Ἀλλὰ τότε ὁ Ρεσίτ Πασᾶς, θεωρῶν ἀπαρκίτητον νὰ γείνη πρὸ πάντων κύριος τῆς κάτω πόλεως, ἐπεχείρησε τὴν 2 Αὐγούστου μέγαν κατ' αὐτῆς πυροβολισμόν, καθ' ὃν διαρκέσαντα ἐπὶ 24 ὥρας, ἔρριψε χιλίας σφίρας καὶ κατέβαλε τὸ πλεῖστον τοῦ τεύχους. Τὴν ἐπιούσαν διέταξεν ἔφοδον γενικὴν, οἱ δ' Ἀθηναῖοι ἀποβαλόντες 30 νεκροὺς καὶ πολλοὺς τετραυματισμένους, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν.

Ἀλλὰ συγχρόνως ἐπεφάνη εἰς τὰ ὠτὰ τοῦ Ρεσίτ Πασᾶ, ὁ Γεώργιος Καρχισκάκης, ἀνὴρ ὅστις ἠγωνίσθη μὲν γενναίως καὶ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας, εἰς ταύτην ὁμῶς τὴν ἀξιωμαθιμότερον τελευταίαν αὐτοῦ ἐκστρατείαν ἀνέδειξε κατὰ πρῶτον τὰ μεγάλα ἐκεῖνα στρατηγικὰ προτερήματα, δι' ἃ δικαίως δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἐξοχώτερος τῶν πολεμικῶν ἡγεμόνων, ὅσους ἀνέδειξε κατὰ ξηρὰν ἢ νεωτέρα Ἑλλάς.

Ὁ Καρχισκάκης διορισθεὶς ὑπὸ τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς στρατηγὸς τῆς ὅλης ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ δυνάμεως, ἀνεχώρησεν ἐκ Ναυπλίου τὴν 19 Ἰουλίου μετὰ 600 ἀνδρῶν, ἐπορεύθη εἰς Ἐλευσίνα, καὶ ἐνωθεὶς ἐνταῦθα μετὰ τῶν σωμάτων τοῦ Βάσου, τοῦ Κριεζιώτου καὶ τοῦ Πανουριᾶ, ἔτι δὲ μετὰ τοῦ νεωστὶ αὔθις ὀργανισθέντος τακτικοῦ σώματος τοῦ Φαβιέρου, συνέκρότησε στρατὸν 3,500 μαχητῶν.

Τὴν 5 Αὐγούστου, ἀναχωρήσας τὸ ἐσπέραιον ἀπὸ Ἐλευσίνος, κατέλαβε περὶ μεσονύκτιον τὸ οὐ μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν κείμενον μικρὸν τοῦ Χαϊδαρίου χωρίον. Καὶ ἀφοῦ τὴν 6 ἀπέ-

κρούσε τὸ κατ' αὐτοῦ σταλὲν ὑπὸ τοῦ Ῥεσίτ Πασᾶ ἀπόσπασμα, ἠναγκάσθη μὲν τὴν 8, ἀντεπεξεζελθόντος αὐτοῦ τοῦ στρατάρχου τῶν Ὀσμάνων, νὰ ὑποχωρήσῃ αὐθις μετὰ αἱματηρότατον ἀγῶνα εἰς Ἐλευσίνα, ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐπήγαγε πληγὴν βαρσῖαν εἰς τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον· διότι μαθὼν ὅτι οἱ ἐχθροὶ εἶχον συγκροτήσῃ εἰς τὰ μεταξὺ Βοιωτίας καὶ Μεγαρίδος ὄρια μεγάλην τροφῶν ἀποθήκην, ἔπεμψεν αὐτόθι μετὰ 1,000 ἐκτάκτων ἀνδρῶν τὸν Γεώργιον Χελιώτην, ὅστις ἐπιπετῶν αἰφνιδίως τὴν 23 Αὐγούστου κατὰ τῶν πολεμίων, ἔφερεν εἰς τὴν Ἐλευσίνα 19,000 προβάτων καὶ 200 ἡμιόνους.

Ἐν τούτοις ὁ Ῥεσίτ Πασᾶς ἐξηκολούθει τὸν κατὰ τῆς Ἀνροπόλεως βομβολισμόν του. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς πολιορκίας μέχρι τῆς 1 Ὀκτωβρίου, ὅτε ἀπέθανεν ὁ Γούρας, οἱ Τοῦρκοι ἔρριψαν εἰς τὸ φρούριον περὶ τὰς 6,500 σφαίρας καὶ βόμβας, οἱ δ' Ἕλληνες ἀπήντησαν διὰ 4,000 περίπου σφαιρῶν καὶ βομβῶν. Ὁ Ῥεσίτ Πασᾶς θεωρῶν, ὅτι αἱ προμήθειαι του ἤρχισαν νὰ ἐκλείπωσι καὶ ὅτι πᾶσαι αἱ προσπάθειαι του εἰς τὸ νὰ ὑπονομεύσῃ τὰ ὀχυρώματα ἐματαιοῦντο διὰ τῆς ἐπιτηδειότητος τοῦ Κώστα εἰς τὸ ἀνθυπονομεύειν, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιχειρήσῃ ἔφοδον· ὄθεν τὴν νύκτα τῆς 6 Ὀκτωβρίου σῶμα Ἀλβανικὸν ἐξεβίασε δι' αἰφνιδίας ἐπιδρομῆς τὴν εἴσοδον καὶ ἐκυρίευσεν τὸ στόμιον τῆς ὑπονόμου, ἐνῶ ὁ Κώστας ἠσχολεῖτο νὰ γεμίσῃ αὐτήν. Ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν μετὰ πεισματώδη ἀγῶνα οἱ ἐχθροὶ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, προϊσταμένου τοῦ Μικρυγιάννη. Τινὲς τῶν πολεμίων πηρέμευον εἰς τοὺς θόλους τοῦ θεάτρου μέχρι τῆς ἑσπέρας τῆς 7, ὅτε καὶ ἐκεῖθεν οἱ ἐπιζήσαντες ἐξεβλήθησαν· μεταξὺ δὲ τῶν πεσόντων ἦτο καὶ ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν Μουχτάρβης, εἰς ὃν ὁ Ῥεσίτ Πασᾶς εἶχεν ὑποσχεθῆ τὴν διοίκησιν τῶν Ἀθηνῶν. Ἐν τῷ διαστήματι τοῦ ἀγῶνος τούτου, διακρέσαντος 24 ὥρας, 500 τῶν πολεμίων βόμβαι καὶ 500 σφαῖραι κατέπεσαν ἐπὶ τοῦ φρουρίου, οἱ δ' Ἕλληνες ἔπαθον δεινῶς· ὁ Μικρυγιάννης ἀπέβλεπε δέκα ἐκ τῶν ἀξιοματικῶν αὐτοῦ καὶ αὐ-

τὸς ἐπληρώθη. Τὴν δ' ἐπιούσαν ὁ Κώστας ἐτίναξε τὴν ὑπόνομον αὐτοῦ ἐπιτυχῶς.

Ἄλλ' ἢ φρουρὰ εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ ἐλαττωθῆ ὡς ἐκ τῶν ἀδιακόπων αὐτῆς ἀγώνων ὥστε ὑπῆρχεν ἀνάγκη ἀπαρτίτητος νὰ εἰσέλθῃ ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἐπικουρική. Μετὰ δύο ἀτυχεῖς ἀποπείρας, ἐπιχειρήσαντος τοῦ Κραϊσκάκη γενικὸν ἀντιπερισπασμὸν, ὁ Κριεζώτης, ὁ Μαρμύρης, ὁ Λέκας καὶ ὁ Τσουρᾶς, ἀποβιβάζονται τὴν νύκτα τῆς 11 Ὀκτωβρίου πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἰλισσοῦ μετὰ 450 Στερεοελλαδιτῶν καὶ Ἴονίων, καὶ προχωροῦσιν ἡσύχως ἕως εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Φιλοπάππου. Τότε πρῶτον ἀνεβόησαν οἱ ἐχθρικοὶ σκοποὶ καὶ ἐπυροβόλησαν, ἀλλὰ πρὶν ἢ τὰ στρατεύματα αὐτῶν ἐξυπνήσαντα προφθάσωσι νὰ ἐκπυροσκοροτήσωσι δις, ἐρρίφθησαν οἱ ἐπικουροὶ Ἕλληνες εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, μεγάλην μὲν προξενήσαντες χαρὰν εἰς τοὺς ὑπερμάχους αὐτῆς, πολλὴν δὲ ἀγανάκτησιν εἰς τὸν Ρεσίτην.

Τότε ὁ ἀρχηγὸς τῶν Τούρκων ἐπεχείρησε δι' εὐρείας ὑπονόμου νὰ ἀνατρέψῃ τὸ πυροβολοστάσιον, τὸ ὁποῖον ἔκειτο ἐντὸς τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβόλου τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἐκκλειτο πυροβολοστάσιον τοῦ Ὀδυσσεῶς, διότι κατεκευάσθη ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἐπὶ τινος ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαλυφθείσης πηγῆς. Εἶχε δὲ προαγάγει ὁ Ρεσίτης τὴν ὑπόνομον μέχρις 60 ὀργυιῶν ἀπὸ τῶν προπόδων τοῦ πυροβολοστασίου, καὶ οἱ μηχανικοὶ τοῦ πληρώσαντες τὸ κοίλωμα διὰ 5,000 λιτρῶν πυρίτιδος, ἐτίναξαν αὐτὴν τὴν 10 Νοεμβρίου· ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Κώστας εἶχεν ἀνθυπονομεύσει, ὥστε ἡ ἔκρηξις ἀπέβη ἀτελοσφόρητος. Οἱ ἐχθροὶ ἐπιμένοντες, ἐπεχείρησαν νέαν πλησίον τῆς προτέρας ὑπονόμου, τὴν ὁποίαν ὁμοίως δὲν προέφθασαν νὰ τὴν τελειώσωσι, διότι ὁ ἄγρυπνος Κώστας ἀντιπαρήλθε κατ' αὐτῶν δι' ἐτέρας, τὴν ὁποίαν πληρώσας διὰ 300 λιτρῶν πυρίτιδος, ἐτίναξε τὴν ἐσπέραν τῆς 24 Νοεμβρίου, ματαίωσας τὸ ἔργον τῶν πολεμιῶν ὥστε ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν ἐγκταλιπὼν ἤδη

παύσαν ἐνεργητικὴν πολιορκίαν, ἀπεφάσισε νὰ περιορισθῆ εἰς τὸν πανταχόθεν ἀποκλεισμὸν τῆς πόλεως, καὶ ἐπὶ τούτῳ νὰ διαχειμάσῃ ἔμπροσθεν τῶν Ἀθηναίων.

Οἱ πολιορκούμενοι ἀναπολοῦντες τὴν ἐν Μεσολογγίῳ ἐπιμονὴν τούτου, εἶδον μετ' ἀθυμίας τὴν τοιαύτην ἀπόφασιν αὐτοῦ· διότι συνεποστοῦντο μὲν ἔτι εἰς 1,000 ἄνδρας, καὶ εἶχον τροφὰς δι' ἓν ἔτος, ἀλλὰ τὰ πολεμεφρόδιά των ἦσαν ὀλίγα. Ὅθεν ἐμήνυσαν εἰς τὴν διοίκησιν, ὅτι ἔχουν ἀνάγκην κατεπειγούσης ἐπικουρίας, ἣ δὲ διοίκησις ἀνέθηκεν εἰς τὸν πρὸ ὀλίγου χωρισθέντα ἀπὸ τοῦ Καραϊσκάκη καὶ ἐν Μεθάνοις σταθμεύοντα Φαβιέρου νὰ εἰσαγάγῃ τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐφόδια, διερχόμενος μετὰ τοῦ τακτικοῦ αὐτοῦ σώματος ἀναμέτον τῶν ἐχθρικῶν χερσικωμάτων.

Ὁ φιλότιμος οὗτος ἀνὴρ ἀνέλαβε τὸ δυσχερὲς τοῦτο ἔργον· καὶ ἀναχωρήσας τὴν 28 Νοεμβρίου ἐκ Μεθάνων ἐφ' ἑνὸς Ψαριανοῦ βρικήου, ἀπεβιβάσθη περὶ τὸ μεσονύκτιον τῆς 1 Δεκεμβρίου πρὸς ἀνατολὰς τοῦ λιμένας Μουνυχίας μετὰ 650 ἐκλεκτῶν ἀνδρῶν. Ἐνταῦθα διέταξε μὲ τόλμην ἅμα καὶ σίμωσιν τὰ κατὰ τὴν πορείαν αὐτοῦ· τεσσαράκοντα Φιλέλληνες ἐπροπορεύοντο, ἔπειτα ἤρχετο εἰς λόχος πυροβολιστῶν καὶ ἀμέσως κατόπιν αὐτῶν δύο τάγματα πεζῶν Ἑλλήνων· πάντες ἄνευ διακρίσεως ἀπὸ τοῦ συνταγματάρχου μέχρι τοῦ τελευταίου στρατιώτου ἔφερον ἀνὰ ἓνα σάκκον πυρίτιδος, καὶ διὰ νὰ μὴ συμβῆ ὁ ἐλάχιστος κρότος, ὁ ἀρχηγὸς ἔλαβε τὴν πρόνοιαν νὰ ἀφαιρέσῃ τὰς πέτρας ἀφ' ὧν τῶν ὄπλων.

Οὕτως ἤρχισε τὴν πορείαν αὐτοῦ, ἅμα ἀνέτειλεν ἡ Σελήνη, καὶ ἐπροχώρησεν ἀπαρατήρητος μέχρι τῆς κρηπίδος τῶν ἐχθρικῶν χερσικωμάτων εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Μουσειοῦ. Ἐνταῦθα ὁ Τουρκικὸς σκοπὸς, ὅστις ἐκαιμᾶτο ἐν τῇ τάφρῳ, ἐφονεύθη διὰ λόγῃς ὑπὸ τῶν Φιλελλήνων, τὰ τύμπανα ἔκρουσαν αἴφνης τὸ ἐμβυχτήριον, καὶ γενομένης συγχρόνως ἐξόδου τῆς φρουράς, τὰ Ἑλληνικὰ τάγματα εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἐνῶ βρο-

χλ' σφαιριῶν κατέπιπτεν ἐπ' αὐτὰ ἀπὸ τῶν ἐπὶ τοῦ Φιλοπάπου ἐχθρικῶν πυροβολοστασιῶν. Οἱ Ἕλληνες ἀπέβαλον ἐξ θανατωθέντας, δεκατέσσαρες δὲ ἐπληρώθησαν, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁ συνταγματάρχης Φαβιέρος. Τοῦ δὲ ταγματάρχου Ροβέρτου ἐθραύσθη ὁ μηρὸς· οἱ Ἕλληνες ὁμῶς στραφέντες, ἔλαβον αὐτὸν καὶ τὸν ἔφερον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἔπου μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν. Αὕτη ἢ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν εἴσοδος τοῦ Φαβιέρου, ὑπῆρξε τὸ κάλλιστον κατόρθωμα τοῦ τακτικοῦ ἡμῶν στρατοῦ ἐν τῇ ἐπαναστάσει, καὶ ἀπέδειξε τὸ τί ἠδύναντο νὰ πράξωσιν οἱ Ἕλληνες, ἐὰν πρὸς τῇ ἀνδρίᾳ αὐτῶν προσελάμβανον τὴν πειθαρχίαν τῶν τακτικῶς ὀργανισμένων στρατευμάτων.

Πολὺ πρὸ τοῦ κατορθώματος τούτου, ἅμα μὲ τὴν ἐν τῇ Ἀκροπόλει εἴσοδον τῆς προμνημονευθείσης πρώτης ἐπικουρίας, ὁ Καραϊσκάκης θεωρῶν γὴν τύχην τοῦ φρουρίου ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐξασφαλισθεῖσιν, ἐπεχείρησε τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὴν Στερεάν ἐκστρατεῖαν, ἐπὶ τῷ διττῷ σκοπῷ· νὰ ἀναζωπυρήσῃ τὴν ἐπικράτησιν καθ' ὅλην τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, καὶ ἀποκόψῃ ἀπὸ τῶν πολιτορχητῶν πᾶσιν ἐπικουρίαν νὰ κατὰκλείσῃ αὐτοῦς ἐν τῇ κοιλάδι τῶν Ἀθηνῶν. Εἶχε δὲ συγκεντρώσει περὶ αὐτὸν 3,000 τῶν ἀρίστων μαχητῶν τῆς Ἑλλάδος, ἐν οἷς περιελαμβάνοντο οἱ Σουλιῶται, τὰ λείψανα τῆς τοῦ Μεσολογγίου φρουρᾶς καὶ ὁ γενναῖος καὶ χρηστὸς Νικήτας, ὅστις ἀηδιάσας διὰ τὰς ἐν Πελοποννήτῳ ἀθλίας ἐμφυλίους διενέξεις ἀπῆλθεν εἰς τὸ κατὰ τὴν Στερεάν πεδῖον τῆς μάχης.

Τὴν 25 Ὀκτωβρίου ὁ τῶν Ἑλλήνων στρατάρχης, καταλιπὼν τὸν Βάσον εἰς φύλαξιν τῆς Ἐλευσίνας καὶ Σαλαμῖνος, ἐξώρμησε πρὸς τὴν Βοιωτίαν, καὶ φθάσας τὴν 27 εἰς Δοβρέναν κατέκλεισε τοὺς Τούρκους αὐτόθι ἐντὸς τριῶν πύργων, ἀπέστειλε δὲ τὸ τρίτον τῆς δυνάμεως εἰς τὴν περίξ χώραν, διὰ νὰ ἐμψυχώσῃ τοὺς Ἕλληνας. Τὰ ἀποσπάσματα ταῦτα περιῆλθον πρὸς τοὺς Τούρκους εἰς διαφόρους συμπλοκάς, καὶ εἰς μίαν

Ἐξ αὐτῶν ἔπεσον ὁ ὀνομαστός Ἀκαρνάν πολέμαρχος Γεώργιος Σουλτάνος.

Ὁ δὲ Καραϊσκάκης, θεωρῶν ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀνακτήσῃ εὐχερῶς τὴν Δοβρέναν, καὶ μὴ θέλων νὰ χρονοτριβῇ, προσχώρησε πρὸς τὸ Δίστομον, καὶ τὴν 18 ἔπαμψε 500 ἄνδρας ὑπὸ τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν καὶ τὸν Γεώργιον Βάϊαν διὰ νὰ καταλάβωσι τὴν Ἀράχοβαν, ἣτις κειμένη εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Περικισσοῦ, ἀποτελεῖ τὸ σημεῖον τῆς ἐνώσεως τριῶν διαφόρων κοιλάδων. Μόλις δὲ καταλαβόντων αὐτῶν τὰς εἰκίας, ἔφάνη ἐρχόμενον ἐπὶ τὴν αὐτὴν ὁσίαν ἐν σῶμα τῶν πολεμίων, τὸ ὁποῖον συνέκειτο ἐκ 4,500 Ἀλβανῶν, ἀγομένων ὑπὸ τοῦ Κεχαγιάμβεση καὶ τριῶν ἄλλων Τούρκων ἀρχηγῶν. Ὁ Ρεσίτ Πασᾶς εἶχεν ἀνθῆσει εἰς αὐτὸ ἰδίως τὸ ἔργον τοῦ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ γῶτά του· καὶ τῷ ὄντι πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν οἱ Ἀλβανοὶ οὗτοι ἀπέκρουσαν τὴν ἔφοδον, τὴν ὁποίαν ὁ Ἰωάννης Κωλέττης μετὰ τῶν Ὀλυμπίων, ἡγουμένου τοῦ γέροντος Καρχτάσσου, εἶχεν ἐπιχειρήσει διὰ νὰ καταλάβῃ τὰς Θερμοπύλας καὶ νὰ ὑποστηρίξῃ οὕτω τὴν ἄλλην τοῦ Καραϊσκάκη στρατείαν. Ἦδη δὲ ἐπῆρχοντο οἱ πολεμιοὶ ἐπὶ τὴν Ἀράχοβαν, μὴ γνωρίζοντες, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἰσῆλθον εἰς αὐτήν· ὅθεν τυφλῶς ἐνέπεσον εἰς τὴν παγίδα. Ἀφοῦ δὲ μάτην ἠγωνίσθησαν νὰ κυριεύσωσι τὸ χωρίον, ἐπῆλθε καὶ ὁ Καραϊσκάκης μετὰ τῆς λοιπῆς δυνάμεως ἀπὸ Διστόμου, καὶ καταλαβὼν τὰ στόμια τῶν τριῶν κοιλάδων ἀπέκλεισεν αὐτοὺς ἐντελῶς. Οὕτω πανταχόθεν κκαταπυροβολούμενοι οἱ Τούρκοι παρέμειναν ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἀποκρήνου λόφου, ἐκτεθειμένοι εἰς δεινοτάτην ἀμηχανίαν, διότι ἡ ἐπιχειρήσασα νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν αὐτῶν ἐπικουρία κατετροπώθη εἰς Δαυλίδαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἐκυρίευσαν τότε καὶ 80 ἡμιόνους, φέροντας ἄρτον καὶ πολεμικά. Οἱ ἐχθροὶ προσέτειναν νὰ συνθηκολογήσωσιν, ὁ Καραϊσκάκης ὁμῶς ἀπῆτει τὴν ἀνευ ὄρου παράδοσιν, ὑποσχόμενος μὲν τὴν ζωὴν. Τότε οὗτοι ἀπεφάσισαν νὰ διαφύγωσι.

διὰ τοῦ χιονοσκεπάστου Παρνακσοῦ. Ἀλλ' αὕτη ἡ ἀπεργασ-
μένη ἀπόφασις ἐπήγαγε τὸν παντελῆ ὄλεθρον αὐτῶν· διότι
προσβληθέντες τὴν 25 Νοεμβρίου ὑπὸ βραχέως χειμῶνος, πρὸς
τούτοις καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καταδιωκόμενοι, ὀλίγοι μόνον
δισσώθησαν, καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τοῦ παγετοῦ παθόντες. Ἐπεσαν δὲ
4,200 καὶ οἱ τέσσαρες ἀρχηγοὶ αὐτῶν, ἀφήσαντες εἰς τοὺς
νικητὰς πλουσιώτατα λάφυρα.

Ἡ δυστυχία αὕτη ἐνέβαλεν εἰς μεγάλην ἔμμηχανίαν τὸν
Ἔσκιτ Πασᾶν, ὅστις φοβούμενος μήπως ἀποκλεισθῆ εἰς τὴν
Ἀττικὴν, ἔστειλε τὸν Ὄσμᾶν Πασᾶν μετὰ 600 ἀνδρῶν εἰς
Δαυλίδα καὶ προσεκάλεσε τὸν Ὀμὲρ Πασᾶν τῆς Εὐβοίας νὰ
ἐκστρατεύσῃ διὰ νὰ σώσῃ τὰ φρούρια τῆς Λεβαδείας καὶ τῆς
Ἀμφίσσης. Ἀλλ' ὁ Καραϊσκάκης ἀφῆσας εἰς Δίστομον δύναμιν
ικανὴν νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν Ὄσμᾶν Πασᾶν, ὤρμησεν πρὸς τὰς
Θερμοπύλας, καὶ τὴν 7 Δεκεμβρίου ἀπαντήσας μέγα ἐφοδίων
φορτίον, μεταφερόμενον ἀπὸ Λαμίας εἰς Ἀθήνας, ἐφόρευσε
ἰδίᾳ χειρὶ τὸν ἀρχηγὸν τῆς συνοδευούσης τὴν λαμπρὰν ταύτην
λείαν φρουρᾶς, καὶ κυριεῖται 1,000 φορτηγὰ ζῶα. Ἐπειτα ἐπι-
σχύσας τὸ στρατιωτικὸν σῶμα, τὸ ὁποῖον ἐπολιόρκει τὴν Ἀμ-
φισσαν, διήλθεν αὐτὸς διὰ τοῦ Λοιδορικού, διὰ τῶν Κραββά-
ρων, καὶ τὴν 2 Ἰανουαρίου 1827 ἐδίωξεν ἀπὸ Νευπάκτου τὴν
Τουρκικὴν φρουράν. Οἱ Ἕλληνες ἐδέχοντο τὸν μεγαλεπήβολον
στρατάρχην πανταχοῦ ὡς σωτῆρα, καὶ ἡ σημαία τῆς ἐλευ-
θερίας ἐκυμάτισεν αὐθις νικηφόρος ἀπὸ Μακρυνόρους μέχρι τοῦ
Κορινθιακοῦ κόλπου.

Τὸ ἔτος 1826 ἐτελείωτε λοιπὸν εὐτυχῶς χάρις εἰς τὴν
καρτερίαν, τὴν εὐφυσίαν καὶ τὴν ἀνδρίαν τῶν Ἑλλήνων, οἵτι-
τινες ἀνεπλήρουν μέχρι τινὸς τὰς ἀμικρίας τῶν ἐμφυλίων
διενέξεων καὶ τὴν ἀτέλειαν τοῦ πολιτικοῦ καὶ τοῦ στρατιω-
τικοῦ ὀργανισμοῦ. Ἐπῆλθον δὲ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο καὶ ἄλλα
ἰήσια γεγονότα.

Αἱ συστηθεῖσαι ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐταιρεῖαι, λαβοῦσαι πάλ-

λοὺς ἰσχυροὺς προστάτας ἐπολλαπλασιάσθησαν, καὶ τοσαύτας συνέλεξαν συνδρομὰς, ὥστε κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἔστειλαν εἰς τὴν Ἑλλάδα 2,000,000 δραχμῶν εἰς χρήματα, τροφὰς καὶ πολεμφοδία· ἀφ' ἑτέρου δὲ τινὰ τῶν χρημάτων τοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ συνομολογηθέντος δανείου ἐχρησίμευσαν εἰς τὴν κατασκευὴν διαφόρων πολεμικῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα μετ' ὀλίγον ἔφθασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οὕτω τὴν μὲν 2 Σεπτεμβρίου κατέπλευσαν εἰς Νκὺπλιον ἡ ἀτμοκίνητος κορβέττα Καρτερία, φερομένη ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ Φιλέλληνοσ Ἄστιγγοσ, ὅστισ ἀπὸ τοῦ 1822 δὲν ἔπαυσ γενναίωσ, ἀφιλοκερδῶσ καὶ ἐπιτηδείωσ ὑπὲρ τῆσ Ἑλληνικῆσ ἀνεξαρτησίασ ἀγωνιζόμενοσ· τὴν δὲ 26 Νοεμβρίου ἔφθασαν εἰς Αἴγιναν ἡ φρεγάτα Ἑλλάσ, ἣτισ ἦτο ἐν τῶν ὠραιωτέρων πλοίων τοῦ κάσμου, ἔφεραν 64 πυροβόλα καὶ εἶχε τροφὰς καὶ πολεμφοδία διὰ 18 μῆνασ. Ἐπὶ ταύτησ ὕψωσε μετ' ὀλίγον τὴν ναυαρχικὴν αὐτοῦ σημαίαν ὁ Ἄνδρέασ Μιαούλησ.

Ἐπὶ πᾶσιν ἐντὸσ τοῦ ἔτουσ τούτου ἤρχισαν καὶ αὐταὶ αἱ Κυβερνήσεισ τῶν μεγαλειτέρων Εὐρωπαϊκῶν ἐπικρατειῶν νὰ βουλευῶνται περὶ τῆσ σωτηρίασ τῆσ Ἑλλάδοσ. Ἡ Ῥωσσία, ἣτισ πρὸ καιροῦ παρέστη ὡσ προστάτισ τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν τῆσ Ἀνατολήσ, ἔβλεπε μὲ θλίψιν αὐτῆσ κινδυνεύουσαν τὴν Ἑλλάδα· καὶ ὁ μὲν Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδροσ, ὅστισ πολυειδῶσ εὐηργέτησε κατ' ἰδίαν τοὺσ Ἕλληνασ, δισκωλύθη ἔνεκα τῶν πολιτικῶν τῆσ Εὐρώπησ περιστάσεων ἀπὸ τοῦ νὰ κηρύξῃ πόλεμον κατὰ τῆσ Τουρκίασ, ἀλλ' ἀποθνόντοσ αὐτοῦ περὶ τὰ τέλη 1825 ἔτουσ, ὁ διαδεξάμενοσ τὴν ἀρχὴν ἀδελφοσ αὐτοῦ Νικόλαοσ εἶχε νὰ ἀπορασίσει νὰ ἐπιχειρήσῃ ὅ,τι ὁ προκατόχοσ του δὲν προέφθασε νὰ πράξῃ. Ἡ Ἀγγλία ἐγίνωσκε τοῦτο· εὐμενῶσ δ' ἐπίσημ διακειμένη πρὸσ τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα, μάλιστα ἀφ' ἧσ ἐποχῆσ ἐκυθέρνα τὰ πράγματα αὐτῆσ ὁ ἐπὶ τῆ εὐγλωττίᾳ καὶ τῆ μεγαλοφροσύνη διακρινόμενοσ Γεώργιοσ Κάνιγγ, ἀπεφάσισε νὰ ἀγαλάβῃ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆσ Ῥωσσίασ

τὸ ἔργον τῆς τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων διαβύθμισεως. Ὁ
Θεν τὸ Ἀγγλικὸν Ἰπουργεῖον ἀφ' ἐνὸς ἐπεμψεν εἰς Κωνσταν-
τινούπολιν τὸν Στρατῦρδον Κάνιγγα, παραγγελθέντα νὰ δια-
πραγματευθῆ μετὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως περὶ τοῦ
ἀντικειμένου τούτου· ὁ δὲ πρέσβυς οὗτος, διαβαίνων διὰ τῆς
Ἑλλάδος, ἦλθεν ἔτι ἀπὸ τῆς 28 Δεκεμβρίου 1825 κατὰ τὴν
κατέναντι τῆς Ἰδρας παραλίαν εἰς προσωπικὴν περὶ τῆς ἀπο-
στολῆς αὐτοῦ συνέντευξιν μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορ-
δάτου ἀφ' ἑτέρου ἢ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἔστειλε κατὰ τὸ ἔαρ
τοῦ 1826 εἰς Πετρούπολιν τὸν ἐπισημότερον αὐτῆς πολιτικὸν
καὶ στρατιωτικὸν ἄνδρα, τὸν Δούκα Οὐελιγκτώνα, ὅστις ὑ-
πέγραψεν αὐτόθι τὴν 23 Μαρτίου μετὰ τοῦ κόμητος Λιεβίνου
καὶ τοῦ κόμητος Νεσελρόδου, ὑπουργῶν τοῦ Αὐτοκράτορος
Νικολάου, τὸ ἐξῆς πρωτόκολλον, δι' οὗ ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ρωσ-
σία ἀνέλαβον νὰ διενεργήσωσι παντὶ σθένει τὴν κατάπαυσιν
τοῦ μετὰξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας πολέμου.

ΠΡΩΤΟΝ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ ΜΕΤΑΞΥ ΑΓΓΛΙΑΣ ΚΑΙ
ΡΩΣΣΙΑΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ.

Δεδοθεῖσα παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἢ Βρετανικὴ Αὐτοῦ Μεγα-
λειότης νὰ μεσιτεύσῃ περὶ συνδιαλλαγῆς αὐτῶν μετὰ τῆς Ὀ-
θωμανικῆς Πόρτας, προβάλλουσα ἐπομένως τὴν μεσιτείαν
Τῆς πρὸς ταύτην τὴν Δύναμιν, καὶ ἐπιθυμοῦσα νὰ συμφωνήσῃ
μετὰ τῆς Α. Μ. τοῦ Αὐτοκράτορος πρὸς τῶν Ῥωσσιῶν περὶ
τῶν κατὰ ταῦτα μέτρων τῆς Κυβερνήσεώς Της· ἐπιθυμοῦσα δὲ
πάλιν καὶ ἡ Α. Α. Μ. νὰ καταπαύσῃ ὁ πόλεμος, ὁ κατὰ τὴν Ἑλ-
λάδα καὶ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ὑριστάμενος, διὰ συμβιβασμοῦ
ἀρμόζοντος εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς θρητικείας, τῆς δικαιοσύνης καὶ
τῆς φιλανθρωπίας,

Οἱ ὑποχρῆνόμενοι ὄρισαν:

4. Ἡ εἰς τὴν Πόρταν προβληθησομένη συνδιαλλαγή, ἐὰν ἡ Κυβέρνησις αὐτὴ δεχθῆ τὴν προταθεῖσαν μεσιτείαν, σκοπὸν θέλει ἔχει τὸ νὰ θέσῃ τοὺς Ἕλληνας πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν Πόρταν εἰς τὰς κατωτέρω ρηθησομένας σχέσεις.

Ἡ Ἑλλάς θέλει εἶναι ἐξάρτημα ἐκείνου τοῦ Βασιλείου, καὶ οἱ Ἕλληνες θέλουν πληρῶναι εἰς τὴν Πόρταν φόρον ἐτήσιον, τὸ ποσὸν τοῦ ὁποίου νὰ προσδιορισθῆ διὰ κοινῆς συγκαταθέσεως. Θέλουν κυβερνασθαι ἀφοριστικῶς (ἀποκλειστικῶς) ἀπὸ Διοικητὰς παρ' αὐτῶν ἐκλεγομένους καὶ διοριζομένους, εἰς τὸν διορισμὸν ὅμως τῶν ὁποίων ἡ Πόρτα θέλει ἔχει κάποιαν ἐπιρροήν.

Εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην οἱ Ἕλληνες θέλουν ἀπολαύβαναι τελείαν ἐλευθερίαν συναιδήσεως, ὁλόκληρον ἐλευθερίαν ἐμπορίου καὶ θέλουν κανονίζει ἀφοριστικῶς τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν Κυβέρνησιν.

Διὰ νὰ ἐκτελεσθῆ δὲ πλήρης διαχώρησις μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τῶν δύο ἐθνῶν καὶ νὰ ἐμποδισθοῦν αἱ συγκρούσεις, αἵτινες μέλλουν νὰ ᾔναι τὰ ἀναγκαῖα παρεπόμενα τόσου μακροχρονίου πολέμου, οἱ Ἕλληνες θέλουν καταλάβει (ἀγοράσει) τὰς τε ἐν τῇ Ἠπείρῳ καὶ τὰς ἐν ταῖς νήσοις τῆς Ἑλλάδος κειμένας Τουρκικὰς κτήσεις.

2. Γενομένης δεκτῆς τῆς ἀρχῆς μεσιτείας, μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων, κατὰ συνέπειαν τῶν ἐπὶ τούτῳ γενομένων ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τοῦ πρέσβεως τῆς Βρεταννικῆς Α. Μ. διαβημάτων ἡ Α. Α. Μ. θέλει μεταχειρισθῆ κατὰ πᾶσαν περίστασιν τὴν ἐπιρροήν της διὰ νὰ ἐπιταχύνῃ τὸν σκοπὸν τῆς μεσιτείας ταύτης. Ὁ δὲ τρόπος καὶ ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἡ Α. Α. Μ. θέλει μεθέξει εἰς τὰς μετέπειτα πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν Πόρταν διαπραγματεύσεις, αἵτινες θέλουν εἶναι τὸ παρεπόμενον ταύτης τῆς μεσιτείας, θέλουν προσδιορισθῆ μετέπειτα, ἐκ κοινῆς συγκαταθέσεως, ἀπὸ τὰς Κυβερνήσεις τῆς Βρεταννικῆς Α. Μ. καὶ τῆς Αὐτοκρατορικῆς Α. Μ.

3. Ὁψέποτε δὲ ἡ Πόρτα δὲν δεχθῆ τὴν παρὰ τῆς Βρεταννικῆς Α. Μ. προταθεῖσαν εἰς αὐτὴν μεσιτείαν, ὅποιαδήποτε καὶ ἂν ἤθελεν εἶναι ἡ φύσις τῶν πρὸς τὴν Τουρκικὴν Κυβέρνησιν σχέσεων τῆς Βρεταννικῆς Α. Μ., ἡ Βρεταννικὴ Α. Μ. καὶ Α. Α. Μ. θέλουν φυλάξει (θεωρήσει) πάντοτε τοὺς ὅρους τοῦ συμβιβασμοῦ τοῦ εἰς τὸν Ἄρ. 1. τοῦ παρόντος πρωτοκόλλου δηλωθέντος, ὡς βάσιν ὅποιασδήποτε συνδιαλλαγῆς μεταξὺ τῆς Πόρτας καὶ τῶν Ἑλλήνων, (γεννησομένης διὰ τῆς μεσιτείας αὐτῶν ἀπὸ κοινοῦ ἢ κατ' ἰδίαν) καὶ δὲν θέλουν παραβλέψει καμμίαν ἀρμοδίαν εὐκαιρίαν νὰ μεταχειρισθοῦν τὴν ἐπιρροὴν τῶν πρὸς τὰ δύο διχμαχόμενα μέρη, διὰ νὰ κατορθώσουν τὴν συνδιαλλαγὴν τῶν κατὰ τὰς ἄνω εἰρημένας βάσεις.

4. Ἡ Βρεταννικὴ Α. Μ. καὶ ἡ Α. Α. Μ. ἀποταμιεύουν (ἐπιφυλάττονται) εἰς τὸ μετέπειτα τὸ νὰ παραδεχθοῦν τὰ ἀναγκαῖα μέτρα διὰ νὰ προσδιορίσουν τὰ κατὰ μέρος τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος συνδιαλλαγῆς, καθὼς καὶ τὰ σύνορα τῆς γῆς, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν τοῦ Αἰγαίου πελάγους νήσων, αἵτινες θέλουν συμπεριληφθῆ, καὶ τὰ ὅποια θέλουν προταθῆ εἰς τὴν Πόρταν νὰ γνωρίζῃ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἑλλάς.

5. Ἐτι δὲ ἡ Βρεταννικὴ Α. Μ. καὶ ἡ Α. Α. Μ. δὲν θέλουν ζητήσῃ κατὰ τὸν συμβιβασμὸν τοῦτον καμμίαν αὐξησιν γῆς, οὔτε καμμίαν ἀφοριστικὴν (ἀποκλειστικὴν) ἐπιρροὴν ἢ πλεονέκτημα κατὰ τὸ ἐμπόριον τῶν ὑπηκόων Τῶν, τὸ ὅποιον νὰ μὴ ἀπολαμβάνουν ἐπίσης ὅλα τὰ ἄλλα ἔθνη.

6. Ἡ Βρεταννικὴ Α. Μ. καὶ ἡ Α. Α. Μ. ἐπιθυμοῦσαι νὰ συμπεθέξωσιν οἱ Σύμμαχοί Των εἰς τοὺς ὀριστικούς συμβιβασμούς, τῶν ὁποίων τὸ παρὸν πρωτόκολλον περιέχει τὸ σχέδιον, θέλουν κοινοποιήσῃ τὴν παροῦσαν συνθήκην μυστικῶς εἰς τὰς Αὐλὰς τῆς Βιέννης, τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Βερολίνου, καὶ θέλουν προβάλλῃ εἰς αὐτάς τὸ νὰ στέρξουν νὰ ἐγγυηθοῦν μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας τὴν συνθήκην, διὰ τῆς ποίας θέλει ἐκτελεσθῆ ἡ μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων συν-

διαλλαγῆ, ἐπειδὴ ἡ Βρετανικὴ Α. Μ. δὲν δύναται νὰ ἐγγυηθῆ παρομοίον συνθήκην.

Ἐν Πετροπόλει, τὴν 23 Μαρτίου (4 Ἀπριλίου) 1826.

(Ἵπογγρ.) ΟΥΕΛΛΑΙΓΚΤΩΝ. ΝΕΣΣΕΑΡΩ. ΔΙΕΒΗΝ.

Διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τούτου δὲν ἀνεγνωρίσθη μὲν ἔτι ἡ ἀνεξαρτησίαι τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ὅμως ἐτέθη ἡ βάσις τῆς ἀποκοινοῦ συμπράξεως τῶν μεγάλων Δυνάμεων, εἰς ἣν μετὰ τὴν Θεῖαν Πρόνοιαν καὶ τοὺς ἀγῶνας τῶν Πατέρων ἡμῶν ὀφείλομεν τὴν πολιτικὴν ἡμῶν ὑπερξῆν.

~~ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.~~
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

1827

Ἡ ἐν Τροιζῆνι τρίτη ἐθνικὴ συνέλευσις. — Ἐξακολούθησις τῆς πολιορκίας τῶν Ἀθηνῶν. — Ἐπάνοδος τοῦ Καραϊσκάκη εἰς τὴν Ἀττικὴν. — Θάνατος αὐτοῦ. — Ἡ περὶ Φάληρον τροπὴ τῶν Ἑλλήνων. — Παράδοσις τῶν Ἀθηνῶν. — Ἐσχάτη τῆς Ἑλλάδος ἀμνηχανία. — Νέα τοῦ Ἰβραήμ Πασᾶ ἐκστρατεία εἰς τὴν Πελοπόννησον. — Ἡ κατὰ τὴν 25 Ἰουνίου (6 Ἰουλίου) 1827 ἐν Λονδίνω ὑπογραφεῖσα ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Γαλλίας συνθήκη. — Ἡ ἐν Πύλῳ Ναυμαχία. — Ἡ εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ἐκστρατεία τῶν Ἑλλήνων. — Τὰ κατὰ τὴν Κρήτην, Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ Χίον.

Αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις εὐωδοῦντο, ὡς εἶδομεν, καὶ αἱ μεγάλαί τῆς Εὐρώπης δυνάμεις ἤρχισαν νὰ κήδωνται περὶ τῆς

σωτηρίας τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' οὔτε ὁμόνοια, οὔτε σύνοσις ἐπεκράτει περὶ τὴν διεξαγωγὴν τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων. Ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ τρίτη ἐθνικὴ συνέλευσις, ἡ συγκροτηθεῖσα τὴν 6 Ἀπριλίου τοῦ προηγουμένου ἔτους, εἶχεν ἀναγκασθῆναι ἀναβάλλειν, τὴν 12 τοῦ αὐτοῦ μηνός, τὰς ἐργασίας αὐτῆς μέχρι Σεπτεμβρίου. Ἡ ἐπιτροπὴ τῆς συνελεύσεως προσεκάλεσε τοὺς πληρεξουσίους νὰ συνέλθωσιν εἰς Πόρον διὰ νὰ ἐπαναλάβωσιν ἐκεῖ τὰς ἐργασίας αὐτῶν τὴν πρώτην Σεπτεμβρίου. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ πληρεξούσιοι διηρέθησαν, οἱ μὲν τούτων συνῆλθον εἰς Ἑρμιόνην, οἱ δὲ εἰς Αἴγιναν. Τελευταῖον μετὰ τινὰς φιλονικίας συνῆλθον ἅπαντες εἰς Τροιζῆνα τὴν 19 Μαρτίου τοῦ ἔτους τούτου 1827 καὶ ἤρξαντο ἐνταῦθα τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν. Ἡ ἐθνικὴ αὕτη συνέλευσις, συνεδρίασεν μέχρι τοῦ Μαΐου τοῦ ἔτους τούτου, προεδρευομένη ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Σισίνη, ἐψήφισαν ὥστε ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία νὰ ἀνατεθῆ εἰς χεῖρας ἑνὸς ἄρχοντος, καλουμένου Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος, ἐνῶ πρότερον ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἦτο μερισμένη εἰς πολλοὺς ἄνδρας· παρέτεινε τὸν χρόνον τῆς ἐξουσίας τοῦ ἄρχοντος ἐκείνου ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη καὶ ἐνίσχυσεν ἐν γένει τὴν Κυβέρνησιν αὐτοῦ· Κυβερνήτην δὲ τῆς Ἑλλάδος ἐχειροτόνησε τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν, Κερκυραῖον, ὅστις διετέλεσεν ὑπουργὸς τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου. Ἐπειδὴ δὲ ὀκλεχθεῖς δὲν ἦτο εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ φθάσῃ ταχέως, ἡ Κυβέρνησις ἀνετέθη εἰς Ἀντικυβερνητικὴν Ἐπιτροπὴν, συγκειμένην ἐκ τοῦ Γεωργίου Μαυρομιχάλη, Γ. Νάκου, καὶ Μαρκῆ Μηλακίτη.

Ἡ συνέλευσις οὕτη ἀνέθεσε πρὸς τούτοις τὴν ὑπερτάτην ἀρχηγίαν τῶν κατὰ θάλασσαν καὶ κατὰ ξηρὰν δυνάμεων εἰς δύο Φιλέλληνας ἀμφοτέρους Ἀγγλοὺς, τὸν Λόρδον Κόχραν καὶ τὸν Ριχάρδον Τζούρτζ. Ἐκ τούτων ὁ μὲν Κόχραν, ὅστις εἶχε διαπρέψει διὰ λαμπρῶν κατορθωμάτων ἐν τῇ μεσηθρινῇ Ἀμερικῇ, διωρίσθη τότε πρῶτος στόλαρχος πασῶν τῶν Ἑλληνικῶν ναυικῶν δυνάμεων· ἐλθὼν δὲ ἀνέλαβεν ἀμέσως τὸ ἐπιτρα-

πέν αὐτῷ μέγα ἀξίωμα. Ὁ δὲ στρατηγὸς Ριχάρδος Τζούρτζ, διωρίσθη ἀρχιστράτηγος διευθυντῆς πικτών τῶν κατὰ ξηρὰν δυνάμεων, ἀνέλαβεν καὶ αὐτὸς ἀμέσως τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦτο μὲν ἀγαθός, ἀλλ' ὄχι καὶ ἐξοικειωμένος μὲ τὸν τρόπον τοῦ πολεμεῖν, τὰ ἤθη καὶ τὰς ἔξεις τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων.

Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος εἶχε πράξει λάθος μέγα μὴ συγκροτῆσαν ἐγκαίρως ἀποχρῶντα τακτικὰ τάγματα· ἤδη δὲ διορίσαν ἡγεμόνας τῶν ὑπαρχόντων ἀτάκτων στρατευμάτων, ἀνδρας μὴ συνειθισμένους νὰ κυβερνώσιν εὐμὴ τακτικόν, ἐπραξε λάθος ἔτι μεγαλείτερον, τοῦ ὁποίου τὰ ἀποτελέσματα ἔμελλον νὰ φανῶσι μετ' ὀλίγον εἰς τὰ περὶ τὰς Ἀθήνας γενόμενα πολεμικὰ ἐπιχειρήματα.

Ἐνῶ ὁ Καραϊσκάκης περιέφερε τὴν νικηφόρον αὐτοῦ σημαίαν εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, ἡ διοικητικὴ ἐπιτροπὴ εἶχεν ἀποφασίσει νὰ ἐπιτύχη ἐκ παντὸς τρόπου τὴν διάλυσιν τῆς πολιορκίας τῶν Ἀθηνῶν· ἐπὶ δὲ τούτῳ μὲ ἀξιέπαινον δραστηριότητα συνεκρότησε, κατὰ μῆνα Ἰανουάριον τοῦ ἔτους τούτου περὶ Ἐλευσίνα καὶ Σαλαμίνα, δύναντιν 6,000 ἀνδρῶν. Ἐσχημάτισε δὲ καὶ ναυτικὴν μοῖραν πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου, συγκειμένην μὲν ἀπὸ τῆς Καρτερίας, δύο Ψυχριανῶν βρικίων, πέντε ὀπλισμένων ἀγκυτίων καὶ ἐνὸς μιστίκου, τεταγμένην δὲ ὑπὸ τὸν Ἄστιγγα. Ἀλλ' ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἐπεχείρησε νὰ βάλῃ εἰς κίνησιν τὰ προαναφερθέντα στρατεύματα, ἦτο ἀνεπιτήδεις· διότι ἀπεφάσισε νὰ διαίρῃσιν αὐτὰ εἰς δύο σώματα, καὶ διὰ μὲν τοῦ ἐνὸς νὰ προσβάλλῃ τὸ στρατόπεδον τοῦ Ρεσίτ Πασᾶ ἀπὸ Ἐλευσίνας, διὰ δὲ τοῦ ἑτέρου νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν ἀπὸ Φαλήρου, ὥστε τὰ δύο Ἑλληνικά σώματα ἔμελλον νὰ ἐνεργήσωσι κεχωρισμένα.

Ἡ πρὸς κατάληψιν τοῦ Φαλήρου ὀρισμένη μοῖρα, συγκειμένη ἐκ 2,700 περίπου ἀνδρῶν, ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Θωμᾶν Γέρδων, φιλέλληνα Ἀγγλον, τὸν Ἰωάννην Νοταρᾶν καὶ

τὸν Μακρυγιάννην, ἀναχωρήσασα τὴν 24 Ἰανουαρίου Μ. Μ. ἀπὸ Σαλαμίνας, ἀπεβιβάσθη τὴν ἀκόλουθον νύκτα εἰς Φάληρον καὶ ὠχυρώθη αὐτόθι. Τὴν ἐπιούσαν ὁ Ἄστιγξ, εἰσελθὼν μετὰ τῆς Καρτερίας εἰς τὸν Πειραιᾶ, κατεपुरοβόλησε τὸ αὐτόθι κείμενον καὶ ὑπὸ τῶν πολεμίων καταληφθὲν μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ πυροβολισμὸς ἤνοιξε βῆγμα εἰς τὸ τεῖχος, 500 Ἕλληνες ὑπὸ τὸν Νοταρᾶν ἐπεχείρησαν ἔφοδον, ἣτις ὁμῶς ἀπεκρούσθη. Αὐθημερόν, 25 Ἰανουαρίου, ἡ ἀπὸ Ἐλευσίνος μέλλουσα νὰ ἐνεργήσῃ μοῖρα συγκειμένη ἐκ 3,500 περίπου ἀνδρῶν, ὑπὸ τὸν Κεφαλλῆνα Βούρβαχιν, τὸν Βάσσον καὶ τὸν Παναγιώτην Νοταρᾶν, προεχώρησε μέχρι τοῦ Καματεροῦ, πλησίον τοῦ Μενιδίου. Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἀπὸ πρωΐας ὁ Ἄστιγξ ἐπανέλαβε τὸν κατὰ τοῦ Μοναστηρίου πυροβολισμὸν, ἐπειδὴ ὁμῶς ἐτελείωσε τὰ πολεμοφόδια, ἤλθε δὲ δρομαῖος εἰς Πειραιᾶ καὶ ὁ Κιουταχῆς μετὰ πεζικοῦ, ἱππικοῦ καὶ δύο πυροβόλων, ἡ Καρτερία ἠναγκάσθη νὰ ἐξέλθῃ τοῦ λιμένος. Ὁ δὲ ἀρχηγὸς τῶν πολεμίων ὠχύρωσε περισσότερον τὸ μοναστήριον, ἐτοποθέτησε 300 ἀνδρας εἰς ἄλλο τι ἀσφαλὲς παρὰ τὸν λιμένα μέρος, καὶ τὴν 27 ὄρμησε μετὰ 2,000 πεζῶν, 600 ἱππέων καὶ 2 πυροβόλων κατὰ τῆς ἐν Καματεροῦ μοίρας, ἣτις μὴ δυνηθεῖσα ν' ἀνθέξῃ ὑπεχώρησεν εἰς Σαλαμίνα. Εἰς ταύτην τὴν μάχην ἔπεσεν ὁ γενναῖος Βούρβαχης, ἀνὴρ διατελέσας πολλὸν χρόνον εἰς τὴν Γαλλικὴν ὑπηρεσίαν καὶ διαπρέψας ἐν αὐτῇ ὡς συνταγματάρχης τοῦ ἱππικοῦ.

Τὴν 29 ὁ Ρεσίτ Πασᾶς καταβάς μετὰ 4,000 ἀνδρῶν καὶ 6 πυροβόλων ἐπετέθη καὶ κατὰ τῶν ἐν Φαλήρῳ ὠχυρωμένων Ἑλλήνων· μολονότι δ' ἐपुरοβολεῖτο ὑπὸ τε τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων καὶ τῶν πυροβολοστασιῶν ἐπὶ πέντε ὥρας, ἐπέμεινε πεισματωδῶς ἀγωνιζόμενος· ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀπεκρούσθη παθῶν μεγάλην φθοράν. Ἐπεσαν δὲ περὶ αὐτὸν 400 περίπου ἀνδρες θανατωθέντες καὶ πληγωθέντες, ἐν οἷς τινὲς τῶν ἀρίστων ἀξιωματικῶν αὐτοῦ. Οἱ Ἕλληνες λοιπὸν διετήρησαν τὴν

θέσειν τοῦ Φαλήρου· ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ ἐχθρὸς ἤγειρε νέα χρυσά κώματα, δὲν ἠδύναντο νὰ προχωρήσωσιν.

Ἀπέτυχον δὲ καὶ δύο ἄλλαι ἀπόπειραι, περὶ τὰ τέλη τοῦ Φεβρουαρίου γενόμεναι, ἡ μὲν διὰ νὰ κυριευθῆ ὁ Ὠρωπὸς, ἡ δὲ διὰ νὰ καταληφθῶσιν αἱ Θερμοπύλαι· ὥστε ἡ τύχη τῶν Ἀθηναίων ἐξηρτάτο μόνον ἀπὸ τοῦ Καρχησκάκη. Ὁ ἀνὴρ οὗτος, ἀφοῦ ἐν ἀρχῇ τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου ἐπήγαγε τὴν ἄλωσιν τοῦ φρουρίου τῆς Ἀμφίσσης καὶ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὸν κατὰ τοῦ Διστόμου ἐστρατεύσαντα ἀπὸ Εὐβοίας Ὁμέρ Πασᾶν, ἐπανῆλθεν εἰς Ἐλευσίνα. Δὲν εἶχε δὲ περισσότερον τῶν 1,000 ἀνδρῶν, διότι εἶχεν ἀφήσει τὸ πλεῖστον τῆς δυνάμεως αὐτοῦ περὶ Μεσολόγγιον καὶ Λεβαδείαν. Προσέλαβεν ὁμοῦς τὰ ὑπὸ τὸν Βάσον καὶ τὸν Παναγιώτην Νοταρᾶν στρατεύματα, καὶ τὴν νύκτα τῆς 2 Μαρτίου προχώρησας, ἔφθασε τὴν ἀκόλουθον πρωΐαν εἰς Κερατσίνην, κειμένην πρὸς δυσμὰς τοῦ Πειραιῶς παρὰ τὸ στενὸν τῆς Σαλαμίνας. Πρὶν φθάσῃ ἔτι νὰ ὀχυρωθῆ ἐνταῦθα, προσεβλήθη ὑπὸ Τουρκικοῦ τινος ἀποσπάσματος, τὸ ὁποῖον ὁμοῦς ἀπέκρουσε. Τὴν 4 ἐστράτευσε ὁ Ρεσίτ Πασᾶς μεθ' ὄλων τῶν ἰππέων αὐτοῦ, δύο σωμάτων πεζικοῦ καὶ τινων πυροβόλων, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τοῦ νὰ κατατροπώσῃ τοὺς Ἕλληνας· ἀλλὰ μετὰ αἰματηρὸν ἀγῶνα ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Εἰς ταύτην τὴν μάχην ἐφονεύθησαν ὁ ὀπλαρχηγὸς τῆς Ἑρμιόνης Ἰωάννης Μίτσας, καὶ ὁ τῆς Στερνίτσας Μηλιώτης. Ἐκτοτε ἔπκυσε νὰ ἐπιτίθεται, καὶ ἀφαιρέσας κατὰ μικρὸν τὰ πυροβόλα, ὅσα εἶχεν εἰς τὰ ἐν Πειραιεῖ ὀχυρώματα, ἔφερεν αὐτὰ εἰς τὰ νέα χρυσά κώματα, τὰ ὁποῖα ἤγειρεν ἐπὶ τοῦ Κορυδαλοῦ εἰς τὴν ἀπωτάτην δεξιάν αὐτοῦ πτέρυγα. Καίτοι δὲ κατέχων μεγάλην ἔκτασιν χώρας ἀναλόγως τοῦ ποσοῦ τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ, ἐφύλαττεν ὁμοῦς ἀδιαχώριστον τὴν σειρὰν τῶν μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ θαλάσσης Θέσεών του, καὶ ἐπὶ πέντε ἐβδομάδας διέκοψε πᾶσαν διὰ ξηρᾶς συγκοινωνίαν μεταξὺ τῶν ἐν Φαλήρῳ καὶ Κερατσίνῃ,

Ἑλληνικῶν στρατοπέδων. Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, διὸν κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου ἦλθον εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης ὁ Κόγχραν καὶ ὁ Τζούρτζ.

Τὰ ὀνόματα τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν, καὶ μάλιστα τοῦ πρώτου, εἶχον κινήσει μέγαν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐνθουσιασμὸν, ὥστε πολλὰ στρατεύματα συνέβρευσαν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Καρχηστικῆς 3,000 Πελοποννήσιοι ὑπὸ τὸν Ἰωάννην Κολοκοτρώνην, τὸν Χρῦσανθον Σισίνην, τοὺς ἀδελφοὺς Πετμεζαίους καὶ ἄλλους 1,000 Ἰδραῖοι ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Οὐρκουάρτην, συγγενῆ τοῦ Κόγχραν· 200 Κρήτες ὑπὸ τὸν Δημήτριον Καλλέργην· ἐν γένει τὸ ὅλον τῆς κατὰ ξηρὰν δυνάμεως συνεποσώθη εἰς 10,000 ἀνδρῶν, ἐχόντων ἄφθονα πολεμικάδια καὶ τροφάς. Ἀπ' ἐτέρου ὁ Μικούλης αὐτὸς, τοῦ ὁποίου τὴν λευκὴν κεφαλὴν ἐκόσμουσιν ἐξ νικηφόρων ναυτικῶν ἐστρατειῶν οἱ στέφανοι, ἐδέχθη νὰ ὑπηρετήσῃ ὡς ἀπλοῖς πλοίαρχος ὑπὸ τὸν Κόγχραν, ὅστις προσῆλθε μετὰ τῆς φρεγάτας Ἑλλάδος καὶ 12 Ἰδραϊκῶν καὶ Σπετσιωτικῶν βρικήων. Ὁ Ἄστιγξ διετάχθη νὰ μεταβῆ μετὰ μοίρας ναυτικῆς εἰς τὸν κόλπον τοῦ Βώλου, διὰ νὰ διακόψῃ τὴν κοινωνίαν τοῦ ἐχθροῦ μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένων βορειοτέρων ἐπαρχιῶν.

Τὴν 8 Ἀπριλίου οἱ ὑπὸ τὸν Οὐρκουάρτην δέκα Ἰδραϊκοὶ λόχοι ἀπεβιβάσθησαν εἰς Φάληρον· ἔκτοτε δὲ μέχρι τῆς 13 συνέβαινον μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Τούρκων συνεχεῖς ἀκροβολισμοί.

Οἱ Τούρκοι ἀνθίσταντο ἐπιμόνως εἰς ἀμφότερα τὰ μέρη· ἀλλὰ τὴν 13, γενομένης κοινῆς τῶν Ἑλλήνων ἐφόδου ἀπὸ τε Φαλήρου, θαλάσσης καὶ Κερατσίνης, κυριεύονται ἐννέα τῶν πολιεμιῶν περὶ τὸν Ἅγιον Σπυρίδωνα χρακώματα, οἱ Τούρκοι περιορίζονται ἐντὸς τῆς μονῆς ταύτης, καὶ ἤδη ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς παρεξέταθη ἄνευ διακοπῆς τινος ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Φαλήρου μέχρι τοῦ Κορυδαλοῦ· ἡ μονὴ ἀπεκλείσθη πανταχόθεν στενῶς· ὁ Καραϊσκόκης ἔστησε τὴν σκιρτὴν του ἐν τῇ

κέντρῳ παρὰ τὸ ἀρχαῖον τοῦ Πειραιῶς, νεώριον· ὁ Μιαούλης, εἰσελθὼν μετὰ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν λιμένα, ἤρχισε νὰ κεραυνοβολῇ τὸν Ἅγιον Σπυρίδωνα· ὥστε ἡ τε ἄλωσις αὐτοῦ καὶ ἡ διάλυσις τῆς πολιορκίας τῆς Ἀκροπόλεως ἐφαίνοντο ἀναπόδραστοι.

Οἱ δ' ἐν τῷ μοναστηρίῳ Μωαμεθανοὶ, οὔτε ἄρτον ἔχοντες οὔτε ὕδωρ, ἔμελλον νὰ παραδοθῶσι μετ' ὀλίγον· τὸ δὲ στρατόπεδον τοῦ Ρεσίτ Πασᾶ, περιεζωσμένον μεταξὺ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, καὶ ἔχον ὀλίγας τροφάς, ἤρχισε νὰ γογγύζῃ καὶ νὰ ἀπειλῇ στάσιν. Ὀλίγων ἔτι ἡμερῶν ἐπιμονὴ καὶ ὑπομονὴ ἔρκει εἰς εὐόδωσιν τοῦ ὕλου ἐπιχειρήματος, ἀλλ' ἡ ἀφροσύνη καὶ τὸ ἀνυπόμονον τοῦ Κόχραν ἀνέτρεψαν πάσας τὰς ἀγαθὰς ταύτας ἐλπίδας. Ὁ στόλαρχος ἔσπευδε νὰ εἰσέλθῃ τροπαιοῦχος εἰς τὴν Ἀκρόπολιν· αἱ ὄραι ἐφαίνοντο εἰς αὐτὸν ἡμέραι καὶ ἐβδομάδες· ἔθεν ἀπεφάσισεν, ὥστε ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς νὰ κυριεύσῃ ἐξ ἐφόδου τὸν Τουρκικόν. Εἰς μάτην ὁ Καραϊσκάκης καὶ οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ ἔλεγον πρὸς αὐτὸν, ὅτι τὰ ἀτακτὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα, ὄντα ἐπιτηδειότατα εἰς τὸν ἀπὸ χαρακωμάτων πόλεμον, δύνανται νὰ μὴ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὸν ἐκ τοῦ συστάδην ἀγῶνα καὶ οὕτω νὰ διακινδυνεύσωσι τὰ πάντα· πρὸς τούτοις, ὅτι δὲν εἶναι φρόνιμον νὰ προχωρήσωσιν ἀφίνοντες κατὰ νῶτον τὸν ἐχθρὸν κατέχοντα τὸν Ἅγιον Σπυρίδωνα. Ὁ Κόχραν δὲν ἤθελε νὰ ἀκούσῃ καμμίαν παρατήρησιν, ὠνόμαζε δειλοὺς τοὺς Ἕλληνας ἡγεμόνας καὶ ἠπέλησεν, ὅτι ἂν δὲν ἐπιχειρήσῃ τι κρίσιμον, αὐτὸς θέλει ἀναχωρήσει μεθ' ὅλης τῆς ναυτικῆς δυνάμεως. Ὁ Καραϊσκάκης, ἀγανακτήσας δι' ὅλα ταῦτα, ἀπεφάνετο ῥητῶς, ὅτι δὲν προχωρεῖ εἰς τὰ πρόσω οὔτε καθ' ἐν βῆμα, ἂν προηγουμένως δὲν παραδοθῇ τὸ μοναστήριον. Τότε ὁ Τζούρτζ, διὰ νὰ συμβιβάσῃ τὴν ἔριδα ταύτην, συνήνεσε νὰ συνθηκολογήσῃ μετὰ τῆς ἐν τῷ μοναστηρίῳ φρουρᾶς καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐξοδὸν αὐτῆς μετὰ τῶν ὅπλων καὶ τῶν σκευῶν.

Ἡ συνθήκη ἐγένετο, καὶ οἱ ἐπισημότατοι τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων, προϊσταμένου τοῦ Καραϊσκάκη, παρέσχον ἑαυτοὺς ὁμήρους διὰ τὴν ἀκριβῆ αὐτῆς ἐκτέλεσιν· ἀλλ' ἡ κατεσπευσμένη αὐτῇ ἀπόφασις, ἐκίνησε τὴν ὀργὴν τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν, οἵτινες δὲν ἤθελον νὰ στερηθῶσι τὴν πλουσίαν τῆς φρουρᾶς λείαν, ἐγίνωσκον ὅτι ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἡ φρουρὰ αὐτῇ ἔμελλεν ἐξ ἀνάγκης νὰ παραδοθῆ ἄνευ ὄρου, καὶ μὴ ὄντες καθυποβεβλημένοι εἰς πειθαρχίαν, δὲν ἤξευρον, ὅτι τὸ πρῶτιστον τοῦ στρατευομένου καθῆκον εἶναι νὰ ὑποτάσσεται τυφλῶς εἰς τὸν ἀρχηγόν του. Ὄθεν ἅμα περὶ μεσημβρίαν τῆς 16 Ἀπριλίου οἱ Τούρκοι παραδόντες μόνον τὰς σημαίας, ἔχοντες δὲ ἐν τῇ μέσῃ αὐτῶν τοὺς εἰρημένους ὁμήρους, ἤρχισαν μετὰ τῶν ὅπλων αὐτῶν καὶ τῶν σκευῶν νὰ καταβαίνωσιν εἰς τὸ Ἀλίπεδον, διὰ νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ρεσίτη, πίπτει μία πιστολίου βολὴ καὶ παρευθὺς πυκνότατον ἐκρήγνυται τῶν παρισταμένων πολυαρίθμων Ἑλλήνων πῦρ κατὰ τῶν διερχομένων. Ὁ Καραϊσκάκης ἀγανακτῆσας διὰ τὴν ἀσεβῆ ταύτην παραβίασιν τῶν συντεθειμένων, ἠγωνίσθη προκινδυνεύων νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν φόνον· ὅταν ὁμως εἶδεν ὅτι ματαίως ἀγωνίζεται, ἀνέκραξε πρὸς τοὺς Τούρκους « Σκοτώσατέ με καθὼς σὰς σκοτώνω! » Διακόσιοι Ἀλβανοὶ οὕτως ἐσφάγησαν καὶ μόλις ἐβδομηκοντὰ περίπου προέφθασαν νὰ διασωθῶσιν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν ὁμογενῶν αὐτῶν.

Ἡ Θεῖα πρόνοια δὲν ἔμελλε νὰ ἀφήσῃ ἀτιμώρητον τὸ ἀμάρτημα τοῦτο. Ὁ Κόχραν ἐπέμενεν ἤδη ὑπὲρ ποτε εἰς τὴν βριαίαν κατὰ τῶν πολεμίων ἔφοδον. Ὁ δὲ Καραϊσκάκης ἀνθίστατο πάντι σθένει εἰς τὸ ὀλέθριον τοῦτο βούλευμα, πολλάκις μετὰ θλίψεως λέγων εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν φίλους, ὅτι ἡ ἀνυπομονησία τῶν Φράγκων, καθὼς ἔλεγε τοὺς Εὐρωπαίους, θέλει μᾶς ἐπιφέρει καμμίαν μεγάλην συμφορὰν· καὶ ἐν τούτοις δὲν ἔπαυε προχωρῶν κατὰ μικρὸν εἰς τὸ πεδῖον καὶ περισιγγῶν βαθμηδὸν τοὺς ἐχθρούς. Ἀλλὰ τὴν 22 Ἀπριλίου,

ἡμέραν ἀποφράδα, Κρητές τινες καὶ Ἰδραῖοι μεθύσαντες ἐκπέ-
 τίθενται αὐτογνωμόνως κατὰ τῶν παρὰ τὸ στόμιον τοῦ Ἰλισ-
 σοῦ ὀχυρωμάτων τοῦ ἐχθροῦ, τὸ δὲ πλείστον τῆς δεξιᾶς πτε-
 ρυγος παρακολουθεῖ τυφλῶς τὸ κίνημα τοῦτο. Οἱ Τοῦρκοι ὑ-
 ποχωροῦσι καὶ δύο Ἰδραῖοι ἀξιωματικοὶ ἐμπήγουσιν ἤδη τὰ
 ξίφη των ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῶν ὀχυρωμάτων, ὅτε τὸ ἱππι-
 κὸν τῶν πολεμίων, οἱ καλούμενοι Δελίδες, προσδραμόντες ἀπὸ
 τοῦ ἐλαιδῶνος, ἐπιπίπτουν ἐκ πλαγίου κατὰ τῶν ἐφορμησάν-
 των Ἑλλήνων καὶ ἀποθοῦσιν αὐτοὺς εἰς Φάληρον, ἀποβαλόν-
 τας ἄνδρας 100. Ὁ Καραϊσκάκης κατέκειτο τότε ἀσθενής ἐν
 τῇ σκηνῇ αὐτοῦ, ἀλλ' ἄμα ἀκούσας τὸν πυροβολισμόν ἀνεπή-
 δησεν ἀπὸ τῆς κλίνης, καὶ τρέξας ἔφιππος εἰς τὸ πεδῖον τῆς
 μάχης, ἠγωνίσθη νὰ ἀθροίσῃ τοὺς φυγάδας. Ἐνῶ δὲ διετέλει
 ἀμυνόμενος ὑπὲρ τῆς καθόδου αὐτῶν, προσβάλλεται ὑπὸ βο-
 λῆς πολεμίας καίριως εἰς τὴν γαστέρα καὶ μετακομισθεὶς εἰς
 ἐν τῶν παρακειμένων Ἑλληνικῶν πλοίων ἐκπνέει αὐτόθι τὴν
 ἐπιούσαν.

Εἰς τὰς τελευταίας στιγμὰς του, θεωρῶν ἡρωισμένους περὶ
 αὐτὸν τοὺς ἀπαρχμυθῆτους ὑποστρατήγους του, ἠγωνίσθη ἔτι
 διὰ φωνῆς ἐκλειπούσης νὰ ἐνθαρρύνῃ αὐτοὺς, προτρέπων νὰ
 ἐξακολουθήσωσι γενναίως ὑπὲρ πατρίδος ἀγωνιζόμενοι· ἀλλὰ
 ὑπάρχουσιν ἄνδρες, οἵτινες δὲν ἀναπληροῦνται. Οὐδεὶς ὑπῆρ-
 χε τῶντι οὐδὲν δυνάμενος πλέον νὰ ἀναχαιτίσῃ τὰ παράλογα
 τοῦ Κόχραν βουλευμάτα, ὅστις ἀπεφάσισε νὰ ἐκτελέσῃ αὐτὰ
 ἀμέσως.

Τὴν ἐσπέρην τῆς 23 Ἀπριλίου, αὐτῆς ἐκείνης τῆς ἡμέρας,
 καθ' ἣν ἐξέπνευσεν ὁ Καραϊσκάκης, ὁ στόλος παραλαβὼν τὸ ἐν
 καὶ μόνον ἐν τῷ στρατῷ ὑπάρχον τακτικὸν τάγμα, τοὺς Φι-
 λέλληνας, τοὺς Κρητας καὶ τὰ σώματα τοῦ Ἰωάννου καὶ τοῦ
 Παναγιώτου Νοταρᾶ, τοῦ Βάσσου καὶ ἄλλων, ἀπεβίβασε κατὰ
 τὸ μεσονύκτιον τοὺς ἄνδρας τούτους, 2,500 ὄντας περίπου,
 εἰς Κωλιὰδα διὰ νὰ ἐπιχειρήσωσι τὸν κρίσιμον ἀγῶνα, τὰ

ἔποιον πρὸ καιροῦ ἐπόθει ὁ Κόχραν. Ἐπειδὴ οἱ ἀποβιβασθέντες οὐδένα εἶχον πρὸντα ἀνώτερον ἀρχηγόν, ἕκαστος ἐστρατοπέδευσεν ἀσκόπως καὶ ἀρρύθμως ὅπου ἤθελε καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἐξηπλώθησαν, ὥστε ἐνῶ τὸ μέτωπον αὐτῶν ἐπλησίασεν εἰς τὸ φρούριον μέχρι βολῆς πυροβόλου, οἱ τελευταῖοι ἕσταντο πλησίον τῆς θαλάσσης. Οἱ στρατιῶται εἰς τοὺς ὀπίσθους δὲν εἶχον δοθῆ σκαπάναι, ἔσκαπτον τὴν γῆν μὲ τὰ ζιφυ αὐτῶν, διὰ νὰ προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τῆς πρώτης τοῦ ἱππικοῦ ἐφόδου· καὶ ἐν τούτοις τὸ Ἑλληνικὸν ἱππικόν, τὸ ὅποιον τοσοῦτον ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ἐνταῦθα, εἶχε λησμονηθῆ εἰς Πειραιᾶ.

Ἄνατείλαντος τοῦ ἡλίου, ὁ Ἡεσίτ Πασῆς παρατάσσει τὸ πεζικόν του παρὰ τῷ Μουσεῖῳ καὶ πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός· προοιμιάζει δὲ πυροβολῶν ἀφ' ἐνὸς ὀλμοβόλου, εἰς τὸ ὅποιον τὸ τακτικὸν τάγμα ἀπῆντα διὰ δύο μικρῶν πυροβόλων, ἐνῶ 600 ἱππεῖς, παρεισέδυσαν ἀπαρατήρητοι εἰς χαράδραν, διὰ νὰ ἐπιπέσωσιν αἰφνιδίως εἰς τὴν δεξιὰν τῶν Ἑλλήνων πτέρυγα. Μετὰ τὴν δεκάτην ὀγδόην βολὴν τοῦ ὀλμοβόλου, οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν νὰ προσεύχωνται μεγαλοφώνως· μετὰ δὲ τὴν εἰκοστὴν ἐξώρμησαν οἱ ἀκάθεκτοι Δελίδες κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ μετώπου. Τὸ μέτωπον τοῦτο, συγκείμενον ἀπὸ Σουλιωτῶν, τακτικῶν καὶ Φιλελλήνων, ἐδέχθη ἀκλόνητον τὴν ἐφοδον· ἀλλ' ὁ ἀγὼν ἅμα ἀρξάμενος ἐπερατώθη, διότι οἱ Ἕλληνες, μόλις λαβόντες καιρὸν νὰ πυροβολήσωσι δις, ἤρχισαν νὰ κατακόπτονται ὑπὸ τῶν ἐχθρικῶν σπαθῶν. Οἱ ἐν τῇ ὀπισθοφυλακῇ δὲν ἠδυνήθησαν παντάπῃς νὰ ἀντισταθῶσι καὶ ἐτρέπησαν ἐπὶ τὴν θάλασσαν καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν ἱππέων καὶ τῶν Ἀλβανῶν. Ὁ ἀρχιστράτηγος, ὅστις εἶχεν ἀποβιβασθῆ τὴν πρώτην, ὑπέστη τὸν ἔσχατον κίνδυνον· ἐπίσης καὶ ὁ στόλαρχος, ὅστις ἰδὼν τὴν νύκτα τὰ στρατεύματα πλησιάσαντα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐνόμισεν, ὅτι τὸ ἐπιχειρήμα του καταρθώθη ἤδη, καὶ εἶχε καταβῆ εἰς τὴν ξηρὰν διὰ νὰ δρέψῃ τοὺς καρπούς

τῆς νίκης. Ἐν δὲ τῇ παραλία ὀλεθρία συνέβη συμφορὰ, μέχρις οὗ ὁ γενναῖος Σουλιώτης Νικόλαος Ζέρβας εἰσήγαγέ τινα τάξις εἰς τὴν ὀπισθοδρόμησιν· καὶ μόλις τὸ ἐσπέρας ὁ στόλαρχος, ἐκπέμφας ἀκκτία, παρέλαβε τὰ ὀλίγα περισωθέντα λείψανα τῶν Ἑλλήνων. Ἐνῶ δὲ οὕτω καθ' ὀλοκληρίαν σχεδὸν ἠφανίζετο ἡ δεξιὰ τοῦ στρατοῦ πτέρυξ, οἱ τοῦ κέντρου καὶ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος, μηδεμίαν λαβόντες διαταγὴν, ἴσταντο ἀκίνητοι καὶ ἄπρακτοι.

Οὐδέποτε ἡ νεωτέρα Ἑλλάς υπέστη τροπὴν μᾶλλον πολυδάκρυτον, διότι ἀπέβαλεν ἐν τῇ τροπῇ ταύτῃ 1,500 τοῦλάχιστον τῶν ἐκλεκτοτέρων αὐγῆς πολεμιστῶν, ἑννέα πυροβόλα καὶ πολλὰς σημαίας. Ἄπαντες σχεδὸν οἱ Σουλιῶται καὶ οἱ γενναῖοτάτοι τῶν Κρητῶν ἔπεσαν· ἐκ τῶν εἴκοσι καὶ ἕξ Εὐρωπαϊῶν, οἵτινες παρευρέθησαν εἰς τὸ πυκνότερον τοῦ ἀγῶνος, διεσώθησαν μόνοι τέσσαρες, καὶ εἴκοσι ἑννέα μόνον ἄνδρες ἐκ τῶν 300 τοῦ τακτικοῦ τάγματος. Ὁ Ἰωάννης Νοταρᾶς, ὁ Λάμπρος Βέικος, ὁ Γεώργιος Τσαβέλλας, ὁ Ἀθανάσιος Τούσια Βότσαρης, ὁ Ταγματάρχης τοῦ τακτικοῦ Ἰγγλέσης ἐφονεύθησαν, ὁ Δημήτριος Καλλέργης καὶ ὁ Γεώργιος Δράκος ἠχμαλωτίσθησαν. Ὁ πρῶτος ἐξηγοράσθη ὑπὸ πῶν συγγενῶν διὰ βαρυτάτων λίτρων· ὁ δεύτερος, τὸν ὅποιον ὁ ἀρχηγὸς τῶν πολεμίων ἐκράτει δέσμιον διὰ νὰ τὸν πέμψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς τὸ λαμπρότατον τῆς νίκης τρόπαιον, κατέτρωσεν ἑαυτὸν διὰ μαχαιριδίου. Ἄπαντες δὲ οἱ ἄλλοι αἰχμάλωτοι, εἰς 240 συμποσούμενοι, παραταχθέντες εἰς γραμμὴν ἀπεκεφαλίσθησαν. Ἐπέσει δὲ καὶ ὁ Ἴππαρχος τῶν Ὀσμάνων καὶ αὐτὸς ὁ Ρεσίτης ἐπληρώθη εἰς τὴν χεῖρα.

Μετὰ τὴν μάχην τῆς 24 ὁ Κόχραν, φέρων τὸν στόλον ἀπῆλθεν ἀμέσως εἰς Ἰδραν, διελύθη δὲ καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ πεζικοῦ τῶν Ἑλλήνων στρατοῦ. Ὁ Τζούρτζ, ἀναδειχθεὶς πολὺ συνετώτερος καὶ καρτερικώτερος τοῦ συναδέλφου αὐτοῦ, παρέμεινε ἔτι εἰς τὸ Φάληρον μετὰ 2,000 ἀνδρῶν ἐπὶ τρεῖς

εβδομάδας· ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ μοῖρα τοῦ στρατοῦ, δεινῶς αὐτόθι ἀπὸ τοῦ καύματος καὶ τῆς δίψης ταλαιπωρουμένη, ἠναγκάσθη τελευταῖον νὰ διαλύσῃ τὰ πυροβολοστάσια αὐτῆς, καὶ ρίψασα εἰς φρέαρ τὸ βαρὺ πυροβολικὸν ἀπέπλευσεν ἐκεῖθεν τὴν νύκτα τῆς 15 Μαΐου, καθ' ἣν περίστασιν ὁ Νικήτας, ὅστις τελευταῖος ἐπέβη εἰς τὰ ἀκάτια, ἐξησφάλισε τὴν ἀναχώρησιν, ἀντιπυροβοληθεὶς μετὰ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τῶν Τούρκων. Τὴν δὲ 24 παρεδόθη καὶ ἡ Ἀκρόπολις.

Τοιαύτας συμφορὰς ἐπήγαγεν ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη. Ὁ θάνατος τούτου κατέφερεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν πληγὴν βαρυτέραν ἴσως καὶ αὐτῆς τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου, ὅχι μόνον διότι ἔκτοτε πηρῆλθεν ἔτος ὀλόκληρον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κατηναλώθησαν ἔτι μᾶλλον αἱ ἠθικαὶ καὶ ὀλικαὶ δυνάμεις τοῦ ἔθνους, ὥστε πᾶσα ζημία ἦτο ἤδη ἐπαισθητοτέρα ἢ πρότερον· ἀλλὰ καὶ διότι ἦτο ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἂν ὁ Καραϊσκάκης ἔζη, ὁ Ρεσίτ Πασᾶς βεβιαίως κατετροποῦτο. Αὐτὸς οὗτος ἐθεώρει ἐαυτὸν ἀπολωλότα πρὸ τῆς 24 Ἀπριλίου. Ὅτε μετὰ τὴν νίκην του προσήγαγεν ἐνώπιον αὐτοῦ ἓνα τῶν ἐπισημοτέρων αἰχμαλώτων· « Ἴδε, τὸν » εἶπε, τοῦ Κόσμου τὰ πράγματα! Χθὲς ἔτι ἐθεώρουν ἐμαυτὸν τὸν ἀπεγνωκότα, καὶ σήμερον εἶμαι νικητὴς! » Κατατροπωθέντος δὲ ἅπαξ τοῦ Ρεσίτ ἄδελον τῆ ἀληθείᾳ μέχρι τίνος ἤθελε προχωρήσει· ὁ πολυάριθμος καὶ νικηφόρος Ἑλληνικὸς στρατὸς, ὑπ' ἀνδρὸς οἷος ἦτο ὁ στρατάρχης τῆς Στερεᾶς ἀγόμενος.

Ἦδη δὲ πᾶσαι αἱ ἀγαθαὶ αὐτῆς ἐλπίδες ἐματτιώθησαν, καὶ ἡ Ἑλλὰς περιέστη εἰς τὴν ἐσχάτην ἀμηχανίαν. Ὅλη ἡ Στερεὰ ἦτο εἰς χεῖρας τῶν πολεμιῶν. Κυβέρνησις σχεδὸν δὲν ὑπῆρχεν. Εἰς Ναύπλιον ἐπεκράτουν ἔριδες ἐλλεινικαί. Ὁ Κόχραν ἐπέπλευσεν εἰς τὴν δυτικὴν τῆς Πελοποννήσου περαλίαν, ὅπου ἦτο ἡ ἐστία τῆς τοῦ Ἰβραήμ Πασᾶ δυνάμεως, ἐνεφανίσθη ἔπειτα ἐμπροσθεν τῆς Ἀλεξάνδρουσας, ὅπου ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς παρεσχεύαζε

τετάρτην μεγάλην κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐστρατεῖαν, ἐπανῆλθεν αὖθις εἰς τὰ δυτικά παράλια τῆς Πελοποννήσου, ἀλλ' οὐδαμοῦ ἔπραξέ τι λόγου ἄξιον· μόνον κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην ἐστρατείαν ἐκυρίευσε, μεταξὺ Κυλλήνης καὶ Ἀράξου, τὴν 20 Ἰουλίου μίαν μεγάλην κορβέτταν, φέρουσαν 30 πυροβόλα· ἀλλὰ τὸ κατόρθωμα δὲν ἦτο μέγα ὡς πρὸς πλοῖον, οἷον ἦτο ἡ Ἑλλάς. Ἀφ' ἐτέρου ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς, μετὰ πεντάμηνον ἀπραξίαν, εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μηνὸς τὰ πολεμικὰ αὐτοῦ ἐπιχειρήματα, καὶ περάσας τὴν 6 τοῦ μηνὸς τούτου τὸν Ἀλφειὸν ἐπόρθησεν αὖθις τὴν Ἥλιν, ἦλθεν εἰς Πάτρας, ἀνέβη ἐκεῖθεν εἰς Καλάβρυτα, καὶ πορευθεὶς εἰς Τρίπολιν ἐπανέλαβε τὰς ἐν τῇ Ἀρχαδίᾳ καὶ τῇ Λακεδαίμονι ἐρημώσεις αὐτοῦ. Τὴν δὲ 6 Ἰουνίου ἐπανῆλθεν ἐκ νέου εἰς Μεθώνην, ὅπου περιέμενε τὰς ἐπικουρίας τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, πεποιθὼς ὅτι θέλει δι' αὐτῶν κατορθώσει νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἰδραν καὶ νὰ καταλύσῃ οὕτω τὸν πόλεμον. Τῶντι δὲ τὴν 26 Αὐγούστου ἔφθασεν εἰς Πύλον ἐξ Αἰγύπτου στόλος ἰσχυρὸς, ὅστις συγκεῖμενος ἀπὸ δύο δικρότων, δώδεκα μεγάλων φρεγατῶν, εἴκοσι κορβετῶν, ἑνδεκα μικροτέρων πολεμικῶν πλοίων, ἐξ πυρπολικῶν, συνοδευόμενος δὲ ὑπὸ 41 φορηγῶν πλοίων, ἔφερεν ἐν σύνταγμα πεζικοῦ, 150 ἵππεῖς καὶ ἄφθονα παντὸς εἴδους ἐφόδια καὶ χρήματα. Ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς τοιοιουτρόπως ἐνίσχυθεὶς, ἐν μέσῳ τοιούτων τῆς Ἑλλάδος περιστάσεων, ἐφαίνετο ἀκαταγώ- νιστος· ἀλλ' ἡ Θεία Πρόνοια κατίσχυσεν αὐτοῦ.

Αἱ περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις, τὰς ὁποίας ἐπεχείρησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1826 ὁ Στρατηφύρδος Κάνιγγ οὐδενεῖχον ἐπιφέρει ἀξιόλογον ἀποτέλεσμα. Περὶ τὰ τέλη ἡμῶς τοῦ Ἰανουαρίου 1827, οἱ δύο ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ῥωσσίας ἀπήτησαν ἀπὸ κοινῆς παρὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως τὴν πᾶσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν. Καὶ ἀπέβαλε μὲν ὁ Σουλτάνος, μετὰ μακρὰς συνδιαλέξεις, τὴν 29 Μαΐου ὀριστικῶς τὰς προτάσεις τῶν δύο Δυνάμεων·

ἀλλὰ τότε ἡ Ἀγγλία, ἡ Ῥωσσία καὶ ἡ Γαλλία, ἥτις μόνη ἐκ τῶν ἄλλων μεγάλων Δυνάμεων ἀπεδέχθη μετὰ πολλῆς προθυμίας τὴν πρότασιν τοῦ νὰ συμπράξῃ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ὑπέγραψεν ἐν Λονδίῳ τὴν ἐξῆς περιφρημον συνθήκην.

ΣΥΝΘΗΚΗ ΜΕΤΑΞΥ ΑΓΓΛΙΑΣ, ΓΑΛΛΙΑΣ ΚΑΙ ΡΩΣΣΙΑΣ
ΠΕΡΙ ΕΙΡΗΝΟΠΟΙΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

« Ἐν ὀνόματι τῆς Ἁγίας καὶ Ἀδιαίρετου Τριάδος ».

« Ἡ Α. Μ. ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἡνωμένου βασιλείου τῆς Μεγά-
» λης Βρεττανίας καὶ Ἰρλανδίας, ἡ Α. Μ. ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλ-
» λίας καὶ Ναβάρρας, καὶ Α. Μ. ὁ Αὐτοκράτωρ Πασῶν τῶν
» Ῥωσσιῶν, γνωρίζοντες τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἐπιθέσουν τέλος
» εἰς τὸν αἱματώδη πόλεμον, ὁ ὁποῖος παραδίδων τὰς Ἑλλη-
» νικὰς ἐπαρχίας καὶ τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους εἰς ὅλας
» τὰς ἀταξίας τῆς ἀναρχίας, προξενεῖ καθ' ἑκάστην νέα ἐμ-
» πόδια εἰς τὸ ἐμπορίον τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐπικρατειῶν, καὶ
» δίδει ἀφορμὴν εἰς πειρατείας, αἱ ὁποῖαι ὄχι μόνον ἐκθέτουν
» τοὺς ὑπηκόους τῶν Ὑψηλῶν συμφωνουσῶν Δυνάμεων εἰς ση-
» μαντικὰς ζημίας, ἀλλὰ καθιστῶσιν ἄφευκτον τὴν ἀνάγκη-
» κην τοῦ νὰ λαμβάνωνται μέτρα πολυέξοδα διὰ τὴν ὑπερά-
» σπισιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τὴν κατάσχεσιν τῆς πειρατείας,
» καὶ ἐπειδὴ ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου τῆς
» Μεγάλης Βρεττανίας καὶ Ἰρλανδίας, καὶ ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς
» τῆς Γαλλίας καὶ Ναβάρρας, ἔλαβον πρὸς τούτοις ἐκ μέρους
» τῶν Ἑλλήνων τὴν θερμὴν παράκλησιν τοῦ νὰ μεσολαβήσωσι
» πρὸς τὴν Ὄθωμανικὴν Πόρταν, καὶ ἐπειδὴ ἔχουν αἱ Αὐτῶν
» Μεγαλειότητες, ὡς καὶ ἡ Α. Μ. ὁ Αὐτοκράτωρ Πασῶν τῶν
» Ῥωσσιῶν, τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ στήσουν τὴν χάσιν τοῦ αἵ-
» ματος, καὶ νὰ ἐμποδίσουν τὰ κακὰ παντὸς εἴδους, τὰ ὁ-

» ποῖα ἡμποροῦν νὰ προέλθουν ἀπὸ τὴν ἐξακολούθησιν τοιαύ-
» τῆς στάσεως τῶν πραγμάτων, ἀπεφάσισαν νὰ ἐνώσουν τὰς
» δυνάμεις Των, καὶ νὰ ρυθμίσουν τὰς περὶ τούτου ἐργασίας
» Των δι' ἐπίσημου συνθήκης μὲ τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἀνακαλέ-
» σουν τὴν εἰρήνην μεταξὺ τῶν διαμαχομένων μερῶν διὰ συμ-
» βίβασμου, τὸν ὁποῖον ὑπαγορεύει ἐπίσης ἡ φιλανθρωπία καὶ
» τὸ συμφέρον τῆς ἡσυχίας τῆς Εὐρώπης.

» Διὰ τοῦτο διώρισαν πληρεξούσιους Των νὰ συζητήσουν,
» ἐγκρίνουν, καὶ ὑπογράφουν τὴν ρηθεῖσαν συνθήκην· δηλαδή,
» Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου τῆς Μεγά-
» λης Βρεττανίας καὶ Ἰρλανδίας, τὸν ἐντιμώτατον Οὐἴλλιελλ-
» μον ὑποκόμητα Δύδλεϋ, ἐκ τῶν Ὁμοτίμων τοῦ Ἡνωμένου
» Βασιλείου τῆς Μεγάλῃς Βρεττανίας καὶ Ἰρλανδίας, μέλος
» τοῦ μερικοῦ Συμβουλίου τῆς Βρεττανικῆς Α. Μ., καὶ πρῶ-
» τον Γραμματέα τῆς Ἐπικρατείας ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπο-
» θέσεων.

» Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῆς Γαλλίας καὶ Ναβάρρας, τὸν
» Πρίγκηπα Ἰούλιον, Κόμητα Πολιγνάκ ἐκ τῶν Ὁμοτίμων τῆς
» Γαλλίας, Ἰππέα τῶν ταγμάτων τῆς Χρ. Α. Μ. ὑποστρά-
» τηγον τῶν στρατευμάτων Του, μέγαν σταυροφόρον τοῦ
» Τάγματος τοῦ Ἁγίου Μαυρικίου τῆς Σαρδηνίας, καὶ Πρέσβυν
» Του παρὰ τῆ Βρεττανικῆ Α. Μ.

» Καὶ ἡ Α. Μ. ὁ Αὐτοκράτωρ Πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν, τὸν
» Χριστόφορον Πρίγκηπα τοῦ Λιέβεν, στρατηγὸν τοῦ πεζικοῦ
» τῶν στρατευμάτων τῆς Α. Α. Μ., Γενικὸν ἀνθυπασπιστὴν
» Του, Ἰππέα τῶν ταγμάτων τῆς Ῥωσσίας, καὶ τῶν τοῦ Μαύ-
» ρου καὶ Κοκκίνου Ἄετοῦ τῆς Προυσίας, καὶ τοῦ Τάγματος
» τῶν Γουέλφων τῆς Ἀνοβέρας, Διοικητὴν μέγαν σταυροφόρον
» τοῦ Τάγματος τῆς Σπάθης καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἰε-
» ρουσαλῆμ, ἔκτακτον Πρέσβυν καὶ πληρεξούσιον τῆς Α. Α.
» Μ. παρὰ τῆ Βρεττανικῆ Α. Μ.

» Οἱ ὁποῖοι κοινοποιήσαντες πρὸς ἀλλήλους τὰ πληρεξού-

» σιάτων, καὶ εὐρόντες αὐτὰ ἐν καλῇ τάξει, ἐσυμφώνησαν κα-
» τὰ τὰ ἐξῆς.

» Ἄρθρ. 1. Αἱ συμφωνοῦσαι Δυνάμεις θέλουν προσφέρει τὴν
» μεσιτείαν τῶν εἰς τὴν Ὄθωμανικὴν Πόρταν, μὲ σκοπὸν τοῦ
» νὰ κατορθώσουν συμβιβασμὸν μεταξὺ Αὐτῆς καὶ τῶν Ἑλ-
» λήνων.

» Αὐτὴ ἡ προσφορὰ τῆς μεσιτείας θέλει γαίνει πρὸς τὴν
» εἰρημένην Δύναμιν (τὴν Πόρταν) ἀμέσως μετὰ τὴν ἐπι-
» κύρωσιν τῆς παρούσης συνθήκης διὰ δηλοποιήσεως ἐγ-
» γράφου, ὑπογεγραμμένης συμφώνως ἀπὸ τοὺς ἐν Κωνσταν-
» τινουπόλει πληρεξουσίου τῶν συμμάχων Δυνάμεων, καὶ
» ταυτοχρόνως θέλει ζητηθῆ καὶ ἀπὸ τὰ δύο διαμαχόμενα μέρη
» ἄμεσος ἀνακωχὴ μεταξὺ αὐτῶν, ὡς προειδοποιητικὴ ἀνα-
» πόφευκτος συμφωνία διὰ τὴν ἔναρξιν ὅποιασδήποτε διαπραγ-
» ματεύσεως.

» Ἄρθρ. 2. Ὁ προβληθησόμενος εἰς τὴν Ὄθωμανικὴν Πόρ-
» ταν συμβιβασμὸς θέλει ἐπιστηριχθῆ εἰς τὰς ἀκολουθοῦσας βιά-
» σεις.

» Οἱ Ἕλληνες θέλουν γνωρίζει τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Σουλτά-
» νου, ὡς ὑπερέχοντος κυρίου (superior lord suzerain), καὶ
» κατὰ συνέπειαν αὐτῆς τῆς ὑπεροχῆς θέλουν πληρώνει εἰς
» τὸ Ὄθωμανικὸν Βασίλειον φόρον ἐτήσιον (relief), ταῦ ὅποιον
» τὸ ποσὸν θέλει διορισθῆ ἅπαξ διὰ παντός, διὰ κοινῆς συγ-
» καταθέσεως· θέλουν κυβερᾶσθαι ἀπὸ τὰς Ἀρχάς, τὰς ὁποίας
» αὐτοὶ οἱ ἴδιοι θέλουν ἐκλέγει καὶ διορίζει· ἀλλ' εἰς τὸν διο-
» ρισμὸν αὐτῶν ἡ Πόρτα θέλει ἔχει προσδιωρισμένην τινὰ
» ψῆφον.

» Διὰ νὰ κατορθωθῆ ἐντελής διαχώρισις μεταξὺ τῶν προ-
» σῶπων τῶν δύο ἐθνῶν, καὶ διὰ νὰ προληφθῶσιν αἱ συγκρού-
» σεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι τὸ ἀναπόφευκτον ἐπόμενον τόσον πα-
» λυχρονίου σφαγῆς, οἱ Ἕλληνες θέλουν κατασταθῆ κύριοι τῆς
» Τουρκικῆς ἰδιοκτησίας, τῆς τε ἐπὶ τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς ἐπὶ

» τῶν νήσων τῆς Ἑλλάδος κειμένης, ἐπὶ συμφωνία τοῦ νὰ
 » ἀποζημιώσουν τοὺς πρώην κτήτορας, ἢ διὰ τῆς πληρωμῆς
 » ἐτησίαις τινὸς ποσότητος, ἣτις θέλει προστεθῆ εἰς τὸν φό-
 » ρον τὸν πληρωθησόμενον εἰς τὴν Πόρταν, ἢ δι' ἄλλης τινὸς
 » συμφωνίας τῆς αὐτῆς φύσεως.

» Ἄρθρ. 3. Τὰ μερικώτερα αὐτοῦ τοῦ συμβιβασμοῦ, καὶ
 » τὰ ὄρια τῆς γῆς ἐπὶ τῆς Στερεᾶς, καὶ ὁ προσδιορισμὸς τῶν
 » νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους, εἰς τὰς ὁποίας θέλει προσαρμοσθῆ
 » ὁ συμβιβασμὸς οὗτος, θέλουν ἀποφασισθῆ εἰς ἐπομένην δια-
 »πραγμάτευσιν μεταξὺ τῶν Ἰψηλῶν Δυνάμεων, καὶ τῶν δύο
 » ἀντιφερομένων μερῶν.

» Ἄρθρ. 4. Αἱ συμφωνοῦσαι Δυνάμεις ὑποχρεοῦνται νὰ ἐξα-
 » κολουθήσωσι τὸ σωτήριο ἐργον τῆς εἰρηνεύσεως τῆς Ἑλλά-
 »δος ἐπὶ τῶν βάσεων, αἱ ὁποῖαι ἐξετέθησαν εἰς τὰ προηγού-
 »μενα ἄρθρα, καὶ νὰ δώσουν ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀναβολῆς
 » εἰς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀντιπροσώπους Τῶν ὅλας τὰς
 » ἀναγκαίας ὁδηγίας, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἤδη ὑπογραφο-
 »μένης συνθήκης.

» Ἄρθρ. 5. Αἱ συμφωνοῦσαι Δυνάμεις δὲν θέλουν ζητήσαι
 » εἰς αὐτὰς τὰς συμφωνίας, ὁποιανδήποτε αὔξησιν ὀρίων γῆς,
 » ὁποιανδήποτε ἀποκλειστικὴν ἐπιβρόχην, ὁποιανδήποτε ἐμ-
 »πορικὸν πλεονέκτημα διὰ τοὺς ὑπηκόους των, τὸ ὅποῖον οἱ
 » ὑπήκοοι ὁποιοῦδήποτε ἄλλου ἔθνους νὰ μὴ εἰμποροῦν ἐπίσης
 » ν' ἀπολαύουν.

» Ἄρθρ. 6. Αἱ συμφωνοῦσαι τοῦ συμβιβασμοῦ καὶ εἰρήνης,
 » αἱ ὁποῖαι τελευταῖον ἤθελον ἐγκριθῆ μεταξὺ τῶν διαφορο-
 »μένων μερῶν, θέλουν ἀσφαλισθῆ διὰ τῆς ἐγγυήσεως ἐκείνων
 » τῶν Δυνάμεων, ἀπὸ τὰς ὑπογραφούσας τὴν παροῦσαν συνθή-
 »κην, αἱ ὁποῖαι ἤθελον κριθῆ ὡφέλιμοι, ἢ ἱκαναὶ νὰ δεχθῶσιν
 » αὐτὴν τὴν ὑποχρέωσιν.

» Τὸ εἶδος τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς τῆς ἐγγυήσεως, θέ-

» λει γείνει ἀντικείμενον ἐπομένων συμφωνιῶν μεταξὺ τῶν
» Ὑψηλῶν Δυνάμεων.

» Ἄρθρ. 7. Ἡ παρούσα Συνθήκη θέλει ἐπικυρωθῆ, καὶ αἱ
» ἐπικυρώσεις θέλου ἀλλαχθῆ εἰς δύο μῆνας, ἢ ὀλιγώτερον,
» εἰ δυνάτον.

» Εἰς πίστῳσιν τούτων οἱ ἀμοιβαῖοι πληρεξούσιοι, ὑπέγρα-
» ψαν καὶ ἐπεσφράγισαν τὸ παρόν.

» Ἐγρᾶφη ἐν Λονδίῳ, τὴν 6 Ἰουλίου 1827.

(ὕπογρα) ΔΥΔΛΕΥ. ΠΡΙΓΚΗΨ ΠΟΛΙΓΝΑΚ. ΛΙΕΒΕΝ.

ΑΡΘΡΟΝ ΣΥΜΠΛΗΡΩΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΜΥΣΤΙΚΟΝ.

» Ἐὰν ἡ Ὄθωμανικὴ Πόρτα δὲν ἤθελε δεχθῆ ἐντὸς διαστή-
» ματος ἑνὸς μηνὸς τὴν προβληθησομένην μεσιτεῖαν, αἱ Ὑψη-
» λὰ συμφωνοῦσαι Δυνάμεις, συμβιβάζονται εἰς τὰ ἀκόλουθα
» μέτρα.

» 1. Θέλει δηλοποιηθῆ ἀπὸ τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει
» ἀντιπροσώπους τῶν εἰς τὴν Πόρταν, ὅτι τὰ δυσάρεστα ἐ-
» πακόλουθα καὶ τὰ δεινὰ, τὰ ὁποῖα δεικνύονται εἰς τὴν φα-
» νεράν Συνθήκην, ὡς ἀχώριστα ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῶν
» πραγμάτων, ἢ ὁποῖα διχρεῖ εἰς τὴν Ἀνατολὴν κατὰ τὰ
» τελευταῖα ἕξ ἔτη, καὶ τῆς ὁποίας καταστάσεως τὸ τέλος
» διὰ τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα εἰμπορεῖ νὰ μεταχειρισθῆ ἡ Ὑψη-
» λὴ Πόρτα, φαίνεται καὶ ἀκόμη μακρὰν, ὑποχρεώνου τὰς Ὑψη-
» λὰς συμφωνούσας Δυνάμεις νὰ λάβουν ἄμεσα μέτρα προσ-
» εγγίσεως μετὰ τοὺς Ἕλληνας.

» Πρέπει νὰ ἐννοηθῆ ὅτι αὐτὴ ἡ προσέγγισις θέλει γείνει
» διὰ τῆς συστάσεως ἐμπορικῶν σχέσεων μετὰ τοὺς Ἕλληνας,
» ἀποστελλομένων πρὸς αὐτοὺς ἐπ' αὐτῷ τῷ σκοπῷ, καὶ ἀν-
» τιπεμπομένων ἐκ μέρους αὐτῶν Προξένων, καθ' ὅσον καιρὸν

» ἤθελον ὑπάρχει παρὰ τοῖς Ἕλλησιν Ἀρχαὶ ἀρμόδιαι εἰς τὴν
 » συντήρησιν προμοίων σχέσεων.

» 2. Ἐὰν ἐν τῷ ρηθέντι διαστήματι τοῦ ἐνὸς μηνὸς ἢ
 » Πόρτα δὲν ἤθελε δεχθῆ τὴν ἀνακωχὴν, τὴν προβαλλομένην
 » εἰς τὸ Α'. Ἄρθρον τῆς φανεραῦ Συνθήκης, ἢ ἐὰν οἱ Ἕλληνες
 » ἀρνηθῶσι τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ τοῦ ἄρθρου, αἱ Ὑψηλαὶ συμ-
 » φωνοῦσαι Δυνάμεις, θέλουν δηλώσει εἰς ἐκεῖνο τῶν διαμα-
 » χομένων μερῶν, τὸ ὅποιον ἤθελεν ἐπιθυμήσει τὴν ἐξακο-
 » λούθησιν τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἢ καὶ εἰς τὰ δύο μέρη, ἂν
 » ἦναι ἀνάγκη, ὅτι αἱ ρηθεῖσαι Ὑψηλαὶ Δυνάμεις ἔχουν σκοπὸν
 » νὰ βάλουν εἰς πράξιν ὅλα τὰ μέσα, τὰ ὅποια αἱ περιστάσεις
 » ἡμποροῦν νὰ ὑπαγορεύσουν εἰς τὴν φρόνησιν τῶν, διὰ νὰ ἀ-
 » πολούσουν τὸ ἄμεσον ἀποτέλεσμα τῆς ἀνακωχῆς, τὴν ὁ-
 » ποίαν ἐπιθυμοῦν, προλαμβάνουσαι καθ' ὅσον δύνανται κά-
 » θε σύγκρουσιν μεταξὺ τῶν ἀντιφερομένων μερῶν· καὶ τῷ
 » ὄντι, ἀμέσως μετὰ τὴν ρηθεῖσιν δήλωσιν, αἱ συμφωνοῦσαι
 » Ὑψηλαὶ Δυνάμεις θέλουν μεταχειρισθῆ συμφώνως ὅλα τῶν
 » τὰ μέσα διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τούτου τοῦ σκοποῦ, χωρὶς ὅ-
 » μως νὰ πάρουν ὅποιονδήποτε μέρος εἰς τὰς μεταξὺ τῶν
 » δύο διαφερομένων μερῶν ἐχθροπραξίας.

» Ἐπομένως αἱ Ὑψηλαὶ συμφωνοῦσαι Δυνάμεις ἀμέσως με-
 » τὰ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ πρώτου συμπληρωτικοῦ καὶ μυ-
 » στικοῦ ἄρθρου, θέλουν πέμψει ὁδηγίαις συμπτωματικὰς συμ-
 » φώνους μὲ ὅσα κατὰ πρόβλεψιν ἐσυμφωνήθησαν, πρὸς τοὺς
 » Ναυάρχους τοὺς κυβερνῶντας τοὺς στόλους τῶν εἰς τὰς θα-
 » λάσσας τῆς Ἀνατολῆς.

» 3. Τελευταῖον, ἐὰν, ἐναντίον πάσης προσδοκίας, αὐτὰ τὰ
 » μέτρα δὲν ἤθελον ἀρκέσει εἰς τὸ νὰ κάμουν τὴν Ὀθωμανι-
 » κὴν Πόρταν νὰ δεχθῆ τὰ προβλήματα τῶν Ὑψηλῶν συμφω-
 » νουσῶν Δυνάμεων, ἢ ἐὰν πάλιν οἱ Ἕλληνες ἀπορρίψουν τὰς
 » ὑπὲρ αὐτῶν συμφωνίας, τὰς γενομένας εἰς τὴν σημερινὴν
 » Συνθήκην, αἱ Ὑψηλαὶ Δυνάμεις οὐχ ἤττον θέλουν ἐξακολου-

» θήσει τὸ ἔργον τῆς εἰρηνοποιήσεως ἐπάνω εἰς τὰς μεταξὺ
 » Αὐτῶν συμφωνηθείσας βάρσεις, καὶ κατὰ συνέπειαν δίδουν
 » ἀπὸ τοῦ νῦν τὴν ἄδειαν εἰς τοὺς ἀμοιβαίους ἐν Λονδί-
 » νη Ἀντιπροσώπους Τῶν, νὰ συζητήσουν καὶ προσδιορίσουν
 » τὰ μετὰ ταῦτα μέτρα, εἰς τὰ ὅποια εἰμ.πορεῖ νὰ γείνη χρεία
 » νὰ καταφύγουν.

» Τὸ παρὸν συμπληρωτικὸν καὶ μυστικὸν ἄρθρον, θέλει
 » ἔχει τὴν αὐτὴν ἰσχὺν, ὡς ἂν ἦτο καταχωρημένον κατὰ λέ-
 » ξιν εἰς τὴν σημερινὴν Συνθήκην· θέλει δὲ ἐπικυρωθῆ, καὶ αἱ
 » ἐπικυρώσεις του θέλουν ἀλλαχθῆ συγχρόνως μετὰ τῆς ῥη-
 » θείσης Συνθήκης.

» Εἰς πίστῳσιν τούτων οἱ ἀμοιβαῖοι Πληρεξούσιοι ὑπέγρα-
 » ψαν καὶ ἐσφράγισαν αὐτὸ ».

» Ἐγράφη ἐν Λονδίῳ, τὴν 6 Ἰουλίου 1827.

(ὕπογρα.) ΔΥΔΛΕΥ. ΠΡΙΓΚΗΨ ΠΟΛΙΓΝΑΚ. ΛΙΕΒΕΝ.

Πρὸς πραγματοποιήσιν τῆς συνθήκης ταύτης, ἐνίσχύθησαν οἱ
 κατὰ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν στόλοι τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλ-
 λίας, ὧν τοῦ μὲν πρώτου ἤρχεν ὁ ναύαρχος Ἐδουάρδος Κο-
 δριγκτῶν, τοῦ δὲ δευτέρου ὁ καὶ ἄλλοτε μνημονευθεὶς ναύ-
 αρχος Ρήγγινύς· Ῥωσσικὸς δὲ στόλος ὑπὸ τὸν ναύαρχον κόμητα
 Ἐὶδὲν κατέπλευσεν εἰς τὴν Μεσόγειον ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς. Ἡ
 Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἔσπευτε νὰ ἀποδεχθῆ τὴν προταθεῖσαν
 ἀναχωρήν, ἣ δὲ Ὄθωμανικὴ ἀπεποιήθη αὐτήν.

Ὅθεν τὴν 6 Ὀκτωβρίου οἱ Ναύαρχοι τῶν τριῶν Δυνάμεων,
 ἐνωθέντες μετὰ τῶν στόλων αὐτῶν ἔμπροσθεν τῆς Πύλου, ἀ-
 πεφάσισαν ἀπὸ κοινοῦ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸν λιμένα τοῦτον,
 καὶ ἐπὶ πναλαμβάνοντες τὰς προτέρας προτάσεις, νὰ κατορθώ-
 σωσιν, ὥστε ὁ Ἰβραήμ. νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον,
 ἢ τοῦλάχιστον νὰ πκύσῃ τὰς ἐρημώσεις αὐτοῦ. Περὶ μεσημ-

Ἐρίαν δὲ τῆς 8 εἰσέπλευσαν οἱ στόλοι εἰς τὸν λιμένα, προπορευομένου τοῦ Ἀγγλικοῦ, ἐπομένου τοῦ Γαλλικοῦ, καὶ τελευταίου τοῦ Ῥωσικοῦ καὶ τότε, ἐπειδὴ οἱ Τούρκοι ἐτόλμησαν νὰ πυροβολήσωσι κατὰ τῶν Συμμάχων, συνέβη ἐνταῦθα ἡ σωτήριος ἐκείνη ναυμαχία, ἣτις κατέστρεψε τὴν ναυτικὴν τῶν πολεμίων δύναμιν, καὶ ὡς ἀστραπὴ διαδοθεῖσα καθ' ἑλλην τὴν Ἑλλάδα ἀνεπτέρωσε ὅλους τοῦ ἔθνους τὰς ἐλπίδας. Ὁ στόλος τῶν τριῶν Συμμάχων συνέκειτο ἀπὸ εἴκοσι καὶ ἑξὶ πλοίων, ὧν 10 δίκροτα, 10 φρεγάται καὶ ἑξ μικρότερα, τὰ ὁποῖα ἔφερον 1,324 πυροβόλα. Ὁ δὲ στόλος τῶν πολεμίων συνεποσοῦτο εἰς ἑβδομήκοντα ἐννέα πλοῖα, διότι εἰς Πύλον εἶχε καταπλεύσει καὶ ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει στόλος, φέρων 2,240 πυροβόλα, ἐκτὸς τῶν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς πυροβολοστασίων. Ἡ ναυμαχία διήρκεσε τέσσαρας ὥρας καὶ ὑπῆρξεν αἰματηρὰ καὶ πεισματώδης. Αἱ περίξ πεδιάδες καὶ τὰ ὄρη ἐδοιοῦντο ὑπὸ τῶν ἀπείρων τεχνητῶν ἐκείνων κεραιῶν, καὶ ἐφαινοντο οἰοῦναι ἀποσεύοντα τὸν βαρὺν τῆς τυραννίας ζυγόν. Καπνοὶ δὲ πυκνότατοι μέχρι οὐρανῶν φθάνοντες, ἐκάλυπτον τὰ πάντα· αἱ δ' ἐν μέσῳ αὐτῶν κυματιζόμεναι φλόγες ἐφαινοντο ὡς φιλοτιμούμεναι νὰ λύσωσι ταχύτερον τὰς βαρεῖας ἀλύσεις, διὰ τῶν ὁποίων ἡ θηριώδης τῆς Ἀσίας τυραννία εἶχε δεσμεύσει τὴν μητέρα τοῦ πολιτισμοῦ. Κραυγαὶ δὲ καὶ θρῆνοι τῶν καιομένων Ἀφρικανῶν τούτων Σοδομιτῶν, ἐπλήρου τὸν αἰθέρα· ἐκρήξεις δὲ τῶν θαλασσοθεμέθλων ἐκείνων φρουρίων, τῶν πλοίων, ἠύξανον τὸν τρόμον. Ἡ θάλασσα τῆς Πύλου μετεβλήθη εἰς αἷμα· τὸ δὲ σιδηρόστρωτον ἔδαφος τοῦ λιμένος, ἔτρεμεν ὑπὸ τοῦ βάρους τοῦ ἀνδρολέτηρος τούτου ἀγῶνος.

Ἡ φθορὰ, τὴν ὁποίαν ἐπήγαγον εἰς τοὺς Τούρκους, ὑπῆρξε δεινοτάτη, διότι ἔπεσαν μὲν 6,000 πολεμίων, ἐκ δὲ τῶν 120 περίπου πολεμικῶν καὶ φορτηγῶν πλοίων δὲν ἔμειναν ἐπιπλέοντα, εἰμὴ κορβέτται τινὲς καὶ βρίκια· ἅπαντα δὲ τὰ λοιπὰ κατεστράφησαν.

Ἐκ τῶν Συρμάχων ἔπυσαν θύματα εὐγενῆ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἡμῶν Ἄγγλοι μὲν 75 καὶ ἐπληρώθησαν 197· Ῥώσσοι δὲ 57 καὶ ἐπληρώθησαν 137· Γάλλοι δὲ 43 καὶ ἐπληρώθησαν 117. Ἐν ὅσῳ ὑπάρχει Ἑλλάς, ἄσβεστον εὐγνωμοσύνης αἰσθημα θέλει διαφυλάττει πᾶσα Ἑλληνικὴ ψυχὴ πρὸς τοὺς τρεῖς ἀειμνήστους ἐκείνους Ναυάρχους καὶ τοὺς γενναίους αὐτῶν συναγωνιστάς.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις, οὐδὲ μετὰ τὴν συμφορὰν ταύτην συνήνεσε νὰ ἔλθῃ εἰς λόγους περὶ εἰρήνης, ἐπανελάβον καὶ οἱ Ἕλληνες τὰς ἐχθροπραξίας καὶ ἐπεχείρησαν διαφόρους ἐκστρατείας, ἐξ ὧν ἡ μᾶλλον ἀξιωματικὸς εἶναι ἢ ὑπὸ τὸν ἀρχιστρατήγον Ἰζούρτζ εἰς τὴν δυτικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα γενομένη. Ὁ στρατηγὸς αὐτὸς διεπέρχεται τὴν 17 Νοεμβρίου ἀπὸ τοῦ βορειοδυτικοῦ τῆς Πελοποννήσου μετὰ 1,200 ἀνδρῶν ἐπὶ τῆς Καρτερίας, δύο φορτηγῶν βρικίων καὶ ἑνὸς ἀκατίου, εἰς Ἀκαρνανίαν καὶ κατέλαβε τὴν Δραγαμέστην, τὰ Μίτηκα καὶ τὸ Κανδίλι· ὁ δὲ Ἄστιγξ, διαβιάσας αὐτόθι καὶ ἕτερον στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα ὑπὸ τὸν Κωνστ. Βότσαρην, ἐπεχείρησε μετὰ τοῦ ἀτμοκινήτου καὶ ἑνὸς κανονοφόρου ἀκατίου, τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου καὶ Αἰτωλικοῦ. Τὴν 15 Δεκεμβρίου ἐβομβοβόλισε τὸ Βασιλάδιον· καὶ ἴστατο μὲν μακρὰν ἕνεκα τῶν ῥηχῶν νερῶν, ἀλλ' ὅμως ἐκ τῶν 7 βομβῶν, τὰς ὁποίας ἔρριψε, τέσσαρες ἔπυσαν ἐπὶ τοῦ νησιδίου καὶ ἡ τελευταία ἐτίναξεν εἰς τὸν ἀέρα τὴν πυριταποθήκην τῶν πολεμίων. Τότε ὀπλίζει τὰ ἀκάτιά του, καὶ ἀποβιβασθεὶς ἀναγκάζει τὴν φρουρὰν νὰ παραδοθῇ καὶ οὕτω κυριεύει τὸ Βασιλάδιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνεπέτασε τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν.

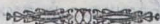
Ὁ κυριεύσας τὴν ἀξιόλογον ταύτην θέσιν ἀνὴρ ὑπῆρξεν εἰς τῶν ἀφιλοκερδестέρων καὶ χρησιμωτέρων Φιλελλήνων. Οὐδέποτε ἔλαβε μισθὸν καὶ κτηνάλωσε τὸ πλεῖστον τῆς μικρᾶς αὐτοῦ περιουσίας εἰς τὸ νὰ συντηρῇ τὴν Καρτερίαν κατὰ τοὺς τελευταίους ἕξ μῆνας. Κατὰ τὰς διαφό-

ρούς αὐτοῦ ἐν ἔτει 1827 ἐκστρατείας, ὁ Ἄστιγξ κατέστρεψεν ἑπτὰ πολεμικά τῶν Τούρκων πλοῖα καὶ ἐκυρίευσεν δέκα τέσσαρα φορτηγὰ· ἔμελλε δὲ, ἀφοῦ πολλὰς προσήνεγκε τῇ Ἑλλάδι ὑπηρεσίας, νὰ πέσῃ τὴν 20 Μαΐου 1828, ἐνῶ ἠγωνίζετο νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἄλωσιν τοῦ Αἰτωλικοῦ. Ὁ Ἄστιγξ ἦτο ὄχι μόνον πολεμιστὴς γενναῖος καὶ ναυτικὸς ἐπιτήδειος, ἀλλὰ καὶ τὸ ἦθος εὐγενὴς, καὶ τὴν ψυχὴν ἀγαθὸς, καὶ φίλος τῶν γραμμάτων καὶ ἐπιστημῶν. Ὁ δὲ Κόχραν ἀφοῦ ἐπλανήθη πάλιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τινὰ χρόνον παρὰ τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Πελοποννήσου, μετέβη εἰς Αἴγιναν, ἔμεινεν ἐκεῖ περὶ τὸν μῆνα, καὶ παραδοὺς τὴν ναυκρχίδα εἰς τὸν Μιαούλην ἀπῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους τούτου.

Οἱ ἐν Ἑλλάδι Κρηῖτες πρὸ πολλοῦ ἀπεφάσισαν νὰ ἀναζωπυρῆσωσιν ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν τὸν διακοπέντα Ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Συναθροισθέντες δὲ πολλοὶ καὶ παραλαβόντες καὶ ἄλλους Ἕλληνας, ἐξέπλευσαν ἐκ Ναυπλίου περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου 1825. Οὗτοι δὲ συμποσοῦμενοι εἰς 1,500 κατέπλευσαν εἰς Κρήτην καὶ κατέλαβον τὰ φρούρια τῆς Γραμβούσης καὶ τῆς Κυσάμου· ἀν δὲ καὶ κατελήφθησαν τὰ φρούρια ταῦτα, ὁ ἀγὼν δὲν ἐπεξετάθη καθ' ὅλην τὴν νῆσον. Ὅτε ὁμοῦς ἐγνώσθη ἡ συμμαχικὴ συνθήκη, οἱ Κρηῖτες θέλοντες νὰ συμπεριληφθῇ καὶ ἡ πατρίς αὐτῶν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπικράτειαν, ἐπροθυμοποιήθησαν νὰ γενικεύσωσιν αὐτόν. Ὅθεν οἱ ἐν Γραμβούσῃ ἐνωθέντες μετὰ τῶν ἐντοπίων ἐξεστράτευσαν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς πρὸς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας ὑπὸ τὸν Ἰωάννην Χάλην· ἀλλὰ μετὰ τινὰς εὐτυχεῖς μάχας ἐν Σπινολόγγῃ καὶ Μοιραμπέλω, κατὰ τὰς ὁποίας ἐφόνευσαν πολλοὺς τῶν ἐχθρῶν, διηρέθησαν οἱ ἀρχηγοί· ἀποτέλεσμα δὲ τῆς διαιρέσεως ταύτης ἦτο ἡ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πεδιάδι ἦττα 3,000 Ἑλλήνων ὑπὸ ἰσαριθμῶν Τούρκων, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐφονεύθησαν ἢ ἐπνίγησαν διαβαίνοντες τὸν παρακείμενον ποταμὸν Μο-

χόν περί τούς 200. Μετά τήν ἀποτυχίαν ταύτην, ἄλλοι μὲν τῶν ἐπικούρων ἀνεχώρησαν ἐκ Κρήτης, ἄλλοι δὲ μετὰ τῶν ἐντοπίων ἐπανῆλθον εἰς τὴν Γραμβοῦσαν.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους τούτου ἐγένοντο δύο προσέτι ἐκστρατεῖαι τῶν Ἑλλήνων, ἡ μὲν ὑπὸ τὸν Καρατάσσον κατὰ τῶν Τρικέρων, ἡ δὲ ὑπὸ τὸν Φαβιέρον κατὰ τῆς Χίου, ἀλλ' ἀμφοτέραι ἀπέτυχον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

1828 καὶ 1829.

Ἄφιξις τοῦ Κυβερνήτου. — Ἀναχώρησις τοῦ Ἰβραήμ Πασᾶ ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου. — Τὰ κατὰ τὴν Κρήτην. — Τελευταῖαι κατὰ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἐχθροπραξίαι. — Τὸ ἀπὸ 10 (22) Μαρτίου 1829 Πρωτόκολλον. — Ἐνστάσεις τῆς ἐν Ἄργει ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων Συνελεύσεως κατὰ τοῦ Πρωτοκόλλου τούτου. — Ἡ ἀπὸ 2 (14) Σεπτεμβρίου 1829 εἰρήνη μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας.

Ὁ Κυβερνήτης Ἰωάννης Καποδίστριας, ἀφοῦ μετέβη εἰς Πετροῦπολιν, εἰς Λονδίνον καὶ εἰς Παρισίους καὶ ἠγωνίσθη νὰ συγεννοηθῇ μετὰ τῶν τριῶν μεγάλων Δυνάμεων περὶ τῆς τύχης τῆς Ἑλλάδος, καὶ νὰ προπαρασκευάσῃ χρηματικούς τινας πόρους, ἔφθασε τὴν 12 Ἰανουαρίου 1828 εἰς Αἴγινα, καὶ ἀναλαβὼν ἀμέσως τὸ ἐπιτραπὲν αὐτῷ ὑπέρτατον ἀξίωμα, ἐπεχείρησε νὰ ὀργανίσῃ τὴν ὅλως παραλελυμένην Κυβέρνησιν καὶ ἰδίως τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις.

Ἐν Πελοποννήσῳ ἐπεκράτησεν ἀπὸ τῆς ἐν Πύλῳ ναυμαχίας ἀνακωχὴ ὅπλων. Ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς εἶχε περιέλθει εἰς δεινὴν ἀμνηχανίαν ἀφ' ἑνὸς οἱ παραπλέοντες τὴν Πελοπόννησον στόλοι τῶν τριῶν Δυνάμεων ἀπέκοψαν πᾶσαν αὐτοῦ συγκοινωνίαν.

νίαν μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὁ δὲ Ἐδουάρδος Κοδριγκτῶν ἠπειλεί, ὅτι θέλει ἀποκλείσει τὴν Αἴγυπτον, ἐὰν ὁ Μεχμέτ Ἄλη δὲν ἀνακαλέσῃ ἀμέσως τὸν υἱὸν του καὶ δὲν ἀπελευθερώσῃ τοὺς εἰς δουλείαν ἀπαχθέντας Ἕλληνας· ἀφ' ἑτέρου ὁ Ἰβραήμ οὐδεμίαν εἶχεν ἐλπίδα βοηθείας ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως, διότι ὁ πρὸ καιροῦ ἐπικρεμᾶμενος μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας πόλεμος εἶχε κηρυχθῆ τελευταῖον τὴν 14 Ἀπριλίου 1828, ὥστε ἡ Ὄθωμανικὴ Κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστήσῃ ἀπασαν αὐτῆς τὴν προσοχὴν πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος. Ὅθεν ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς ἐθεώρησε φρόνιμον νὰ ἐκχωρήσῃ ἀπὸ τῆς Τριπόλεως, καὶ διέταξε τὴν φρουρὰν αὐτῆς, ἀφοῦ κηραστρέψῃ τὰ ὀχυρώματα τῆς πόλεως ταύτης, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Μεθώνην. Ἐπειτα δὲ, ἐπειδὴ αἱ τρεῖς Δυνάμεις ἀπεφάσισαν νὰ στείλωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα μοῖραν τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ, διὰ νὰ ἐπιταχύνωσι τὴν ἀναχώρησιν τῶν Ἀράβων, καὶ ὁ στρατὸς οὗτος, συμποσοῦμενος ἐκ 14,000 ἀνδρῶν, ἔφθασεν ὑπὸ τὸν στρατάρχην Μαιζῶνα εἰς τὸν τῆς Κορώνης λιμένα, περὶ τὰ μέσα τοῦ Αὐγούστου, ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς ἠναγκάσθη τελευταῖον νὰ ἀποπλεύσῃ τὴν 22 καὶ 23 Σεπτεμβρίου, οἱ δὲ Γάλλοι κατέλαβον τὴν Πύλον, τὴν Μεθώνην, τὴν Κορώνην, τὰς Πάτρας καὶ τὸ Ῥίον. Ἐπὶ τῶν φρουρῶν τούτων ὑψώθη ἡ Ἑλληνικὴ σημαία ὁμοῦ μὲ τὰς σημαίας τῶν τριῶν Δυνάμεων. Καὶ τὸ μὲν πλεῖστον τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Γαλλίαν κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος· μοῖρα δὲ τις αὐτοῦ παρέμεινεν ἐν Πελοποννήσῳ μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Βασιλέως.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους τούτου ἔφθασεν εἰς Γραμβοῦσαν νέα ἐπικουρία ὑπὸ τὸν Κατζῆ Μιχάλην, ἀλλ' ἡ ἐπικουρία αὐτῇ μετὰ τινὰ νίκην κατὰ τοῦ Πασᾶ τῆς Ρεθύμνης, συμπλακείσα μετὰ τοῦ Μουσταφᾶ Πασᾶ, ὀδηγῶντος τὴν ὅλην δύναμιν, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ κλεισθῇ ἐντὸς τοῦ Φρηγκοκαστέλου. Εἰς ταύτην τὴν ὑποχώρησιν ἐφρονεύθησαν

ὑπὲρ τοὺς 300 Ἕλληνας καὶ ὁ γενναῖος στρατηγὸς αὐτῶν
Χατζῆ Μιχάλης.

Μαθὼν δὲ ὁ Μουσταφᾶ Πασᾶς, ὅτι οἱ Σφακιανοὶ ἐκινου-
ντο κατ' αὐτοῦ καὶ θέλων νὰ ἀποφύγη τὸν κίνδυνον τοῦ νὰ
εὐρεθῆ ἐντὸς δύο ἐχθρῶν, ἀφῆκεν τοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ νὰ ἐξέλ-
θωσι καὶ νὰ ἀπέλθωσι διὰ θαλάσσης· ἀντὶ δὲ νὰ κινήθῃ κατὰ
τῶν Σφακιανῶν, ἐπορεύετο πρὸς τὴν Ρέθυμνον. Οἱ Σφακιανοὶ
ὁμῶς ἐνδυναμωθέντες ὑπὸ τῶν προσελθόντων Ριζιτῶν καὶ Λα-
κιωτῶν, ἔσπευσαν νὰ καταλάβωσι τὸ στενὸν, δι' οὗ ἔμελλον
νὰ διέλθωσιν οἱ Τούρκοι, καὶ ἐτοποθετήθησαν ἐπὶ τῆς θέσεως
Κόρκκος, κλείσαντες τοὺς Τούρκους ἐντὸς ἀνύδρου πεδιάδος.
Ὁ Μουσταφᾶ Πασᾶς ἐν τῇ δεινῇ ταύτῃ θέσει, συγκροτήσας
πολεμικὸν συμβούλιον, ἐπρότεινε εἰς τοὺς ἀξιωματικούς, ὅτι
μία σωτηρίας ἐλπίς ὑπάρχει, νὰ ρίψωσι τὰ ὄπλα αὐτῶν εἰς
διαρπαγὴν τῶν Ἑλλήνων, καὶ οὕτω νὰ σωθῶσιν. Οὕτως ἐγει-
νεν, καὶ οἱ ἐχθροὶ ἐσώθησαν. Ἡ δὲ πολυπραθὴς Κρήτη, ἐνῶ
ἐταλαντεύετο ἡ τύχη τῆς ἐξωτερικῶς, ἔχασε διὰ τὴν αἰσ-
χροκέρδειαν τινῶν τὸν ἰσχυρότατον συνήγορον εἰς τὸ συμμαχι-
στὸν συμβούλιον, τὴν καταστροφὴν τῶν πολεμίων τῆς. Ἐκ τῶν
ἐχθρῶν ἐφονεύθησαν ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ περὶ τοὺς 4,000,
καὶ ἠχμαλωτίσθησαν περὶ τοὺς 50.

Εἰς δὲ τὴν ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ Ἑλλάδα ἐξηκολούθησαν αἱ
ἐχθροπραξίαι καὶ εὐκολύνθησαν ὁπωσοῦν, ἔχι μόνον διότι συ-
νεκροτήθη ἡδὴ Κυβέρνησις τακτικὴ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ἀντι-
περισπασμὸν, τὸν ὁποῖον ἐπέφερεν ὁ Ῥωσσικὸς πόλεμος. Στρα-
τάρχης τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος προεχειρίσθη ὑπὸ τοῦ Κυ-
βερνήτου ὁ Δημήτριος Ἰψηλάντης, στρατάρχης δὲ τῆς Δυτι-
κῆς ὁ Ριχάρδος Ἰζούρτ. Ἀμφότεροι κατῴρθωσαν κατ' ὀλίγον
νὰ ἀποβάλωσι τοὺς Τούρκους ἀφ' ὅλων σχεδὸν τῶν πρὸς με-
σημβρίαν τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας Ἑλληνικῶν χωρῶν·
μόναί αἱ Ἀθῆναι, ἡ Ἀρμιά καὶ ἡ Εὐβοία, ἔμειναν κατεχόμεναι
ἔτι ὑπὸ τῶν πολεμίων. Ἡ μᾶλλον ἀξιομνημόνευτος μάχη τῆς

περιόδου ταύτης, ἡ καὶ ἐσχάτη τοῦ ὅλου ἀγῶνος, ὑπῆρξεν ἢ ἐν Πέτρα τῆς Βοιωτίας, τὴν 12 Σεπτεμβρίου 1829 συγκροτηθεῖσα, καθ' ἣν ὁ Δημήτριος Ἵψηλάντης μετὰ 3,000 ἀνδρῶν λαμπρῶς ἀγωνισθεὶς πρὸς 7,000 πολεμίους ἐνίκησεν αὐτοὺς κατὰ κράτος. Ἡ τύχη ἐν τῇ δικαιοσύνῃ αὐτῆς ἠθέλησε νὰ ἐπιτρέψῃ τὸ τελευταῖον τοῦτο τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἄθλον εἰς τὸν ἀδελφὸν ἐκείνου, ὅστις πρῶτος ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως.

Ἐν τούτοις αἱ δυνάμεις ἐξακολουθοῦσαι τὰ περὶ τῆς διαρρυθμίσεως τῆς τύχης τῆς Ἑλλάδος βουλευόμενα αὐτῶν, συνέταξαν ἐν Λονδίνῳ τὴν 10|22 Μαρτίου 1829 τὸ ἐξῆς νέον πρωτόκολλον, δι' οὗ ὤρισαν, ὅτι πᾶσαι αἱ πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Παγασσητικοῦ καὶ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου Ἑλληνικαὶ χῶραι, περιλαμβανομένης καὶ τῆς νήσου Εὐβοίας καὶ τῶν Κυκλάδων νήσων, θέλουσι ἀποτελέσει κράτος ὑποτελὲς μὲν καὶ ὑπόφορον τῇ Τουρκίᾳ, ἀλλὰ κυβερνώμενον ὑπὸ ἰδίου κληρονομικοῦ καὶ Χριστιανοῦ ἡγεμόνος.

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ ΤΟΥ ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ.

« Παρόντες: — Οἱ Πληρεξούσιοι τῆς Μεγάλης Βρετανίας,
» τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ῥωσσίας
» συνδιασκεψάμενοι ἀπεφάναντο τάδε.

» Οἱ παρὰ τῇ Ὀθωμανικῇ Πύλῃ Πρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ
» τῆς μεγάλης Βρετανίας, ἅμα φθάσαντες εἰς Κωνσταντινού-
» πολιν, θέλουσιν ἀρχίσει διαπραγματεύειν μετὰ τῆς Τουρκικῆς
» Κυβερνήσεως ἐν ὀνόματι τῶν τριῶν αὐτῶν, αἵτινες ὑπέγρα-
» ψαν τὴν Συνθήκην τῆς 6 Ἰουλίου 1827 περὶ τῆς μελλούσης
» εἰρηναποιήσεως καὶ διοργανώσεως τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰς
» κάτωθι σημειουμένας βάσεις

» *Ὁροθεσία τῆς Στερεᾶς καὶ τῶν νήσων.*

» Νὰ προταθῆ εἰς τὴν Πύλην, ὅτι ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ κα-
» τὰ μὲν τὴν Στερεάν, ἄρχεται ἀπὸ τὸ στόμιον τοῦ Παγαση-
» τικοῦ κόλπου, ἐκείθεν, φθάνουσα εἰς τὴν κορυφὴν τῆς Ὄθρου,
» ἐκτείνεται κατ' εὐθείαν μέχρι τῆς κορυφῆς τῆς πρὸς Ἀνα-
» τολὰς τῶν Ἀγράφων, ἐν ἣ ἐστὶ τὸ σημεῖον τῆς ἐνώσεως με-
» τὰ τοῦ Πίνδου. Ἐκ τῆς ἀκρωρείας ταύτης, ἡ γραμμὴ κα-
» τέρχεται εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀχελώου, πρὸς τὸ μεσημ-
» θρινὸν μέρος τοῦ Λεοντίου, τὸ ὁποῖον μένει εἰς τὴν
» Τουρκίαν· εἶτα διέρχεται τὴν σειρὰν τοῦ Μακρυνόρου, πε-
» ριλαμβάνει ἐντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους τὸ ὁμώνυμον
» στενὸν τοῦ Μακρυνόρου, τὸ ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῆς Ἄρτης
» ἀρχόμενον καὶ καταλήγει διὰ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου
» εἰς τὴν θάλασσαν.

» Ὅλαι αἱ πρὸς μεσημβρίαν τῆς γραμμῆς ταύτης κείμε-
» ναι ἐπαρχίαι θέλουσι συμπεριληφθῆ εἰς τὸ νέον Ἑλληνικὸν
» Κράτος.

» Αἱ νῆσοι αἱ εἰς τὴν Πελοπόννησον παρακείμεναι, ἡ Εὐ-
»βοια καὶ αἱ κοινῶς καλούμεναι Κυκλάδες, θέλουσι ὡσαύτως
» συμπεριληφθῆ ἐντὸς αὐτοῦ τούτου τοῦ Κράτους.

Φόρος.

» Νὰ προταθῆ εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Πύλην ἐν ὀνόματι τῶν
» τριῶν Δυναμίεων, ὅτι οἱ Ἕλληνας θέλουσι πληρῶναι εἰς αὐ-
» τὴν φόρον ἐτήσιον 4,500,000 γροσίων Τουρκικῶν.

Ἀμνηστία.

» Ἡ Ὀθωμανικὴ Πύλη θέλει διακηρύξει πλήρη καὶ τελείαν
» ἀμνηστείαν, ἵνα μήποτε οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων, συμμετασχῶν
» εἰς τὸν ἀγῶνα τὸν Ἑλληνικὸν, ἐνοχληθῆ τοῦ λοιποῦ.

» Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐπίσης ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς

» Ἑλλάδος, θέλει παρέξει τὴν αὐτὴν ἀσφάλειαν εἰς πάντας
» τοὺς λαβόντας τὴν ἐναντίαν μερίδα, εἴτε Χριστιανούς εἴτε
» Μουσουλμάνους ».

Ἐν Λονδίῳ, τὴν 10 | 22 Μαρτίου 1829.

(ὑπογρ.) ΑΒΕΡΑΗΝΟΣ. ΠΡΙΓΚΗΨ ΠΟΛΙΓΝΑΚ. ΛΙΕΒΕΝ.

Κατὰ τοῦ πρωτοκόλλου τούτου καθυπέβηλον ἡ τε Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις καὶ ἡ τετάρτη ἐθνικὴ Συνέλευσις, ἡ συγκροτηθεῖσα ἐν Ἄργει τὴν 11 Ἰουλίου 1829 καὶ μέχρι τῆς 6 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους αὐτόθι συνεδριάσασα εὐλόγους ἐνστάσεις. Τῶντι διὰ τῆς πράξεως ταύτης ἐματαιοῦτο κατὰ μέγα μέρος ὁ ἀρχικὸς τῆς ἐπανάστασεως σκοπός. Ὅχι μόνον αἱ πλείσται Ἑλληνικαὶ χῶραι παρεδίδοντο αὖθις εἰς τὴν διακρίσιν τῶν Τούρκων, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ ἐκείναι ὅσαι ἔμελλον νὰ ἀποτελέσωσιν ἴδιον κράτος ἀπεστεροῦντο τοῦ εὐεργετήματος τῆς ἐντελοῦς ἀνεξαρτησίας. Ἐξ ἐναντίας δὲ ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις, θεωροῦσα τὸν στρατὸν αὐτῆς ἐπανειλημμένως ὑπὸ τῶν Ῥώσων κατατροπωθέντα καὶ ἀναγκασθεῖσα νὰ συνομολογήσῃ ἐν Ἀδριανουπόλει τὴν 2 | 14 Σεπτεμβρίου εἰρήνην ἐπιζήμιον, ἔσπευσε διὰ τοῦ 10 ἄρθρου τῆς εἰρήνης ταύτης νὰ ἀποδεχθῆ ὀριστικῶς τὰς ἀποφάσεις τῶν Δυνάμεων, τὰς περιχομένας εἰς τε τὴν ἀπὸ 25 Ἰουνίου (6 Ἰουλίου) 1827 συνθήκην καὶ εἰς τὸ ἀπὸ 10 | 22 Μαρτίου 1829 πρωτόκολλον. Ἐκτοτε ἔπαισε πᾶσα μετὰξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων ἐχθροπραξία.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

1830—1833.

Θάνατος τοῦ Κυβερνήτου. — Πρωτόκολλον τῆς 22 Ἰανουαρίου (3 Φεβρουαρίου) 1830. — Ἐκλογή τοῦ Πρίγκηπος Λεοπόλδου τοῦ Σάξ Κοβούργ ὡς Κυριάρχου Ἡγεμόνος τῆς Ἑλλάδος καὶ πραιτίκσις αὐτοῦ. — Ἡ ἀπὸ 25 Ἀπριλίου (7 Μαΐου) 1832 Συνθήκη. — Ἡ Ἑλλάς ἀναγορεύεται Βασιλείον, προχειρίζεται δὲ βασιλεὺς αὐτῆς Ὁθων, ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας. — Τὰ σύνορα τοῦ νέου Βασιλείου. — Ἐπτανήσιοι.

Ἡ τάξις καὶ ἡ ἡσυχία, ἣτις ἤρχισεν νὰ εἰσάγηται εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου, ἔπαυσεν, ἐπελθόντος τοῦ θανάτου αὐτοῦ τὴν 27 Σεπτεμβρίου 1830 ἐπεκράτησε δὲ πάλιν ἀναρχία μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Βασιλέως.

Μάλιστα ἀξιωματικὸν γεγονὸς τῆς περιόδου ταύτης εἶναι ἡ ἐπισυμβῆσα ἐν ἀρχῇ τοῦ 1830 μεταβολὴ τῶν διαθέσεων τῶν μεγάλων Δυνάμεων, ὡς πρὸς ἓνα τῶν κυριωτάτων ὄρων τοῦ ἀπὸ 10 | 22 Μαρτίου 1829 πρωτοκόλλου αὐτῶν. Ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ρωσσία ἀπεφάσισαν ἤδη νὰ ἀποδεχθῶσι τὴν, περὶ τῆς ἐντελοῦς ἀνεξαρτησίας εὐχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους· καὶ διὰ τοῦ ἀπὸ 22 Ἰανουαρίου (3 Φεβρουαρίου) 1830 ἐν Λονδίνῳ νέου αὐτῶν πρωτοκόλλου ὤρισαν, ὅτι ἡ Ἑλλάς θέλει συγκροτήσῃ Κράτος ὅλως ἀνεξάρτητον καὶ κυβερνώμενον ὑπὸ ἡγεμόνος κληρονομικοῦ, φέροντος τὸν τίτλον τοῦ κυριάρχου ἡγεμόνος τῆς Ἑλλάδος.

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ ΜΕΤΑΞΥ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΒΡΕΤΑΝΝΙΑΣ,
ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ, ΠΕΡΙ ΑΝΕΞΑΡ-
ΤΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

« Παρόντες: — Οἱ πληρεξούσιοι τῆς Μεγάλης Βρεταννίας,
» τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσίας.

» Ἀπεφάσισαν τὰ ἐξῆς ἄρθρα ὁμοφώνως.

» 1. Ἡ Ἑλλάς θέλει σχηματίσει ἓν κράτος ἀνεξάρτητον καὶ
» θέλει χαίρει ὅλα τὰ δίκαια πολιτικά, διοικητικά καὶ ἔμπο-
» ρικά, τὰ προσπεφυκότεα εἰς ἐντελῆ ἀνεξαρτησίαν.

» 2. Κατὰ λόγον αὐτῶν τῶν εἰς τὸ νέον Κράτος παρεχο-
» μένων πλεονεκτημάτων, καὶ πρὸς συγκατάνευσιν εἰς τὴν ἔ-
» φεσιν, ἣν ἐξέφρασεν ἡ Πόρτα, περὶ τῆς ἐλαττώσεως τῶν
» ὑπὸ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 22 Μαρτίου τεθέντων ὁρίων, ἡ
» διοριστικὴ γραμμὴ τῶν συνόρων τῆς Ἑλλάδος, ἀρξικμένη
» ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀσπροποτάμου, θέλει ἀνατρέξει τὸν
» ποταμὸν αὐτὸν, ἕως κατέναντι τῆς λίμνης τοῦ Ἀγγελοκά-
» στρου, καὶ διασχίσασα τόσον αὐτὴν τὴν λίμνην, ὅσον καὶ
» τὰς τοῦ Βραχωρίου καὶ τῆς Σαυροβίτσας, θέλει καταλήξει
» εἰς τὸ ὄρος Ἀρτοτίνα, ἐξ οὗ θέλει ἀκολουθήσει τὴν κορυφὴν
» τοῦ ὄρους Ἄξου, τὴν κοιλάδα τῆς Κοτούρης καὶ τὴν κορυ-
» φὴν τοῦ ὄρους Οἴτης ἕως τὸν κόλπον τοῦ Ζητουνίου, εἰς
» τὸν ὁποῖον θέλει καταστήσει πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σπερ-
» χειοῦ.

» Ὅλαι αἱ χῶραι καὶ τόποι οἱ κείμενοι πρὸς Μεσημβρίαν
» αὐτῆς τῆς γραμμῆς, θέλουν ἀνήκει εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὅλαι αἱ
» χῶραι καὶ τόποι οἱ πρὸς Ἄρκτον κείμενοι τῆς αὐτῆς γραμ-
» μῆς, θέλουν ἐξακολουθεῖ νὰ ἀποτελῶσι μέρος τῆς Ὀθωμα-
» νικῆς Αὐτοκρατορίας.

» Θέλουν ἀνήκει ὡσαύτως εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ νῆσος Εὐ-

» Βοια, αἱ Δαιμονόνησοι, ἡ νῆσος Σκυῖρος καὶ αἱ νῆσοι αἱ ἐ-
» γνωσμέναι τὸ ἀρχαῖον ὑπὸ τὸ ὄνομα Κυκλάδες, συμπερι-
» λαμβανομένης καὶ τῆς νήσου Ἀμοργοῦ, κείμεναι μεταξὺ τοῦ
» 36 καὶ 39 βαθμοῦ πλάτους βορείου, καὶ τοῦ 26 βαθμοῦ μή-
» κους ἀνατολικοῦ τοῦ μεσημβρινοῦ Γρενβίσχ.

» 3. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις θέλει εἶναι μοναρχικὴ καὶ
» κληρονομικὴ κατὰ τάξιν πρωτοτοκίας· θέλει ἐμπιστευθῆ εἰς
» ἓνα Ἡγεμόνα, ὅστις δὲν θέλει εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκλεχθῆ με-
» ταξὺ τῶν οἰκογενειῶν τῶν βασιλευουσῶν εἰς τὰς ἐπικρα-
» τείας τὰς ὑπογραψάσας τὴν συνθήκην τῆς 6 Ἰουλίου 1827
» καὶ θέλει φέρεи τὸν τίτλον, Ἡγεμὼν Κυριάρχης τῆς Ἑλλά-
»δος. Ἡ ἐκλογή αὐτοῦ τοῦ Ἡγεμόνος θέλει εἶναι τὸ ἀντικεί-
» μενον διακεινώσεων καὶ συμφωνιῶν μεταγενεστέρων.

» 10. Αἱ διατάξεις τοῦ παρόντος Πρωτοκόλλου, θέλουν ἀμέ-
» σως γνωστοποιηθῆ εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Κυβέρνησιν διὰ
» τῶν Πληρεξουσίων τῶν τριῶν Αὐλῶν, οἵτινες θέλουν ἐφο-
» διασθῆ ἐπ' αὐτῶ τούτῳ μὲ κοινὴν ὁδηγίαν. Οἱ ἐν τῇ Ἑλ-
» λάδι ἐδρεύοντες Ἀντιπρέσβεις τῶν τριῶν Αὐλῶν θέλουν λάβει
» ὡσαύτως περὶ αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως τὴν ἀνήκουσαν ὁδηγίαν.

» 11. Αἱ τρεῖς Αὐλαὶ ἐπιφυλάττουσιν εἰς ἑαυτὰς τὸ νὰ κάμωσι
» νὰ εἰσαχθῶσιν αἱ παροῦσαι συμφωνίαι εἰς Συνθήκην τινὰ ἐ-
» πίσημον ὑπογραφητομένην ἐν Λονδίῳ, θεωρηθησομένην ὡς
» ἐκτελεστικὴν τῆς κατὰ τὴν 6 Ἰουλίου 1827, καὶ διακοι-
» νωθησομένην καὶ πρὸς τὰς ἄλλας τῆς Εὐρώπης Αὐλάς, διὰ
» νὰ τὴν ππραδεχθῶσιν, ἐὰν τὸ κρίνωσι πρεσῆχον ».

Ἐν Λονδίῳ, τὴν 22 Ἰανουαρίου (3 Φεβρουαρίου 1830.

(ὑπογρ.) ΑΒΕΡΔΗΝΟΣ. ΜΟΝΤΜΟΡΕΝΣΥ—ΛΑΒΑΑ. ΛΙΕΒΕΝ.

Εἶναι ἀληθές ὅτι διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τούτου περιωρίσθησαν ἔτι μᾶλλον τὰ Ἑπειρωτικά σύνορα τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅτι ἰδίως ἀφηρέθησαν ἀπὸ αὐτῆς ἡ Ἀκαρνανία, ἡ Βόνιτσα, ὁ Βάλτος, ὁ Βλοχός, τὰ Ἄγραφα, τὰ Κράββαρα, τὸ Καρπενήσιον καὶ ἡ Ἰπάτη· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ συγχρόνως προχειρισθεὶς κυριάρχης Ἡγεμὼν τῆς Ἑλλάδος Πρίγκηψ Λεοπόλδος τοῦ Σάξ Κοβούργ, ζητήσας νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς τὸ νέον Κράτος ἡ Κρήτη καὶ ἡ Σάμος καὶ μὴ εἰσακουσθεὶς, παρητήθη μετ' οὐ πολὺ τοῦ ἀξιώματος τούτου, τὸ μὲν εἰρημένον πρωτόκολλον δὲν ἐξετελέσθη ὀριστικῶς, παρέμεινε δὲ ἡ ἀπὸ καθερωθεῖσα ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ἐντελής τῆς Ἑλλάδος ἀνεξαρτησία, τὴν ὁποίαν καὶ ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις ἀνεγνώρισε τὴν 12 Ἀπριλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Λεοπόλδου, αἱ τρεῖς προστάτιδες Δυνάμεις, ἀπεφάσισαν νὰ προσφέρωσι τὸ μοναρχικὸν τῆς Ἑλλάδος ἀξίωμα εἰς Ὀθωνα, τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ Βασιλέως τῆς Βαυαρίας· καὶ τότε, περιέχουσαι νέον δεῖγμα τῆς εὐμενείας αὐτῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀνεβίβασαν τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος εἰς τάξιν Βασιλείου, καὶ ἀνηγόρευσαν Βασιλέα τὸν μονάρχην τοῦ Κράτους τούτου, ὅστις κατὰ τὸ προηγούμενον πρωτόκολλον τῆς 22 Ἰανουαρίου (3 Φεβρουαρίου) 1830 ἔμελλε νὰ φέρῃ τὸν ὑποδεέστερον τίτλον τοῦ Κυριάρχου Ἡγεμόνος· ἀφ' ἑτέρου ἐπεξέτειναν τὰ πρὸς βορρᾶν ὅρια τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου μέχρι τοῦ Παγασσητικοῦ καὶ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Ταῦτα πάντα καθιερώθησαν διὰ τῆς ἀπὸ 25 Ἀπριλίου (7 Μαΐου) 1832 συνθήκης, τῆς ὁποίας μετέσχε καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας. Ἴδου ἡ Συνθήκη.

ΣΥΝΘΗΚΗ ΠΕΡΙ ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΥΝΟΜΟΛΟΓΗΘΕΙΣΑ ΕΝ
ΛΟΝΔΙΝῶ ΜΕΤΑΕΥ ΓΩΝ ΤΡΙΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΒΑΥΑΡΙΑΣ.

« Αἱ Αὐτὴ τῆς Γαλλίας, τῆς Μεγάλης Βρεταννίας καὶ τῆς

» Ρωσείας, ενεργοῦσαι δυνάμει τῆς ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους
» ἀνατεθείσης αὐταῖς ἐξουσίας νὰ ἐκλέξωσι τὸν Ἡγεμόνα τῆς
» Ἑλλάδος, Κράτους ἤδη ἀνεξαρτήτου, καὶ ἐπιθυμοῦσαι νὰ
» χορηγήσωσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον νέον δεῖγμα τῶν εὐνοϊ-
» κῶν αὐτῶν διαθέσεων διὰ ἐκλογῆς Πρίγκηπος ἐκ Βασιλείου
» οἴκου, οὗ ἡ συμμαχία θέλει οὐσιωδῶς ὠφελήσει τὴν Ἑλλάδα,
» καὶ ὅστις ἐκτήσατο ἤδη δικαιώματα εἰς τὴν ἀγάπην καὶ
» εὐγνωμοσύνην αὐτῆς, ἀπεφάσισαν νὰ προσφέρωσι τὸ στέμ-
» μα τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ Κράτους εἰς τὸν Πρίγκηπα Φριδε-
» ρίκον Ὄθωνα τῆς Βαυαρίας, δευτερότοκον υἱὸν τῆς Α. Μ.
» τοῦ Βασιλέως τῆς Βαυαρίας.

» Ἀφ' ἐτέρου ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας, ενεργῶν
» ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ἐπιτρόπου τοῦ ρηθέντος Πρίγκηπος Ὄθω-
» νος, διρκούσης τῆς ἀνηλικιότητος Αὐτοῦ, συμεριζόμενος
» καὶ τὴν πρόθεσιν τῶν τριῶν Αὐτῶν καὶ ἐκτιμῶν τοὺς λό-
» γους, δι' οὓς αἱ ψῆφοι Αὐτῶν ἔπεσαν ἐπὶ Πρίγκηπα τοῦ οἴ-
» κου Αὐτοῦ, ἀπεφάσισε νὰ δεχθῆ τὸ Ἑλληνικὸν σέμμα ὑπὲρ
» τοῦ δευτεροτόκου υἱοῦ Αὐτοῦ τοῦ Πρίγκηπος Φριδερίκου
» Ὄθωνος τῆς Βαυαρίας.

» Τοῦτου ἕνεκα καὶ διὰ νὰ συμφωνήσωσι περὶ τῶν ὑπὸ
» ταύτης τῆς ἀποδοχῆς ὑπαγορευομένων μέρων ἡ Α. Μ. ὁ
» Βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας ἀφ' ἐνός, καὶ αἱ Α. Α. Μ. Μ. ὁ Βα-
» σιλεὺς τῆς Γαλλίας, ὁ Βασιλεὺς τοῦ Ἡνωμένου βασιλείου
» τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ ἱρλανδίας καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ
» Πασῶν τῶν Ρωσσιῶν ἀφ' ἐτέρου, διώρισαν πληρεξουσίους
» αὐτῶν.

» Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας τὸν Κ. Αὐγουστον Βα-
» ρώνον Κέττον, ἕκτακτον ἀπεσταλμένον καὶ πληρεξούσιον, ὑ-
» πουργὸν παρὰ τῆ Α. Β. Μ.

» Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῶν Γάλλων τὸν Κ. Κάρολον Μαυ-
» ρίκιον Ταλλεϋράνδον Περιγόρδιον, Πρίγκηπα Λοῦκα Ταλλεϋ-
» ράνδον, ισότιμον τῆς Γαλλίας, ἕκτακτον ἀπεσταλμένον καὶ

» πληρεξούσιον ὑπουργὸν τῆς Α. Μ. παρὰ τῆ Α. Β. Μ.
» κ.τ.λ.

» Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου τῆς Μεγά-
» λης Βρεττανίας καὶ Ἰρλανδίας, τὸν ἐντιμότατον Ἑρρίκον
» Ἰωάννην Ἰποκόμητα Παλμερστῶνα, Βαρκῶνον Τέμπλον, ἰσότι-
» μον τῆς Ἰρλανδίας, σύμβουλον τῆς Α. Β. Μ. ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ
» Αὐτῆς Συμβουλίῳ, μέλος τοῦ Κοινοβουλίου καὶ πρῶτιστον
» Αὐτῆς Γραμματέα τῆς ἐπικρατείας ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑ-
» ποθέσεων.

» Ἡ Α. Μ. ὁ Αὐτοκράτωρ Πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν τὸν Κ. Χρι-
» στόφορον Πρίγκηπα Λιεβὲν στρατηγὸν τῆς γραμμῆς τῶν
» στρατῶν Αὐτοῦ, γενικὸν Αὐτοῦ ὑπασπιστὴν καὶ πληρεξού-
» σιον παρὰ τῆ Α. Β. Μ., ἔκτακτον Πρόσβυον κτλ.

» Οἵτινες ἀνταλλάξαντες τὰ πληρεξούσια αὐτῶν ἔγγραφα,
» εὐρεθέντα ἐν τάξει, ἀπεφάσισαν καὶ ὑπέγραψαν τὰ ἐπόμενα
» ἄρθρα.

» 1. Αἱ Αὐλαὶ τῆς Γαλλίας, τῆς Μεγάλης Βρετανίας καὶ
» τῆς Ῥωσσίας, δυνάμει τῆς πρὸς αὐτάς προσηκόντως δοθεί-
» σης πληρεξουσιότητος ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, πρεσβύ-
» ρουσι τὴν διαδοχικὴν κυριαρχίαν τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸν
» Πρίγκηπα Φριδερίκον Ὄθωνα τῆς Βαυαρίας, δευτερότοκον
» Υἱὸν τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῆς Βαυαρίας.

» 2. Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας, ἐνεργῶν ἐπ' ὀνό-
» ματι τοῦ μνησθέντος Υἱοῦ Αὐτοῦ, ἀηλικίου εἰσέτι, ἀποδέ-
» χεται ἀντ' αὐτοῦ τὴν διαδοχικὴν κυριαρχίαν τῆς Ἑλλάδος
» ὑπὸ τοὺς ἐφεξῆς προσδιοριζομένους ὅρους.

» 3. Ὁ Πρίγκηψ Ὄθων τῆς Βαυαρίας θέλει φέρει τὸ ὄνομα
» Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος.

» 4. Ἡ Ἑλλάς ὑπὸ τὴν Κυριαρχίαν τοῦ Πρίγκηπος Ὄθωνος
» τῆς Βαυαρίας καὶ τὴν ἐγγύησιν τῶν τριῶν Αὐλῶν θέλει ἀ-
» ποτελεῖ Κράτος μοναρχικὸν ἀνεξάρτητον, ὡς τοῦτο ὀρίζεται
» ὑπὸ τοῦ κατὰ τὴν 3 Φεβρουαρίου 1830 ὑπὸ τῶν ῥηθισῶν

» τριῶν Αὐλῶν ὑπογραφέντος Πρωτοκόλλου καὶ ὑπὸ τε τῆς
» Ἑλλάδος καὶ τῆς Ὄθωμανικῆς Πύλης παραδεχθέντος.

» 7. Αἱ τρεῖς Αὐλαὶ θέλουσι μεσολαβήσει ἀπὸ τοῦδε, ὥστε
» νὰ ἀναγνωρισθῇ ὁ Πρίγκηψ Ὄθων τῆς Βαυαρίας, ὡς Βασιλεὺς
» τῆς Ἑλλάδος παρὰ πάντων τῶν Κυριαρχῶν καὶ ἐπικρα-
» τειῶν, καὶ μεθ' ὧν διατελοῦσιν εἰς σχέσεις.

» 8. Τὸ Στέμμα καὶ τὸ Βασιλικὸν ἀξίωμα, τὰ ὅποια θέλου-
» σιν εἶσθαι διαδοχικὰ ἐν Ἑλλάδι, θέλουσι περιέλθει εἰς τοὺς
» κατιόντας κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν γνησίους κληρονόμους
» τοῦ Πρίγκηπος Ὄθωνος τῆς Βαυαρίας κατὰ τάξιν πρωτοτο-
» κίας. Ἄν ὁ Πρίγκηψ Ὄθων τῆς Βαυαρίας ἀποβιώσῃ ἄνευ
» γνησίων καὶ κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν ἀπογόνων, τὸ Ἑλληνι-
» κὸν Στέμμα θέλει περιέλθει εἰς τὸν νεώτερον αὐτοῦ ἀδελ-
» φόν, καὶ τοὺς κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν γνησίους αὐτοῦ κα-
» τιόντας κληρονόμους κατὰ τάξιν πρωτοτοκίας. Ἄν ὁ τε-
» λευταῖος οὗτος ἀποβιώσῃ ὡσαύτως ἄνευ γνησίων καὶ κατ'
» εὐθεῖαν γραμμὴν ἀπογόνων, τὸ Ἑλληνικὸν Στέμμα θέλει
» περιέλθει εἰς τὸν νεώτερον τούτου ἀδελφόν καὶ τοὺς κατ' εὐ-
» θεῖαν γραμμὴν γνησίους αὐτοῦ κατιόντας κληρονόμους κατὰ
» τάξιν πρωτοτοκίας.

» Κατ' οὐδεμίαν περίπτωσιν τὸ Ἑλληνικὸν Στέμμα καὶ
» τὸ Βαυαρικὸν δὲν δύνανται νὰ ἐνωθῶσιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς κε-
» φαλῆς.

» 9. Ὁ Πρίγκηψ Ὄθων τῆς Βαυαρίας, ὡς Βασιλεὺς τῆς Ἑλ-
» λάδος, θέλει εἶσθαι ἐνήλικος ἅμα συμπληρωθέντος τοῦ εἰ-
» κοστοῦ Αὐτοῦ ἔτους, ἧτοι τὴν 20 Μαΐου (1 Ἰουνίου) 1835.

» 10. Διαρκούσης τῆς ἀνηλικιότητος τοῦ Πρίγκηπος Ὄθω-
» νος τῆς Βαυαρίας Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος, τὰ κυριαρχικὰ
» αὐτοῦ δικαιώματα θέλουσιν ἐνεργεῖσθαι ἐν Ἑλλάδι καθ' ὅ-
» λην αὐτῶν τὴν ἔκτασιν ὑπὸ ἀντιβασιλείας, συγκειμένης ἐκ

» τριῶν συμβούλων, δοθησομένων Αὐτῷ ὑπὸ τῆς Α. Μ. τοῦ
» Βασιλέως τῆς Βαυαρίας.

» 18. Ἡ παρούσα σύμβασις θέλει ἐπικυρωθῆ, αἱ δὲ ἐπικυ-
» ρώσεις θέλουσιν ἀνταλλαχθῆ ἐν Λονδίῳ, ἐντὸς ἑξ ἑβδομά-
» δων ἢ πρότερον, ἐὰν ᾖ δυνατόν.

» Εἰς πίστῳσιν τούτου οἱ πληρεξούσιοι ὑπέγραψαν αὐτήν,
» ἐπιθέσαντες καὶ τὴν σφραγίδα των ».

Ἐν Λονδίῳ, τὴν 25 Ἀπριλίου (7 Μαΐου) 1832.

(ὑπογρ.) ΤΑΛΛΕΥΡΑΝΔΟΣ. ΠΑΛΜΕΡΣΤΩΝ. ΛΙΕΒΕΝ.
ΜΑΤΟΥΣΤΖΕΒΙΚ. ΔΕΣΣΕΤΟΣ.

Ἡ Ὄθωμανικὴ Κυβέρνησις ἀπεδέχθη τὰ νέα ταῦτα ἔρια,
συγχρόνως δὲ ἀνεγνώρισεν αὐτῆς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς
Ἑλλάδος διὰ πράξεως, ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπογραφείσης,
τὴν 9 Ἰουλίου 1832. Τὸ δ' Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐπεκύρωσεν
ἐμοθυμαδὸν διὰ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ, ἐν Προνοίᾳ συνηγ-
μένων, τὴν 27 Ἰουλίου 1833 τὴν ἀναγόρευσιν τοῦ Ὄθωνος, ὡς
Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ὀριστικὴ διαρρύθμισις τῆς τύχης τῆς
Ἑλλάδος. Κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας ἀποφάσεις τῶν Δυνά-
μεων, ἡ Ἀκαρνανία καὶ ἡ Αἰτωλία, ἡ Φωκίς καὶ ἡ Λοκρὶς, ἡ
Βοιωτία καὶ ἡ Ἀττικὴ, ἡ Πελοπόννησος, ἡ Εὐβοία μετὰ τῶν
παρακειμένων αὐτῇ πρὸς βορρᾶν νήσων, καὶ αἱ Κυκλάδες νῆ-
σοι ἀπετέλεσαν τὸ νέον Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος· πᾶσαι δὲ
αἱ λοιπαὶ Ἑλληνικαὶ χῶραι ἔμειναν ὑπὸ τὴν Ὄθωμανικὴν κυ-
ριαρχίαν. Ἐκ τῶν χωρῶν τούτων τὴν μὲν Σάμον οὐδέποτε
εἶχον κατορθώσει οἱ Τοῦρκοι νὰ ἀνακτήσωσι διὰ πολέμου· εἰς
δὲ τὴν Κρήτην ἡ ἐπανάστασις, ἀναζωπυρηθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1825,
εἶχε λάβει κατὰ τὰ ἀκόλουθα ἔτη ἀξιόλογον πάλιν ἐπίδοσιν.

Ἀλλὰ θέλει ἔλθει τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ὅποτε καὶ ἡ Σάμος καὶ ἡ Κρήτη καὶ ὅλαι αἱ ὑπὸ τὴν Τουρκίαν Ἑλληνικαὶ ἐπαρχίαι, ἐλευθερούμεναι ἀπὸ τῆς αἰμοδιψοῦς Τουρκικῆς τυραννίας, θέλουσιν ἀποτελέσει μίαν κραταιὰν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν, πρὸς δόξαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, πρὸς εἰρηνοποίησιν τῆς Οἰκουμένης καὶ πρὸς διάδυσιν τῆς παιδείας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Ἐκτὸς δὲ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν ὅσαι ἀπετέλεσαν τὸ νέον Βασίλειον, καὶ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν ὅσαι ἔμειναν ὑπὸ τὴν Ὄθωμανικὴν κυριαρχίαν, τρίτον μέρος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, εἶχε λάθει πρὸ καιροῦ ἰδίαν τινὰ τύχην. Αἱ Ἴόνιοι νῆσοι εἶχον διακρίνει ὑπὸ τὴν Ἐνετικὴν κυριαρχίαν μέχρι τοῦ 1797, ὅτε κατελύθη τὸ Ἐνετικὸν κράτος καὶ αἱ νῆσοι ἐκεῖναι κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Γάλλων. Ἐπειτα τὸ 1800 ἀπετέλεσαν πολιτείαν αὐτόνομον, ὑποτελῆ μὲν τῆς Τουρκίας, ὑπὸ τὴν προστασίαν δὲ τῆς Ῥωσσίας καὶ Ἀγγλίας. Πάλιν δὲ τὸ 1807 μετέβησαν εἰς τὴν Γαλλικὴν κυριαρχίαν. Τὸ δὲ 1814 ἀπέτέλεσαν τὸ δεύτερον πολιτείαν αὐτόνομον, ὑπὸ τὴν ἄμεσον προστασίαν τῆς Ἀγγλίας μέχρι τῆς σήμερον. Δι' ἅπαντος δὲ τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας πολέμου, οἱ γενναῖοι καὶ φιλοπάτριδες Ἑπτανήσιοι δὲν ἔπαυσαν συντρέχοντες ψυχῇ τε καὶ σώματι τοὺς κινδυνεύοντας αὐτῶν ἀδελφοὺς, καὶ πλείστοι ἐξ αὐτῶν ἔπεσαν ἐνδόξως εἰς τὰ πεδία τῆς μάχης. Ἀλλὰ θέλουσιν ἔλθει αἱ εὐτυχεῖς ἐκεῖναι ἡμέραι, καθ' ἃς λυόμενοι καὶ οὗτοι οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς προστασίας, θέλουσιν ἐνωθῆ μετὰ τῶν ὁμοδόξων καὶ ὁμογενῶν αὐτῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

1833—1860.

Ἄφιξις τοῦ Βασιλέως Ὄθωνος. — Ἀντιβασιλεία. — Κατάληψις τῆς Ἀττικῆς, τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς Λαμίας ὑπὸ τῶν Ἑλ-

λήνων. — Μετάθεσις τῆς Πρωτευούσης εἰς Ἀθήνας. — Νόμ-
φουσις τοῦ Βασιλέως Ὄθωνος. — Συνταγματικὸν πολίτευ-
μα. — Κινήματα τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἐλευθέρωσιν τῶν
ὑπὸ τὰν Τουρκίαν ὁμογενῶν καὶ ἀναστολὴ αὐτῶν ὑπὸ τῶν
Δυνάμεων. — Ἐπίλογος.

Ὁ Βασιλεὺς Ὄθων ἀπεβιβάσθη εἰς Ναύπλιον τὴν 25 Ἰανου-
αρίου 1833, ἡμέραν εὐτυχῆ, καθ' ἣν τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος με-
τὰ 380 ἐνιαυτῶν χηρείαν τοῦ Βασιλικοῦ αὐτοῦ θρόνου, ἠξιώ-
θη νὰ χαιρετίσῃ αὐτὸς τὸν μονάρχην αὐτοῦ, καὶ εἶδε τελευταῖον
μετ' ἀγαλλιάσεως ἀρρήτου, βαθείας δὲ πρὸς τὸν Ἰψιστον εὐ-
γνωμοσύνης, ἐκπληρουμένους τοὺς πόθους του, βραβευομένην
τὴν καρτερίαν του καὶ στεφανουμένους τοὺς ἀγῶνας αὐ-
τοῦ.

Ἐπειδὴ ὁ Βασιλεὺς Ὄθων ἦτο ἔτι ἀνήλικος, τρεῖς σύμβουλοι
δοθέντες αὐτῷ παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐκυβέρνησαν τὰ πράγ-
ματα, ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Ἀντιβασιλείας μέχρι τῆς 20 Μαΐου
1835, ὅτε, συμπληρώσας ὁ Βασιλεὺς τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς
ἡλικίας του, ἀνέλαβεν αὐτὸς τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Κράτους.

Ἰπὸ τὴν κραταιὰν αἰγίδα μονάρχου δικαίου, ζηλωτοῦ τῆς
ἐθνικῆς ἀξιοπρεπείας, προστάτου τῆς παιδείας καὶ μετὰ συ-
νέσεως ἐξόχου διέποντος τὴν τύχην τοῦ Κράτους, τὸ Ἑλληνι-
κὸν ἔθνος ἤρχισε νὰ θεραπεύῃ τὰς πληγὰς τῶν πολυχρονίων
αὐτοῦ συμφορῶν καὶ νὰ φροντίζῃ περὶ τῆς αὐξήσεως τῶν ἠ-
θικῶν καὶ ὕλικῶν αὐτοῦ δυνάμεων.

Κατὰ τοὺς μῆνας Μάρτιον καὶ Ἀπρίλιον τοῦ 1833 ἐνηρ-
γήθη ὑπὸ Ἑλληνικῶν στρατευμάτων ἡ κατάληψις τῆς Ἀττι-
κῆς, τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς Λαμίας, χωρῶν αἵτινες εἶχον μείνει,
ὡς προείπομεν, κατεχόμεναι ὑπὸ τῶν Τούρκων μετὰ τὴν παῦ-
σιν τῶν ἐχθροπραξιῶν.

Ἀπὸ τῆς 4 Ἰανουαρίου 1835 ἐγένετο ἡ μετάθεσις τῆς
Πρωτευούσης τοῦ Βασιλείου εἰς Ἀθήνας, τὴν πόλιν ἣτις, διὰ

τὰς μεγάλας αὐτῆς ἀναμνήσεις, ἦτο ἡ ἐπιτηδειοτέρα νὰ κατασταῖ Μαιτρόπολις τοῦ ἀναγεννηθέντος Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Τὴν 40 | 22 Νοεμβρίου τοῦ 1836 ἐνυμφεῦθη ὁ Βασιλεὺς Ὀθων τὴν Βασίλισσαν Ἀμαλίαν, θυγατέρα τοῦ μεγάλου Δουκὸς τοῦ Ὀλδεμβούργου, ἥτις ἐξ ἀρχῆς μὲν εἴλκυσε εἰς ἑαυτὴν τὴν ἀγάπην καὶ τὸ σέβας τοῦ ἔθνους, ἀπέκτησε δὲ νέα δικαιώματα εἰς τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ κατὰ τὰ ἔτη 1850 καὶ 1852, ὅτε ἀναγκασθέντος τοῦ Βασιλέως, ἔνεκα ἀσθενείας, νὰ ἀποδημήσῃ πρὸς κεντρὸν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, ἡ Βασίλισσα Ἀμαλία μετὰ πλείστης φρονήσεως καὶ ἀφοσιώσεως εἰς τὸ κοινὸν συμφέρον ἐκυβέρνησε τὰ πράγματα ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως.

Τὴν ὀγδόην Νοεμβρίου 1843 συνεκροτήθη ἐν Ἀθήναις ἡ ἕκτη ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων συνέλευσις, καὶ συνέταξε μετὰ τοῦ Βασιλέως τὸν Συνταγματικὸν Χάρτην, κατὰ τὸν ὅποιον κυβερνᾶται τὸ Κράτος. Διὰ τοῦ Χάρτου τούτου ἡ ἐξουσία ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ Βασιλέως, τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας. Ὁ Διάδοχος ὀφείλει νὰ ᾖ τοῦ Ἀνατολικοῦ δόγματος κτλ.

Ἄσθετος ὑπάρχει εἰς ὅλων τῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων τὰς ψυχὰς ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ ἴδωσι τοὺς ὑπὸ τὴν Τουρκίαν ἀδελφοὺς αὐτῶν ἐλευθέρους, τοὺς δὲ θηριώδεις Τούρκους, τοὺς μολύναντας τὴν ἱστορίαν τῆς Εὐρώπης διὰ κηλίδων δισεξαλείπτων, ἀπελαυνομένους.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1854, ὅτε ἡ Τουρκία εὕρισκατο εἰς πόλεμον μετὰ τῆς Ῥωσσίας, πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τούτου, καὶ στρατηγούμενοι ὑπὸ τῶν στρατηγῶν Τσάμη Καρατάσσου, Χρηστοδούλου Χατσῆ Πέτρου, Κίτσου Τσαβέλλα καὶ τῶν ἀξίων γόνων τοῦ Καραϊτκάκη καὶ Γρίβα καὶ ἄλλων μετέβησαν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Θεσσαλίας, τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας πρὸς ἐλευθέρωσιν τῶν στεναζόντων ὑπὸ τὸν βαρὺν τῆς τυραννίας ζυγὸν ἀδελφῶν αὐτῶν, ἐνέπνευσαν τρόμον εἰς τοὺς βαρβάρους καὶ ἐκέρδισαν καὶ πολλὰς

κατὰ τῶν ἀπίστων τούτων νίκας, εἰς μίαν τῶν ὁποίων ἔπρ-
 σεν ὁ χρηστός νέος Ἀγησίλαος Λεβέντης. Ἀλλ' αἱ δυνάμεις,
 Γαλλία καὶ Ἀγγλία, καταληφθεῖσαι ὑπὸ σφοδρᾶς Ῥωσσοφο-
 βίας καὶ συμμαχήσασαι μετὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ,
 τοῦ Πολιτισμοῦ καὶ τῆς Εὐνομίας, ἀνέστειλαν τὰ σωτηριώδη
 ταῦτα διὰ τοὺς ὁμογενεῖς ἡμῶν ἐπιχειρήματα τῶν ἐλευθέ-
 ρων Ἑλλήνων, καταλαβοῦσαι μὲν διὰ κατοχῆς τὸν Πειραιᾶ,
 ἀναγκάζουσαι δὲ νὰ ἐπιστρέψωσιν οἷτε πρὸς ἐλευθέρωσιν τῶν
 ἀδελφῶν αὐτῶν μεταβαίνοντες Ἕλληνες, καὶ τὰ πολεμικὰς
 ὕλας μεταφέροντα πλοῖα.

Ἐάν οἱ Εὐρωπαῖοι θέλωσι νὰ ἀναστείλωσι τὸν Ῥωσσικὸν
 χεῖμαρρον ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπιφέρῃ εἰς τὴν Εὐρώπην πολιτικὸν
 κατακλυσμὸν, δὲν πρέπει νὰ ἐλπίζωσιν, ὅτι δύναται νὰ διακω-
 λύσῃ τοῦτον ὁ φρυγανώδης καὶ ὑπὸ παντοίων ἀνέμων κλονι-
 ζόμενος φράκτης τῆς Τουρκικῆς βαρβαρότητος καὶ ἀσταθείας,
 καθ' οὗ πολλὰς εὐρίσκει ἡ Ῥωσσία τὰς αἰτίας· ἀλλὰ δύναται νὰ
 πράξῃ τοῦτο τὸ ἀδαμάντινον τεῖχος τῆς Ἑλληνικῆς μονιμό-
 τητος καὶ εὐσταθείας, σεβαστὸν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ῥωσσίαν,
 τὸ ὁποῖον ἴσταται ἀπὸ πέντε περίπου χιλιοστηρίδων, ὁ προ-
 μαχῶν, ὁ διακωλύων τὴν Ἀσιατικὴν ἀγριότητα καὶ βαρβα-
 ρότητα νὰ μεταφυτευθῶσιν εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς πεδιάδας, εἰς
 αἷς ἀνθοῦσι τὰ εὐγενέστατα προϊόντα τῆς ἀνθρωπότητος αἱ
 Ἐπιστῆμαι, ὁ Πολιτισμὸς, ἡ Πόησις καὶ ἡ Εὐγλωττία. Ἐάν δὲ
 διστάζωσι διὰ τὴν μεταξὺ Ῥώσσων καὶ Ἑλλήνων ὁμοδοξίαν,
 ἅς ὦσι βέβαιοι, ὅτι οἱ Ἕλληνες γνωρίζουσι κάλλιστα νὰ θέ-
 σωσι τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῆς Ὁμοδοξίας καὶ κῆς Ἐλευ-
 θερίας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

—o—

Εάν τις παραβάλῃ τοὺς ἀγῶνας τῶν τε ἀρχαίων καὶ νεωτέρων Ἑλλήνων, εὕρισκει αὐτοὺς ὁμοιοτάτους. Οἱ μὲν ἀρχαῖοι πρὸς τοὺς βαρβάρους κατοίκους τῆς Ἀσίας ἐμάχοντο Πέρσας, οἱ δὲ νεώτεροι πρὸς τοὺς θηριώδεις καὶ ἀγρίους κατοίκους τῆς Ἀσίας Τούρκους. Οἱ μὲν ἀρχαῖοι ἔστησαν τὰ κατὰ τῶν βαρβάρων τρόπαια ἔν τε τῷ Μαραθῶνι, τῇ Σαλαμῖνι, ταῖς Πλαταιαῖς καὶ τῇ Μυκάλῃ, οἱ δὲ νεώτεροι, ἔν τε τῷ Βαλτετσίῳ, τοῖς Δερβενακίοις, τῇ Ἐρισσῶ, τῇ Τριπόλει, ταῖς Θερμοπύλαις, τῷ Ναυπλίῳ τῇ Μυκάλῃ, τῷ Καφηρεῖ, τῇ Πέτρᾳ κτλ. Εἰς μὲν τοὺς ἀρχαίους ἀνεδείχθησαν ἤρωες οἱ Μιλτιάδαι, οἱ Θεμιστοκλεῖς, οἱ Λεωνίδαί, οἱ Πausανίαι, οἱ Κίμωνες· εἰς δὲ τοὺς νεωτέρους οἱ Ὑψηλάνται, οἱ Κωλοκοτρῶναι, οἱ Μαυρομιχάλαι, οἱ Καραϊσκάκαι, οἱ Βότσαροι, οἱ Διάκοι, οἱ Κριεζῶται, οἱ Γρίβτσι, οἱ Νικῆται, οἱ Στάϊκοι, οἱ Ὀδυσσεῖς, οἱ Τσαβέλλαι, οἱ Μιάουλαι, οἱ Κανάραι, οἱ Κριεζίδαι, οἱ Τομπάζαι, οἱ Σαχίναι, οἱ Σακτούραι, οἱ Φιλέλληνες Κοδρικτῶνες, Ῥηγνῦς, Εἰδένες, Φαβιέροι, Ματζῶνες καὶ Τσοῦρτσαι, καὶ τὸ ἄγνωστον ἴσως εἰς τοὺς ἀρχαίους πρωτότυπον τῆς γυναικειᾶς ἀρετῆς ἢ ἠρωῆς τῶν Σπετσῶν Βουβουλίνα.

Ὁμοιώτατοι δὲ ὄντες οἱ ἀγῶνες οὗτοι, μίαν μόνην ἔχουσι τὴν διαφορὰν, τὸ πλῆθος τῶν τροπαίων καὶ τῶν ἠρώων, κατὰ τὸ ὅποσον οἱ τῶν νεωτέρων ὑπερτεροῦσι τοὺς τῶν ἀρχαίων. Ἐχουσι δὲ καὶ ἄλλην οὐ μικρὰν τὴν διαφορὰν, καθότι οἱ μὲν ἀρχαῖοι ἐπερχομένους ἀπῆντησαν τοὺς ἐχθροὺς, οἱ δὲ νεώτεροι ἐξέβαλον τοὺς θηριώδεις Τούρκους πρὸ τεσσάρων αἰῶνων ἐγκατεστημένους μεταξὺ αὐτῶν καὶ κατέχοντας ὅλα τὰ ἐν Ἑλλάδι φρούρια.

Ἱπέρτεροι δὲ οἱ ἀγῶνες τῶν νεωτέρων ὄντες, δὲν συ-

νεπληρώθησαν εισέτι. Οἱ μὲν ἀρχαῖοι συνεπλήρωσαν τοὺς ἀγῶνας αὐτῶν κατατροπώσαμενοι διὰ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν, ἀνατρέψαντες τοὺς θρόνους των καὶ πυρπολήσαντες τὰ πολυτελῆ αὐτῶν βασιλεία· οἱ δὲ νεώτεροι θέλουσι συμπληρώσει τοὺς ἀγῶνας αὐτῶν, ὅταν ἀναφανῇ ὁ στιβαρὸς βραχίον, ἡ μεγάλη καρδία, ὁ νέος τῆς Ἑλλάδος Ἀλέξανδρος, ὅστις ἀνατρέπων τοὺς βεβήλους τῆς Τουρκίας θρόνους, ἀντικταστήσει αὐτοὺς διὰ τῶν Σεπτῶν Θρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τοῦ Θεοδοσίου, τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Διαρρηγνύων δὲ τὴν ἡμισέληνον, τὸ σημεῖον τῆς ἀγριότητος, τῆς βραβρότητος καὶ τῶν αἱμάτων, κοσμήσει τὰ τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως μὲ τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν, τὸ σύμβολον τοῦ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΥΝΟΜΙΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ!!

ΤΕΛΟΣ

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Σελ. 43	στίχ. 19	ἀντί τήν τε	ἀνάγνωθι	τήν τε
»	»	» 20	» οἱ Ἰψηλάνται	» οἱ Ἰψηλάνται.
»	»	» 21	» οἱ Μαυροκορδάται	» οἱ Μαυροκορδάτοι.
» 44	»	» 20	» Ψαρά.	» Ψαρά.
»	»	» 21	» ἔκκηξιν	» ἔκκηξιν.
» 26	»	» 5	» πολεμοφοδίων	» πολεμεφοδίων.
» 27	»	» 41	» τοῦς	» τοῦς
» 29	»	» 4	» τί	» τί
» 31	»	» 5	» ὀλιγορήσας	» ὀλιγορήσας.
»	»	» 28	» οὔτος ὅμως ἀνεχώρησεν	» οὔτοι ὅμως ἀνεχώρησαν.
» 42	»	» 9	» Βουβουλινάς	» Βουβουλινάς
»	»	» 30	» ἐπαστάσεως	» ἐπαναστάσεως.
»	»	»	» ἐπναστατήτησαν	» ἐπνέστησαν.
» 43	»	» 20	» ὑπαροχῆς	» ὑπεροχῆς.
»	»	» 25	» Νικαλάου	» Νικολάου.
» 45	»	» 8	» πολεμοφόδια	» πολεμεφόδια.
»	»	» 25	» οἱ ἀρχηγοί	» οἱ ἀρχηγοί.
» 47	»	» 27	» καί	» καί
» 48	»	» 7	» ἐτρακτοπέδευσαν	» ἐτρακτοπέδευσαν.
» 55	»	» 6	» πόλεως	» πόλεως.
»	»	» 7	» διεσκορπίσθησαν	» διεσκορπίσθησαν.
» 71	»	» 25	» μετ' ὀλίγον	» μετ' ὀλίγον.
» 74	»	» 5	» νήν.	» τήν.
»	»	» 41	» φρεγάτας	» φρεγάτας.
» 80	»	» 13	» διέγειρε	» διήγειρε.
» 82	»	» 18	» καττάκχυσιν	» καττάκχυσιν.
» 83	»	» 42	» ἔλειψε	» ἔλειψε.
» 84	»	» 47	» ὀχυρωμάτων	» ὀχυρωμάτων.

» 91	» 25	» ἄνδρας	» ἄνδρας.
» »	» 29	» ὄσω	» ὄσω
» 93	» 32	» Αὐγούστου	» Αὐγούστου
» 115	» 4	» σφαίρας τινάς	» σφαίρας τινάς.
» 116	» 24	» τὰ	» νὰ
» 124	» 1	» Ἄν ἢ	» Ἄν καὶ ἢ
» »	» 15	» ἐπιχείρημά του	» ἐπιχείρημά του.
» 125	» 5	» κελευταῖον	» τελευταῖον
» »	» 26	» Μωαμεθνοὶ	» Μωαμεθανοὶ
» 128	» 40	» 19,000.	» 9,000.
» 129	» 20	» κατεσκευάσθη	» κατεσκευάσθη.
» 131	» 23	» ὄστις	» ὄστις.
» 148	» 24	» ἑαυτὸν	» ἑαυτὸν
» 156	» 29	» προβλήματα	» προβλήματα
» 173	» 7	» Στέμα	» Στέμμα
» 176	» 4	» τὴν Τουρκίαν	» τὴν Τουρκίαν.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΦΙΛΟΜΟΥΣΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ.

ΟΙ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΚΥΡΙΟΙ.

Σώμ.

	Σώμ.		
		Γ. Ξένος	1
Α. Μελάς	3	Δ. Α. Λινδερωμάιερ	1
Π. Κ. Ηπίτης	4	Θεόδ. Σταγάκαλης	1
Παν. Έμμ. Γιαννόπουλος	4	L. Roussin	3
Ἰ. Δουρούτης	4	Εὐρ. Θ. Χοϊδᾶς	2
Γ. Ἰ. Δουρούτης	4	Ι. Δραγούμης	1
Μ. Μαυροκορδάτου	4	Στέφ. Σήκ	1
Δημ. Μαυροκορδάτος	4	Γ. Ἀργυρόπουλος	1
Παύλος Λάμπρος	4	Δρόσος Ρίζου	1
Δ. Π. Μουρούζης	4	Ἄδελ. Α. Σάφδα	1
Γ. Παππαδόπουλος	4	Κ. Δούρος	4
Π. Παπαρρήγόπουλος.	4	Π. Ἀλ. Κριεζῆς	1
Μ. Π. Παπαρρήγόπουλος	2	Ἀσπ. Ν. Νέρη	1
Σπ. Δέ Τζώρτζης	4	Χ. Σ. Μανσόλας	4
Μιλτ. Γ. Σαχτούρης	4	Ἰω. Γ. Εὐστρατίου	4
Θ. Ι. Τυπάλδος	4	Θ. Λογοθέτης	4
Ἰω. Γ. Κριεζῆς	4	Σ. Ἐμμανουήλ	1
Ἰω. Ἐλ. Κριεζῆς	4	E. Mindler	4
Κίμων Ἀφεντούλης	4	Ἰω. Χαρίσης	4
Ἄνθ. Ἰω. Φιλίππου	4	Πρόδ. Πάγκαλος	4
Γ. Παγών	5	Ἄντ. Ἀναστασιάδης	1
Π. Ἀργυρόπουλος	4	Ι. Παῖκος	4
Θεοφ. Βερσῆς	4	Π. Φιλιππίδης	4
Ἄνθ. Γ. Γλαράκης	4	Στ. Γαβαλᾶς	4
Χ. Δελούδης	4	Α. Ἐμμ. Καισσορείας	4
Γ. Χ. Παππαδάκης	4	Μιχ. Παππά Ἰωάννου	4
Δημ. Ψάλτης	4	Χρ. Δεληγιάννης	4
Γ. Ἐμμ. Τσιαπᾶρας.	4	Σ Ἱερομνήμονος	4
Σπ. Ἀργυρόπουλος	4	Κ. Μπαρμπανιώτης	4
Σ. Π. Βερσῆς	4	Ἰω. Λιμπερόπουλος	4
Παν. Γεωργαντῆς	4	Χρ. Καπρελῆς	4

	Σώμ.		Σώμ.
Σταμ. Διμηνίτης	4	Αθ. Αναγνωστόπουλος	4
Ίω. Ἀλεξ. Οίκον. Βαλτινός	4	Γ. Εύδης Λακεδαιμόνιος	4
Ν. Ί. Κωνσταντίνου	4	Ν. Στασινόπουλος	4
Ίω. Παππᾶ Γεωργίου	4	Δ. Παππαδόπουλος	4
Κ. Τομποτσάνος	4	Ἡλ. Ἡλιόπουλος	4
Σταμ. Κ. Τρίφων	4	Π. Βενετσάνος	4
Σωγ. Α. Βοσνιάνος	4	Ἡλ. Καραβοκυράκος	4
Ἀναστ. Ἀγγ. Τζέρος	4	Δημ. Λαμπίρης	4
Α. Κομάνης	4	Σταμ. Σ. Τρίπου	4
Ἀναστ. Ἰτρίου	4	Ἀλεξ. Ἀποστολίδης	4
Ν. Γαλιάνος	4	Γερ. Πολλάτος	4
Λεων. Πάστας	4	Εύστ. Γ. Βουρλιώτης	4
Γ. Α. Αγγιράκης	4	Ν. Γ. Μαρίνης	4
Κ. Γεωργίου	4	Μιχ. Σεβαστιαν	4
Ν. Γ. Καρζής	4	Γ. Κουτσαλέξης	4
Ν. Σαχίνης ἐκ Λαρίσσης	4	Ἡλ. Καντᾶς	4
Ὁθ. Α. Κουτσαριάδης	4	Ἄλ. Νοταρᾶς	4
Διον. Δενδρολίβανος	4	Ν. Π. Νοταράκης	4
Γ. Καβαχλάρης	1	Στ. Βουλγαράκης	4
Α. Α. Βραχνός	4	Π. Λούνδρας	4
Β. Βενδεθής	4	Δ. Ζαχαρήτος Πρωτοπαππᾶς	4
Ίω. Α. Νίκας Πάριος	4	Κ. Β. Μπεκῆρος	4
Ν. Γ. Βεντούρης Κιμῳλῖος	4	Δημ. Ἐμ. Σόρας	4
Α. Πρωτοπαπ. Λακεδαιμόνιος	4	Ίω. Π. Τσουκάτος	4
Ν. Παππᾶ Ματζιώτης	4	Γεώργ. Σάγιανης	4
Ἀναγν. Α. Μίχος	4	Κατήγω Δ. Τζούνα	3
Ν. Γεωργιλᾶς Λάκων	4	Ἄντ. Φρίνε	4
Ν. Α. Γεωργιάδης	4	Π. Χ. Κοκκινάκη	4
Ν. Π. Σταυρόπουλος	4	Ἀγγ. Γιαννοπούλου	4
Δ. Α. Πιτούλης	1	Ἀγγ. Μελίου	4
Ἡρ. Παναγιωταράκης	4	Ίω. Δ. Καλύβα	4
Γερβάσιος Ἱεροδιάκονος	4	Ἀθ. Τουγλόγλου	4
Μιχ. Α. Φουσεκόπουλος	4	Ρ. Παππαγιαννοπούλου	4
Κ. Κανελόπουλος	4	Θ. Μυζωνίου	4
Σ. Αθ. Δραγιώτης	4	Εὔγ. Οἰκονομίδου	4
Ἀπόστ. Οἰκονομόπουλος	4	Ε. Γιάννη Κώστα	4
Μ. Καλοθά	4	Σεβ. Καλοθά	4

	Σώμ.		Σώμ.
Η. Τ. Μπούχλιας	4	Ἄντ. Ἀργύρης	4
Ι. Γ. Βαλαβάνης	4	Γ. Κρητιάδης	4
Κυπρ. Μ. Οικονομίδης	4	Σ. Στεφανόπουλος	4
Δ. Φωτιάδης	4	Γ. Ματουκάς	4
Σ. Καβάσιλας	4	Δ. Παππαρρήτορας	4
Σταύρος Δημητρίου	4	Γεώργ. Χατζῆ Χρήστου	4
Ἰω. Στεργιάκος Λέσβιος	4	Σ. Χατζῆ Χρήστου	4
Ἄθ. Ε. Σταμπολάς	4	Ἄντ. Γεωργόπουλος	4
George Apostolides	4	Σ. Ζάνος	4
Βασ. Νικολάου	4	Περ. Κ. Καλαμίδας	4
Jean Emmanoel	4	Σπ. Μαρκεζίνης	4
Π. Γκίκας Ἰδραῖος	4	Γάσπ. Ι. Δελένδας	4
Μ. Δ. Φραγκαντώνης	4	Γ. Α. Τυπάλδος	4
Σπ. Α. Λιθάνιος	4	Ἄναστ. Β. Βερίκιος	1
Γ. Π. Ἀνδρουτσος	4	Σ. Ι. Ῥηγόπουλος	4
Ἀντ. Ἀναγνωστόπουλος	4	Α. Μοσχοβάκης	4
Π. Πολυκνίτης	4	Ἐμμ. Φοντριέρ	4
Παν. Μπάμιας	4	Νικ. Α. Σάββας Μακεδών	4
Π. Τσίμπος	4	Ἰωκκ. Κ. Σαπουντζῆς	4
Η. Εὐαγγέλης Ἰατρὸς	4	Ἄνδρ. Δημητρίου	4
Ν. Ἐλευθερουλάκης	4	Δημ. Ν. Χ. Μπόσκου	4
Ν. Γιουρδῆς	4	Δημ. Ν. Παναγόπουλος	4
Ελ. Καλογεράς	4	Ν. Γ. Παππαδόπουλος	4
Ἄλκ. Ἀργύρης	4	Π. Πουλόπουλος	4
Γ. Λιβαδίτης	4	Ἡλ. Ἡλιοπούλος	4
Ἀντ. Πατσόπουλος	4	Ἄθ. Κοσμόπουλος	4
Εὐθ. Γεωργίου	4	Ἄναστ. Βασιλείου	4
Νικ. Γοβολόπουλος	4	Σταμ. Νοταράς	4
Θεμ. Βάβαρης	4	Ἄγγ. Δαρζέντας	4
Ἰω. Βάβαρης	4	Π. Τζανετόπουλος	4
Α. Βάβαρης	4	Ἄθ. Γαυριαλάκης	4
Γεώργ. Βάβαρης	4	Δ. Α. Γκασῆς	4
Β. Κτενᾶς	4	Μ. Κουζηνός	4
Ἀνέττα Φραγκαντώνη	4	Α. Ἀργυρόπουλος	4
Μαρ. Βλαχοδήμου	4	Α. Σπηλιωτόπουλος	4
Σοφ. Βλαχοδήμου	4	Ελ. Χρίστμαν	4
Ἄντ. Λουκόπουλος	4	Β. Κρησσᾶς	4

	Σώμ.		Σώμ.
Δ. Κρασιᾶς	1	Π. Μαυρομηχεῖς	1
Δ. Διαμαντίδης	1	Λεωνίδης Ἀλούπης	1
Π. Σφοίνης	1	Σ. Ἀγγελόπουλος	1
Ἄντ. Γ. Σακελλαρίδης	1	Δ. Πληρούτσης	1
Καλ. Δ. Πλάκα	1	Γ. Σ. Κούβελος	1
Β. Γ. Κωνσταντζώρτζης	1	Α. Γεμιρλής	1
Ἀγ. Πενταζόπουλος ἔμπορος	1	Γεώργ. Σταμ. Γεωργαντᾶς	1
Δ. Γ. Σκαπέσος	1	Ι. Καβαλιώτης	1
Α. Ἀργυρίου	1	Ν. Α. Μαυράκης	1
Δ. Πέργαρης	1	Ν. Ἀνδριάνης	1
Γ. Πέρδικας	1	Σταμ. Ἐλ. Μπουντούρης	1
Χ. Π. Μπουναῖος	1	Κ. Βελιμέζης	1
Δ. Α. Πασχάλης	1	Ι. Ν. Καπετανάκης	1
Ἀνδρέας Γκιών	1	Σωτ. Δέδες	1
Α. Χράνος	1	Φίλ. Χαϊδεμένος	1
Α. Ἀποστόλου	1	Ἐπ. Α. Μπαλιούρης	1
Π. Πέρδικας	1	Ὁδ. Σαμοθράκης	1
Α. Βαύζενος	1	Ἄλκ. Ἰ. Σκαντέλης	1
Α. Κ. Ἀνεμογιάννης	1	Ἐλ. Χ. Κώνστας	1
Κ. Ν. Πολυχρονόπουλος	1	Κωνστ. Γ. Βελτιζᾶς	1
Πέτρος Γ. Μωραΐτης	1	Γ. Μαγδαλινός	1
Ἄθ. Κάλφας	1	Δ. Α. Πατρῶνος	1
Γ. Πτυλεμαῖος, μίσηρχος	1	Δ. Παππᾶ Εὐσταθόπουλος	1
Ι. Π. Κοτράτος	1	Κ. Π. Ἀγγελῆς	1
Δ. Εὐσταθιάδης διδάσκαλος	1	Δ. Ι. Κερμαῖς	1
Δ. Τζανετάκης	1	Ἄνδ. Α. Χαραλάμπης	1
Α. Γ. Μαρίνης	1	Θεόδ. Χριστόβιτς	2
Σ. Α. Σακραμίχλος	1	Παντ. Μάνος	4
Γ. Μάρκου	1	Ἄθ. Κατσιδήμος ἐκ Πατρῶν	1
Ἄθ. Τριανταφυλλίδης	1	Ἡλ. Μ. Μυλιάκης	1
Ἐμ. Δ. Καμπίνης	1	Ν. Γεωργιάδης Γανοχωρίτης	1
Δ. Γεωργιάδης	1	Θ. Κ. Δουζίνης Πόριος	1
Δ. Σκορτσιανίτης	1	Κ. Κ. Π. Θεοδώρου Μυκεδόν	1
Δ. Τριανταφυλλόπουλος	1	Α. Κουτράκος	1
Δ. Ι. Δελιγιάννης	1	Α. Μ. Ψαυτόπουλος	1
Θ. Μικρογιάννης	1	Π. Β. Ζερβομπεᾶκος Λάκων	1
Α. Γ. Σμυρλής	1	Πην. Βασιλόπουλος	1

	Σώμ.		Σώμ.
Σπ. Κ. Πάνος Γαλαξίδ.	4	Ίωσήφ Α. Καψίδας	4
Ίω. Ἀντωνίου Βαρναῖος	4	Ἄνας. Γ. Χατιθόπουλος	4
Γ. Ι. Φλώρης	4	Ίω. Γ. Κριεζῆς	4
Β. Δ. Παππαδόπουλος	4	Π. Γ. Γιατράκος	4
Ν. Δ. Πραγματάρης	4	Παῦλος Νικολάρας	4
Ν. Ῥωσσόπουλος Ἐάνθιος	4	Θ. Δουζίνας	4
Β. Ζανάκης Τήνιος	4	Ἀνδρέας Κουδούνας	4
Π. Χριστοδούλου Λεβαθεύς	4	Π. Σ. Κτεναῖς	4
Ἄντ. Γ. Δενδρινὸς Τήνιος	4	Κωνστ. Λέκας	4
Κλ. Εὐδης Σάμιος	4	Ν. Μαγουλαῖς φαρμακοποιὸς	4
Μιχ. Γ. Καραβοκυρὸς	4	Ν. Ταραμένος	4
Δ. Βενετοκλῆς Ῥόδιος	4	Γ. Λέων	4
Δ. Παππᾶ Εὐσταθόπουλος	4	Α. Ναδίρης	4
Κλ. Ι. Λαβιδὸς ἐκ Ῥεννίου	4	Π. Μ. Βεικόπουλος	4
Γ. Σ. Δαδινάκης Κρής	4	Κ. Ν. Χαρητιάδης	4
Δ. Γεωργιάδης ἐκ Βώλου	4	Χαρίλ. Ὀλύμπιος	4
Δημ. Στραματιάδης Μακεδὼν	4	Μιχαὴλ Μήλιος	4
Κωνστ. Ίω. Κισσιλέβιτς	2	Μαν. Γ. Βρονταμίτης	4
Ἄντ. Ἡλ. Ἀντωνιάδης	4	Κ. Δ. Χαντσίσκος	4
Μ. Στυλιανοῦ	4	κωνστ. Πῶπ	4
Ἐμμ. Σιρίκης	4	Πέτρος Νάκος	4
Σ. Θηβαῖος	4	Ίω. Φίλων	4
Γεώργ. Μ. Κυριέρης	4		
Ίω. Περιδης διδάσκαλος	4	ΟΙ ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ.	
Ἐμμ. Σκουλαῖς	4		
Περικλῆς Κοκέθης	4	Ν. Δ. Μιχούλης	4
Ίω. Δουλάκης	4	Α. Μ. Τσραμαδῶς	4
Ἐμμ. Πρακτικίδης	4	Γ. Δ. Πλάκας	4
Γ. Γαλανόπουλος ἐπιλοχίας	4	Ἐμμ. Α. Χάλκρης	4
Κωνστ. Δ. Καρυσταθόπουλος	4	Ίω. Δ. Γιαννόπουλος,	4
Ίω. Μ. Γεωργιάδης	4	Παναγῆς Ἰω Δούμουρης	4
Ἄντ. Χωματιανὸς	4	Ἀριστείδης Π. Βλέτας	4
Ἄθ. Ἀγγελόπουλος	4	Ἐμμ. Π. Χ. Σωτηρίου	4
Ν. Γ. Ἀνστασιαδῆς	4	Γ. Α. Ἀποστόλης	4
Ἄθ. Χ. Κωνσταντινίδης	4	Ίω. Α. Ἀποστόλης	4
Κωνστ. Σταυροῖδης	4	Κωνστ. Σαριγιάννης	4
Μ. Πηλεΐδης	4	Ἄντ. Ν. Βότσης	4

	Σώμ.		Σώμ.
ΟΙ ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ.		Ἄντ. Στ. Κουρούπης	4
Ὁ φιλόμωτος Ἄναγ. Ζέζος	40	Στυλ. Δημ. Γκαβέας	4
ΟΙ ΕΝ ΧΑΛΚΙΔΙ.		Σταῦρος Χρ. Βελιγιάννης	4
Εὐθ. Ἀλεξανδρόπουλος	4	Γ. Παππᾶ Ἰωάννου Λουκᾶ	4
Ν. Ἀποστολίδης	4	Δημ. Παππᾶ Εὐσταθίου	4
Κ. Ζαννιάδης	4	Γεώργ. Καρναστάσης	4
Ἐμμ. Γαλάνης	4	Παναγ. Κ. Τρικογλίδης	4
Ῥήγας Ν. Σεραφείμ	4	Ἄθ. Εὐσταθίου	4
Ἄνας. Ἀναγνώστου	4	Δημ. Τζήτζος	4
Θ. Γ. Ἀποστολίδης	4	ΟΙ ΕΝ ΤΡΙΠΟΛΕΙ.	
Γεώργ. Β. Καδδίτης	4	Ι. Χ. Μπιλάλης	4
Γ. Ι. Φουστράς	4	Α. Στ. Οικονομόπουλος	4
Β. Λαμπρικέζης	4	Δ. Ἄθ. Χρηστόπουλος	4
Ν. Παπαχατσή	4	Κ. Ι. Φλέσας Μεσσήνιος	4
Ἰω. Ζήσης	4	Ἄριστ. Σπηλιώτης	4
Πάσιος Γεωργίου	4	Ἄθ. Ι. Κούσουλας	4
Δ. Φουσεύκας	4	Γεώργ. Κ. Παππᾶ	4
Κωνστ. Ζ. Καρναστάσης	4	Ἄθ. Λιβόπουλος	4
Ν. Καρναστάσης	4	Σπ. Θεοφάνοπουλος	4
Νικ. Α. Κοσέας	4	Δημοσθ. Δ. Γεωργακόπουλος	4
Κ. Ι. Ἀφεντάκης	4	Λεων. Π. Γρηγοράκης	4
Ἰω. Κ. Θεοδοτίου	4	ΟΙ ΕΝ ΚΑΛΑΜΑΚΙΩ	
ΟΙ ΜΑΘΗΤΑΙ ΤΗΣ ΙΕΡΑΤΙΚ.		Σταμ. Σ. Τρίπους	4
ΣΧΟΛΗΣ ΧΑΛΚΙΔΟΣ.		Κ. Κυριακόπουλος	4
Ν. Δ. Φραγκούλης	4	Κωνσ. Π. Μεντζέλος	4
Γρηγόριος Ἰεροδιάκονος	4	Βασίλειος Ἄθ. Λουκᾶς	4
Γεώργιος Φαρμακίδης	4	Ἰω. Γ. Βασιλογεωργής	4
Νικόλ. Βελισσαρίου	4	Γεώργ. Ἄ. Χελιώτης	4
Χαραλάμπης Κηκίδης	4	Δ. Πρωτοπαππᾶς	4
Νικόδημος Βογιατσῆς	4	ΟΙ ΕΝ ΣΥΡΩ	
Σεραφείμ Μιχαήλ	4	Γ. Μανουήλ	4
Κωνστ. Παππᾶ Κηρύκου	4	Γ. Κληματιανός	4
Ἰω. Γ. Βαλσχυμάκης	4		
Σπυρίδων Ν. Σπυρόπουλος	4		

	Σώμ.		Σώμ.
Γεώργ. Μ. Γιακουμιδάκης	1	Δῆμος Ἱερεὺς Ἀθανασόπουλος	1
Θεόδ. Ν. Διβάνιος ἐνωμοτ.	1	Γαλ. Χριστοφιλόπουλος	1
Νικόλ. Π. Γκιώνης	1	Ἀλέξιος Δ. Ἀλεξόπουλος	1
Ἀπόστολος Μπουγιουκλῆς	1	Θεόδωρος Ἀλεξόπουλος	1
		Γεώργιος Μπαρδόπουλος	1
		Δημήτριος Σταματόπουλος	1

ΟΙ ΕΝ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΩ

Ν. Γ. Νικοκλῆς Γυμνασιάρχ.	1
Θ. Δ. Ἀθανασούλας	1
Δ. Μιχαλόπουλος	1
Δ. Παλαμᾶς	1
Ἰω. Δρατίκης διδάσκαλος	1
Δ. Χριστοδούλου	1
Σ. Β. Γαλάνης δημοδιδ.	1
Γενναῖος Δ. Ἰωαννίδης	1

ΟΙ ΕΝ ΚΛΑΜΑΙΣ

Ν. Κόντος	1
Δ. Ἀθανασόπουλος	1
Ν. Π. Σταθόπουλος	1
Ἀποστ. Ἱερεὺς Κουστούρης	1
Δημ. Μοιρούλης	1
Σωτ. Κωνσταντόπουλος	1
Καλόγηρος Ψυχουῖς	1
Εὐστ. Κωνσταντόπουλος	1
Θεόδωρος Σαρδέλης	1
Γεώργ. Σακελλαρίου	1
Κωνστ. Τσάκωνας	1
Διονύσιος Γιαννοῦκος	1
Χαράλ. Γιαννοῦκος	1
Ἄγγελ. Παππαγεωργίου	1
Παν. Ἀναγνωστόπουλος	1
Κωνστ. Σταυρέας	1
Ἰωσήφ Γεωργίου	1
Πανάγος Ψυχουῖς	1
Ι. Τσάκωνας	1

ΟΙ ΕΝ ΚΥΜΗ

Γ. Ν. Καραβᾶς, ἰατρός	1
Ἰω. Στ. Ἀγαγιώτης ἔμπορος	1
Ν. Ι. Ἀγαγιώτης	1
Γ. Κ. Καρασταμάτης διδάσ.	1
Γ. Δημητριάδης	1
Γ. Ἐμμανουλίδης	1
Δ. Κωστίδης Τελ. ὑπάλλ.	1
Δημ. Ι. Μαρίνης	1
Κ. Ν. Ζαχαροῦς	1
Ἐμμ. Κωστίδης	1
Κ. Ἀμυγδαλιᾶς	1
Δημ. Γ. Ἀστέρη	1

ΟΙ ΕΝ ΣΤΟΥΡΟΙΣ

Δ. Γ. Μικρὸς	1
Ἐμμ. Σ. Παναγιώτου	1
Χ. Α. Κεντηστός	1
Δ. Ἰω. Ζέρβας	1
Δημ. Γ. Ἀσήμεσις	1

ΟΙ ΕΝ ΑΜΑΡΟΥΣΙΩ

Γεώργ. Κυριεζῆς, Δημοδιδάσ.	1
Γεώργ. Βασιλείου, Ἱερεὺς	1
Κωνστ. Καλοζούμης, Ἱερεὺς	1
Ἄγγελῆς Ἰωσήφ, παντοπώλ.	1
Μιχ. παππᾶ Συμεῶν, κτημ.	1
Ζ. Ἰωάννου	1

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000050780